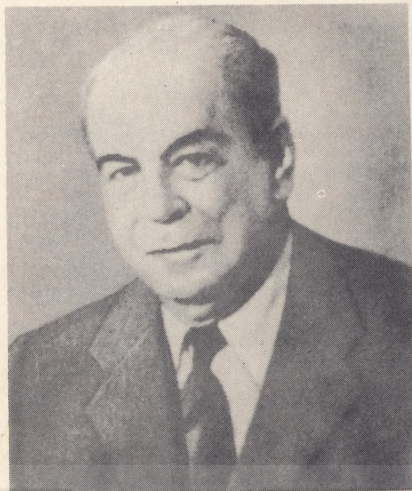

rómulo gallegos

419

rómulo gallegos doña bárbara

„Venezuelanul Rómulo Gallegos (n. 1894), una din figurile prestigioase ale vieții politice din țara sa ..., este și unul din cei mai mari scriitori ai Americii Latine...”

[În *Doña Bárbara*], Gallegos a prezentat realitățile nesfârșitelor savane venezuelane cu mijloace realiste, redând cu profundă rezonanță viața acestor meleaguri violente și semibarbare. Scriitorul schimbă centrul de greutate al prezentării cu un viu simț al necesităților artistice, alternând pasaje lirice cu secvențe epice pline de dinamism, tablouri de moravuri sau analize psihologice și sociologice.”

FRANCISC PĂCURARIU

(Introducere în literatura Americii Latine, 1965)

Lei 5

editura pentru literatura

rómulo gallegos

Ilustrația copertei : *Octav Grigorescu*

16 - 77.

rómulo gallegos

doña bárbara

ROMAN

ÎN ROMÂNEȘTE DE
MARCEL GAFTON ȘI LIVIU TOMUȚA
PREFAȚĂ DE
ION VITNER

1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Tabel cronologic de *Victor Const. Bercescu*
Note de *Dumitru Copceag* -

Rómulo Gallegos
OBRAS COMPLETAS, TOMO I,
Aguillar, Madrid, 1959

PREFATA

Opera lui Gallegos marchează o dată însemnată în istoria literaturilor hispano-americane, romancierul fiind unul dintre reprezentanții iluștri ai realismului sud-american. Activitatea sa de romancier începe cu volumul *Reinaldo Solar* (1920), drama unui intelectual patriot, militant împotriva rînduielilor feudale, înfrînt în aspirațiile sale nobile și curmîndu-și viața ca semn al unei disperări cu neputință de rezolvat altfel. *Doña Bárbara* (1929) marchează o altă etapă a evoluției romancierului, pentru că Santos Luzardo, eroul romanului, este un meditativ activ, un caracter militant și hotărît în combaterea despotismului marilor latifundieri și a incuriei administrative. Cum vom vedea, în Santos Luzardo sînt expuse într-un mod prea direct, într-un fel tezist, ideile proprii ale romancierului, de aici o schematizare a personajului, purtător, de fapt, al unui mesaj utopic. Romanele *Cantaclaro* (1934) și *Canaima* (1935) cuprind imagini ale existenței dure a maselor, cu rezolvări tipice realismului critic, în general. Florentino, *payadorul* (improvizator popular, extrem de iubit de masele sud-americane, fiind un depozitar nu numai al folclorului mirific dar și al aspirațiilor sociale populare, al revoltei exploatașilor), rătăcește prin *llanuri*, întinsele savane venezuelane, prin rarele *bato*, așezările crescătorilor de vite, ia parte la viața și suferințele peonilor, intrați în stăpînirea dură a *caciques*-ilor, și răscolîndu-se împotriva nedreptăților intră în detașamentul de partizani al negrului Juan Parao. Dar *payado-*

rul lui Gallegos, din *Cantaclaro*, este un visător incorigibil. Violența împotriva celor ce asupresc masele i se pare tot atât de barbară ca și exploatarea și, intrat într-o dilemă de nerezolvat, părăsește detașamentul de partizani și întinsele *llanuri* de care este totuși atât de legat. Motivul romanului este destul de răspândit în ceea ce se numește, în general, „literatură gauchescă”, avînd ca prototip *gaucho*-ul argentinian (sau peonul și *vaquero*-ul venezuelan) devenit *payador*, cîntăreț ambulant. Poemele romantice argentinienne *Martin Fierro* de José Hernandez și *Santos Vega* de Rafael Obligado au răspândit figura *payadorului* învins în lupta lui cu despotismul social ale feudalilor. *Martin Fierro*, dezgustat de cruzimea albilor, se refugiază la triburile indiene. *Santos Vega* este o figură simbolică; el este *payadorul* rivalizînd cu Diavolul în arta improvizației poetice și învins de stăpînul tenebrelor într-o competiție inegală, care îi este impusă. *Florentino* este un *Santos Vega* dezbrăcat de mantia simbolică și văzut într-o proiecție realistă. Motivul răscolutului împotriva orînduirii albilor găsind alinare în rîndul indienilor este reluat de Gallegos în *Canaïma*, în care *Marcos Vargas*, îngrozit de viața muncitorilor de pe plantațiile de cauciuc (văzută fără restricție de întreaga literatură sud-americană, ca un adevărat infern) și de sălbăticia morală a colonialiștilor, evadează în mijlocul unui trib de indieni, unde regăsește puritatea morală, umanitatea mult visată.

Îi urmează, acestei prime serii de imagini din viața Venezuelei, scrisă pînă la reîntoarcerea în patrie, în 1936, romanțele *Pobre negro* (*Sărmanul negru*) (1937), inspirat din lupta pentru anularea robiei negrilor, *El forastero* (*Străinul*) (1942), în care regăsim figura fermierului cupid și rapace, *Sobre la misma tierra* (*Pe același pămînt*) (1943), roman al dramelor sociale dezlănțuite de „aurul negru” din Maracaibo, aflat în stăpînirea aproape completă a americanilor.

Opera de romancier a lui Gallegos, în ansamblu, figurează o frescă de proporții a vieții sociale venezuelane, de un puternic realism, deosebit totuși de realismul literaturilor europene ale

secolului nostru. În ce constă acest specific, nu numai al prozei lui Gallegos, dar al întregii epici sud-americane?

Influențele culturii europene s-au grefat aici pe o străveche cultură locală, pe care cuceritorii spanioli ai continentului nu au putut-o distruge cu totul, deși stăruințele lor reprobabile în acest sens au înregistrat unele din cele mai sîngeroase pagini din istoria lumii. Imperialismul iberic a distrus înfloritoarele state ale aztecilor, precum și ale popoarelor Maya, Quiches și Quechuas. Decimarea indienilor și distrugerea milenarei lor culturi, cuprinzînd mari comori în mod tragic nerecuperabile, crispează de mîhnire sufletul oricărui iubitor de istorie și de cultură. Militarismul iberic și biserica catolică, pârtașă a acestui adevărat desfrîu al distrugerii, asasinatului și raptului, apar în fața istoriei, din acest punct de vedere, cu nimic mai prejos de capacitatea erostratică a fascismului modern.

Cercetările arheologice din ultimele două secole, descoperirea unor texte fundamentale pentru culturile aztece și maya, au reușit să ofere oarecare imagini ale grandoarei civilizației indiene, încărcată de povara mileniilor. Este adevărat că numărul mare al descoperirilor arheologice și istorice a mărit și numărul enigmelor nerezolvate ale acestor civilizații, care se prezintă astăzi în fața imaginației noastre încărcate de mari mistere. Unul din cele mai tulburătoare, desigur, este similitudinea piramidelor aztece cu acelea ale egiptenilor (și nu numai cu a piramidelor dar și cu a numeroase legende privind mistere ale cultului religios, sau tradițiilor culturale pur și simplu). O lucrare anonimă, de un farmec extraordinar și de o valoare istorică remarcabilă, cum este *Popol Vuh* (*Cartea Comunității*), ne oferă sub formă poemătică nu numai istoria căderii imperiului Maya, a marilor migrații tribale care au succedat dramaticului eveniment, dar și tradițiile populare înregistrînd mitic istoria îndepărtată. Istoricii au semnalat asemănări între textele din *Popol Vuh* și textele sacre ale *Veddelor* indice. Tot atît de tulburător este mitul Atlantidei, relatat cu asemănări frapante în *Popol Vuh* și în dialogurile lui Platon (*Despre natură* și *Critias*). Relatarea platoniciană este cunoscută. În *Popol Vuh*, urmărindu-se filiera

mitologiei mayașe, se amintește că strămoșii îndepărtați ai quiches-ilor (Codexul *Popol Vuh* este cartea sfântă a poporului Quiches locuind, ca și mayașii, America Centrală și mai ales teritoriul Guatemalei) au venit, în timpuri imemorabile, dintr-o țară situată în depărtatul est al marelui ocean. Trei fii ai regelui quiches-ilor au adus, din această insulă, știința scrisorii, răspîndind-o în teritoriile locuite de indieni. În *Popol Vuh*, marea insulă nenumită este prezentată în imagini de „El dorado“, sub raportul climei fericite, a bogățiilor și perfecțiunii morale a vieții sociale. *Popol Vuh* pune accentul mai ales pe faptul că, deși locuitorii marii insule sînt albi și negri, ei vorbesc aceeași limbă și trăiesc în deplină fraternitate. Dar zeul Huracan, infuriat împotriva muritorilor de rînd, a înecat pămîntul sub un uriaș potop, incendiind în același timp și cerul. În urma acestei catastrofe, insula nenumită și umanitatea ei fericită ar fi dispărut în adîncurile apelor.

Mitul incitînd multiple reverii, al Atlantidei, trăiește și astăzi în existența triburilor sud-americane. Pentru că ne preocupă în mod special teritoriul și istoria Venezuelei, în nesfîrșitele păduri virgine dintre Apure și Orinoc (ținutul în care se petrece acțiunea romanului *Doña Bárbara*) locuiesc supraviețuitorii, puțin numeroși, ai tribului Paria, indieni cu pielea albă, așezați într-o localitate extrem de veche numită Atlan. În tradiția orală a tribului, țara lor de origine ar fi o mare insulă din estul Oceanului Atlantic, un ținut al existenței paradisiace, distrus de un mare cataclism, provocat de zei răzbunători, o parte a populației salvîndu-se prin refugiul în continentul american. Indienii și metișii dintre Apure și Orinoc visează și astăzi la un „El dorado“, ținut al fericirii pierdute, faptul fiind consemnat și de Gallegos în romanul său.

În ceea ce privește alfabetul indienilor, naturalistul Humboldt, cercetător al ținuturilor Venezuelei, descrie prezența în pădurile ei virgine a unor ciudate construcții monolitice, acoperite de hieroglife, înrudite nu numai cu cele egiptene dar și cu vechea scriere ideografică chineză. Misterele alfabetului maya, care au zbuciumat numeroase conștiințe de cercetători de-a lungul seco-

lelor, au fost în cele din urmă elucidate, prin intermediul electronicii și calculului matematic, de către un grup de cercetători sovietici, și descoperirea lor va fi menită să ducă la clarificarea și altor mistere ale străvechii civilizații a indienilor Americii de Sud.

Părăsind emoționantul domeniu al miturilor și ciudatelor similitudini istorice sau culturale cu lumea europeană, africană și asiatică, trebuie adăugat că artele Americii de Sud sînt îmbibate de această puternică sevă a culturii indiene, pe care nu au putut-o distruge nici invadatorii iberici, nici necruțătorul imperialism american, în zilele noastre. Specificul artelor sud-americane este oferit de această tradiție culturală, străbătînd de sub crusta de europenizare, sau americanizare, a vieții sociale. Atît romantismul cît și realismul sud-american au un cașet specific, care le diferențiază de manifestarea lor europeană. Lucrul este extrem de sensibil în cazul picturii, de exemplu. Mari creatori realiști și revoluționari ca Siqueiros, Diego Rivera sau Candido Portinari obțin, din imagini ale realității simple, efecte fascinante. În liniile și culorile lor, în modul de a figura prezența umană și evenimentele lumii supraviețuiește, modificată de orizontul vast al contemporaneității, toată tradiția străveche a aztecilor și mayașilor, uneori cu reprezentarea mitologiei lor subtile, cum este în cazul lui Rivera, recreatorul monumentalității aztece, pierdută pentru totdeauna.

Fenomenul este pregnant și în domeniul literaturii, din care decurge emoționantul specific al poeziei și prozei hispano-americane, acel amestec de realitate și reverie, de prezent și misterios trecut, învăluit în tenebre, și pe care-l vom găsi din plin și în *Doña Bárbara* a lui Gallegos, dăruind romanului o nuanță de artă primitivă, dar subtilă și fermecătoare.

Eseistul argentinian Ricardo Rojas, pentru a face cît mai concretă ideea acestui metisaj cultural, a creat termenul răspîndit de „eurindia”. Cultura și arta părții sudice a continentului american este „eurindiană”, hispanică pe un substrat adînc de tradiții indiene.

Doña Bárbara, eroina romanului lui Gallegos, este și ea rezultatul unui metisaj, sfîșiindu-i personalitatea în direcții contradictorii. „Fruct născut din violența aventurierului alb în sumbra senzualitate a indienței“, *Bárbara* cade în mîna unor pirați fiind pregătită pentru a fi vîndută haremului unui mare latifundiar turc, care-și tîmăduiește iluzoriu lepra de care suferă cu tînețea concubiinelor pe care și le achiziționează.

Adolescenta cunoaște puritatea și înflăcărarea iubirii alături de *Asdrúbal*, tînăr aventurier și el, intrat de nevoie în banda piraților, care visează o evadare alături de *Bárbara*. Dar visurile cuplului de îndrăgostiți sînt curmate într-un mod îngrozitor. Din ordinul căpitanului ambarcațiunii pirateresti *Asdrúbal* este asasinat, pasărea mitică *yacabo* anunțîndu-i fetei, prin cîntecul ei funebru, sfîrșitul aceuia pe care îl iubește. După înlăturarea în același mod și a căpitanului, proprietar al fetei, marinarii beți o siluiesc pe tînăra adolescentă, a cărei feminitate debutează astfel printr-un act bestial. *Bárbara* rătăcește un timp prin triburile indienilor, învățînd de la vrăjitorii *daneros* practicile magiei indiene, printre care nu lipsește pregătirea băuturii *pu-sana*, cu ajutorul căreia o femeie poate face din orice bărbat un sclav absolut. Puternica ei senzualitate o aruncă în brațele bărbaților, dar amintirea debutului în feminitate îi orientează rațiunea, obnubilată de ură și de mistica tribală, către rapt și omucidere. Eroina devine, printr-un concurs al împrejurărilor, cel mai temut *cacique* al regiunii, face și desface legi, întreaga administrație venală îi slujește țelurile monstruoase, astfel că nimeni și nimic nu i se poate opune.

În plus, femeia este temută pentru reputația de „vrăjitoare“ pe care o are. În sanctuarul ei este înconjurată, deopotrivă, de idoli indieni și de imagini ale mitologiei creștine, nu pentru că se găsește la o răscruce de drumuri, în ceea ce privește credința religioasă, ci în virtutea faptului că ține să-și alieze substanța mistică a celor două religii. Lumea spune că, la căderea nopții, *Bárbara* duce lungi conciliabule cu „asociatul“, care nu este decît Diavolul, sfetnicul tuturor fărădelegilor pe care le inițiază.

Destinul *donei Bárbara* suferă o mutație fundamentală din

momentul în care apare Santos Luzardo. Tînăruî, plecat de pe domeniul părintesc la Caracas, în urma unei tragedii familiale, se reîntoarce pentru a lichida bunurile sale, intrate în cea mai mare parte în posesia *doñei* Bárbara. Dar posedarea sa de averea părintească este atît de flagrantă, operațiile folosite de aceasta atît de jîgnitor de grosolane, încît Santos, în care se trezește de altfel și omul savanei, se hotărăște să rămînă pe loc și să o înfrunte pe temuta latifundiară. Pentru toată lumea Santos este un om pierdut, pentru că nimeni nu i se poate opune „vrăjitoarei“. Dar imprevizibilul, dezlănțuirea unei pasiuni pure într-o conștiință total pervertită, se petrece totuși. Gallegos ne introduce cu finețe în universul interior torturat al femeii, în care se dă o luptă dramatică între pasiunea pentru avere, pentru sînge și dominație absolută, și sentimentul nou, ciudat, profund tulburător, al subjugării și dependenței sentimentale față de un bărbat. Romanul, în cea mai mare parte, este narațiunea încercărilor succesive făcute de *doña* Bárbara pentru a-l cuceri pe Santos, relatarea renunțărilor multiple ale acestui animal, nedomesticit încă, al nesfîrșitelor savane. Învinsă în aspirația ei pasionată după puritate, nemaiputînd să se reîntoarcă la existența pe care o dusesese, Bárbara dispare fără urmă, lăsîndu-și toată averea cuplului Santos-Marisela (aceasta din urmă, fiică nelegitimă a Bărbarei cu un văr al lui Santos, Lorenzo Barquero). Finalul este melodramatic și lipsit de realitate, dar, desigur, pe gustul cititorului sud-american, dornic de efecte de alură romantică.

Cu variații infinite, tipul ales de Gallegos este extrem de răspîndit în literatura hispano-americană. Succesul romanului nu a fost determinat, prin urmare, de un element căruia practic îi lipsește ineditul, ci de proiecția pe care romancierul o oferă conflictului fundamental al cărții. Gallegos, în mai toate romanele sale, este preocupat de lupta dintre civilizație și barbarie. Termenii sînt destul de imprecis utilizați de către romancier, care preferă să fie un vizionar, mai mult decît un cercetător sigur al unor realități sociale lipsite de imprecizie. Civilizația înseamnă, pentru Gallegos, dispariția bunului plac al marelui

latifundiar, îngrijirea rațională a savanelor și turmelor de animale, de obicei nu numai lăsate în voia hazardului natural, dar supuse unor prădăciuni epuizante, și, în fine, o existență demnă pentru *peon* sau *vaquero*, o legislație care să asigure stabilitatea proprietății, supusă și ea unui jaf permanent din partea celui mai tare. Idealul lui Gallegos, expus în reveriile lui Santos, în discuțiile cu prietenii, sau altercațiile cu administrația coruptă (*No Pernalet* și *Mujiquita* sînt reprezentanții acestei administrații jumătate de tip feudal, jumătate de tip burghez, sau mai curînd cu legi burgheze interpretate după bunul plac al marilor moșieri), este totuși un ideal extrem de limitat, de natură burgheză. Dar se pare că, în condițiile concrete ale vieții sociale venezuelane, de după primul război mondial, chiar un asemenea ideal măsoară un progres indiscutabil.

Romanul este astfel construit pe o schemă vizibilă: înfruntarea dintre barbarie (stăpîna moșiei *El Miedo* are, în acest sens, un nume simbolic și fatidic) și civilizație, reprezentată în aspirațiile ei de către Santos Luzardo. Înfruntarea este teribilă, pentru că pozițiile nu sînt întotdeauna clar delimitate. În delirul său de alcoolic, Lorenzo Barquero vorbește de „centaurul” existent chiar în structura morală a aceluia care dorește civilizația, și-i prezice lui Santos eșecul în încercarea de a ucide acest monstru interior, purtat nevăzut de fiecare om al savanei. Se pare că profetia lui Lorenzo nu este lipsită de un dram de luciditate pentru că Santos găsește mai rezonabil, la un moment dar, de a înlocui și el legalitatea cu violența. Uciderea indianului Melquiades, unul din instrumentele docile ale Bărbarei în fărădelegile pe care le întreprinde, de către un peon credincios lui Santos, îl trezește la realitate. Marisela, îngrijorată de brusca gerudescentă a sălbăticiiei savanei în personalitatea omului pe care îl iubește tocmai pentru puritatea și altitudinea comportării lui morale, îi atrage și ea atenția asupra acestei „apariții a centaurului” în cuceritoarele lui reverii despre civilizație.

În afara acestui accident, însă, Santos Luzardo este un personaj destul de liniar, un purtător de cuvînt al romancierului în

ceea ce privește aspirațiile sociale, și de aceea cu mult mai puțin pregnant decât *doña Bárbara*.

Farmecul romanului este oferit în bună măsură de culoarea specifică a unei umanități care poate părea stranie cititorului european. Sălbăticia în care plutește omul din *Doña Bárbara* este în consens cu natura, desfășurându-și capriciile în deplină libertate, suverană și pe sine și pe umanitatea pe care o adăpostește. Infinita întindere a savanei, pădurile virgine, mlaștinile dătătoare de friguri, râurile pline de caimani, nu mai puțin devoratori de ființă umană decât *doña Bárbara*, turmele, fără număr, de cai și vite sălbatice, adăpostite generos de câmpiile veșnic verzi și pădurile ocrotitoare, alcătuiesc un peisaj inedit și impresionant. În această sălbăticie, de-abia îngrădită șubred de omul care o locuiește, ființa umană stă pe același plan al valorilor cu cea vegetală sau animală. Poate, de aceea, în literatura orală a indienilor, omul, planta și animalul, sau cristalizările minerale, tot ce există pe pământ, în aer și în viața subterană, este proiectat pe un plan de perfectă egalitate. Ceva din această mentalitate a indianului s-a infiltrat și în romanul lui Gallegos. În povestea armăsarului Coamă-Neagră, văzut ca un erou al savanei, universul animalier și cel uman se întrepătrund pe un plan al valorilor cu totul egal. La fel este văzut și caimanul orb de la Bramador, reputat pentru aviditatea lui și în același timp socotit invulnerabil pentru însușiri magice.

Spre deosebire de plantă sau animal, omul savanelor este o ființă posedând o dimensiune în plus, aceea a *nevăzutului*, plin de fantezie, de umbre protectoare sau adverse, de ființe ciudate, de prezențe numai intuite, strecurându-se invizibil în existența și conflictele umane. Este lumea care nu poate fi stăpînită altfel decât prin practicile magiei indiene, amestecate cu tradiții ale misticei creștine.

Bongo-ul, ambarcațiunea primitivă a băștinașilor, nu pornește la drum pînă ce vîslașii nu l-au luat cu ei pe „Bătrînel“, o viziune indianizată a lui Dumnezeu. Pădurile Orinocului sînt stăpînite de *Camajay Minare*, necruțătoare divinitate indiană, căreia i se aduc jertfe pentru cîștigarea bunăvoinței, după cum,

În sensul ocrotirii, călătorii lasă un dar la rădăcina pomului în care sălăşluieşte „Sufletul din Ajirelite“. La inaugurarea ţarcului vitelor, sub poartă este îngropat un taur sau un cal, care se transformă în duh ocrotitor al avuţiilor respective. Momentul reîntoarcerii lui Santos pe domeniul familial coincide cu apariţia lui *El Cotizudo*, „duhul ocrotitor“ al familiei Luzardo. Juan Primito, „curierul“ *doñei* Bárbara trăieşte în permanenţă într-o lume a apariţiilor fantomatice, a „cobitoarelor“, păsări halucinante cărora le aduce jertfă pentru a preîntîmpina porniurile spre rapt sau crimă ale stăpînei sale aprige. Pasărea *Chusmita*, a cărei prezenţă mitică tutelează mizeria lui Lorenzo şi a Mariselei, în pădurea cu acelaşi nume, este sufletul chinuit al unei indience, fiica unui *cacique* dintr-un trib Yarura.

Gallegos nu o dată, pe parcursul naraţiunii sale, explică această cascadă de mituri şi practici mistice din paginile romanului său ca un produs al existenţei sociale extrem de înapoiate a maselor din Venezuela. Santos Luzardo, ca adversar al „vrăjitoarei“ va demonstra, de altfel, prin simpla sa opoziţie, că renumele magic al Barbarei nu este decît rezultatul impresiionantei sale averi. „Puterea“ reală a femeii nu constă într-o cunoaştere a unor practici sau personaje supranaturale, ci în aurul pe care-l deţine, în întinderea domeniilor şi numărul turmelor de vite.

Exploatarea şi misticismul, malaria şi violenţa, mergînd pînă la asasinat, chiar între membrii aceleiaşi familii, împiedică progresul existenţei umane din acele ţinuturi. Viziunea finală a romanului este plină de încredere în victoria civilizaţiei, iar ceea ce romancierul însuşi nu poate bănuî cu privire la noţiunea pe care o utilizează, istoria contemporană desăvîrşeşte sub ochii noştri. Lupta maselor populare din Venezuela de astăzi este semnul unei bune efervescenţe în această „lume nouă“ care doreşte să ofere o existenţă demnă şi liberă cetăţenilor ei.

ION VITNER

TABEL CRONOLOGIC

1884 La 2 august se naște la Caracas, capitala Republicii Venezuela, Rómulo Gallegos, dintr-o familie modestă. Tatăl său se numea Rómulo Gallegos Osío, iar mama, Rita Freire Guruceaga. Studiile le face în orașul Sucre. Ca să-și câștige existența, pînă intră în profesorat lucrează la gara din Caracas și la firma „Lander și Wannoni“. Îl găsim în această vreme ca șef de gară și contabil.

1885 Moare Victor Hugo.

Gallegos este contemporan, printre alții, cu Pedro Henríquez Ureña, născut în 1884, Alexei Tolstoi, născut în 1882, François Mauriac și Jules Romains, născuți în 1885, Upton Sinclair, născut în 1878, Eugene O'Neill, născut în 1888, Miguel Angel Asturias, născut în 1899, Pearl S. Buck, născută în 1892.

1894 Apare *Cartea Jînglei*, de Rudyard Kipling.

1901 Intră ca profesor în învățămîntul mediu.

Emile Zola publică romanul *Munca*; Pirandello scrie piesa *Exclusa*, iar Paul Claudel — *Schimbul*.

1909 Debutază în literatură. Fondează revista *Zorile*, împreună cu scriitorii Julio Planchart, Julio Rosales, Enrique Soublette și Salustio Gonzáles.

Apare *Requiemul* de Rainer Maria Rilke.

Începe studii de sociologie și psihologie socială, aplicate la realitățile din Venezuela.

1912 La 15 aprilie se căsătorește cu Teotiste Arocha Eguí.

Membru fondator al Cercului de „Belle arte” din Caracas.

Theodore Dreiser publică romanul *Financiarul*.

1913 Scrie prima sa carte, culegerea de nuvele *Aventurierii*.

Scrie primul roman, *Ultimul Solar*, pe care-l va publica abia în 1920.

Maxim Gorki publică *Copilăria mea*, Maeterlink — *Maria Magdalena*, Alain Fournier — *Le Grand Meaulnes*.

1915 Încearcă prima sa lucrare dramatică, după povestirea *Minunea anului*, fără prea mare succes.

Se naște dramaturgul nord-american Arthur Miller.
Apollinaire scrie *Umbra iubirii mele*.

1919—1921 Conduce revista *Actualidades* (*Actualități*), în care va publica multe dintre povestirile sale.

1920 Publică primul său roman, *Ultimul Solar*, azi cunoscut sub numele de *Reinaldo Solar* — drama unui om și a destinului său.

Upton Sinclair publică *Povestea unui patriot* ;
O'Neill — *Emperor Jones*.

1922 Face să apară în revista *Novela semanal* (*Romanul săptămînal*) din Caracas, povestirile *Rebeliunea* și *Emigranții*.

Este numit profesor la liceul „Andrés Bello” din capitala Venezuelei.

Apare *Ulise* a lui James Joyce.

1923 Apare prima ediție a *Caietelor mele* ale lui Maurice Barrès și romanul *Ultimul capitol* al lui Knut Hamsun.

1925 Publică romanul *Trepadora* — povestea unui metis în care se luptă cele două lumi : cea a tatălui, creol, și cea a mamei, indigenă.

1926 Paul Éluard scrie *Capitala durerii*.

1927 Călătorește prin cîmpiile din Apus, ca să se documenteze pentru *Doña Bárbara*, romanul care-l va face cunoscut în întreaga lume.

Este tipărită postum opera lui Marcel Proust *Timpul regăsit*.

1928 Apare romanul lui J. Galsworthy — *Cîntecul lebedei*.

1929 Publică romanul *Doña Bárbara*, care cunoaște un succes deosebit și-l consacră ca pe unul dintre cei mai mari romancieri ai Americii Latine. Cartea se tipărește simultan și în Spania, unde este premiată. *Doña Bárbara*, care apăruse în februarie la Barcelona, este premiată în septembrie ; a fost publicată pînă în prezent în patru-

zeci de ediții, și tradusă în următoarele limbi : suedeză, norvegiană, engleză, germană (două versiuni), cehă (două versiuni), portugheză, rusă, română, olandeză și franceză.

O'Neill scrie *Dynamo* ; Fr. Mauriac — *Dumnezeu și Namon* ; Jules Romains — *Donogoo* ; Attila Jozsef — *Nu am nici mamă nici tată*.

1930 Renunță la cariera de profesor.

Miguel Angel Asturias publică *Legende din Guatemala*.

1931 Este ales senator al statului Apure. Va fi nevoit să plece din țară din motive politice. Călătorește prin Spania și Statele Unite. Ține conferințe la Roerich Museum din New-York.

1932 Hans Fallada publică : *Și acum încotro ?*

1933 Selma Lagerlöf scrie *Toamna*.

1934 *Cantaclaro*. O poveste despre cîmpie și oamenii săi — cîmpia care pe Juan îl face să sufere ; cîmpia groaznică a lui Juan Crisostomo Payaro ; cîmpia poetică a lui Florentino.

Thomas Mann publică *Tînărul Joseph*.

1935 Publică la Barcelona romanul *Canaïma*.

1936 Se întoarce din exil după căderea rivalului său, dictatorul Gómez. Este numit ministru al Educației, post la care renunță însă după puțin timp. Fondează compania cinematografică „Avila-Film” cu prima sa producție *Juan de-pe-stradă*.

Moare scriitorul spaniol Ramón Maria del Valle-Inclán.

1937 *Sărmanul negru*. Roman cu profil istoric inspirat din perioada războiului federal. Acțiunea se petrece în mediul vechilor ferme de sclavi.

Paul Valéry scrie *Introducere în poetică* ; Virginia Woolf publică *Anii*.

1939 Apare *Pământul oamenilor* al lui A. de Saint-Exupéry.

1941 Întemeiază partidul „Acțiunea democratică”. Călătorește prin țară în calitate de candidat la președinția republicii.

Apare romanul *Domnul Președinte* al lui Miguel Angel Asturias.

1942 Publică *Străinul*, un roman cu vădite intenții de analiză socială.

1943 *Pe același pământ*. Roman.

Se realizează în Mexic un film după romanul *Doña Bárbara*, care cunoaște un succes deosebit.

1944 Apare romanul lui Jorge Amado *Pământul fructelor de aur*.

1948 Este ales președinte al Republicii Venezuela. Dar numai după câteva luni va fi răsturnat de viitorul dictator Pérez Jimenez. Se exilează din nou, de data asta în Mexic, unde rămîne pînă în 1958.

1949 Apare la Editura Lex, din Havana, un volum de *Opere complete* ale lui Gallegos.

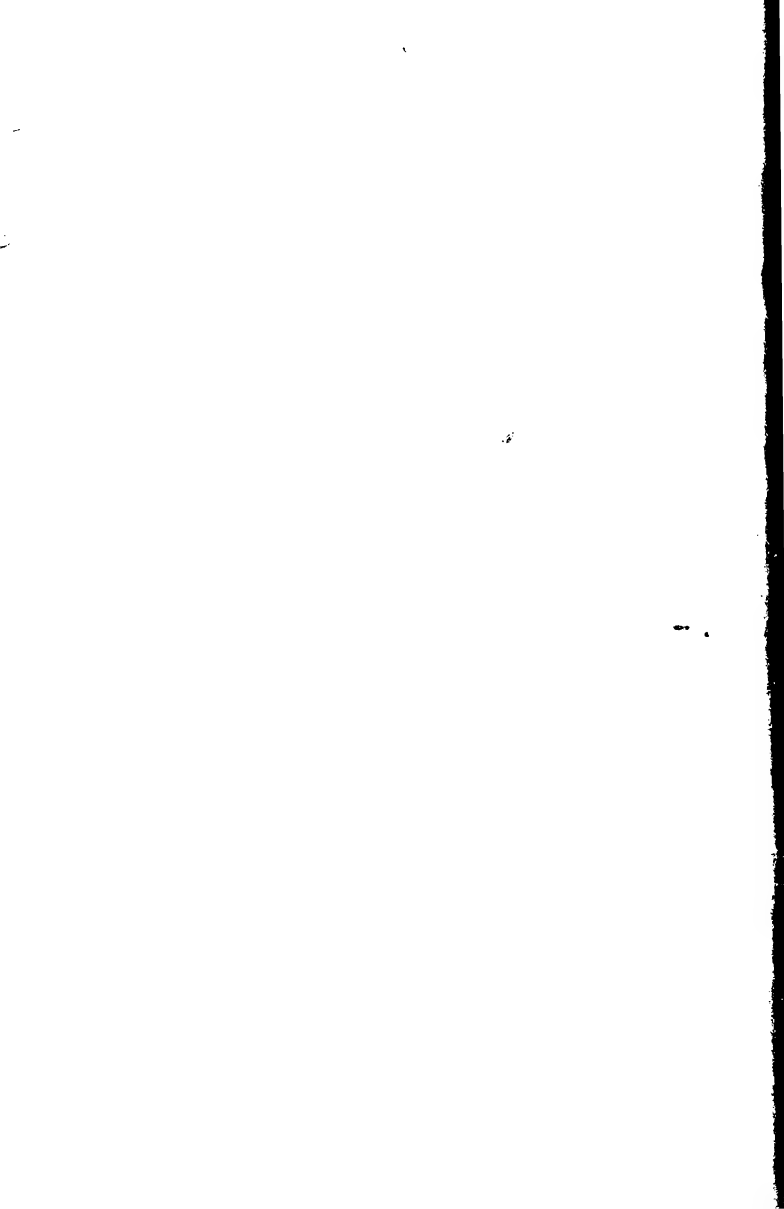
1950 Scriitorul chilian Eduardo Barrios publică *Oamenii omului*.

- 1952 Își petrece o vreme în Cuba, unde scrie *Firul de iarbă în vînt*.
- 1954 Scrie, în ambianță mexicană, romanul (încă ne-tipărit) *Cărbunele aprins în ciocul corbului*. La editura „Humanismo” apare volumul *O atitudine în viață*, culegere de eseuri politice, conferințe, discursuri etc.
- 1957 Publică în Mexic cartea *Fecioara și ultimul patriot* care un an mai târziu primește în Venezuela Premiul Național de Literatură.
- 1958 Revine în Venezuela. Candidează la Premiul Nobel.
La 2 august, ziua sa de naștere, Consiliul municipal din Caracas îl proclamă pe Rómulo Gallegos „Fiu ilustru” al orașului Caracas.
În același an promoțiile de profesori și învățători din Venezuela primesc numele *Rómulo Gallegos*.
- 1959 Editura spaniolă „Aguilar” publică *Opere complete* în două volume.
În același an „Festivalurile internaționale ale cărții” scot o altă ediție de *Opere complete* în zece volume. Opera lui Gallegos apare cu prilejul celui de al III-lea Festival.
Primește premiul „Alberdi-Sarmiento” al ziarului *La Prensa*, din Buenos Aires.
La 2 august, împlinind 75 de ani, are loc în cinstea sa, la Caracas, „Săptămîna Gallegos”. Se organizează la domiciliul scriitorului o expoziție icono-bibliografică.

1964 La 10 februarie, în satul Uverito, statul Guárico, un pod peste râul Guárico primește numele *María Nieves*, omagiu pentru romanul *Doña Bárbara*. Același nume mai este dat și unui alt pod din Apure.

Guvernul venezuelan hotărăște punerea în circulație a unor timbre poștale cu efigia lui Gallegos, omagiu la împlinirea a 80 de ani.

VICTOR CONST. BERCESCU

IN LOC DE PROLOG *

Poate că nu va fi pe placul tuturor cititorilor acestei cărți dacă voi spune că personajele ei au existat în realitate, de vreme ce funcția cea mai utilă pe care o îndeplinește o carte este aceea de a fi o poartă de evadare din această lume, unde ființele umane și întâmplările apar într-un mod atât de arbitrar și de absurd, încît nu există nici o poveste care să mulțamească nevoia unei ordini logice pe care o simte omul cînd nu are ce face, sau atunci cînd s-a oprit mașinăria absurdităților, dar nu și cea a monstruozițăților, pentru că chiar și în cele mai proaste romane se descoperă un sens ordonator.

Dar mi s-a cerut să arăt cum și cînd m-am apucat s-o scriu, și acum îi voi spune povestea.

Odată mai mult în acest limb al literelor, care n-au căpătat încă o formă, au existat personaje în căutare de autor. Pirandello a fost găsit de personajele sale într-o piesă de teatru, cu cortina ridicată, fără public în sală; ale mele s-au apropiat de mine într-un loc pe malul drept al fluviului Apure, într-o după amiază de aprilie.

Tocmai scriam un roman al cărui protagonist trebuia să stea cîteva zile la o fermă, și, pentru a strînge impresii despre peisaj

* Reproducerea cuvîntul înainte scris de Rómulo Gallegos la ediția festivă a romanului *Doña Bárbara*, apărută în 1964.

și despre mediu, am hotărît să merg în cîmpiile din Apure — pentru prima dată în acel aprilie al lui 1927.

Soare fierbinte și ploaie din belșug, cu tot cortegiul zgomotos al furtunii de cîmpie cînd între nori și savană tunetele nu mai conținesc, m-au însoțit de-a lungul întregului drum — un drum oarecare, dintre miile pe care le oferea cîmpia — pentru a-mi demonstra de la început cum arată o zi și întregul an, jumătate savană uscată, cu miraje de apă care chinuie setea drumeșului, și jumătate ape împrăștiate de la un munte la altul în râuri, de la un cer la altul, în mlaștini.

Am sosit, mi-am făcut prieteni, și pe înserat ne găseam împreună în apropiere de San Fernando. Oameni prietenoși, printre ei un anume señor Rodriguez, într-un costum de un alb strălucitor, pe care nu-l voi uita niciodată pentru ceea ce se va vedea că-i dătoresc.

Fluviul întins, ambianța caldă a cîmpiei, a aerului și a cordialității umane.

O geană de palmieri undeva la orizont, poate un nechezat de cal sălbatic în depărtare, răspunzînd vreunui muget de taur mai mult sau mai puțin îmblînzit, și, de ce nu, de asemenea, aproape de noi, un cîntec melancolic de soisola.

Asta e cîmpia : imensitate, îndrăzneală, melancolie.

Apunea soarele somptuos peste întinsul fluviu inutil — pentru că nu uda ogoarele și nici măcar un bongo nu plutea pe el — și peste savana imensă, cîmpie pustie, izvor al trufiei omului, adunată în acest cîntec cîmpenesc :

Sobre la tierra la palma,
sobre la palma los cielos ;
Sobre mi caballo yo
Y sobre yo mi sombrero¹

Dar spectacolul nu te îmbie la gînduri triste, iar dorința mea de venezuelan ca tot ce este pămînt al patriei mele să prospere și să fie fericit a luat forma literară în fraza următoare :

¹ Peste pămînt palmierul / Peste palmier cerul / Pe calul meu, eu / Și peste mine pălăria mea.

Pământ necuprins, numai orizonturi ca și speranța, numai drumuri ca și voința.

Sînt sigur că am formulat-o în minte și nu aveam, cum nici acum nu am, pe ce să mă bîzui pentru a crede că seînor Rodriguez ar fi avut darul de a citi gîndurile; adevărul este însă că l-am văzut zîmbind ca de un lucru „pe care-l știi dinainte”, ca și cum ar fi descoperit că și aveam personajul principal al unui roman cu viitor.

Și de fapt îl și aveam: peisajul cîmpiei, natura sălbatică făvritoare de oameni voinici. Nu sînt oare făpturile ei toți oamenii care apar în această carte?

Seînor Rodriguez a început să mi-i prezinte, întrebîndu-mă: — Ați auzit de...?

Și-mi mai spuse numele unui personaj din viața reală despre care nu pomenesc, deși acum scriu această poveste.

Mi-a povestit-o seînor Rodriguez. Un caz trist, petrecut în realitate. Un doctor în drept care se retrăsese la o fermă a sa și, administrînd-o cu pricepere, ajunsese să o transforme într-una dintre cele mai bogate din regiune; dar pentru că într-o zi nefericită a început să se dedea la băutură — poate într-o zi din acelea cînd ploaia nu se mai oprește, și despre care cîmpenii spun: „zi de pipă, de butelcă și de hamac”, sau vrînd poate să-și amăgească trîndăvia cu fumul pipei și cu o gură de rachiu din rusticul recipient așezat sub patul legănător —, și într-atît a căzut la această patimă, că nu i-a mai putut fi nimeni de folos.

Un caz obișnuit de viciere, poate; dar eu eram pus în fața unei drame — pustiul care hrănește îndrăzneala și adăpostește barbaria, aproape dezumanizator, și a fost ca și cum luîndu-i vorba din gură lui seînor Rodriguez, cineva mi s-ar fi așezat în față, spunîndu-mi cu glas gîngav:

— Pămîntul ăsta nu iartă. Uite ce a făcut din mine cîmpia asta barbară, care devoră oamenii.

M-am uitat bine la el. Nu arăta rău ca personaj dramatic, și-i dădui numele de Lorenzo Barquero.

Seînor Rodriguez tocmai îmi făcea o altă prezentare.

— Ați auzit de doña...?

O femeie care era adevărat bărbat la împlînzit cailor și la aruncat lassoul.

— Hrăpăreață, superstițioasă, fără nici o remușcare cînd voia să scape de cineva care o deranja.

— Și mîncătoare de oameni, nu-i așa? am întrebat eu cu emoția unei descoperiri, căci, găsind o femeie care să simbolizeze natura aceea sălbatică, romanul era gata. Dat fiind că fără ele se pare că nu poate exista. Frumoasă ca și cîmpia, nu?

— Desigur... a răspuns seînor Rodriguez surîzînd și lăsîndu-mă să fac ceea ce mi se părea cel mai firesc și mai logic, pentru că-i spusese că sînt romancier.

Au trecut douăzeci și șapte de ani.

N-am să uit niciodată că el mi-a prezentat-o pe doîna Bárbara. Am întrerupt romanul la care lucram, nepublicat nici în ziua de azi. Femeia asta chipeșă pusese stăpînire pe mine, cum ar fi perfect logic să pună stăpînire pe Lorenzo Barquero. Mai mult, era un simbol a ceea ce se petrecea în taberele istoriei politice.

Aici am aflat despre María Nieves „cabrestero” din Apure, ale cărui ape tulburi, pline de caimani carnivori, le trecea înot, cu un retevei în mîna dreaptă și cu un cîntec pe buze, în fruntea turmelor pe care le ducea de pe un mal pe altul. Așa cum era, și cu numele lui adevărat l-am înfățișat în cartea mea, și multă lume mi-a spus că atunci cînd cineva îi căuta vorbă, glumind cu el, obișnuia să spună :

— Respectă-mă, prietene. Eu sînt și în Doîna Bárbara.

María Nieves nu mai trece prin Apure cu cîntecul pe buze, pentru că moartea i le-a pecetluit pe veșnicie, dar eu păstrez în rîndurile acestea răspunsul lui trușăș ca pe cel mai mare elogiu care s-ar fi putut aduce operei mele. Era o făptură aspră, cu sufletul cîmpenesc.

La ferma Caudelaria din Arauca l-am cunoscut, de asemenea, pe Antonio Torrealba, vîtaș din același ținut — Antonio Sandoval în romanul meu — și de la el am strîns o prețioasă documentație pe care am folosit-o atît în Doîna Bárbara cît și în Cantaclaro.

Nici el nu mai trăiește, memoriei sale îi aduc omagiu pentru prețiosul ajutor ce mi l-a dat prin cunoașterea lui asupra vieții aspre și grele a cîmpeanului venezuelan.

Mai adînc, în cîmpie, dincolo de Arauca, l-am întîlnit pe Pajarote — așa i se spunea — cel cu mînă generoasă, de om cinstit, cînd o strîngea pe cea care i se întindea, și pe Carmelito, bănuitorul, cărnia trebuia să-i demonstrezi cu fapte că ai în piept o inimă de om bun și călare și cînd descaleci.

Sinceritate și suspiciune, două forme ale modului de a fi cîmpean.

L-am auzit povestind despre munca de păzitor de vite, din zori și pînă-n noapte, năpustindu-se asupra turmei de tauri sălbatici sau oprind turma numeroasă în zilele de vînătoare cu lasoul. Și povestea cu fantomele care apar în desișul copacilor, în nopțile cu lună plină, cu lumină care vrăjește.

Pe toți aceștia — trupuri încă supuse durerilor sau numai nume pomenite cu tristețe cînd se adună oamenii sub acoperișul colibelor — îi păstrez cu precădere în inima mea ca pe niște personaje bune.

Pe Juan Primito, cu izbucnirile lui, nătîng și bun, l-am cunoscut într-un sat din Valles del Tuy. Iar pe cei cu un caracter opus: Mujiquita și Pernalet, Balbino Paiba și pe El Brujeador i-am întîlnit în diferite locuri din țara mea, și reprezintă personificări ale tragediei venezuelane.

Dat fiind exigența firii mele, nu puteam să mă limitez la zugrăvirea unor ciudățenii singulare, individuale care să formeze caractere pure, ci era necesar să-mi aleg personajele printre ființele reale care să fie cauza sau chiar făptașii nefericirii țării mele, fiindcă în mine a existat întotdeauna și altceva decît un simplu literat.

Tablou al unor vremuri nenorocite pentru țara mea, nu puteau lipsi, fără îndoială, în romanul meu, Santos Luzardo și Marisela, simplă născocire de romancier, dar cu forme definite în înțelegerea sufletului venezuelan. Sînt, respectiv și complimentat, proiectul care trebuie îndeplinit, odată și odată, și speranța

pe care sîntem obligați s-o nutrim, cu neobosită încăpăținare ; obligația de astăzi pentru tihnită contemplare de mîine.

Această ediție este rezultatul propunerii Fondului de Cultură Economică de a participa la aniversarea a douăzeci și cinci de ani ai Doinei Bárbara ; și pentru că s-a dorit ca în ea să le povestesc cititorilor istoria acestui roman norocos, am transformat în prolog povestea felului în care am întîlnit personajele principale — într-o seară de aprilie, pe malul unui fluviu din cîmpie.

Dar dacă am spus că poate am auzit atunci nechezatul sălbatic al unui taur, pot foarte bine să mai adaug că în atmosfera senină filfîia duiosia unui izvor alb de bitlani.

RÓMULO GALLEGOS

Partea întâi

I

Cu cine mergem la drum ?

Un *bongo*¹ urcă pe râul Arauca², plutind de-a lungul malului înalt și abrupt din dreapta.

Doi luntrași îl fac să înainteze printr-o muncă lentă și chinuitoare de oameni la galără. Fără să simtă soarele arzător, cu trupurile arămate și learcă de sudoare, abia acoperiți de niște pantaloni soioși, sumeși pînă peste genunchi, ei înfig pe rînd în noroiul albiei niște prăjini lungi, ale căror capete de sus le proptesc în platoșa vîrtoasă de mușchi a piepturilor puternice și, încovoiați în efort, împing barca, făcînd-o să treacă de la prora la pupa pe sub picioarele lor, care calcă rar și apăsător de parcă ar mărșălui pe punte. Și pe cînd unul vine din față, tăcut, gîfîind pe prăjina sa, celălalt se întoarce la punctul de plecare, înnodînd în treacăt un fir de vorbă, cu care își mai amăgesc truda aspră, ori icnind adînc, a ușurare, și murmurînd vreo *copla*³ despre munca pe care o face vîslașul, leghe după leghe, de anevoioasă înaintare cu prăjina, mai agățîndu-se pe alocuri și de ramurile vegetației de pe mal.

¹ Barcă mare cu fundul plat.

² Rîu din Venezuela și Columbia.

³ Cîntec popular scurt, constînd, de obicei, dintr-o singură strofă.

Barca e condusă de către stăpînul ei, un vechi cunoscător al rîurilor mari și mici din cîmpia apureană¹, cu mîna dreaptă pe furca lopeții de la cîrmă, luînd seama la primejdia bulboanelor ce se iscă între trunchiurile de copaci îngrămădite în nămolul albiei și veghind la mișcarea valurilor, ce pot să vestească vreun caiman² la pîndă.

Pe punte se află doi călători. Sub coviltir, un tînăr, căruia statura puternică, fără să fie athletică, dimpreună cu trăsăturile energice și expresive îi dau un aer chipș, aproape mîndru. Înfățișarea și îmbrăcămintea trădează pe omul de la oraș, atent să aibă o ținută îngrijită. Ca și cum în sufletul lui s-ar lupta două simțăminte opuse față de lucrurile din jur, uneori mîndria calmă a chipului i se înflăcărează, iar privirea vie îi strălucește în contemplarea peisajului; dar îndată după aceea sprîncenele i se încruntă, iar gura i se strînge a descurajare. Tovarășul său de drum e unul dintre acei oameni, cu trăsături asiatice, care te fac să gîndești la o sămîntă tătarească din vechime, ajunsă în America cine știe cînd și prin ce împrejurare. Un tip specific ființelor inferioare, crude și întunecate, complet deosebite de populația din *llanura*³. Stă întins pe pelerina lui ceva mai încolo, lîngă coviltir, și se face că doarme; dar nici căpitanul, nici vîslașii nu-l scapă din ochi.

Un soare orbitor, de amiază în *llanura*, scînteiază în apele gălbui ale rîului Arauca și deasupra copacilor de pe maluri. Prin golurile ce se ivesc din loc în loc în zidul de verdeață se văd, în dreapta, *calcetas*⁴-uri din bazinul rîului Apure — mici savane înconjurate de

¹ Cîmpie străbătută de rîul Apure, afluent al fluviului sud-american Orinoco.

² Reptilă din ordinul saurienilor, asemănătoare cu crocodilul.

³ Cîmpie (sud-americană).

⁴ *Calceta*, cîmpie mică, înconjurată de păduri.

*chaparrales*¹ și crînguri de palmieri, iar în stînga, *los bancos* din vastul bazin al rîului Arauca — pășuni întinse pînă în zare, pe al căror covor verde abia se deslușește pata neagră a cîte unei cirezi rătăcitoare. În tăcerea adîncă din jur pașii luntrașilor pe punte răsună monoton, sîcîitor. Din cînd în cînd, căpitanul duce la gură un *caracol*², din care scoate un sunet răgușit și trist ce moare în adîncul singurățăților înconjurătoare, și atunci în desișul de pe mal se stîrnește zarva sperioasă a păsărilor *chenchenas*³, ori se aud pe la cotituri plescăiturile zgomotoase ale apei sub salturile caimanilor ce dormitează la soare pe plajele pustii — stăpîni cumpliți ai rîului larg, mut și solitar.

Arșița de amiază crește, te înțeapă mirosul greu de nămol răspîndit de apele încropite, tăiate de botul bărcii. Acum luntrașii nu mai cîntă și nu mai murmură *coplas*. Impresia deprimantă a pustietății te copleșește.

— Acuși ajungem la *palodeagua*⁴, spune căpitanul în cele din urmă, adresîndu-se călătorului de sub coviltir și arătîndu-i un arbore uriaș. Acolo puteți să mîncăți în toată voia și să trageți și un pui de somn.

Călătorul cel suspect mijește ochii lui pieziși și murmură :

— De-acolea și pîn' la vad la Bramador⁵ e-o zvîrlitură de praștie, și-acolo chiar că-i loc bun de odihnă.

— Lu dumnealui — că doar dînsul poruncește aici — nu-i e gîndul la popasul de la Bramador ! zice tăios căpitanul, vorbind despre călătorul de sub coviltir.

¹ *Chaparral*, pădurice, hățiș.

² Un fel de corn de vînătoare, făcut din ghiocul unei moluște mari.

³ *Chenchenas*, pasăre din ordinul galinaceelor.

⁴ Copac înalt și umbros pe malul unei ape.

⁵ Urlătoare.

Omul îl privește pe sub sprâncene, apoi răspunde cu o voce care parcă se lipește de auz, moale și viscoasă, ca nămolul tremurător din mlaștinile *llanurei*.

— Păi, dacă-i așa, căpitane, nici eu n-am spus nimic.

Santos Luzardo întoarse iute capul. După ce aproape și uitase că omul se afla pe punte, recunoscuse acum, dintr-o dată, vocea aceea stranie.

O auzise întâia oară la San Fernando, într-o *pulperia*¹, pe când străbătea terasa. Cîteva peoni² tăifăsuiau despre treburile lor, iar cel care tocmai vorbea a tăcut brusc, ca să spună după o clipă :

— 'Asta-i omul.

A doua oară s-a întîmplat într-unul din hanurile de pe drum. Zăpușeala înăbușitoare a nopții îl silise să iasă în *patio*³. Pe una din terase, doi oameni se legănau în hamacuri, iar unul dintre ei încheie astfel ceea ce povestise celuilalt :

— Eu doar i-am potrivit pumnalul. Încolo, răposatul singur a făcut treaba : și l-a înfipt frumușel în piept, de parcă îi plăcea răceala hierului.

Ultima oară, noaptea trecută. Fiindcă i se îmbolnăvise calul din pricina căldurii, ajungînd la casa de la vadul pe unde urma să treacă Arauca, se opri să doarmă acolo peste noapte, ca să-și continue călătoria a doua zi cu un *bongo* care tocmai venise să ia o încărcătură de piei pentru San Fernando. Închiriase barca și hotărîse plecarea în zorii zilei, dar chiar cînd să adoarmă, auzi un glas undeva, în preajmă :

— Tu du-te înainte, *compañero*⁴, eu o să văd dacă nu mă aciuiez în barcă.

¹ Cîrciumă, prăvălie.

² Peon, în America Latină, muncitor agricol, argat.

³ Curte interioară.

⁴ Prietene.

Trei imagini clare, precise, apărute acum într-o străfulgerare a memoriei, iar Santos Luzardo trase o anume concluzie, care avea să-l facă să-și schimbe gândurile ce-l purtau spre Arauca : „Omul ăsta mă urmărește de la San Fernando. Povestea cu frigurile n-a fost decît un șiretlic. Cum de nu mi-am dat seama azi-dimineață ?“

Într-adevăr, în zorii zilei, cînd barca era gata de plecare, individul se ivi, dîrîind sub pelerina cu care se înfodolise, și se adresă căpitanului :

— *Compañero*, nu vrei să-mi faci hatîrul să-mi închiriezi și mie un locșor ? Trebuie s-ajung la vadul Bramador, și din pricina fierbințelii nu mă pot ține pe cal. Plătesc bine, pricepi ?

— Îmi pare rău, *compañero*, zise căpitanul — un *llanero*¹ isteț — cîntărindu-l dintr-o ochire. N-am cum să-ți fac pe voie, fiindcă barca o are *el señor*², și dînsul vrea să călătorească singur.

Santos Luzardo, fără să bănuiască nimic și fără să bage de seamă clipirea plină de tîlc a căpitanului, îi dădu însă încuviințarea să se urce pe punte.

Acum îl privea pieziș și se întreba în sinea sa : „Ce-o fi vrînd individul ăsta ? Ca să-mi întindă o cursă, dacă pentru asta l-au trimis, a tot avut prilejul s-o facă. Aș jura că-i unul din banda de la El Miedo³. O să aflu îndată.“

Și fără să stea pe gânduri, întrebă cu glas tare pe stăpînul bărcii :

— Spune-mi, te rog, căpitane, o cunoști pe vestita *doña Bárbara*, despre care se aud atîtea în Apure ?

Vislașii își aruncară o privire neliniștită, iar căpitanul căută s-o scalde cu răspunsul, așa cum face un

¹ Locuitor din *Ilanura*.

² Domnul.

³ Spaima, teroarea.

llanero șiret atunci cînd e vorba de o întrebare nela-
locul ei :

— Păi de, eu nu-s de prin părțile astea.

Luzardo surîse compătimitor, dar, ținînd să se lă-
murească ce hram poartă tovarășul cel nesigur de
drum, adăugă, fără să-l scape din ochi :

— Se spune că e o femeie teribilă, căpetenia unei
cete de bandiți care au poruncă să ucidă, nesupărați
de nimeni, pe oricine încearcă să se împotrivească pla-
nurilor ei.

O mișcare neașteptată a mîinii drepte, cu care căpi-
tanul ținea cîrma, făcu barca să salte în loc, în timp
ce unul dintre vîslași, arătînd ceva ca o îngrămădire
de trunchiuri de copaci aruncate de apă pe nisipul
malului din dreapta, strigă spre Luzardo :

— Ian uitați-vă ! Dumneavoastră, care voiati să
trageți în caimani. Ian uitați-vă cum stau colo pe
plajă !

Din nou apăru pe chipul lui Luzardo surîsul acela
ce mărturisea că a înțeles situația și, ridicîndu-se în
picioare, duse la ochi carabina pe care o avea cu sine.
Glonțul însă nu nimeri ținta, și enormii saurieni se
azvîrliră cu grabă în apă, stîrnind o bulbuceală de
spumă.

Văzîndu-i cum fac bîldîbîc nevătămați, călătorul cel
suspect, care rămăsese mut atîta timp cît Luzardo în-
cercase să-l iscodească, murmură cu un zîmbet abia
schîțat în barba ce-i năpădea fața :

— Erau vreo cîteva lighioane, și toate au scăpat
și-au tulit-o frumusele, dînd din coadă.

Singur căpitanul îi auzi vorba și-l măsură din cap
pînă-n picioare, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama,
după înfățișarea lui, ce gînduri sinistre ascund aceste
cuvinte. Celălalt se făcu însă că nu pricepe, se ridică,
se întinse cu mișcări prelungi și încete, apoi spuse :

— Bun. Acuși-acuși ajungem la locul de popas. Și fierbințeleala mea s-a topit de atîta sudoare. Păcat că m-a lăsat. Strașnică mai era.

În schimb, Luzardo căzu într-un mîtism întunecat, pe cînd barca acosta la locul ales de căpitan pentru odihna de amiază.

Săriră pe mal. Luntrașii înțepeniră în nisip un țaruș, de care legară barca. Necunoscutul se înfundă în deșul pădurii, iar Luzardo, văzîndu-l că se îndepărtează, se întoarse spre căpitan.

— Îl cunoști pe omul ăsta ?

— Că-l cunosc, nu pot să spun, fiindcă azi îl întîlnesc pentru întîia oară, dar după cîte am auzit de la oamenii de prin partea locului, bănuiesc că e unul căruia i se zice Vrajitorul.

Atunci unul din luntrași se amestecă în vorbă :

— Nu te-nșeli, căpitane. Chiar el e.

— Și vrajitorul ăsta ce fel de om e ? întrebă mai departe Luzardo.

— Gîndiți-vă la lucrurile cele mai rele pe care vi le puteți închipui despre cineva și mai adăugați ceva pe deasupra, fără teamă că se-ntrece măsura, spuse stăpînul bărcii. Nu-i de prin părțile astea. E un *guate*¹, cum le zicem noi pe aici. După cîte se spune, a tîlhărit în pădurea San Camilo, și de acolo a coborît acum vreo cîțiva ani, trecînd din *hato*² în *hato* prin întreg bazinul rîului Arauca pînă s-a aciuat la *doña* Bárbara, unde slujește și acum. Vorba aia : a tunat și i-a adunat. Lumea îi zice taman cum v-am spus, Vrajitor, după îndeletnicirea ce-o are, că se pricepe a vrăji caii, ba s-aude că știe să descînte și scoate viermii și din cal, și din vită. Numai că după mine, unul, alta e adevărata lui treabă. Aia de care pomenirăți mai adineauri.

¹ Venetic.

² Proprietate agricolă, moșie.

Că din pricina asta, zău, era cît pe ce să răstorn barca. Pe scurt, e omul de-ncredere, mîna dreaptă a *doñei* Bárbara...

— Va să zică, nu m-am înșelat.

— V-ați înșelat doar că l-ați lăsat să se urce în barcă. Și de nu mi-o luați în nume de rău, vă dau un sfat, fiindcă sînteți tînăr și, pe cît se pare, străin prin părțile astea : nu primiți niciodată drept tovarăș de drum pe cine nu-l știți cum vă știți degetele de la mînă. Și pentru că mi-am îngăduit să mă pornesc pe sfaturi, vă mai dau unul, că am prins drag de dumneavoastră. Fiți cu ochii-n patru cu *doña* Bárbara, doar mergeți la Altamira, care, ca să zic așa, e la cheremul ei. Acuma, da, pot să vă spun că o cunosc. E o femeie care a îmbrobodit mulți bărbați, că, pe care nu-l robește cu drăgostelile, îl supune cu o băutură, ori și-l leagă la briu¹ și face cu el ce-i place, fiindcă se pricepe și la vrăjitorii. Iar cînd e vorba de un dușman, de unul care i se pune în cale, îl înlătură fără măcar să clipească : pentru treaba asta îl are pe Vrăjitor. Chiar dumneavoastră ați spus-o. Nu știu ce căutați prin părțile astea ; dar nu strică să vă mai spun o dată să fiți cu mare băgare de seamă. Femeia asta are un cimitir întreg pe suflet.

Santos Luzardo rămase pe gînduri, în vreme ce stăpînul bărcii, temîndu-se că l-a luat gura pe dinainte, încheie liniștitor :

— Cum v-am spus toate astea, vă mai spun ceva : vedeți, așa vorbește lumea, și d-aia nici nu-ți vine să ai prea multă încredere ; orice *llanero* e mincinos, și chiar dacă mi-e greu s-o recunosc, pînă și atunci cînd spune ceva adevărat, atîta umflă lucrurile, că e ca și cum ar minți. Las' că acuma nici n-aveți de ce vă

¹ V. p. 267, cap. XIII.

teme : sîntem aici patru oameni și o carabină, iar Bătrînelul merge și el cu noi.

Pe cînd vorbeau așa pe plajă, Vrăjitorul, ascuns după un dîmb, era numai urechi, mîncînd, cu încetinelă caracteristică a mișcărilor sale, din ce avea în desagă.

În acest timp, luntrașii întinseseră sub copacul cel mare pătura lui Luzardo și așezaseră pe ea cufărașul lui cu de-ale gurii. Apoi aduseseră din barcă și mîncarea lor. Stăpînul bărcii li se alătură și, pe cînd își prindeau inima la umbra unui *paraguan*¹, îi povestea lui Santos întîmplări din viața lui petrecută pe rîurile mari și mici din *llanura*.

Într-un tîrziu tăcu, doborît de zăpușeala amiezii, și timp îndelungat nu se auzi decît clipocitul ușor al undelor în pereții bărcii.

Frînți de oboseală, luntrașii se trîntiră pe pămînt, și curînd începură să sforăie. Luzardo se rezemă de trunchiul arborelui. Fără gînduri, apăsător de singurătate sălbatică din jur, se lăsă pradă toropelii de după masă. Cînd se deșteptă, stăpînul bărcii, care stătea de veghe, îi spuse :

— Trăserăți un pui de somn.

Într-adevăr, soarele pornise să coboare spre asfințit, și un vîntuleț răcoros adia peste Arauca. Sute de puncte negre încrețeau întinderea vastă a rîului : erau boturi de caimani, care respirau la fața apei, nemișcați, pirotind sub mîngîierea caldută a undelor tulburi. Curînd, spre mijlocul rîului începu să se arate căpățîna unui caiman enorm. Ieși cu totul din apă, apoi deschise încet pleoapele-i solzoase.

Santos Luzardo puse mîna pe carabină și se ridică în picioare, gata să-și îndrepte greșeala de mai înainte, dar stăpînul bărcii îl opri numaidecît :

¹ Arbore din familia rubiaceelor, cu un lemn foarte prețios.

— Nu trageți !

— De ce, căpitane ?

— Pentru că... pentru că vreo altă dihanie dintr-astea poate să ne curețe dacă-l loviți, sau chiar el însuși, dacă doar îl atingeți. Țasta-i caimanul cel chior de la Bramador, în care nu intră glonțul.

Și cum Luzardo stăruia, repetă :

— Nu trageți, zău, tinere, ascultați-mă pe mine.

Privirea i se îndreptă iute, a prevenire, arătînd spre ceva ce trebuia să se afle pitulat după *palodeagua*. Santos întoarse capul și-l descoperi pe Vrajitor, rezemat de trunchiul arborelui, cu aerul că doarme.

Lăsă carabina din mînă, apoi înconjură copacul și, oprindu-se în fața omului, îl luă la rost, fără să țină seama de somnu-i prefăcut :

— Care va să zică, dumitale îți place să tragi cu urechea la cele ce vorbesc alții !

Vrajitorul deschise ochii, încet, întocmai ca un caiman, și răspunse cu o liniște desăvîrșită :

— Îmi place să cuget la lucrurile mele în tăcere, așa sînt eu.

— Aș vrea să știu la ce anume cugetai în timp ce făceai pe adormitul.

Înfruntîndu-i privirea străpungătoare, celălalt spuse :

— *Señor* are dreptate. Pămîntul ăsta e mare, și toți încăpem pe el, fără să fie nevoie să ne tulburăm unii pe alții. Rogu-vă să mă iertați c-am venit să mă culc sub copacul ăsta. Mulțumit ?

Și se duse de se întinse pe spate ceva mai la o parte, cu mîinile împreunate sub ceafă.

Scurta scenă fu urmărită cu încordare de către stăpînul bărcii și de către vîslași, care, auzind glasuri, se treziseră cu acea iuțeală cu care trec de la somnul cel

mai adînc la starea de veghe oamenii obișnuiți să doarmă printre primejdii.

— Ehee ! Nu se teme de sperietorile savanei domnișorul nostru ! murmură stăpînul bărcii.

Luzardo i se adresează îndată :

— Cînd vrei, putem să ne urmăm drumul. Acuma ne-am odihnit puțin.

— Chiar acuși.

Și către Vrajitor, pe un ton de poruncă :

— Sus, prietene ! Pornim.

— Mulțumesc, *señor*, rosti omul, fără să se clintească din loc. Vă sînt recunoscător că vreți să mă duceți pînă la capăt, da' de aici încolo pot s-o iau și pe jos. Nici nu-s departe de casă. Și nu vă-ntreb cît datorez că m-ați adus pînă aici, știu doar că cei de rangul dumneavoastră n-au obiceiul să ia bani de la săraci dacă le fac un bine. În schimb, sînt gata să vă slujesc, zău. Mă numesc Melquiades Gamarra, sluga dumneavoastră. Și vă doresc drum bun și de acum încolo. *Sí, señor !*¹

Santos se și îndreptase spre *bongo*, dar stăpînul bărcii, după ce șușoti ceva cu luntrașii, îl opri în loc, hotărît să preîntîmpine orice neplăcere :

— Nu vă grăbiți. Eu nu-l las pe omul ăsta în urma noastră în pădure. Ori pornește el înainte, ori îl luăm cu noi în barcă.

Înzestrat cu o ureche foarte ageră, Vrajitorul prinse fiecare cuvînt.

— N-ai teamă, căpitane. Eu o iau înainte. Și-ți sînt recunoscător pentru bunele cuvinte pe care le-ai spus despre mine. Am auzit totul, pricepi ?

Vorbind așa, se ridică, își luă pelerina, își petrecu desaga pe după umăr, totul cu o liniște desăvîrșită,

¹ Da, domnule !

apoi o porni prin savana deschisă ce se întindea dincolo de pădurea de pe mal.

Urcară pe punte. Vîslașii dezlegară barca și, după ce o împinseră la adînc, săriră sus și-și luară prăjinile, în timp ce căpitanul, cu mîna pe cîrmă, îl iscodi pe Luzardo fără nici un rost :

— Sînteți bun țințaș ? Iertați-mi întrebarea.

— Socotind după încercarea de adineauri, nu prea. Doar nici n-ai vrut să mă mai lași să încerc. Totuși, alte dați am fost mai norocos.

— Cred ! exclamă stăpînul bărcii. Nu trageți rău. Am ghicit după felul cum ați luat arma la ochi, da' uite că gloanțele au bătut la vreo trei brațe de grămadă de caimani.

— Și cel mai iscusit vînător scapă cîte un iepure, căpitane.

— Mda... Numai că aici a fost altceva la mijloc. Sînteți bun trăgător, da' n-ați nimerit la țintă fiindcă lîngă dumneavoastră era cineva care nu voia să omorîți caimanii. Ați fi dat greș și-a doua oară dacă v-aș fi lăsat să trageți.

— Nu cumva Vrăjitorul ? Crezi că are puteri supranaturale, căpitane ?

— Sînteți tînăr și încă n-ați văzut nimic. Vrăjitoria există. Dacă v-aș povesti ce-am auzit despre omul ăsta... Da, am să vă spun, e bine să știți, la nevoie, cum și ce fel.

Scuipă amestecul de tutun, și tocmai se pregătea să-și înceapă povestirea, cînd unul dintre luntrași găsi cu cale să-l prevină :

— Mergem singuri, căpitane !

— Aveți dreptate, băieți. Și asta-i tot o trebușoară a blestematului ăluia de vrăjitor. Trageți iute la mal.

— Ce e ? se neliniști Luzardo.

— Uitarăm Bătrînelul pe uscat.

Barca se întoarse la punctul de plecare. Căpitanul puse din nou cîrma cu direcția spre larg și, după cîteva clipe, întrebă cu glas tare :

— Cu cine mergem la drum ?

— Cu Dumnezeu, răspunseră luntrașii.

— Și cu Fecioara Preacurată, adăugă el. Apoi spuse către Luzardo : Asta-i Bătrînelul pe care l-am lăsat pe mal. Pe rîurile astea din *llanura* e musai să pleci întotdeauna cu Dumnezeu la drum. Sînt multe primejdii de trecut, și dacă Bătrînelul nu-i în barcă, nu poți să ai liniște. Caimanul te pîndește în apă de nici nu-l vezi, *temblador*¹-ul și *raya*² stau gata să se năpustească în orice clipă, ca și bancurile de *zamuritos*³ și *caribes*⁴, care nu lasă din creștin decît oasele pînă apucă să pomenească el de Al-de-sus.

Întinsă cîmpie ! Imensitate sălbatică ! Preerii pustii și fără de margini, rîuri adînci, tăcute și solitare. Cît de zadarnic ar răsună strigătul de ajutor al celui prăvălit de lovitura unei cozi de caiman în singurătatea acestor meleaguri ! Numai credința simplă a luntrașilor mai poate întruchipa o speranță, deși aceeași naivă credință dăruiește puteri supranaturale și sinistrului vrăjitor.

Santos ajunsese să cunoască întrebarea sacră a luntrașilor din Apure, dar acum putea să și-o pună și lui însuși, fiindcă pornise în această călătorie cu un scop anume, și iată că începea să se gîndească la un altul, cu totul opus.

¹ Specie de pește care trăiește în rîurile Americii de Sud.

², ³, ⁴ *Raya*, *zamurito*, *caribe* : specii de pești răpitori.

II

Urmaşul celui de pe C u n a v i c h e ¹

În partea cea mai pustie şi mai sălbatică din bazinul râului Arauca se află un important *hato*, cu numele de Altamira — cîndva vreo două sute de leghe de savană fertilă, care hrăneau cele mai numeroase cirezi de vite şi herghelii de cai ce păşteau prin acele singurătăţi şi unde se găsea unul din cele mai bogate locuri în bîtlani.

Îl întemeiasă, cu ani în urmă, *don* Evaristo Luzardo, unul dintre acei *llaneros* nomazi care străbăteau cu cirezile lor — şi încă mai străbat — păşunile imense din bazinul lui Cunaviche, trecînd de aici în acela al râului Arauca, mai puţin depărtat de centrele locuite. Urmaşii săi, adevăraţi *llaneros*, „oameni în *garrasí* ², deprinşi să simtă pămîntul sub talpă“, n-au ieşit niciodată din hotarele proprietăţii, au consolidat-o şi au mărit-o, făcînd din ea una dintre cele mai de seamă din regiune ; dar familia înmulţindu-se şi îmbogăţindu-se, unii s-au îndreptat spre oraş, pe cînd alţii au rămas sub coperişurile de palmier de la fermă, ca după viaţa paşnică, patriarhală, a primilor Luzardo,

¹ Rîu din Venezuela.

² Port de prin partea locului, alcătuit dintr-un fel de bluză lungă şi pantaloni pînă la jumătatea pulpelor.

să urmeze neînțelegeri și mai apoi discordia ce avea să le aducă o tragică faimă.

Ultimul stăpînitor al vechii Altamira a fost *don* José de los Santos ; acesta, pentru a salva ferma de ruina unor fărîmițări multiple între moștenitori, a cumpărat drepturile celorlalți coproprietari, cu prețul unei vieți de renunțări și de aprigă muncă ; murind, însă, copiii săi, José și Panchita — aceasta căsătorită cu Sebastián Barquero — au optat pentru împărțire, și în locul vechiului domeniu au apărut două : unul, proprietatea lui José, care și-a păstrat denumirea inițială, și altul, botezat La Barquereña, după numele lui Sebastián.

Începînd de atunci, din pricina unei fraze echivoce din actul de succesiune, unde, fiind vorba de linia de hotar, se spunea : „Pînă la pădurea de palmieri La Chusmita ¹“, se ivi discordia între frate și soră, fiindcă fiecare pretindea — în favoarea sa — că fraza trebuie înțeleasă adăugîndu-se cuvîntul „inclusiv“, omis la redactarea actului ; și așa s-a pornit unul din acele nesfîrșite procese care îmbogățesc mai multe generații de avocați și care ar fi dus pînă la urmă la ruinarea părților dacă, în clipa cînd li s-a propus o tranzacție, aceeași îndărătnicie care îi împingea să risipească o avere pentru un petic de pămînt neproductiv nu i-ar fi făcut să declare, într-o izbucnire simultană : „Ori tot, ori nimic !“

Și cum „tot“ nu se putea să revină în același timp ambelor părți, s-a căzut de acord să fie „nimic“, și fiecare dintre ele se obligă să ridice un gard în jurul pădurii, ajungîndu-se astfel ca terenul să rămîină al nimănui, îngrădit, între cele două proprietăți.

Dar lucrurile n-au rămas aici. În mijlocul pădurii era albia unui pîrîu secăt, care, în timpul iernii, la ve-

¹ Bîtlănașul.

nirea ploilor ¹, se preschimba într-o mlaștină, într-un „ochi” de nămol tremurător, unde pierea orice ființă ; cum într-o zi a fost văzută înecată acolo o vită de-a vecinului, José Luzardo protestă pe lângă Sebastián Barquero pentru încălcarea spațiului interzis ; certându-se, se insultară, Barquero învîrți cravașa să-l plesnească peste față, cumnatul scoase revolverul și-l doborî de pe cal cu un glonț în frunte.

Urmară represaliile și, omorîndu-se reciproc, Luzardos și Barqueros au nimicit o întreagă așezare, formată mai cu seamă din ramurile celor două familii.

Ba pînă și în sînul fiecăreia dintre ramuri se propagă unda cea tragică.

Era în timpul războiului dintre Spania și Statele Unite ². José Luzardo, credincios sîngelui, cum spunea el, simpatiza cu patria-mamă, pe cînd fiul său mai mare, Félix — simptom al vremurilor care începeau să se arate — se entuziasma pentru yankei. Gazetele din Caracas ajunseră și la fermă, ceea ce se întîmplă cam din lună în lună, și chiar de la primele știri pe care le citi tînărul — fiindcă lui *don* José începuse să-i slăbească vederea — se porni între ei o ceartă care sfîrși cu o izbucnire aprigă a bătrînului :

— Trebuie să fie cineva tare gogoman ca să creadă că pot învinge cîrnățarii de la Chicago !

Livid și cu vocea tremurînd de mînie, Félix răspunse :

— Se prea poate ca spaniolii să învingă ; dar ceea ce nu admit e ca dumneata să mă insulti fără motiv.

¹ În Venezuela, țară așezată aproape de Ecuador, iarna este un anotimp ploios.

² Război declarat Spaniei de către Statele Unite pentru „eliberarea” Cubei, care se răsculase împotriva stăpînirii spaniole. În urma înfrîngerii colonialiștilor spanioli, Cuba este proclamată, prin Tratatul de la Paris (1898), „republică independentă” ; în realitate, însă, ea a devenit o semicolonie a S.U.A.

Don José îl măsură de sus pînă jos cu o privire disprețuitoare și izbucni într-un hohot de rîs. Atunci, băiatul își pierdu cumpătul și smulse nestăpînit revolverul ce-i atîrna la șold. Tatăl își curmă rîsul pe dată și, fără o umbră în glas, fără măcar să se cîlntească de pe scaun, cu o expresie dură pe față, spuse rar :

— Trage ! Dar nu cumva să dai greș, că te-am și tîntuit cu pumnalul de perete.

Asta s-a petrecut în casa de la fermă, la puțin timp după masa de seară, cînd toată familia era adunată, sub lumina lămpii, în salon. *Doña Asunción* se aruncă între soț și fiu, iar Santos, care pe atunci avea 14 ani, rămase încremenit văzînd atîta cruzime.

Copleșit de teribila seninătate a tatălui și încredințat că-și va îndeplini amenințarea dacă el ar fi tras și ar fi dat greș, ori poate cuprins de părere de rău față de pornirea-i aprinsă, *Félix* puse arma la loc și ieși din încăpere.

Curînd după aceea, strîngea șaua pe cal, hotărît să plece din casa părintească. Toate rugămințile și lacrimile *donei* *Asunción* fură zadarnice. În acest timp, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, *don José* își pusesese ochelarii și citea, stoic, știrile care se încheiau cu aceea a dezastrului de la Cavite ¹.

Félix însă nu se mărgini numai să lase căminul părintesc, ci se duse să facă și el cauză comună cu familia *Barquero* împotriva celor din familia *Luzardo* în acea luptă pe viață și pe moarte, atîtată mai cu seamă de către mătușa sa, *Panchita*, față de care autoritățile închideau ochii, pentru că era încă vremea așa-numiților *caciques* ², iar în *Arauca* familiile *Luzardo* și *Barquero* își împărțeau puterea.

¹ Port din Filipine, în apropierea căruia flota spaniolă a suferit o grea înfrîngere din partea flotei S.U.A.

² *Cacique*, la vechii indieni, șef de trib.

Aproape toți bărbații din cele două familii căzuseră înjunghiindu-se unii pe alții, cînd, într-o după-amiază cu lupte de cocoși în sat, Félix, care era cherchelit, aflînd că tată-său se găsește la *galleria*¹, se duse degrabă acolo, stîrnit de vărul său, Lorenzo Barquero, și se aruncă în mijlocul cercului de privitori, strigînd în gura mare :

— Ete colea un cocoșel de Porto Rico. Nici barem nu-i yankeu ! Să vedem dacă se nimerește pe-aici vreun jumulit de cocoșel spaniol care să se măsoare cu el. Îl joc pe-al meu cu pintenii acoperiți și fără pregătire.

Lupta cea inegală tocmai se sfîrșise cu victoria nord-americanilor, și el vorbea așa ca să-l provoace pe tată-său. *Don José*, cu cravașa în mînă, sări în mijlocul cercului să-l pedepsească pe necuviincios ; Félix însă apucă arma. Atunci, îi alunecă și lui mîna spre revolver. Curînd după aceea se întoarse acasă, abătut, întunecat, îmbătrînit în cîteva clipe, cu următoarea veste pentru nevastă-sa :

— L-am omorît adineauri pe Félix. Au să ți-l aducă îndată.

Pe urmă încălecă și luă drumul fermei.

Ajuns acolo, se duse în odaia în care se desfășurase prima scenă a tragediei, unde se încheie, după ce mai întîi porunci cu strășnicie să nu-l tulbure nimeni, scoase pumnalul de la brîu și îl înfipse pînă-n prăsele în perețele de lut, în același loc unde l-ar fi înfipt în seara nefericitei lecturi a gazetei, străpungînd inima fiului. „Fiindcă aici a fost, își spunea el, clipa și locul în care l-am ucis pe Félix“, și asta chiar în momentul cînd rostise groaznica-i amenințare, și voia să aibă înaintea ochilor, pînă ce i se vor închide pentru totdeauna, imaginea ispășitoare a fierului ucigaș, înfipt în perete.

¹ În America de Sud și Filipine, clădirea sau arena unde se desfășoară luptele de cocoși.

Și, într-adevăr, zăvorât acolo în odaie, fără pîine și fără apă, fără să se clintească de pe scaun, aproape fără să clipească, cu un oblon crăpat pentru lumină și două pupile care curînd ajunseră să nu mai aibă nevoie de nimic ca să vadă și în timpul nopții, încordat într-o unică voință de teribilă ispășire, stătu așa mai multe zile, așteptîndu-și moartea la care se osîndise singur ; și moartea acolo îl găsi, înțepenit în scaun, cu privirile pironite asupra pumnalului înfipt în perete.

Cînd, în cele din urmă, se prezentară autoritățile pentru farsa obișnuită în asemenea împrejurări, nu mai era nevoie de nici o pedeapsă, și anevoie au putut fi închiși ochii aceia.

Cîteva zile mai tîrziu, *doña Asunción* părăsea pentru totdeauna Llano¹, îndreptîndu-se spre Caracas cu Santos, singurul supraviețuitor din hecatombă. Voia să-l salveze, educîndu-l în alt mediu, la sute de leghe de acele tragice locuri.

Primii ani au fost timp pierdut în viața tînărului. Brusca transplantare din mediul *llanurei* — dur, dar cu intense emoții, care înăspresc caracterul — în ambianța moale și somnolentă de la oraș, între cele patru ziduri ale unei case triste, lîngă o mamă înspăimîntată, îi aduse o ciudată adormire a facultăților. El, băiatul curajos, cu inteligența vioaie și inima aprinsă, de care tată-său era atît de mîndru atunci cînd îl vedea încălecînd un cal sălbatic și descurcîndu-se cu istețime și hotărîre în mijlocul primejdiilor muncii din savană, vrednic de acel neam de oameni neînfricați care dăduse mai mult decît un „centaur“ în vremea epopeii de eliberare², dar, deopotrivă, mai mult decît un *cacique*

¹ Cîmpie întinsă, care acoperă o bună parte din suprafața Americii de Sud.

² V. n. 2, p. 24.

în *llanura*, și în care, mama, avînd altă concepție de viață, punea atîtea speranțe atunci cînd îl auzea dînd glas unor simțăminte și idei ce dezvăluiau un spirit fin și reflexiv, deveni obtuz și lipsit de voință, se transformă într-un mizantrop.

— Mă uit la tine și nu te mai recunosc, fiule. Parcă ești un cal sălbatic, îi spunea mama, care păstra totuși felul colorat de a vorbi al celor din *llanura*.

— E din pricina creșterii, îi explicau prietenele. Așa-s băieții cînd ajung la vîrsta asta.

— E prăpădul din suflet de pe urma grozăviilor pe care le-a văzut, adăuga ea.

Era și una, și alta, precum și transplantarea într-un alt fel de viață. Băiatului îi lipseau orizontul deschis înaintea ochilor, vîntul cald, slobod, izbindu-l în față, cîntecul înflorit pe buze în timp ce mergea în capul turmei de vite, izolarea aspră în inima pămîntului nesfîrșit și mut. Era o plantă din *llanura* ce tînjea într-o vază.

Uneori, *doña Asunción* îl găsea în grădiniță, între straturile de rezeda lăsate în părăsire, lungit la pămînt, cu fața în sus, și visînd cu ochii deschiși. Seda „în desiş”, cum se spune în *llanura* despre taurul care, după ce a suferit mutilarea ce-l osîndește să-și piardă vînoșenia și domnia peste cireadă, se ascunde în tufișuri, unde zace tolănit și flămînzește zile întregi, mugind din cînd în cînd a furie neputincioasă.

Pînă la urmă, orașul cuceri totuși sufletul de sălbatic al lui Santos Luzardo. Scuturîndu-se de vraja nostalgiilor, își dădu seama că avea mai mult de 18 ani și că, în ce privește știința de carte, abia mai înfiripase cu cîte ceva bruma de cunoștințe cu care venise din Arauca ; își propuse deci să cîștige timpul pierdut și se așternu cu îndîrjire pe învățătură.

În ciuda atîtor lucruri care o îndreptățeau să urască Altamira, *doña Asunción* nu se învoise să vîndă ferma.

Avea același suflet dur și neschimbător de *llanero*, pentru care nimic nu prețuiește ca pământul natal, și cu toate că niciodată nu se gândise să se reîntoarcă în Arauca, nu se hotăra nici să rupă legătura ce o unea cu pământul. De altfel, sub privegherea unui vechil cinstit și credincios, ferma îi aducea un venit îndestulător.

„Să o vîndă Santos cînd am să mor“, obișnuia ea să spună.

Numai că pe patul de moarte îl povățui : „Cît poți, să nu vinzi Altamira.“

Și Santos o păstră, din respect pentru cuvîntul de pe urmă al mamă-si și fiindcă veniturile ei îi îngăduiau să acopere din plin cerințele modeste ale vieții sale cumpătate. Pe de altă parte, ar fi putut să se și lipsească de fermă. Pământul natal nu-l mai atrăgea, nici locul unde se născuse și crescuse, nici vastele-i întinderi, căci, pierzînd simțămîntul meleagurilor de baștină, pierduse, de asemenea, orice simțămînt de patrie. Viața de la oraș și deprinderile intelectuale alungaseră din cugetul lui năzuința către viața liberă și sălbatică de la *bato* ; dar, în același timp, făcuseră să se nască în el o anume aspirație, pe care orașul însuși nu o putuse satisface pe deplin. Caracasul nu era decît un sat mare — ceva mai mare decît satul distrus de familia Luzardo pe vremea cînd membrii ei se răpuseseră unii pe alții — cu o mie de uși spirituale deschise la asaltul oamenilor „de pradă“, încă foarte departe de orașul ideal, complicat și perfect ca un creier, unde fiecare excitație se transformă în idee și de unde fiecare reacție ce pornește poartă pecetea eficienței conștiente ; și cum acest ideal părea realizat numai în bătrîna și civilizata Europă, el se mîngîia cu gîndul de a se expatria definitiv după terminarea studiilor universitare.

În realizarea acestui scop se bazuia pe venitul Altamirei, ori, dacă avea să o vîndă, pe renta ce i-ar aduce o banii investiți în proprietăți urbane, întrucît de la profesiunea sa de avocat nu putea spera nimic în străinătate. Dar, între timp, la Altamira nu se mai afla acel vechil cinstit din zilele mamă-si, și în vreme ce Santos se mulțumea abia să arunce ochii peste conturile — totdeauna clare pe hîrtie — pe care i le prezentau din cînd în cînd administratorii, aceștia făceau învîrteli grase pe seama Altamirei. Mai mult, lăsau hoții de vite să o jefuiască și îngăduiau ca vecinii să însemneze cu fierul, chiar acolo, la fermă, ca fiind ai lor, pînă și viteii ce mai sugeau la vacile însemnate cu semnul Luzardo.

Apoi începură procesele cu faimoasa *doña Bárbara*, la ale cărei domenii se alipiră multe leghe de savană altamireană, în temeiul unor statorniciri de hotar arbitrare, hotărîte de tribunale.

După ce termină studiile universitare, Santos se duse la San Fernando, să răsfoiască dosarele proceselor, în scopul intentării unor acțiuni revendicatorii, dacă ar fi fost posibil ; acolo, însă, cercetarea amănunțită a hotărîrilor judecătorești pronunțate în favoarea acestei teribile femei dovedeau că totul — mită, corupere, violență fățișă — fusese surprinzător de simplu pentru această *cacica* din Arauca ; descoperi, de asemenea, că tot ceea ce izbutise ea în dauna proprietății lui, izbutise din pricină că drepturile asupra Altamirei sufereau de viciile dintotdeauna ale bunurilor dobîndite de către oameni „de pradă“, și strămoșul său îndepărtat, *don Evaristo* de pe Cunaviche, nu fusese nimic altceva.

Se hotărî atunci să vîndă ferma. Nimeni însă nu voia să se învecineze cu *doña Bárbara*, și cum, pe de altă parte, răsturnările de guverne ruinaseră Llano, pierdu mult timp în căutarea unui cumpărător. Pînă la urmă se ivi unul ; dar acesta îi spuse :

— Treaba asta n-o putem pune la cale de aici, domnule doctor¹. E nevoie să vedeți cu ochii dumneavoastră cum arată Altamira. E la pământ ; în savană n-au mai rămas decît niște *paraparas*² și cîteva vite prăpădite. Dacă vreți, duceți-vă și așteptați-mă acolo. Eu plec acum la Caracas să vînd o cireadă ; dar într-o lună sînt la Altamira, și stăm de vorbă la fața locului.

— Vă aștept acolo, spuse Santos, și a doua zi porni spre Altamira.

Pe drum, avînd în fața ochilor priveliștea cîmpiei pustii, se gîndi la o mulțime de lucruri : să se stabilească la fermă și să lupte împotriva dușmanilor, apărîndu-și drepturile sale și pe ale altora, care sînt striviți de diverși *caciques* din *llanura*, pentru că *doña Bárbara* nu era decît unul dintre cei mulți ; să lupte împotriva naturii : împotriva necurăteniei care distruge oamenii din *llanura*, împotriva inundațiilor și a secetei, care își dispută pămîntul tot anul, împotriva pustietății, care nu lasă civilizația să pătrundă.

Numai că nu erau încă hotărîri, ci doar pure reflecții, gînduri de om ce raționează, și după unul optimist, se ivea numaidecît un altul contradictoriu.

„Pentru a duce toate acestea la bun sfîrșit se cere mai mult decît voința unui om. La ce-ar folosi să se pună capăt domniei *donei* Bárbara în Arauca ? Ar apărea alți *caciques*, sub alte nume. Înainte de toate, să fie schimbate cauzele care produc aceste rele : trebuie populată *llanura*. Dar ca să o populezi, trebuie mai întîi asanată, și pentru ca să o asanezi, trebuie mai întîi populată. Un cerc vicios !”

Iată însă că o simplă întîmplare, întîlnirea cu Vrăjitorul, și cuvintele prin care stăpînul bărcii îl făcu să

¹ În original, doctor, titlu care, în vorbirea curentă din Spania și America Latină, se atribuie adesea tuturor celor cu studii universitare.

² *Parapara*, arbore, din a cărui coajă se face un fel de săpun.

vadă primejdiile la care s-ar expune dacă ar avea de gînd să i se pună în cale temutei *doña* Bárbara, eliberă în chip neașteptat pe omul impulsiv din el, copleșit de omul ce raționează, încît acum pentru Santos devenea pasionantă lupta.

Era aceeași pornire de nestăpînit spirit războinic care nimicise familia Luzardo ; cu deosebire că el punea acest spirit în slujba unui ideal : luptînd împotriva *donei* Bárbara, creație și întruchipare a timpului de față, nu însemna numai să salveze Altamira, ci și să contribuie la distrugerea forțelor care frînau înflorirea întregului Llano.

Hotărî să se arunce în luptă cu impetuositatea urmașilor celui de pe Cunaviche — oameni de vînă aprigă ; dar, în același timp, însuflețit de idealurile omului civilizat, care celorlalți le lipseau. .

III

Mîncătoarea de oameni

„De dincolo de Cunaviche, de dincolo de Cinaruco ¹, de dincolo de Meta ² ! De hăt-departe...” așa spuneau oamenii de pe Arauca, pentru care, totuși, orice lucru se află totdeauna „uite colo, după crîngul ăla”, de acolo venise tragica muiere. Fruct născut din violența aventurierului alb în sumbra senzualitate a indiencei, originea ei se pierdea în dramaticul mister al pămînturilor virgine.

În adîncul amintirilor ei nedeslușite, chiar de la primele luciri ale conștiinței, fetița se vedea într-o pirogă care brăzda marile rîuri din pădurea orinochenă ³. Erau șase oameni la bord, și căpitanului ea îi spunea *taita* ⁴ ; dar toți — afară de bătrînul cîrmaci Eustaquio — o brutalizau cu aceleași mîngîieri : palme zdravenie, sărutări duhnind a rachiu și a *chimó* ⁵.

Pirateria, tăinuită sub aparențele unui negoț legal, cu asta se îndeletniceau cei din barcă, de la Ciudad

¹, ² Rîuri din Venezuela și Columbia.

³ Pădure virgină, străbătută de fluviul Orinoco.

⁴ Tăicuțu.

⁵ Tutun de mestecat, combinat într-un fel de pastă cu alte câteva substanțe.

Bolívar¹ și pînă la Río Negro². Piroga pornea încărcată cu butoiașe cu rachiu și baloturi de mărunțișuri, stofe și alimente alterate, și se întorcea plină de *sarrapia*³ și *balată*⁴. În unele sate ale indienilor, pentru aceste lucruri de preț ei schimbau cu băștinașii mărfurile aduse, mărginindu-se doar să-i tragă pe sfoară; în alte părți, însă, mateloții coborau pe uscat numai cu carabinele pe umăr, se înfundau prin pădurile ori savanele de pe maluri, și cînd se întorceau la pirogă, *sarrapia* cea parfumată sau oacheșul *balată* purtau pe ele pete de sînge.

Într-o după-amiază, cînd să ridice ancora de la Ciudad Bolívar, se apropie de barcă un tînăr cu fața suptă de foame și îmbrăcat ca un cerșetor; Barbarita îl văzuse în vreo cîteva rînduri stînd pe marginea cheiului și privind-o cu niște ochi ieșiți din orbite, în timp ce ea, bucătăreasă pe pirogă, pregătea mîncarea pentru pirai. Spunea că-l cheamă Asdrúbal, doar atît, și-i propuse căpitanului:

— Trebuie să ajung la Manaos și n-am bani de drum. Dacă ai bunătatea să mă duci pînă la Río Negro, eu sînt gata să vă muncesc în schimb. De la meseria de bucătar pînă la cea de contabil, cu ceva tot pot să vă fiu de folos.

Vesel, plăcut în acel chip cuceritor al vagabondului inteligent, făcu bună impresie asupra căpitanului, care îl luă pe punte ca bucătar, să se odihnească Barbarita. *Taita* începuse să o alinte: avea 15 ani, și era frumoasă metisa.

Trecură cîteva zile. În clipele de odihnă și în timpul nopților, în jurul focului aprins pe plajele unde acostau, Asdrúbal însufletea grupul cu istorioare vesele din

^{1, 2} Porturi pe fluviul Orinoco.

³ Substanță aromată, extrasă din arborele cu același nume.

⁴ Denumirea mai multor specii de copaci și a rășinii din care se face un fel de gutapercă.

viața lui hoinară. Barbarita nu mai putea de râs ; dar dacă el își curma povestirea, încântat de hohotirea ei proaspătă și răsunătoare, ea amuțea brusc, cu ochii în pământ și pieptul feciorelnic scuturat de o dulce sufocare.

Într-o zi îi șopti la ureche :

— Nu te uita așa la mine, că *taita* intră la bănuieli.

Într-adevăr, căpitanului începea să-i pară rău că l-a luat pe punte, căci serviciile tânărului puteau să-l coste scump, mai cu seamă unele pe care nici nu i le ceruse : să o învețe pe Barbarita să scrie și să citească. În timpul acestor lecții, pentru care Asdrúbal arăta mult zel, slovele pe care le făcea cu mâna purtată de mâna lui îi apropiiau din cale-afară.

Într-o după-amiază, după lecție, Asdrúbal se apucă să-i povestească despre latura dureroasă a vieții sale : brutalitatea tatălui vitreg, care îl silise să plece din casa părintească, întâmplările triste, rătăcirea fără de nici o țință, foamea și simțămîntul că ești singur pe lume, munca grea la minele din Yuruari¹, lupta cu moartea pe un pat mizer de spital. Pe urmă îi vorbi despre planurile lui : se ducea la Manaos, în căutarea norocului, se săturase de viața asta rătăcitoare, se va lepăda de ea, se va dăruia muncii.

Vru să mai spună ceva ; dar se opri dintr-o dată, cătînd ațintit la rîul ce luneca prin fața lor, într-o dramatică priveliște de țarmuri împădurite.

Fata înțelese că nu ocupa în planurile lui locul pe care și-l închipuise, și frumoșii ei ochi se umplură de lacrimi. Rămaseră așa timp îndelungat. Nu va uita niciodată după-amiaza aceea ! Departe, în tăcerea adîncă, se auzea mugetul răgușit al cataractelor de la Atures.

¹ Bazin aurifer din Venezuela, străbătut de rîul cu același nume.

Din senin, Asdrúbal o privi drept în ochi și-o întrebă :

— Știi ce are de gând căpitanul cu tine ?

Înfiorată de pala neașteptată a unei presimțiri îngrozitoare, ea exclamă :

— *Taita !*

— Nu merită să-l numești așa. Are de gând să te vîndă turcului.

Vorbea despre un sirian sadic și lepros, îmbogățit de pe urma exploatării lemnului de *balatá*, care locuia în inima pădurii orinochene, departe de oameni, din pricina bolii ce-l rodea, înconjurat de un serai de tinere indience, răpite ori cumpărate de la părinții lor, nu numai spre a-și îndeestula poftetele, ci și pentru a-și astîmpăra ura de bolnav fără leac față de tot ce era sănătos, molipsindu-le și pe ele.

Din convorbirile marinarilor de pe pirogă, surprinse de el, Asdrúbal aflase că în călătoria precedentă acel Moloch ¹ al pădurii *cauchera* ² oferise douăzeci de *onzas* ³ pentru Barbarita, și dacă vînzarea nu se făcuse atunci, era numai pentru că *taita* cerea un preț mai mare, nu prea greu de obținut acum, căci în răstimp de cîteva luni fata devenise de o frumusețe tulburătoare.

Nici ei nu-i scăpase soarta pe care i-o hărăzeau pînă atunci, însă toată oroarea ce o înconjura nu putu să-i stîrnească decît acel sentiment — amestec de frică și plăcere — pe care i-l dădeau privirile lacome ale bărbaților cu care împărțea viața în strîmtoarea de pe pirogă.

¹ Divinitate a unor străvechi triburi asiatice, căreia i se aduceau jertfe omenești.

² De cauciuc.

³ *Onza*, veche monedă de aur, care cîntărea aproximativ o uncie (28,75 gr.) și valora 320 *pesetas*.

În schimb, acum, dragostea pentru Asdrúbal îi trezise sufletul din amorțeală, și vorbele pe care le auzi o făcură să se cutremure de groază.

„Scapă-mă ! Ia-mă cu tine !” voia să-i spună, dar tocmai în acea clipă îl văzu pe căpitan apropiindu-se.

Avea o carabină la el și zise către Asdrúbal :

— Bine, tinere. Ai pălăvrăgit destul. Ia să te vedem și la treabă. Broasca-Rîioasă se duce să aducă niște *sarrapia* pe care trebuie s-o primim noi aici, iar tu ai să-l însoțești. Și, punîndu-i carabina în mînă, adăugă : Asta-i ca să te aperi dacă vă atacă indienii.

Asdrúbal rămase pe gînduri o clipă : Oare a auzit căpitanul ce i-a spus adineauri fetei ? Treaba asta cu care-i vine acum pe cap !... Oricum, trebuie să înfrunte situația.

Cînd să se scoale de jos, Barbarita încercă să-l rețină cu o privire plină de implorare ; dar el clipi iute spre ea și, ridicîndu-se hotărît, părăsi tabăra, pășind după Broasca-Rîioasă. Acesta era secundul de pe bord, mîna dreaptă a căpitanului în isprăvile-i nelegiuite, și Asdrúbal o știa ; ar fi fost însă pierdut cu desăvîrșire dacă s-ar fi arătat cuprins de frică și n-ar fi vrut să îndeplinească porunca primită. Așa, avea barem o carabină în mînă și numai un singur om împotriva, pe cînd aici erau cinci de înfruntat. Barbarita îl urmări cu privirea, și ochii ei rămaseră ațintiți îndelung asupra strungăreței pe unde se afundă în pădure.

La toate acestea, oamenii din echipaj schimbară uitături cu înțeles între ei, și cînd, puțin mai tîrziu — chipurile din pricină că indienii de pe mal ar putea să-i atace — căpitanul le porunci să plece în cercetare în susul plajei — o poruncă asemănătoare promise și bătrînul Eustaquio — dumerindu-se că el voia să-i trimită din tabără ca să rămînă singur cu fata, îi răspunseră, după o învălmășeală de mormăituri :

— Lasă asta mai pe urmă, căpitane. Acuma ne odihnim.

Era revolta care mocnea de cîtva timp din cauza frumuseții tulburătoare a fetei ; căpitanul însă nu se încumetă să o înăbușe pe loc, pricepînd că cei trei oameni erau înțeleși și hotărîți la orice, și amîna răfuiala pînă la întoarcerea Broaștei-Rîioase, pe a cărei oarbă supunere se bazuia.

Barbarita, dîndu-și și ea seama de planurile cumpnite ale *taitei*, îi socoti pe rebeli drept salvatori și alergă către ei ; dar cînd văzu cum o priveau, se opri, cu inima înghețată de groază, și se întoarse buimacă în locul unde o lăsase Asdrúbal.

Deodată se auzi pasărea *yacabó*¹. Ca un dangăt funebru de clopot în tăcerea dezolantă a înserării ce învăluia pădurea, făcînd să înghețe inima călătorului : „*Ya-cabó, ya-cabó...*“

Fost-a oare cîntecul de cobe al păsării, sau însuși geamătul de moarte al lui Asdrúbal ? Fost-a oare brusca descărcare a prelungitei încordări nervoase, sau fulgerarea transmisă tainic la distanță a loviturii mortale pe care în clipa aceea o primea un alt om : pumnalul Broaștei-Rîioase înfipt în beregata lui Asdrúbal ?

Ea își amintea doar că s-a prăbușit cu fața la pămînt, doborîță de o comoție năprasnică și scoțînd un țipăt care îi sfîșie gîtlejul.

Restul s-a petrecut fără să-și mai dea seama ce-a fost : izbucnirea revoltei, omorîrea căpitanului, apoi a Broaștei-Rîioase, care s-a întors singur în tabără, și ospățul cu fecioria ei, din care s-au înfruptat răzbu-nătorii lui Asdrúbal.

¹ Denumire onomatopeică a unei păsări sud-americane, al cărei strigăt, considerat de rău augur, amintește cuvintele spaniole *ya acabó* (s-a sfîrșit).

Cînd, sufocîndu-se de alergătură, bătrînul Eustaquio îi veni în ajutor, la strigătele ei, totul se sfîrşise, şi unul tocmai spunea :

— Acuma putem s-o vindem turcului, fie şi pe douăzeci de *onzas*, cît dădea data trecută.

Răsrîngerii de pălălăi împurpurează întunericul nopţii ; se aud ţipete sălbatice. E vînătoarea de *gaván*¹. Indienii aprind focuri mari de paie în jurul mlaştinilor de nestrăbătut, pasărea se ridică în zbor, înspăimîntată de larmă, aripile i se colorează trandafiriu în lumina flăcărilor, pe fundalul negru al beznei ; şi deodată vînătorii amuţesc şi înăbuşă degrabă focurile, iar pasărea cade buimacă şi fără apărare în mîinile lor.

Ceva asemănător se petrecu şi în viaţa Barbaritei. Iubirea pentru Asdrúbal fu un zbor scurt, abia o filfiire de aripi către strălucirea celui dintîi simţămînt pur ce-şi făcu sălaş în inima ei, înăbuşit cu brutalitate şi pentru totdeauna de violenţa bărbaţilor — vînători de plăcere.

Din mîinile lor o smulse în noaptea aceea Eustaquio, bătrînul indian *baniba*², care slujea drept cîrmaci pe pirogă numai ca să se afle în preajma ei — copila unei femei din tribul său, care, în ceasul de pe urmă, dîndu-şi sfîrşitul din pricina purtării crude a căpitănului, l-a rugat să nu-i părăsească fata ; dar nici timpul, nici viaţa liniştită din *ranchería*³ unde se refugiară, nici fatalismul împăciuitor pe care sunetul tristelor *yapururos*⁴ îl trezea uneori în sufletu-i de indiancă nu izbutiră să ostoiască chinul întunecat al

¹ Pasăre de apă din fauna Americii de Sud.

² Populaţie indiană din regiunea Amazoanelor.

³ Grup de locuinţe, sat, cătun.

⁴ *Yapururo*, un fel de flaut indian.

inimii ei ; o cută aspră și stăruitoare îi brăzda fruntea, un foc rău îi strălucea în ochi.

De acum înainte numai dușmănie putea să sălășluiască în pieptul ei, și nimic nu-i făcea plăcere mai mare decât priveliștea bărbatului zbătându-se în ghearele forțelor distrugătoare. Urzelile de piază-rea ale lui Camajay-Minare, sinistră divinitate a pădurii orinochene, puterea diabolică aciuată în ochii vrăjitorilor *dañeros*¹, precum și cumplitele însușiri ale ierburilor și rădăcinilor din care indienele pregătesc *pusana*², ca să aprindă poftele și să nimicească voința bărbaților nepăsători la mîngîierile lor, o pasionau pînă într-atîta, încît nu mai trăia decât ca să devină stăpînă pe tainele farmecelor ce subjugă bărbatul.

De asemenea, o inițiară în tenebroasa lor îndeletnicire întreaga tagmă a vrăjitorilor, creată de barbara existență a indienilor. *Los ojeadores*³, care susțin că aduc bolile cele mai ciudate și mai îngrozitoare numai ațîntindu-și ochii asupra celui osîndit ; *los sopladores*⁴, care spun că lecuiesc îndreptînd suflarea lor miraculoasă asupra părții vătămate a bolnavului ; *los ensalmadores*⁵, care au rugăciuni împotriva tuturor relelor, și e destul să le murmure, uitîndu-se spre locul unde se află omul, fie și la cîteva leghe depărtare — toți îi dezvăluiră tainele lor, și, curînd, cele mai grosolane și mai stranii superstiții domneau în sufletul metisei.

Pe de altă parte, frumusețea ei ajunsese să tulbure pacea obștii. Tinerii o doreau, femeile geloase nu o scăpau din ochi, iar bătrînii prevăzători trebuiră să-l

¹ *Dañero*, vrăjitor care, potrivit credințelor superstițioase de prin partea locului, ar avea puterea de a atrage diverse nenorociri asupra celor blestemați de el.

² Băutură afrodiziacă.

³ *Ojeador*, persoană căreia i se atribuie puterea de a „de-ochia“.

⁴ *Soplador*, suflător.

⁵ *Ensalmador*, descîntător.

sfătuiască pe Eustaquio : „Ia-ți fata. Du-te cu ea de-aici.“

Și din nou începu viața rătăcitoare pe marile râuri, pe puntea unui *bongo*, cu luntrași indieni.

Rîul Orinoco are apele ca blana leului ; Guainía le are negre. În inima pădurii, ele amîndouă se împreună ; dar cale lungă pînă aici curg fără să se amestece, păstrîndu-și fiecare culoarea deosebită. Tot așa, și în sufletul metisei, trebuiră să treacă mulți ani pînă să se contopească senzualitatea aprinsă și ura întunecată față de bărbat.

Întîia victimă a acestui spăimîntător amestec de patimi fu Lorenzo Barquero.

Acesta era fiul mezin al lui *don Sebastián*, și se instruisese la Caracas. Se afla cu studiile de drept pe terminate, și viitorul îi surîdea, în dragostea unei femei frumoase și distinse, în perspectivele unei profesii unde talentul său ar fi obținut triumfuri, cînd, deodată, pe timpul cînd în Llano izbucni discordia între familiile Luzardo și Barquero, începu să se manifeste la el un ciudat caz de regres moral. Cuprins de un brusc acces de mizantropie, părăsi aulele universitare și viața plăcută a capitalei, pentru a se duce într-un *rancho*¹ din cîmpia înconjurătoare, unde, răsturnat într-un hamac, petrecea zile în șir, singur, mut și întunecat, ca o fiară bolnavă în vizuina ei. Pînă cînd, în cele din urmă, renunță definitiv la tot ce putea să-i facă atrăgătoare viața în Caracas — la logodnică, la studii, la viața strălucitoare a societății alese — și luă drumul *llanurei*, ca să se arunce în vîltoarea dramei ce se desfășura acolo.

¹ Denumire dată în America Latină mai multor tipuri de case specifice regiunii respective. De la caz la caz, poate desemna : casa primitivă cu pereți de nuiele ori papură și acoperiș de frunze, casă de tip colonial, vilă etc.

Și acolo o întâlnește pe Barbarita, într-o după-amiază când, urcând pe Arauca cu o încărcătură de alimente pentru La Barquereña, *bongo*-ul lui Eustaquio acostă la vadul Bramador, unde Lorenzo tocmai supraveghea trecerea unor animale peste râu.

Furtuna din Llano, care se pregătește și se dezlănțuie în câteva clipe, nu izbucnește, fără îndoială, cu violența cu care irupseră în inima metisei dorințele înăbușite pînă atunci din pricina urii ; totuși, ura dăinuia încă, și Barbarita nu o ascundea.

— Când te-am văzut prima dată, mi s-a părut că ești Asdrúbal, îi spuse ea după ce îi povesti tragica întâmplare. Dar acum reprezinți pentru mine pe ceilalți ; într-o zi ești *taita*, într-alta, Broasca-Rîioasă.

Plin de orgoliul bărbatului, el spuse :

— Da, sînt fiecare dintre ei — toți detestați de tine ; numai că, întrupîndu-i, unul cîte unul, eu te fac să-i iubești pe toți, fără voia ta.

Ea i-o întoarse urlînd :

— În schimb, eu îi voi distruge pe toți, în tine.

Și această sălbatică dragoste, care de fapt dădea oarecare poezie aventurii cu femeia de pe *bongo*, sfîrșii prin a perverti spiritul în parte tulburat al lui Lorenzo Barquero.

Nici chiar maternitatea nu împacă dușmănia mîncătoare de oameni, ba, dimpotrivă, i-o înteti și mai mult : un copil în pîntece însemna pentru ea o victorie a masculului, o altă violență îndurată, și, stăpînită de acest simțămînt, concepu și dădu naștere unei fete, pe care alți sîni trebuiau să o alăpteze, fiindcă ea nici măcar nu vru să o vadă.

Nici Lorenzo nu se îngrijea de fetiță, prins într-o diavolească mreajă de femeia dezlănțuită și răpus de băutura afrodisiacă pe care ea îl făcea să o înghită, amestecîndu-i-o în mîncare și în băutură, așa că nu trebui să treacă prea mult timp pentru ca din tinerețea

falnică a aceleia ce părea sortit unui viitor strălucit să nu rămînă decît o ființă roasă de viciile cele mai păcătoase, o voință destrămată cu desăvîrșire, o inteligență ce se întuneca.

Și pe cînd amortirea treptată a facultăților sale — zile întregi pradă unei somnolențe de neînvins — îl arunca în mizeria îngrozitoare a surselor vitale istovite de veninul băuturii *pusana*, lăcomia femeii îl despuie și de avere.

Ideea i-o dădu un oarecare colonel Apolinar, venit pe acolo în căutare de pămînturi, pe care să le cumpere cu banii jefuiți în timpul cît fusese șef civil ¹ într-unul din orășelele regiunii.

Abil în arguții juridice, cînd văzu ruina morală a lui Lorenzo Barquero, își dădu seama că amanta acestuia era o cucerire ușoară, își făcu repede un plan și, în vreme ce se străduia să-i cîștige dragostea, între două galanterii, îi sugera :

— Există un procedeu foarte simplu și care nu poate da greș, prin care dumneavoastră ați putea să ajungeți stăpîină pe La Barquereña, fără să fie nevoie de o căsătorie cu *don* Lorenzo, fiindcă, după cum spuneți, vă scîrbește ideea ca un om să vă poată numi „femeia lui”. O vînzare simulată. Totul e ca el să semneze actul, și asta nu-i greu pentru dumneavoastră. Dacă doriți, voi redacta eu actul în așa fel încît să nu aveți complicații nici cu rudele.

Ideea găsi ușor încuviințare.

— De acord. Redactați actul. Eu îl voi face să-l semneze.

Lucrurile se petrecură întocmai, fără ca Lorenzo să se împotrivească jafului ; dar cînd fu vorba să se înregistreze actul, *doña* Bárbara descoperi că exista o clauză

¹ Autoritate locală, cu atribuții administrative și polițienești.

prin care ea recunoștea că a primit de la Apolinar suma de bani stabilită ca preț pentru La Barquereña și că puneă proprietatea drept garanție pentru suma respectivă.

Apolinar explică :

— Clauza a fost necesară ca o măsură de precauție împotriva rudelor lui *don* Lorenzo, care dacă miros cumva că e o vânzare simulată la mijloc, pot să ceară anularea ei, declarându-l iresponsabil. Ca să nu existe nici un dubiu, eu vă număr banii în fața funcționarului de la cadastru. Să nu aveți nici o grijă. Asta nu-i decît un joc între noi doi. Pe urmă îmi restituiți banii, iar eu vă dau în schimb această scrisoare la mînă, care anulează clauza.

Și îi arată un act particular, a cărui invalidare depindea de el.

Era prea tîrziu să mai dea înapoi, și, pe de altă parte, *doña* Bárbara însăși urzise un plan al ei ca să pună mîna pe banii pe care Apolinar voia să-i investească în proprietăți, încît conveni, înapoindu-i documentul :

— Bine. Facem așa cum vrei tu.

Apolinar înțelese că ea capitula și la asediul lui amoros și se felicita pentru abilitatea sa : deocamdată, femeia care i se oferea cu acel *tu* ; apoi, proprietatea. Și banii lui rămîneau neatinși.

După cîteva zile, femeia îl înștiință pe Lorenzo :

— Am hotărît să te înlocuiesc cu colonelul. Așa că ești de prisos în casa asta.

Lorenzo avu această biată idee :

— Sînt gata să mă căsătoresc cu tine.

Ea îi răspunse cu un hohot de rîs, și ruina bărbatului de odinioară trebui să se refugieze, împreună cu fiica sa, acum cu adevărat și pentru totdeauna, într-un *rancho* din pădurea de palmieri La Chusmita, care de fapt nici nu-i mai aparținea. În baza tranzacției prin

care mama și unchiul său, José Luzardo, renunțaseră la dreptul de proprietate asupra acestei porțiuni din vechea Altamira.

Nici măcar numele de La Barquereña nu mai rămase, fiindcă *doña* Bárbara îl schimbă în El Miedo, sub care era cunoscută partea de savană unde se aflau casele fermei și care fusese sîmburele faimosului latifundiu.

O dată dezlănțuită setea de avuție în inima-i furtunoasă, ea își puse în gînd să devină stăpîna întregului bazin al râului Arauca și, sfătuită de Apolinar, nemai-pomenit de iscusit în ce privește litigiile, începu să facă procese vecinilor, obținînd de la venalitatea judecătorilor ceea ce justiția nu i-ar fi putut recunoaște, iar cînd nu mai avu nimic de învățat de la noul amant, și cînd toți banii acestuia fuseseră întrebuițați în folosul moșiei, femeia își recîștigă sălbatica independență, făcînd să dispară în chip misterios bărbatul care se putea mîndri că ea îi aparține.

Altamira, lipsită de grija stăpînului și încăpută pe mîna unor administratori ușor de supus, se dovedi slăbiciunea ambiției ei de dominație. Procesele îi aduseră leghe după leghe de pămînt, iar între un proces și altul, hotarul proprietății El Miedo se așeza pe pămînturi altamirene printr-o simplă mutare a stîlpilor, înlesnită de imprecizia intenționată și de obscuritatea termenilor cu care judecătorii cumpărați redactau hotărîrile, precum și de complicitatea administratorilor lui Luzardo, care închideau ochii.

La fiecare nouă potlogărie de care afla, Santos Luzardo schimba administratorul, și așa, din om în om, Altamira ajunsese pe mîinile unui oarecare Balbino Paiba, fost geambaș de cai, care se nimeri să cumpere niște cai de la stăpîna lui El Miedo și îndrăzni să-i spună o vorbă curtenitoare tocmai în momentul cînd ea avea nevoie de un administrator la Altamira, fără să iște bănuiala că ar fi cumva înțeleși dinainte.

Asta se petrecu îndată după ultimul proces câştigat de *doña* Bárbara împotriva lui Santos Luzardo, cînd ea i-a dat gata avocatul, care, pe lîngă faptul că nu ştia ce e cînstea, mai era şi muieratic. Cincisprezece leghe de savană altamireană trecură să sporească pe cele de la El Miedo ; dar ea nu se mulţumi cu atît şi făcu în aşa fel încît avocatul să-l recomande pe Balbino Paiba în postul vacant de administrator. Din acea clipă, veghind într-o pîndă neobosită, orice dobitoc neînsemnat încă cu fierul pica pe acolo, fie grămădit în *rodeo*¹, fie fugărit pe cîmp, era ars numaidecît cu fierul moşiei El Miedo, şi între timp hotarul nestatornic înainta mereu spre Altamira.

Şi pe cînd pămînturile mărginaşe intrau astfel în stăpînirea *donei* Bárbara, iar vitele altora îi măreau turmele, toţi banii ce-i cădeau în mînă dispăreau ca prin farmec. Se vorbea de felurite ulcele pline cu *morocotas*², slăbiciunea ei, ulcele pe care le avea îngropate undeva, şi cîcă odată, proprietarul unui *hato* foarte bogat în vite, ştiind că ea nu-şi numără banii, ci îi măsoară, ca pe cereale, i-a spus :

— Împrumută-mi o ulcică de *morocotas*, *doña*.

Zice povestea că ea s-a dus şi s-a întors cu o ulcică plină cu vîrf.

— Cum o vrei, *ño*³, rasă, ori cu vîrf ?

— Rasă, *doña*. Vîrful ăsta poate să mă coste scump la plată.

Ea a dat jos banii de prisos ştergînd buza ulceleii cu o linie, pe care o folosea anume în acest scop, apoi i-a spus :

— Uită-te, *ño*. Uite cum o vreau cînd o să-mi înapoiezi banii : cu vîrful ras dintr-o lovitură.

¹ Cireadă alcătuită din vite care rătăcesc pe cîmp.

² *Morocota*, în Columbia şi Venezuela, monedă de aur.

³ *Ño*, prescurtare familiar-populară a cuvîntului spaniol *señor*.

Așa vorbea lumea. Poate că era și multă închipuire în cele ce se șușoteau despre bogăția ei, dar destul de bogată și zgîrcită foc era într-adevăr *doña Bárbara*.

În ce privește povestea cu puterile ei vrăjitoarești, nici asta nu era pe de-a-ntregul o născocire de *llanero*. *Doña Bárbara* se credea într-adevăr sprijinită de puteri supranaturale și vorbea amănunțit despre un „asociat” care o scăpase de la moarte într-o noapte, aprinzîndu-i lumînarea să se trezească, tocmai cînd pătrundea în casă un peon plătit să o omoare. De atunci, „asociatul” i se arăta să o sfătuiască ce are de făcut în împrejurările grele, ori ca să-i descopere lucrurile ascunse în viitor, în interesul ei să le cunoască. După credința ei, era însuși Nazarineanul făcător de minuni de la Acha-guas ; dar îi spunea simplu și în chipul cel mai firesc : „Asociatul meu”, și de aici se născu legenda înțelegerii ei cu Diavolul.

Numai că, Dumnezeu ori Diavol, era totuna pentru ea. Vrăjitorie și credințe religioase, descîntece și rugăciuni, totul i se învălmășea în suflet, într-o aceeași plămadă de superstiții ; întocmai cum îi atîrnau într-o desăvîrșită armonie pe piept amulete ale vrăjitorilor indieni și scapulare creștine, iar pe dulapul din odaia unde avea misterioasele convorbiri cu „asociatul” ei stăteau laolaltă chipuri sfinte, cruci din ramuri de palmier binecuvîntat, canini de caiman, pietre zise „degete de drac” și „de trăsnet”, fetișe de care făcuse rost din satele indienilor, și pe toate le lumina uleiul aceleiași candelă pioase.

Cît despre dragoste, nu-i mai rămăsese nici măcar acel amestec sălbatic de dorință și ură a mîncătoareii de oameni. Cu senzualitatea înfrînată de patima înăvuirii, i se atrofiaseră pînă și cele din urmă fibre de feminitate din pricina deprinderilor ei de femeie-bărbat : supraveghea singură munca peonilor, mînuia lasoul și

răsturna la pământ un taur în plină savană ca și cel mai îndemnatic dintre oamenii ei, nu lepăda pumnalul și revolverul de la cingătoare, și nu le purta numai ca să intimideze. Iar dacă vreun calcul — ca, la un moment dat, nevoia de a avea un admirator supus orbește, sau, în cazul lui Balbino Paiba, de o unealtă în tabăra potrivnică — o îndemna totuși să împartă mîngîieri, atunci era vorba mai degrabă de o îmbrățișare de bărbătoaie decît de femeiasca uitare de sine. Un profund dispreț pentru bărbat înlocuise acum dușmănia ei neîmpăcată.

În ciuda acestui fel de viață și în ciuda faptului că trecuse de 40 de ani, era încă o femeie atrăgătoare, căci, deși pierduse orice gingăsie feminină, înfățișarea-i impunătoare de amazoană trupeșă dădea o notă originală frumuseții ei — ceva sălbatic, seducător și teribil în același timp.

Așa era faimoasa *doña Bárbara* : desfrîu și superstiție, lăcomie și cruzime, iar undeva în adîncul sufletului sumbru, un grăunte pur și dureros — amintirea lui Asdrúbal, iubirea zădărnicită, care ar fi putut să o facă bună. Dar chiar și acest simțămînt lua forma cumplită a unui cult barbar, care cerea jertfe. Amintirea lui Asdrúbal o asalta de fiecă dată cînd se izbea în cale de un bărbat care merita osteneala să facă din el o pradă.

IV

O singură cale, și totuși o mie de drumuri deosebite

Vadul Roșcovului ducea la Altamira prin depresiunea pe care o făceau aici malurile înalte, ce pogorau pînă la albia riului Arauca.

La sunetul *guarurei*¹, vestind venirea unui *bongo*, cîteva fete alergară pînă la buza malului abrupt, iar trei flăcăi și doi bărbați coborîră pe plajă.

Într-unul dintre aceștia, un araucan chipeș, cu fața rotundă, de culoare măslinie, Santos Luzardo recunoscuse pe Antonio Sandoval, Antoñito, pázitorul de viței din timpul copilăriei sale la *kato*, tovarășul de hoinăreli după faguri de albine sălbatice și cuiburi de *paraulatas*.

El salută, descoperindu-se respectuos ; dar cînd Luzardo îi întinse brațele, așa cum făcuse la despărțire, cu treisprezece ani în urmă, peonul murmură mișcat :

— Santos !

— Nu te-ai schimbat la înfățișare, Antonio, spuse Luzardo, cu mîinile sprijinite pe umerii lui.

Peonul luă din nou aerul respectuos de mai înainte :

— Dumneavoastră, da, sînteți altul. De nu s-ar fi întîmplat să aflu că veniți cu acest *bongo*, nici nu v-aș fi recunoscut.

¹ *Guarura*, un fel de corn de vînătoare, făcut din ghiocul unei moluste mari.

— Prin urmare, nu te-am luat pe neașteptate. De unde știați voi că vin ?

— Pe cât se pare, știrca a adus-o la El Miedo omul care-l însoțea pe Vrăjitor.

— A, da. Erau doi. Cestălalt trebuie să fi venit chiar astă-noapte, pe uscat.

— Mie mi-a fluierat-o Juan Primito, lămuri Antonio. Unul cam prostănac, de-acolo de la El Miedo, dar care pe toate le află, și e ca un telegraf, așa duce știrile. Zău, n-am avut liniște toată ziua la gândul că Vrăjitorul a venit cu dumneavoastră în *bongo*. Când am auzit *guarura*, eu și cu prietenul meu, Carmelito, tocmai despre asta vorbeam. Se întoarse spre tovarășul lui și spuse îndată : Carmelito López. Un om în care poți să te-ncrezi cu ochii închiși. E nou aici, da' e de-al nostru pînă-n măduva oaselor.

— Omul dumneavoastră, zise celălalt, laconic, abia atingîndu-și borul pălăriei.

Era un bărbat cu fața colțuroasă, cu sprîncenele împreunate, cituși de puțin plăcut la prima vedere. Unul dintre acei oameni care rămîn totdeauna în „bîrlogul lor“, cum se spune în Llano, mai ales față de străini.

Cu toate acestea, mulțumită cuvintelor lui Antonio, îi făcu o bună impresie lui Luzardo ; dar, în același timp, Santos își dădu seama că peonul nu-l privea cu aceiași ochi.

Într-adevăr, Carmelito era unul dintre cei trei-patru peoni pe a căror credință se putea bizui Santos Luzardo în lupta pe care plănuia s-o pornească împotriva dușmanilor proprietății sale. Sosise de puțin timp la Altamira, și dacă mai rămînea încă acolo, deși se avea rău cu administratorul Balbino Paiba, era ca să nu-l amărască pe Antonio, care, exagerînd vechea fidelitate a Sandovalilor față de familia Luzardo, nu numai că-l răbdase pe administratorul potlogar, dar

căutase să oprească la Altamira puținii peoni cinstiți, cîți mai rămăseseră, în speranța că Santos se va hotărî într-o zi să vină și să ia în mîna lui treburile de la *hato*. Ca și Antonio, Carmelito se bucurase de știrea că venea stăpînul : Balbino Paiba va fi alungat și silit să dea socoteală de hoțiile sale ; se va isprăvi odată cu bunul-plac al *doñei* Bárbara, și totul va merge cum trebuie.

Numai că, în tot ce cugeta Carmelito despre bărbăție, nu era nimic din ceea ce descoperi el la Santos Luzardo de cum îl văzu sărind din *bongo* : aerul îndrăzneț al acestuia i se păru înfumurare goală, apoi nu-i plăcu netezimea obrazului, cu pielea gingașă, înroșită de soare în cele cîteva zile de călătorie, mustața rasă, această podoabă a bărbaților, purtarea prietenoasă, pe care o găsi nefirească, costumul neobișnuit de călătorie, cu haina strînsă pe corp și niște pantaloni foarte largi sus și foarte înguști la genunchi, cu manșete strîmte în loc de jambiere, cravata — o bucată de cîrpă de prisos în singurătățile acelea.

— Hm ! făcu el printre dinți. Va să zică, ăsta-i omul de la care așteptam atîtea ? Cu filfizonul ăsta înfumurat nu-i nici o nădejde.

În acest timp, tatăl lui Antonio, un bătrîn cu pielea zbîrcită, dar cu părul încă negru, cobora șchiopătînd povîrnișul spre plajă, cu fața numai zîmbet.

— Taică Melesio ! exclamă Santos, ieșindu-i înaintea. N-ai fir de păr alb în cap !

— Indianul nu și-l cănește, *niño*¹ Santos, și începu să rîdă cu un rîs tăcut, abia schițat, care lăsa să i se vadă gingiile fără dinți și saliva neagră de amestecul de tutun. Eh ! nu și-a uitat de mine *niño* Santos ! Lă-

¹ Formulă reverențioasă, cu care personalul de serviciu se adresează fiilor stăpînilor (correspondentul românesc ar fi : domnișorule)

sați-mă să vă spun așa cum vă spuneam când erați mititel, pînă m-oi obișnui să vă spun „*don doctor*” ! Că, știți, noi bătrînii tare anevoie mai învățăm o vorbă nouă.

— Spune-mi cum îți place, taică Melesio.

— Da' respectul nu se schimbă, nu-i așa, *niño* ? Acuma, chiar de-o fi cu nițel ocol, haideți să vă odihniți la mine-n casă înainte să vă urmați calea pînă la alde dumneavoastră.

În dreapta povîrnișului, înălbite de schimbările vremii, se vedeau îngrăditurile de *corrales*¹, unde erau aduse vitele ce urmau să treacă vadul pe aici, iar în stînga, un pîlc de locuințe tipice în Llano : două căsuțe de *bahareque*², învelite cu foi de palmier, unde stătea familia lui Melesio, iar între ele, un *caney*³ cu coperișul de paie, gros și tare scund, sub care era o masă lungă, cu lavițe împrejur ; ceva mai încolo, un alt *caney*, înalt și încăpător, de ai cărui stîlpi erau legați caii lui Antonio și Carmelito, precum și acela adus de ei de la *hato* pentru Santos ; în sfîrșit, nițel mai departe de casă se afla un alt *caney*, de ale cărui traverse din lemn de *macanilla*⁴ atîrnau piei de vînat mare și de *chigüires*⁵, de curînd tăbăcite, ce miroseau pătrunzător.

În spatele acestui *caney* se înălța un șir de arbori : *jobos*⁶, *dividives*⁷ și un roșcov înalt, care dăduse și numele vadului. Dincolo de ei pornea cîmpia deschisă,

¹ *Corral*, ogradă, țarc.

² Material de construcție din lut și papură.

³ Casă cu pereți de nulele sau trestie.

⁴ Specie de palmier.

⁵ *Chigüire*, mamifer din familia rozătoarelor, vînat sau crescut pe lîngă casă pentru carnea lui comestibilă.

⁶ *Jobo*, arbore din familia terebintaceelor, al cărui fruct seamănă cu pruna.

⁷ *Dividive*, arbore din al cărui fruct se extrage o substanță colorantă.

întinderea de necuprins a pășunilor, în a cărei zare depărtată și rotundă, atîrnînd parcă în aer din pricina mirajului, se deslusea o geană de arbori — *mata*¹ *llanera*, un crîng pierdut în inima savanei.

— Altamira ! exclamă Santos. De cîți ani nu te-am mai văzut !

Fetele care cu puțin timp înainte se arătaseră pe marginea malului abrupt dispărură din ușile caselor, și Melesio spuse :

— Nepoatele mele. Puiet sălbatic, cum zicem noi pe aici. În după-amiaza asta n-au făcut altceva decît să se uite pe rîu, așteptîndu-vă, și acum, cînd ați sosit, se ascund.

— Fetițele tale, Antonio ? întrebă Santos.

— Nu, *señor*. Eu pînă acușa sînt de unul singur, slavă Domnului !

— Sînt ale celorlalți copii, lămurii Melesio. Ale celor răposati, odihnească-se în pace.

Pătrunseră sub adăpostul umbros al *cavey*-ului celui mic. Pămîntul de pe jos fusese măturat cu grijă, iar lavițele, așezate pe margine, de-a lungul stîlpilor, ca în nopțile de *joropo*². Era acolo și un fotoliu — ceva deosebit pentru lucrurile simple din casa unui *llanero* — pus la locul de cinste, anume pentru oaspe.

— Haideți încoace, fetelor ! strigă Melesio. Ce sînteți așa de sperioase ! Haideți să-i dați binețe lui *don* doctor.

Pitulate pe după uși și totodată dornice să-l vadă de aproape, cele opt nepoate ale lui Melesio își ascundeau sîrila chicotind pe înfundate și îndemnîndu-se una pe alta.

— Du-te tu întîi, *chica*³ !

— Nu zău, păi de ce nu te duci tu ?

¹ Pădurice.

² Dans popular din Venezuela.

³ Fată.

În cele din urmă, apărură înșiruite una după alta, ca și cum ar fi mers pe o cărare îngustă, și cu aceleași cuvinte cîntate dădură binețe lui Luzardo, întinzîndu-i fiecare mîna și trăgîndu-și-o iute înapoi.

— Bună ziua ! Bună ziua ! Bună ziua !

În acest timp, bunicul venea cu lămuririle :

— Asta-i Gervasia lui Manuelito. Asta-i Francisca lui Andrés Ramón. Asta-i Genoveva, asta Altagracia... Juncuțe Sandoval, cum le spune lumea pe aici. Juncani n-am decît pe ăștia trei flăcăi care v-au adus lucrurile de pe *bongo*. Moștenirea pe care mi-au lăsat-o copiii : unspe guri, cu toți dinții buni.

După sfiala primelor clipe, fetele se așezară pe la-vițe una lîngă alta, în aceeași ordine în care ieșiseră din casă, fără să știe ce să facă cu mîinile și unde să-și așeze privirile. Cea mai mare, Genoveva, nu părea să aibă mai mult de 17 ani ; unele erau bine făcute, cu fața măslinie și obrajii îmbujorați, cu ochii negri strălucitori, toate trupeșe, cu un aer plin de sănătate.

— Ai o familie pe care-ți face plăcere s-o vezi, Melesio, zise Luzardo. Oameni voinici și sănătoși. Se vede că pe-aici nu bîntuie frigurile.

Bătrînul schimbă amestecul de tutun de pe o falcă pe alta și glăsui :

— Am să-ți spun, *niño* Santos. Pe-aici, pe la noi, ce-i drept, nu-i atîta boală ca prin alte cîmpii pe unde ați trecut ; da' nici nouă nu ne dau pace frigurile. Eu, ăsta, unsprezece feciori am avut, și doar ~~sapte~~ i-am văzut mari. Trebuie că v-aduceți aminte. Iar azi nu-l mai am decît pe Antonio. Așa ca mine pot să vorbească mulți alții. Ei, da' avem și dintr-ăia mai tari decît frigurile. Să fie într-un ceas bun pentru toți cei de față, slavă Domnului ! Încolo, cu ălalți, frigurile își fac mendrele cum poftesc. Scuipă din gură amăreală amestecului de tutun și, întorcîndu-se la graiul

lui colorat de om crescut între vite, încheie cu un fatalism glumeț : Ete numai cum m-a lăsat doar cu vitele tinere. Pe cele mari — feciorii și nevestele lor — mi le-a prăpădit viermele.

Și rîse iarăși cu rîsul lui tăcut.

— Cu toate astea, cîți bunici nu te-ar invidia, Melesio, văzîndu-te înconjurat de atîtea nepoate chipeșe, spuse Santos, abătînd convorbirea de pe făgașul ei trist.

— Sînteți tare bun, murmură Genoveva a mulțumire, pe cînd fetele celelalte șusoteau speriate.

— Hm ! făcu Melesio. Să nu credeți că-i vreo pri-copseală. Mai bine rămîneam cu o turmă de slute, că alea se pasc fără multă bătaie de cap. Așa, nici să dorm ca lumea nu pot. Toată noaptea stau ca buhaiul-de-baltă : ciulesc urechea la vulpe ! Și din oînd în cînd mă smulg din hamac să dau o raită, și le număr, una cîte una, să văd dacă-s toate opt în cap.

Și o schimă potolită îi aduse din nou pe față mulțimea aceea de cute mărunte, în timp ce fetele, împur-purate de rușine și silindu-se să nu pufnească în rîs, bombăneau :

— Isuse, *taita* ! Iar cu poveștile matala !

Potrivindu-și vorba cu pornirea șugubeață a lui Melesio, Santos se apucă să glumească cu fetele. Ele se foiau pe laviță, stăpînite de sfială și de mulțumire, iar bătrînul îl asculta, în vreme ce rîsu-i tăcut îi lumina fața, și Antonio îl privea în tăcere, cu ochii plini de credință.

Un băiat aduse apoi o ceașcă de cafea, cu care un *llanero* nu uită niciodată să-și cinstească oaspeții.

— Beți și dumneavoastră din ceașca din care a băut tatăl dumneavoastră, Dumnezeu să-l odihnească în pace, spuse Melesio. De cînd s-a dus, nimeni nu s-a atins de ea. Și după o clipă adăugă : Uite că n-am murit fără să-l mai văd pe *niño* Santos !

— Îți mulțumesc, taică Melesio.

— N-ai de ce-mi mulțumi, *niño*. M-am născut slujind casa Luzardo, și așa vreau să mor. Prin partea locului, cînd se vorbește de alde noi, Sandovalii, se spune că sîntem însemnați pe buci cu hierul Altamirei. He ! He !

— Întotdeauna v-ați dovedit tare credincioși familiei noastre. Asta-i adevărul.

— Fie într-un ceas bun ca băieții ăștia care v-ascultă să calce mereu pe-același drum ! Da, *señor*. Sîntem credincioși, și totdeauna am fost : vorbind cînd trebuie și tăcînd dacă nu ne-ntreabă nimeni ; dar îndeplinindu-ne fără încetare datoria noastră. Că se întîmplă fel și fel de lucruri ? Nu, *señor* ! I-am spus întotdeauna lui Antonio : Sandovalii rămîn lîngă Luzardos pînă-i alungă. Fiindcă dacă...

— Bine, taică Melesio, zise Antonio, surîzînd. Deocamdată nu întreabă nimeni nimic.

Santos înțelese ce voia să spună bătrînul cu acel „tăcînd dacă nu ne-ntreabă nimeni“. El prevenea muștrările pe care i le-ar fi putut face că nu i-au dat de știre la vreme despre matrapazlîcurile administratorilor, și totodată lăsa să se întrezărească amărăciunea acelora care, cu toată încercata și vechea lor credință față de stăpîn, s-au văzut puși la cheremul poruncii unor venetici ca Balbino Paiba, pe care Luzardo nu-l cunoștea nici măcar din vedere.

— Înțeleg, taică Melesio. Și recunosc că adevăratul vinovat de tot ce se petrece aici sînt eu, fiindcă de vreme ce vă aflați aici, nu era nimic mai simplu decît să vă încredințez vouă grijile mele. La drept vorbind, eu nu m-am ocupat și n-am căutat niciodată să mă ocup de *hato*.

— Învățătura nu vă lăsa timp, spuse Antonio.

— Și dezlipirea de pămîntul ăsta.

— Asta, da, asta-i rău, *niño* Santos, sublinie Melesio.

— Îmi dau seama, urmă Luzardo, ce crîncenă a trebuit să fie viața voastră la Altamira.

— Ținînd turma să n-o ia razna, cum se spune pe la noi, adăugă Antonio.

Iar bătrînul stăruie în același grai colorat al crescătorilor de vite :

— Și n-au fost puține trîntelile. Antonio al meu, mai ales, s-a lăsat ținut la pămînt mai cu seamă de *don* Balbino, ba chiar s-a arătat că vă e dușman, numai să nu-l alunge de aici. Ce mai calea-valea, vă închipuiți și dumneavoastră de ce n-a venit să vă-n-tîmpine.

— Mai bine așa, spuse Santos. Barem dacă i-ar veni în gînd să plece de la *hato* pînă ajung eu acolo, fiindcă ce fel de conturi poate el să-mi arate ca să nu semene cu acelea pe care mi le-au arătat cei dinaintea lui — conturile Marelui căpitan¹ — și ce pot să-i mai spun, cînd pentru toate hoțiile lui adevăratul vinovat sînt eu ?

Auzind vorbele astea, Carmelito, care stătea puțin mai încolo și strîngea chingile cailor legați de stîlpi la *caney*-ul cel mare, murmură :

— N-am spus eu ? Omul s-arată dornic să n-aibă greutate cu administratorul. E lege : de la filfizoni nu-i nici o nădejde. Cel căruia trebuie să i se facă socoteala, și chiar în noaptea asta, sînt eu, fiindcă mîine dimineată în zori încălec și-am plecat.

Poate că și Antonio cugeta la ceva asemănător, ori cît s-ar fi simțit legat de Santos, atunci cînd auzi că

¹ Conturi încărcate, socoteli necinstite. Expresia are la origine un fapt istoric : Marele căpitan, *Gonzalo Fernández de Córdoba* (1453—1515), conetabil al Neapolului, a rămas faimos prin socotelile încărcate pe care i le-a prezentat regelui Spaniei, *Ferdinand Catolicul* (1452—1516).

acesta era gata să-l lase pe administrator să plece liniștit, cu tot ce-a jefuit, fiindcă încreți fruntea și tăcu descumpănit.

Santos continua să soarbă cu desfătare din cafeaua tare și aromată — slăbiciunea oricărui *llanero* — bucurându-se în același timp de o uitată emoție.

Priveliștea minunată a după-amiezii pe sfârșite, așternută peste imensitatea savanei; adăpostul odihnitor, umbra și răcoarea dăruite de acoperișul rustic sub care se găsea; prezența sfioasă a fetelor, care îl așteptaseră toată după-amiaza, îmbrăcate frumos, cu flori de câmp prinse în cosiță, ca pentru sărbătoare; bucuria mișcătoare a bătrînului că „*niño Santos*“ nu l-a uitat și credința nobilă și tăcută arătată de Antonio îi spuneau că nu totul era rău și dușmănos în *llanura*, acest pămînt neizbăvit, unde un popor bun iubește, suferă și speră.

Cu această emoție în suflet, care îl împăca din nou cu pămîntul, părăsi casa lui Melesio, cînd soarele începuse să coboare spre asfințit, și apucă pe drumul oamenilor din partea locului, adică de-a dreptul peste savană, care e toată o singură cale și totuși o mie de drumuri deosebite.

V

Pumnalul înfipt în perete

Pe drumul pe care-l urmau acum caii — o cărare bătătorită de copitele vitelor — se ridicau în zbor tăcute cucuvele și *aguaitacaminos*¹, orbite încă de lumina zilei, iar la trecerea călăreților, buhaili-de-baltă scoteau țipete pătrunzătoare.

Perechi de cerbi fugeau în toate părțile, pînă se pierdeau din vedere. Departe, scăldată în lumina unui amurg în culori vii și solemne, se contura silueta unui călăreț care mîna o turmă. Vite sălbăticate se arătau ici-colo, mîndre și amenințătoare, sau o zbugheau într-o goană nebună, dînd cu ochii de oameni, în vreme ce altele, blînde, se îndreptau agale, pe drumuri felurite, către țarcurile fermei; acolo se și înălța fumul alb de la focul de tizic, aprins de obicei la căderea nopții, ca să alunge norii de țîntari ce stricau somnul oamenilor și al vitelor. Spre zare se învălătucea trîmba de colb a unei *rochela*² de cai sălbatici. O ceată de bîtlani vîslea spre miazăzi, unul după altul, în zbor domol, armonios.

Era însă și ceva dezolant în măreția priveliștii pe care o înfățișa *llanura*. Lui Santos Luzardo i se spu-

¹ Pasăre de baltă, specifică Americii de Sud.

² Herghelie.

sese că la Altamira n-au mai rămas decît niște *para-paras*, și că de fapt toate animalele care se mișcau pe uriașa pînză a savanei n-ar mai fi decît vreo sută de capete, cai și cornute laolaltă, pe cînd înainte, pînă pe timpul lui José Luzardo, viețuiau o mulțime de herghelii și cirezi.

— S-a isprăvit ! exclamă Santos. La ce-am mai venit încoace dacă nu mai e nimic de făcut ?

— Judecați și dumneavoastră, spuse Antonio. Dintr-o parte, *doña Bárbara*, dintr-alta, o haită întreagă de administratori, care de care mai pungaș, își fac de eap cu vitele noastre. Ba, ca și cum atîta n-ar fi de ajuns, hoții de vite din Cunaviche vin puhoi peste Altamira cînd poftesc ; pe urmă, răsculații și comisiile guvernamentale au nevoie de cai, și de aici îi iau, fiindcă *doña Bárbara*, ca să și-i scape pe-ai ei, îi trimite pe toți la noi.

— E un prăpăd, rosti Santos. Ruina cea binemeritată !

— Da' ne mai rămîne ceva, *don* doctor, vorbi Antonio. Animalele sălbatice, slavă Domnului, că altfel și pe astea ni le luau. Din fericire, de cînd n-am mai ținut cășeriile la Altamira, aproape toate vitele sălbatice au fugit, și tocmai în asta a fost scăparea, că fiind greu de prins, administratorii s-au mulțumit să pună mîna pe alea din cireadă. Într-o noapte am să vă duc eu la pășunea cu izmă de la Mata Luzarderă, ca să vedeți că mai aveți ce apăra. Dacă mai zăboveați cîteva zile, nici pe astea nu le mai găseați, că *don Balbino* se hotărîse să dea iama în ele și să le împartă cu *doña Bárbara*. Nu degeaba s-a încurcat ea cu el.

— Cum ? ! Adică Paiba e amantul cel nou al *donei Bárbara* ?

— Păi ce, nu știați, *don* doctor ? Oh, drace ! Chiar așa. Tocmai pentru asta stă el aici, la dumneavoastră.

Mai mult, *doña Bárbara* se laudă că ea a învățat lucrurile ca Balbino să ajungă la noi, la Altamira.

Abia atunci își dădu seama Santos de trădarea împunernicitului său, care i-l recomandase pe Paiba după ce lăsase să piardă procesul.

Un zîmbet ușor, descoperit numai de privirea pătrunzătoare a lui Antonio, se furișă pe fața lui Carmelito ; și lui Antonio îi păru rău de vorbele sale despre situația dezastruoasă în care se afla Luzardo, atunci cînd descoperi și la acesta, în expresia dură a feței, revolta acelei bărbății pe care Carmelito nu o cunoștea și de care el însuși se îndoise adineauri pentru o clipă.

„Avem acum un bărbat, își spuse el în sinea lui, bucurîndu-se. Neamul Luzardo n-a pierit încă.“

Peonul credincios păstră o tăcere respectuoasă ; Carmelito continuă să rămînă fără grai, și o bună bucată de vreme nu se auzi decît tropotul cailor. Apoi, în depărtarea unde se mișca, neagră în pîcla amurgului, silueta călărețului în urma turmei de vite, răsună un cîntec cu glăsuiri prelungi, ce se împrăstiau pe întinderă mută și de necuprins a cîmpiei.

Emoția liniștitoare a meleagurilor natale începu să pună stăpînire pe sufletul lui Santos. Descrîndu-și fruntea, lăsă privirea să-i alerge în voie peste pămîntul larg, și numele dragi ale locurilor pe care le cunoștea de departe prinseră să i se înfiripeze pe buze :

— Mata Obscura ¹, Uveral ², Corozalito ³, pădurea de palmieri la Chusmita ⁴.

Pentru o clipă, nu mai mult, rostind numele locului aducător de nenorocire — pricina discordiei care îi nimicise familia — simți țîșnindu-i din adîncul ființei

¹ Păduricea întunecată.

² Păduricea de migdali.

³ Păduricea de palmieri.

⁴ V. n. 1, p. 23.

o pornire surdă ce-i întunecă seninătatea abia redobândită a sufletului. Să fie oare ura unui Luzardo față de familia Barquero, patimă de care el se credea izbăvit ?

Și pe cînd își punea această întrebare, ce dezvăluia o conștiință trează, îl auzi pe Antonio, credincios și el mîinii de „familie“, cum spuneau Sandovalii, murmurînd :

— Blestemata pădure de palmieri ! Da, *señor*. Acolo își ispășește crima acela care l-a ațîțat pe fiu împotriva tatălui.

Vorbea de Lorenzo Barquero, care îl întăritase pe Félix Luzardo în după-amiaza cumplitei tragedii petrecute la *gallera*, și parcă într-adevăr propria-i mînie îi tremura în glas.

Totuși, după un scurt răstimp de tăcere, Santos constată cu mulțumire că numai din milă întreabă :

— Mai trăiește bietul Lorenzo ?

— Dacă se poate numi viață suflarea care i-a mai rămas. „Arătarea din La Barquereña“, așa-i zice lumea pe aici. E o ruină omenească. Se spune că *doña Bárbara* l-a adus în starea asta. Eu, unul, cred însă că e pedeapsa lui Dumnezeu, fiindcă a început să se usuze de viu din ceasul, din clipa în care răposatul José l-a țintuit de perete...

Santos nu înțelese prea bine ce voia să spună Antonio cu aceste cuvinte din urmă, dar, cum îi făcea silă să-l amestece pe tată-său în povestea asta, schimbă vorba și se interesă despre vitele ce pășteau pe acolo.

Asfinți și soarele, dar deasupra zării rămase să atîrne multă vreme amurgul leșez din *llanura*, într-o fîșie de culori roșcate, sumbre, tăiată de linia clară ce ținea discul cîmpiei, pe cînd în partea opusă, în adîncul unei depărtări străvezii de pămînturi mute, începea să se înalțe luna plină. Strălucirea spectrală care poleia cu argint pășunile savanei se făcea tot mai lu-

minoasă, plutea ca un vâl peste profunzimea zării ; se întunecase de-a binelea cînd ajunseră la conac.

O casă mare din *bahareque*, învelită cu olane, cu pereții coșcoviți și cu spărturi în acoperișurile de tablă ale galeriilor exterioare, cu o îngrăditură în față, ca să o apere de vite, și cîteva pomi în spate, în *patio*, nu prea înalți, pentru că un *llanero* nu îngăduie pomi în vecinătatea casei, de teama trăsnetului ; în fund, bucătăria și cîteva magazii pentru *yucas*¹, *topochos*² și fasolea recoltată de pe ogoare pentru hrana oamenilor ; în dreapta, un *caney* unde se păstrează atelajele cailor, și alte cîteva unde dorm peonii, iar între acestea și cel dintîi — *tasajera*³, unde se usucă la soare și la aer carnea sărată, pe care dau năvală muștele ; în stînga — coșarele pentru știuleții de porumb, un arbore *totumo*⁴ și un *merecure*⁵ pentru găini, niște țăruiși pentru împletit funii, țarcurile mari — *las majadas*, țarcurile mijlocii și mici, și, în sfîrșit, cocina pentru porci — asta era Altamira, așa cum o întemeiasă *don* Evaristo, cel de pe Cunaviche, cu ani în urmă, afară doar de olanele și tabla de pe casa stăpînului, îmbunătățiri aduse de tatăl lui Santos. O așezare primitivă, locul unde se făcea o industrie rudimentară și adăpostul unei existențe pe jumătate barbare din pustietate.

Două femei ieșiră în ușa bucătăriei, dornice să vadă cum arată stăpînul, și trei peoni alergară să-l întîmpine — iată toată suflarea aflată aici.

Antonio îl prezentă pe fiecare, cine este, cum îl cheamă și ce treburî are în seamă. Despre unul dintre

¹ *Yuca*, tubercul de manioc (din care se face tapioca).

² *Topocho*, varietate de banană.

³ Uscătorie.

⁴ Copac din ale cărui fructe, asemănătoare cu tigvele, se fac vase de bucătărie.

⁵ Specie de arbore cu frunzișul foarte des.

peoni, unul cu fața măslinie și trei-patru tuleie spălăcite în chip de mustață, spuse :

— *Ăsta-i Venancio, amansador*¹. Feciorul lui *ño Venancio*, cășerul. Poate că v-amintiți de *ño Venancio*.

— Cum să nu ! zise Santos. Oameni care au slujit dintotdeauna în casa noastră.

— Atuncea, eu nu mai am nimica de spus, glăsui omul, dar Santos descoperi pe fața lui același aer de îndoială ca și la Carmelito.

— *Ăsta-i María Nieves, cabrestero*², urmă Antonio, trecînd la un altul, roșcovan și bondoc. E un *llanero* șiret pînă și-n numele ce-l poartă, că pare nume de femeie. O să vă dați singur seama ce neam de om e. Eu nu pot spune despre el decît de bine.

— Ești prea binevoitor cu mine, Antonio, murmură cel în cauză și, uitîndu-se la Luzardo, adăugă : Omul dumneavoastră, cu puținul cu care pot să vă fiu de folos.

În ce-l privește pe al treilea, un *zambo*³ vesel, cu picioarele lungi și cu hainele parcă azvîrlite cu furca pe el, plin de neastîmpăr că nu putea sta locului, Antonio nu mai apucă să deschidă gura.

— Dați-mi voie, *don* doctur. O să vă spun eu singur despre mine. Chiar dacă prietenul meu Antonio n-are de gînd să mă ponegrească, dar îi și văd pehli-vănia întipărită-n ochi. Eu sînt Juan Palacios, da' toți îmi zic Păsăroiul, și așa puteți să-mi spuneți și dumneavoastră. Nu-s dintotdeauna de-al casei, cum spuneți adineauri, da' pe mine vă puteți bizui în orice treabă, fiindcă eu-s om dintr-o bucată. Și cu asta, dacă nu vă e cu supărare, sînt al dumneavoastră, *zambo*, Păsăroiul.

¹ Îmbălînzitor (de cai sălbaticiți).

² Văcar.

³ Metis născut dintr-un negru și o indiană.

Zicînd acestea, îi întinse mîna, iar Santos i-o strînse, încîntat de sinceritatea lui de om simplu, atît de caracteristică și ea pentru un *llanero*.

— Așa te vreau, Păsăroiule ! șopti Antonio, cu prietenească mulțumire.

— Bravo, *zambo* ! Vorbele-s făcute să fie spuse, rosti stăpînul.

Santos mai schimbă vreo cîteva vorbe cu peonii, apoi se duse în casă ; Antonio sări îndată cu niște întrebări care nu i se păruse nimerit să le pună de față cu noul-venit :

— De ce sînteți așa puțini ? Unde-s ceilalți băieți ?

— Au șters-o, mormăi Venancio. Abia ai plecat tu la El Paso ¹, că ei au încălecat și, glonț la El Miedo !

— Da' *don* Balbino ? N-a dat pe aici ?

— Nu. În schimb, el a pus asta la cale. Bănuiam eu că-i ademenește pe băieți.

— Nu-i cine știe ce pierdere, doar toți erau vînduți, niște neisprăviți și niște hoți, rosti Antonio după un răstimp de gîndire.

În vremea asta, cu trupul frînt de lunga călătorie făcută, dar cu sufletul adînc tulburat de emoțiile acestei zile, hotărîtoare pentru viața lui, Santos Luzardo se întinse în hamacul pregătit pentru el într-una din odăi și își cerceta îndeaproape simțămintele.

Erau două porniri contrarii : intenții și impulsuri, hotărîri și temeri.

Pe de o parte, ceea ce fusese rodul reflecțiilor sale în fața priverii *llanurei* : dorința de a se angaja în această acțiune patriotică, în lupta împotriva răului ce stăpînea aici, împotriva naturii și a omului, în căutarea unor remedii eficace, dorință dezinteresată, pînă la un punct, fiindcă ceea ce conta cel mai puțin pen-

¹ Trecătoarea.

tru el era grija de a-și reface averea, punînd pe picioare Altamira.

Dar în această hotărîre era și impulsivitatea omului scăpat de sub controlul rațiunii în clipa contactului cu mediul respectiv — *llanura* cea pe jumătate sălbatică, „pămîntul adevăraților bărbați”, cum obișnuia să spună tată-său — întrucît fusese destul ca stăpînul bărcii să pună în talgerul balanței riscurile celui care încerca să se împotrivească *doñei* Bárbara, ca el să renunțe la gîndul vînzării pămîntului.

Apoi, nu oare din același contact cu mediul izbucnise și acea bruscă pornire de ură de familie, încercată la vederea pădurii de palmieri La Chusmita ? Și oare nu trebuia să înțeleagă această întoarcere la violență, fie chiar și de o clipă, ca un avertisment care să-l pună în gardă față de el însuși ? Viața în Llano, această irezistibilă forță care atrage prin impunătoreea ei asprime, acest exagerat sentiment de bărbăție, izvorît și din simplul fapt de a merge călare în lungul și în latul savanei imense, ar pune în primejdie opera celor mai buni ani ai săi, dăruîți tocmai efortului de a sugruma tendințele barbare ale războinicului latent din el.

Deci, mai prevăzător era să se întoarcă la hotărîrea inițială, adică să vîndă ferma. De altfel, asta se potrivea și cu adevăratele lui planuri de viață, dat fiind că tot ce-i trecuse prin cap pe puntea *bongo*-ului nu fusese, poate, decît o exaltare de moment. Era el în realitate pregătit pentru opera căreia voia să i se dedice ? Știa el în realitate ce este un *hato*, cum trebuie condus și în ce fel să înlătore deficiențele unei industrii trecute prin mai multe generații, fără să-și schimbe întocmirea primitivă ? Liniile generale ale vastului său plan civilizator nu puteau să-i scape ; în schimb, putea el oare să domine detaliile ? Inteligența lui, deplasată brusc din spațiul ideal al teoriilor prin care se mișcase

pînă atunci, va ajunge oare la vreun rezultat pozitiv, aplicată la lucruri atît de concrete şi de mici, cum aveau să fie cele privitoare la administrarea unei asemenea ferme ? Nu era oare îndeajuns dovedită nepriceperea lui prin chiar nepăsarea arătată pînă acum în orice privinţă faţă de Altamira ?

Aici era lipsa acestui caracter, de altfel foarte bine călit : Santos Luzardo nu simţea prezenţa energiilor care trăiau în el, era intimidat şi exagera nevoia de a proceda cu mare băgare de seamă.

Ivirea lui Antonio, care îl pofti la masă, îi curmă firul gîndurilor.

— Nu mi-e foame.

— Asta-i din pricina oboselii, zise Antonio. La noapte o să trebuiască să dormiţi aici, în odaie, aşa cum e, fiindcă n-am avut vreme decît să măturăm pe jos. Mîine dimineată o s-o spoim cu var şi o să rînduiţi lucrurile ceva mai bine. Dacă nu cumva hotărîţi să facem o reparaţie generală, că, zău, în casa asta, aşa cum se găseşte, nu puteţi să staţi.

— Deocamdată să o lăsăm aşa. Poate că vînd ferma. Într-o lună de zile o să treacă pe aici *don Encarnación Matute*, căruia i-am propus să cumpere Altamira, şi dacă dă un preţ potrivit, mă învoiesc numaidecît.

— Oh ! Care va să zică, vreţi să vă despărţiţi de Altamira ?

— Cred că-i cel mai cuminte lucru pe care pot să-l fac.

Antonio rămase pe gînduri cîteva clipe.

— Dacă aţi hotărît aşa, apoi dumneavoastră ştiţi mai bine, spuse el. Şi, întinzîndu-i o legătură de chei, adăugă : Cheile de la casă. Asta mai ruginită e de la salon. Poate că nu mai merge, fiindcă nimeni n-a mai deschis uşa asta. Aici toate-au rămas aşa cum le-a lăsat răposatul, odihnească-se în pace !

„Așa cum le-a lăsat răposatul... Din ceasul și clipa în care răposatul l-a ținut de perete.“

Rapida alăturare a celor două rostiri ale lui Antonio însemna o clipă hotărâtoare în viața lui Santos Luzardo.

Se ridică din hamac, luă sfeșnicul în care ardea lumînarea și zise către peon :

— Deschide salonul.

Antonio se supuse și, după ce luptă puțin cu împotrivirea broaștei ruginite, deschise ușa, încuiată cu treisprezece ani în urmă.

O răbufnire de aer stătut îl făcu pe Santos să se tragă înapoi, ceva negru și dezgustător țîșni din întuneric — un liliac — și îi stinse lumînarea cu un flăcăr de aripă. O aprinse din nou și pătrunse în încăpă, urmat de Antonio.

Într-adevăr, aici toate rămăseseră așa cum le lăsase *don José Luzardo* : scaunul în care murise, pumnalul înfipt în perete.

Fără să scoată o vorbă, adînc mișcat și pătruns de conștiința că îndeplinește un act suprem, Santos se apropie de perete și, cu o mișcare tot atît de aprigă ca și aceea pe care trebuie să o fi făcut tată-său ca să împlînte acolo pumnalul ucigaș, îl smulse afară.

Rugina ce acoperea lama de oțel parcă era sînge. Aruncă pumnalul departe și îi spuse lui Antonio :

— Așa cum am făcut eu cu pumnalul ăsta să faci și tu cu ura căreia nu demult te-am auzit dîndu-i glas, mai ales că nici nu-i ceva al tău. Un Luzardo ți-a impus-o ca pe o datorie de credință. Un alt Luzardo te dezleagă acum de această monstruoasă îndatorire. Ajunge cîte a făcut ura pînă azi pe meleagurile astea.

Și, în timp ce Antonio, tulburat de aceste cuvinte, se retrăgea în tăcere, adăugă :

— Îngrijește-te ca de mîine să înceapă repararea casei. Nu mai vînd Altamira.

Se duse și se cuibări din nou în hamac, cu sufletul senin, plin de încredere în sine.

Afară, vuietele câmpiei îi legănau somnul, ca în zilele limpezi ale copilăriei : zdrăngănitul de *cuatro*¹ în *caney*-ul peonilor, răgetele măgarilor ce se trăgeau spre căldura focurilor, mugetele vitelor din *corrales*, orăcăitul broaștelor în mlaștinile din împrejurimi, simfonia pătrunzătoare a greierilor din savană și acea tăcere adâncă, de singurătăți nesfârșite, de Llano adormit sub clar de lună, care se auzea și ea, osebit de toate aceste zgomote.

¹ Un fel de ghitară cu patru coarde.

VI

Amintirea lui Asdrúbal

În aceeași noapte, la El Miedo.

Tocmai cînd se întuneacă, apăru Vrăjitorul. I se spuse că *doña* Bárbara abia s-a așezat la masă, însă cum el avea anume lucruri să-i aducă la cunoștință și cum era dornic să se întindă și să se odihnească, nu așteptă să se isprăvească masa, ci se îndreptă către casă, cu pelerina pe braț.

Nici nu apucă să treacă pragul, că se și căi de atîta grabă. *Doña* Bárbara mîncea în tovărășia lui Balbino Paiba, pe care el nu-l avea la inimă. Dădu să se întoarcă, dar ea îi spuse :

— Intră, Melquiades.

— O să vin mai tîrziu. Stați și mîncăți în tihnă.

Balbino, batjocoritor, ștergîndu-și mustața cu mîna de grăsimea de la supa fierbinte, zise și el :

— Intră, Melquiades. Nu te teme, aici doar nu-s cîini.

Vrăjitorul îl fulgeră cu privirea și i-o întoarse mușcător :

— Sînteți sigur, *don* Balbino ?

Balbino nu înțelese unde bătea celălalt, și omul urmă, vorbind către *doña* Bárbara :

— Am venit numai să vă spun că toții caii au ajuns cu bine la San Fernando și să vă aduc ce vi se cuvine.

Puse mantaua pe un scaun, își trase în față tașca de la chimir și scoase pe masă un pumn de bani de aur, pe care îi clădi apoi în fișicuri.

— Numărați și dumneavoastră, să vedeți dacă e bine.

Balbino căută cu coada ochiului la bani și, cugetînd pe departe la obiceiul *doñei* Bárbara de-a ascunde în pămînt tot aurul ce-i cădea în mîină, se minună :

— *Morocotas* ? Ce mi-e dat să văd !

Și continuă să mestece o bucătoaică de carne ce-i umplea gura, fără să-și ia privirea lacomă de la bani.

O încrețire bruscă a frunții făcu sprîncenele *doñei* Bárbara să se apropie și să se depărteze, întocmai ca aripile unui uliu, într-o bătaie iute de zbor. Nu obișnuia să îngăduie amantului glume în prezența unui al treilea, nici dovezi de tandrețe, nimic din ce-ar fi putut să o pună într-o situație de inferioritate. Proceda astfel nu ca să disimuleze ceva — în această privință, ca și în toate celelalte, nepăsarea ei era deplină — ci datorită naturii însăși a sentimentelor pe care i le inspira acest om.

Balbino Paiba nu nesocotea acest lucru, dar fiind mărginit și lăudăros, nu pierdea niciodată prilejul să arate că are un ascendent absolut asupra ei, deși o scrîntea la fiece paradă a lui. Gluma pe care tocmai se încumetase să o facă era dintre acelea pe care avara *doña* Bárbara le suferea cel mai puțin, și i-o plăti numai de cît :

— Trebuie să fie bine, zise ea, luînd banii fără să-i mai numere, tu nu greșești niciodată, Melquiades. N-ai acest prost obicei.

Balbino își trecu repede mîna peste mustață, de astă dată nu ca să și-o șteargă, ci mașinal, așa cum făcea ori de cîte ori îl contraria ceva. Lui, *doña* Bárbara nu-i arăta niciodată un atare semn de încredere ; dimpotrivă, socotea cu grijă banii pe care trebuia să i-i dea,

și dacă lipsea ceva — cum se întâmpla adesea — stătea și-l privea fără o vorbă, pînă cînd el, prefăcîndu-se că-și descoperă singur greșeala, întregea suma cu ceea ce lăsase în pungă. În plus, era limpede că vorbele ei despre „prostul obicei“ pe el îl ținteau. În ciuda excellentelor servicii pe care i le adusese ca administrator la Altamira, nu reușise încă să-i oîștîge încrederea. Iar cît despre situația de amant, în privința asta nu putea să aibă nici măcar garanția precară a unui capriciu.

— Bine, Melquiades, continuă *doña Bárbara*... Ce mai ai să-mi spui ? De ce-ai trimis peonul înaintea ta ?

— N-a spus ? întrebă acesta la rîndu-i, căutînd să evite o explicație de față cu Balbino, în prezența căruia devenea întotdeauna tare zgîrcit la vorbă.

— Ba da. Mi-a spus el ceva, dar vreau amănunte.

Acum, ca și mai înainte, vorbi fără să-l privească, cu ochii în farfurie. Melquiades, la fel, îi vorbea fără să o privească. Vrajitori amîndoi, învățaseră de la indienii *dañeros* să nu se privească niciodată în ochi.

— Păi să vedeți, la San Fernando aud că a sosit doctorul Santos Luzardo, să cerceteze de la cap la coadă toate procesele pe care le-ați cîștigat împotriva lui. Am fost curios să cunosc omul, și pînă la urmă am izbutit să fac într-un fel și să mi-l arate cineva. Pe urmă l-am pierdut din vedere, pînă ieri seară ; tocmai puneam șaua pe cal, s-o pornesc pe răcoarea nopții și s-ajung aici în zori, cînd pică un călător care spune că i s-a îmbolnăvit calul de căldură și închiriază un *bongo*, venit acolo după o încărcătură de piei de *chigiüre*, ca să-l ducă pînă la vadul Roșcovului. „Asta-i omul meu“, mi-am zis, și numaidecît am scos șaua de pe cal, mi-am luat pelerina și m-am dus să mă ghemuiesc în *caney*-ul unde trebuia să-i aducă masa, s-aud cam despre ce o să vorbească.

— Și-ai auzit multe, îmi închipui.

— Păi să vedeți, nimic ce merita osteneală. Vorba ceea : „Să fierbi în zeama altuia“. Da, ascultîndu-l pe doctoraș, că-ți și place să-l ascuți cînd i se dezleagă limba, fiindcă vorbește tare frumos, mi-am zis : „Cine are slăbiciune la vorbă nu poate să tacă multă vreme. Să am răbdare și urechea ciulită.“ Și peste noapte i-am spus peonului : „Ia cu tine și calul meu, că eu mă duc să văd dacă nu găsesc un locșor în barcă.“

Apoi îi povesti cele petrecute la arborele *palodeagua*, pe cînd se odihneau, înfățișîndu-l pe Santos Luzardo ca pe un bărbat îndrăzneț și primejdios.

Omul de încredere al *doñei* Bárbara era una dintre acele ființe complicate și ascunse, pătrunse întotdeauna de nevoia să arate exact contrariul celor ce simt. Mișcările-i blajine, vorba domoală și obiceiul lui de a arăta multă admirație pentru bărbăția altora ascundeau o răutate tăioasă și rece, ce întrecea orice cruzime.

— Nu te pierde cu firea, *zambo*, îi spuse Balbino, auzind ce greu atîrna pentru el la cîntar bărbăția stăpînului de la Altamira. Știm noi că nu ești unul care să te pleci în fața domnișorilor.

— Păi, să vedeți, *don* Balbino, să vedeți cum stau lucrurile. Nu că mă pierd cu firea. Știți ? Da' omul e nălțișor bine și se mai și înalță dacă trebuie.

— Eh, atunci mîine dimineață o să-l coborîm nițeluș, ca să ne fie pe măsură, încheie *don* Balbino, care, dimpotrivă, nu obișnuia să dea de la el nimic dușmanului.

Vrăjitorul surîse și rosti grav :

— Nu uitați, *don* Balbino, „mai bine să culegi decît să semeni“.

— N-ai nici o grijă, Melquiades. O să știu eu să culeg mîine ceea ce semăn azi.

Se gîndea la planul pe care îl urzise ca să se impună lui Luzardo : să-i ia peonii, să lipsească de la Alta-

mira în noaptea aceea, să se abată abia a doua zi pe acolo și, sub un pretext oarecare, să provoace o ceartă cu primul peon întâlnit în cale și să-l alunge de la fermă, toate astea fără să țină seama de prezența lui Luzardo.

Cum însă ori de câte ori avea ceva în cap nu putea să-și găsească liniștea pînă nu trîncănea, și, afară de asta, cum ținea să-i dovedească lui Melquiades că el, da, se ia de piept cu Santos Luzardo, nu se mulțumi să pomenească doar pe departe de planul său, ci, înghițind în grabă mîncarea, se apucă să se umfle în pene :

— Mîine dimineată, devreme, află el, doctorul Luzardo, ce om e administratorul lui, Balbino Paiba !
Își lăsa vorba în drum, să vadă ce face *doña Bárbara*.

Tocmai își turnase apă în pahar și-l ridicase la buze, cînd, cu o mișcare de surprindere, dădu deodată capul pe spate și rămase așa, privind țintă la conținutul paharului dus în dreptul ochilor. Pe urmă, expresia aceea de surpriză lăsa loc unei alteia, de uimire.

— Ce este ?

— Nimic. Doctorul Luzardo a binevoit să se lase văzut, zise ea, cătînd mereu la apa din pahar.

Balbino avu un gest de teamă, Melquiades făcu un pas pînă la masă și, sprijinindu-se în tăblie cu mîna dreaptă, se aplecă să vadă și el paharul fermecat, iar ea continuă, vizionară :

— Chipeș, băiatul ! Ce frumoasă culoare-n obraz ! Se vede cît de colo că nu-i obișnuit cu soarele *llanurei*. Și îmbrăcat cu gust !

Vrăjitorul se trase îndărăt de la masă, cugetînd în sinea lui : „Învață cîinele cum să latre ! Să te creadă Balbino. Astea ți le-a spus peonul.”

De fapt, ceea ce se petrecea era una din nenumăratele viclenii prin care *doña Bárbara* căuta să țină vie faima ei de vrăjitoare și teama ce-o insufla prin asta

oamenilor din jur. Bănuia el, Balbino, ceva, dar fără îndoială că asemenea lucruri îl impresionau.

— Dumnezeule sfinte ! murmură el printre dinți. Și adăugă, ca pentru sine : Dacă o fi ceva, mai știi ?!

Doña Bárbara lăsase paharul pe masă, fără să-l mai ducă la buze, întunecată brusc de o amintire :

Era pe bordul unei piroge... Departe, în tăcerea adâncă, se auzea mugetul răgușit al cataractelor de la Atures... și deodată a răsunat cântecul păsării *yacabó*...

Trecură așa câteva clipe.

— Nu termini de mîncat ? întrebă Balbino.

Întrebarea rămase fără răspuns.

— Dacă n-aveți nimic să-mi porunciți... vorbi Melquiades după o vreme.

Își strînse pelerina, și-o puse pe umăr, mai așteptă puțin și zise :

— Bun. Cu voia dumneavoastră, mă duc. Rămîneți cu bine.

Balbino continuă să mănînce, în timp ce bărbătoaia ședea pe gânduri, cu privirea ațintită înainte. El lăsă deodată ochii în farfurie, își șterse mustața cu mîna și se ridică de la masă.

...Lampa începuse să pîlpîie. Curînd se stinse. *Doña Bárbara* stătea neclintită la masă, iar gîndul ei, împietrit, ascuns, întunecat, ațintit spre acea clipă cumplită din trecut.

...Departe, în tăcere adâncă, se auzea mugetul răgușit al cataractelor de la Atures... și deodată a răsunat cântecul păsării *yacabó*...

VII

Duhul ocrotitor al Altamirei

Noapte cu lună plină, potrivită pentru istorii cu strigoi. Sub acoperişurile *caneye*-lor, ori cocoşaţi pe ostreţele ţarcurilor, se găseşte întotdeauna printre *vaqueros*¹ câte unul care să povestească despre stafiile pe care le-a întâlnit.

Lumina înşelătoare răspîndită de doamna nopţii învăluie totul, umple *llanura* de fantome. Sînt nopţile lucrurilor mărunte ce apar uriaşe de departe, ale distanţelor nemăsurate, ale întocmirilor lipsite de orice noimă. Ale umbrelor albe, aşternute la rădăcina copacilor, ale călăreţilor misterioşi, neclintiţi în lumina savanei, care pier îndată dacă stai să-i priveşti. Nopţi cînd umbli pe drum „clăntănind din dinţi şi bolmojind de zor *Născătoarea*²“, după cum spunea Păsăroiul. Nopţi halucinante, în care pînă şi caii au somnul neliniştit.

La Altamira, Păsăroiul povestea mereu întâmplări dintre cele mai înspăimîntătoare. Viaţa pribeagă de păstor şi închipuirea lui vie îl făceau să aibă nenumărate lucruri de istorisit, care de care mai nemaipomenite.

¹ *Vaquero*, văcar.

² Rugăciune căreia i se atribuie puterea de a alunga duhurile.

— Morții ? Pe toți îi știu, de la Uribante¹ pînă la Orinoco și din Apure pînă la Meta, după chip și înfățișare, obișnuia el să spună. Iar dacă-i vorba de alte arătări, apoi nu se află spaimă în care eu să nu mă fi băgat.

Sufletele chinuite ce-și „adună păcatele“ prin locurile pe unde au umblat în viață ; Bocitoarea, fantoma de pe malul rîurilor mari și mici, ori de pe malul bălților, ale cărei tînguiri se aud pînă hăt-departe ; sufletele care se roagă în cor, bîzîind ca un roi în singurătatea mută a tufişurilor din poienile poleite de lună ; și Sufletul-Singur, care şuiera în calea drumețului ca să-i smulgă un *Tatăl nostru*, fiindcă e cel mai oropsit suflet din purgatoriu ; Sayona, frumoasa îndoliată, pedeapsa muieraticilor, a celor ce fac din noapte zi, că-rora le iese înainte și le spune : „Vino după mine“, ca deodată să se întoarcă și să le arate hîdul ei rînjat fosforescent ; apoi, turmele de porci negri pe care Mandinga² îi mîină în calea drumețului, precum și celelalte o mie de chipuri sub care se înfățișează, toate i se arătasera Păsăroiului.

Nimic de mirare, deci, în faptul că în noaptea aceea, încetînd să mai zdrăngăne la *cuatro*, vesti deodată pe cei din jur că el a văzut duhul ocrotitor al Altamirei.

După o veche credință, de obîrșie misterioasă, dar destul de răspîdită prin partea locului, atunci cînd se întemeia un nou *hato*, se îngropa de viu un animal sub porțița primului țarc de vite ce se ridica, pentru ca duhul acestuia, prizonier al pămîntului intrat în proprietate, să vegheze asupra ei și a stăpînilor. De aici venea și numele — duhul ocrotitor — și apariția lui era socotită drept un semn bun, adică toate vor merge în plin. Duhul ocrotitor al Altamirei era un

¹ Rîu din Venezuela.

² Scaraoțchi, diavolul.

taur roșcovan, pe care, după cum se spunea din bătrâni, l-ar fi îngropat *don* Evaristo Luzardo sub poarta țarcului mare și căruia i se mai zicea și El Cotizudo ¹, fiindcă toată lumea credea că are niște copite mari, de taur bătrîn, ferfenițite ca niște încălțări vechi.

Deși la Altamira nimeni nu obișnuia să ia de bune poveștile despre arătări ale Păsăroiului, de astă dată conținu pe neașteptate zureitul lui Maria Nieves din *maracas* ², și în același timp Antonio și Venancio se ridicară în hamacurile lor. Singur Carmelito rămase nepăsător.

Pe chipul lui Antonio se citea mai mult decît o simplă curiozitate. Erau ani de cînd El Cotizudo nu se mai arătase pe nicăieri, din vremea cînd se porniseră nenorocirile în familia Luzardo, așa că dintre oamenii de astăzi de la *bato*, numai tată-său, bătrînul Mellesio, își amintea să fi auzit vorbindu-se în copilăria lui despre desele apariții ale duhului ocrotitor, astă pe cînd trăia *don* José de los Santos, ultimul Luzardo prosper. Ținînd seama de spusa legendei, și dacă Păsăroiul nu mințea, apariția duhului ocrotitor vestea deci întoarcerea unor vremuri mai bune, o dată cu întoarcerea lui Santos.

— Haide, dă-i drumul, Păsăroiule, și vedem noi dacă te credem ! Zi, cum a fost ?

— Pe seară, cînd adunam vițeei, numai ce văd că se uită dinspre Carama, taman de pe Duna el Tigre, un taur roșcat azvîrlind pămîntul cu copitele, în mijlocul unei văluriri ca de apă. Ridica o pulbere ca de aur și nu putea să fie decît El Cotizudo, fiindcă, vezi, cum am tras un chiot, a și pierit, de-ai fi zis că l-a înghițit savana.

¹ Încălțatul.

² Instrument muzical foarte răspîndit în Columbia și Venezuela, făcut dintr-un doyleac mic, care se umple cu pietricele sau semințe uscate și se agită ritmic.

Venancio și María Nieves schimbă o privire între ei, căutând fiecare să se dumirească cât crede celălalt, în vreme ce Antonio rămase pe gânduri.

— Poveștii ăștea nu-i lipsește nimica : se petrece spre seară, și ăla azvîrle pămîntul cu picioarele în mijlocul unei vâluriri ca de ape. Tocmai așa cum spune bătrînul că se arată totdeauna duhul ocrotitor... Eh, da' Păsăroiul știu că-i mare meșter să toarne la gogonate... Nici vorbă că s-ar putea să fie și-așa... Și-apoi, un lucru poate să fie adevărat în două chipuri : ori că e chiar adevărat, ori că-i convine cuiva să-l creadă, sau numai să arate că-l crede. Povestea asta cu El Cotizudo vine parcă și spune oamenilor noștri să aibă încredere în Santos, mai ales lui Carmelito îi spune, care-i unul dintre stîlpii rosturilor de-aici, și mai ales acum, cînd *doña* Bárbara o să pornească să se războiască, doar alt tîlc n-are plecarea peonilor lui *don* Balbino.

Și tocmai se pregătea să folosească aceste gânduri spre a întări povestirea Păsăroiului, cînd María Nieves, ridicîndu-se în capul oaselor în hamac, îi luă vorba din gură :

— Spune, *vale*,¹ Păsăroiule : ai văzut tu cu ochii tăi, ori știi totul din auzite ?

— Cu ochii ăștia pe care o să mi-i ciugulească *los zamuros*², se repezi el, țipînd după cum îi era obiceiul. Fiindcă pe mine n-o să mă roadă viermii după moarte și nici n-o să putrezesc liniștit în groapă, cum a lăsat Dumnezeu, că așa mi-a spus mie *don* Balbino, că, de, acum a face și el pe vrăjitorul, să nu rămînă mai prejos de muiere ; cică eu n-o să mor de moarte bună, ci așa, pe un drum printre tufe ; și toate astea

¹ Prietene, frate.

² *Zamuro*, specie de vultur.

pentru că știe că-i țin socoteală de tot ce șterpelește el și însemn pe un răboj, care acum-a-i plin-plinuț de dungi.

— Ei, a dat strechea-n-vite ! strigă Venancio, vrînd să spună că Păsăroiului i se învălmășeau și îi fugeau gîndurile în cap, încît începea să o ia razna, întocmai ca o cireadă de vite atunci cînd o pălește strechea. Nu de *don* Balbino trebuia să vorbești.

— Dă-i pace, zise Maríá Nieves. Sare și el pe loc, doar-doar și-o scoate piedica.

Vorba-i cu tîlc țintea la încurcătuța în care îl pusese întrebîndu-l dacă a văzut taurul cu ochii lui, fiindcă tot ce povestise Păsăroiul despre duhul ocrotitor nu era decît o istorie stîlcită a celor ce i le povestise el însuși cu vreo cîteva zile în urmă.

— Adică tu nu crezi că e adevărat ce spune Păsăroiul ? îl iscodi Antonio.

— O să afli îndată, zise Maríá Nieves. Pentru mine nu-i ceva de mirare, că și eu l-am văzut deunăzi pe roșcovan. Nu într-o vălurire de ape și azvîrlind pămîntul cu copitele, cum povestesc bătrînii că se arăta mereu și cum spune că l-a văzut și prietenul meu, care vede întotdeauna mai mult decît alții.

În vorbele-i din urmă avea un gînd ascuns, pe care Păsăroiul trebuia musai să-l priceapă, și tăcu un timp, ca să vadă ce se întîmplă ; celălalt însă nu se tulbură cîtuși de puțin.

— Zi mai departe, hai, *vale* ! îl îndemnă el. Golește-ți tolba. S-auzim cum l-ai văzut tu pe duhul ocrotitor. N-are a face, că de acum încolo n-o să mai rămîină unul fără să-l vadă, pentru că-n lumea asta e așa cum e la drum cu cireada : în cap merge un *puntero*¹, și după el o seamă de *culateros*².

¹ Peon care merge în capul cirezii.

² *Culatero*, peon care mîină cireada din urmă.

— În cap ori în coada cirezii, eu una știu : l-am văzut stînd pe povîrnișul dunei.

Se opri și-l privi o clipă în tăcere, apoi adăugă :

— Tocmai așa cum ți-am povestit. Tu ai mai pus de la tine floricelele alea cu vălurirea de ape și cu pulberea, ca să mă lași cu buzele umflate ; numai că ți-ai găsit nașul cu mine ! Și urmă cu lămuririle : Un taur sălbatic, roșcovan-bălțat, mîndru și zdravăn proptit pe copite. A adulmecat el o bucată de vreme pe-aici, pe urmă s-a dus și s-a învîrtit prin părțile către El Miedo, și-a scos niște mugete că trebuie să se fi auzit prin toate casele de pe-acolo, după care s-a făcut deodată nevăzut, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

Păsăroiul zîmbi. Adevărul era că el scornise totul, înflorind cele auzite de la María Nieves, și că spusese povestea asta spre a trezi în sufletul celorlalți peoni convingerea că o dată cu sosirea stăpînului se vor întoarce timpuri mai bune la Altamira. Luzardo îi câștigase inima, cîne știe, poate tocmai din pricină că toți ceilalți — și el nu putea să nu bage de seamă — îl priveau cu alți ochi.

— De la dună pînă la locul unde l-am văzut eu nu-i departe. Nu-i de mirare ca El Cotizudo să se fi arătat o dată pe povîrniș și altă dată în vălurirea de ape, Doar peste tot pe-aici e ca acasă.

— Și tu, María Nieves, de ce n-ai spus nimic despre asta ? întrebă Antonio, mai interesat.

— Păi uite, de obicei nu așa se arăta duhul ocrotitor, și-am crezut c-o fi vreun taur roșcat oarecare.

— Cu toate astea, dacă s-a învîrtit și-a adulmecat pe aici, la Altamira, și-apoi s-a dus să mugească prin părțile de la El Miedo, trebuia să-ți dea de bănuț, ca unuia care știi cum stau lucrurile, stăruia Antonio.

— Să nu-ți închipui că nu m-am gîndit, numai că... Păsăroiul îi luă vorba din gură :

— Numai că sînt unii la care de la gînd pînă la faptă le crește barbă albă.

— Haide, María Nieves, zorește, flăcăule ! exclamă Venancio. Vezi că *zambo* te calcă din urmă pe picioare.

— Într-un fel, țineam să mă plătesc și eu de înțepătura de adineauri a lui frate-meu ăsta, încheie Păsăroiul.

Prieteni de nădejde, gata oricînd să-și dea și viața unul pentru celălalt, Păsăroiul și María Nieves nu erau în stare să deschidă gura fără să-și arunce vorbe mușcătoare și răutăți cu toptanul, spre desfătarea celor din jur. Venancio și începuse să-i atîte, ca de obicei, înșă Antonio ținea morțiș ca în noaptea aceea să nu o mai ia razna, și întrebă :

— Cît e de atunci, María Nieves ?

— Cît ? Stai să-ți spun... Păi a fost luni, săptămîna trecută.

— Ia te uită ! exclamă Antonio. Tocmai ziua în care a sosit *don* doctor la San Fernando.

— Ca să vezi, zău așa ! strigă Păsăroiul.

— Venancio sări într-o clipită din hamac.

— Eh, să-mi golesc și eu tolba !

— Nu ți-am spus ? Acuma, gata, toți l-au văzut.

— Nu-i numai de-acuma, dacă vă spun ! De la un timp încoace mă tot bate gîndul că pe-aici se petrec lucruri necurate.

— Asta-i adevărat, întări María Nieves.

— Hai, povestește. Ce-ai văzut ?

— La drept vorbind, n-am văzut nimic ; am mîcșit, asta, da. De pildă, ce-am văzut cu toții la ultima *vaquería*¹.

— Mugetul și frămîntarea vitelor ?

¹ Prinderea vitelor cu lasoul și marcarea lor cu fierul roșu.

— Chiar așa ! Nimeni din toți cîți eram acolo, să păzim vitele, n-am socotit că-i lucru curat la mijloc. Toate se foiau, mugeau de parcă plîngeau și-au încercat toată noaptea să scape ! Degeaba o să caute vreunul să-mi scoată din cap că dădea cineva tîrcoale sălașului. Ba mai spun și altceva : am auzit un tropăit și am văzut cum se pleca iarba la pămînt, fără să umble țipenie pe-acolo. Afară de asta, n-a fost chip să facem un *rodeo* ca lumea, ia gîndiți-vă ! Te uita peste savană că era neagră de dobitoace, și cînd băgai caii să le aduni, se împrăștia ca semintele dintr-o *maraca*.

— Asta-i drept, întări Maria Nieves. Rămîneau locului vreo cîteva *paraparas*.

Păsăroiul, care ținea morțiș să povestească el singur totul, ridică vocea lui răgușită de om din savană, obișnuit să se facă auzit de departe, și vorbi iarăși :

— Ți-aduci aminte, Carmelito, de dimineața aia cînd am plecat de la El Miedo, tu, eu și vreo cîteva *vaqueros*, să găbjim vitele din savana La Culata ? Muierile astea n-au fost în stare să prindă nici măcar una singură, cu toate că nu-i întrece nimeni în azvîrlitul lasoului. Lațurile picate cel mai bine se desfăceau, caii cei mai de ispravă cădeau naibii, se-ntîmpla tot ce Dumnezeu a scornit ca să-și rîdă de Diavol. Cu noi era și *don* Torres bătrînul, unul dintre cei mai iscusiți aruncători de lasou din Arauca, și taman acolo unde fugăream noi, îi pică sub ochi un taur sălbatic roșcovan-bălțat, ca să vă spun și amănunte. Gonea bătrînul strașnic între poala pădurii și taur și era gata să arunce lasoul, cînd, deodată, taurul se oprește în loc și se holbează la el. Ascultă numai, prietene Antonio ! Tu știi, *don* Torres bătrînul e un *llanero*, nu glumă, bărbat îndrăzneț cu taurul El Caribe, sălbăticiunea cea mai aprigă din Apure. Ei bine, atunci, dimineața, l-am văzut pălînd la față ca altceva, el, oacheșul !

Nu s-a mai încumetat să arunce lasoul, și-a adunat îndată oamenii și l-am auzit spunînd : „Ardeam să-l prind, nici n-am băgat de seamă că-i El Cotizudo de la Altamira. Cît oi trăi, nu mai arunc lasoul în savana asta !”

Carmelito stătea mai departe închis în muțenia lui, și Antonio se hotărî să-l iscodească :

— Ei, Carmelito, tu ce zici ? E-adevărat ce ne turuie Păsăroiul ?

Celălalt se mărgini să o scalde :

— De, eu eram ceva mai departe, zău așa ! Ori mă gîndeam la altceva.

— Omul e tot în vizuină, murmură Antonio.

Iar Păsăroiul o ținea înaintea :

— Dea Dumnezeu să mi se usuce limba dac-am mințit ! Cît despre El Cotizudo, n-aveți decît să nu mă credeți, da' frate-meu ăsta de María Nieves l-a văzut ca și mine, și el trece drept unul care n-are treabă cu minciunile. Dacă duhul ocrotitor s-arată azi din nou, înseamnă că s-a isprăvit cu puterile vrăjitoare și că acum e rîndul nostru, al altamirenilor, s-aruncăm zarul. Așa că ce mai tura-vura, zi *topo*¹, frate Carmelito, că altfel n-ai cum câștiga la joc.

Carmelito se mișcă nițel în hamac și spuse tăios :

— Cît o să mai tălălăiți despre puterile *doñei* Bárbara ? Tot ce se întîmplă e din pricină că femeia asta e din alea „cu păr pe piept“, cum trebuie să aibă orișine vrea să nu-i sufle nimeni în ciorbă pe pămîntul ăsta.

„Așa, așa ! Bolnavul începe să dea afară răul din el“, gîndi Antonio.

Iar Păsăroiul spuse cu tîlc :

¹ Expresie prin care un jucător de barbut anunță că mizează pe toți banii de care dispune.

— În privința asta, cu „părul pe piept“, ai multă dreptate, Carmelito. Da' ascultă-mă pe mine : nu-l au numai ăia care și-l arată, că multora le vine poate mai bine să-l ascundă, și din pricina asta par niște cîrpe. Vezi, că *doña* Bárbara se pricepe la vrăjitorii, despre asta nimeni nu poate să zică ba. Și dacă vrei să te convingi, ascultă încă una ; cum am cumpărat-o, așa ți-o vînd. Scurpă printre dinți și continuă : Acum vreo săptămînă, dimineața-n zori, cînd vreo cîțiva de la El Miedo erau gata să plece la un *rodeo* în savana de la Corozal, unde prinzi animalele mai dihai decît în toate celelalte savane ale noastre de pe aici, cum bine știi, *doña* Bárbara iese la fereastra odăii ei, în cămașă de noapte, și le spune : „Nu vă mai pierdeți vremea degeaba, că azi n-o să prindeți nici măcar un vițeluș“. Da' cum oamenii erau pe cai, tot au plecat. Și-a fost întocmai cum a spus ea : n-au putut să prindă nici măcar un vițel. Pe toată pășunea aia, care altfel geme de vite, nu se vedea picior de vită. Tăcu puțin și își reluu vorba : Asta încă nu-i nimic. Ascultați ceva și mai și. Deunăzi, cam răsalaltăieri, pe la cîntatul cocoșilor, își trezește ea peonii și le spune : „Puneți șaua pe cai și plecați degrabă. În savana Lagartijera e o cireadă de vite sălbatice. Șaptezeci și cinci în cap. O să le prindeți frumușel pe toate.“ Cum a spus ea, așa a și fost. Ia lămurește-mă, Carmelito. Cum de-a numărat femeia asta, de la ea de-acasă, vitele din savana Lagartijera ? Pînă acolo doar sînt două leghe bune.

Carmelito nu găsi cu cale să răspundă, și María Nieves sări îndată, căci nu dorea ca prietenul lui să rămînă rușinat :

— Că femeia asta a învățat de la indieni lucruri de care alții nu-s în stare, de ce să zicem că nu-i ade-vărat, cînd nici ea nu se ascunde ? Știu, bunăoară, că odată cineva, un prieten, i-a spus că-și face griji

din pricina ibovnicului ei care o fură, și ea i-a răspuns : „Nici ăsta și nici nimeni altul nu scoate de aici o vită fără voia mea. Poate să strângă câte o vrea și să le mîne din urmă, dar hotarul moșiei mele nu-l trece. Vitele se împrăstie și se întorc toate la pășunile lor, fiindcă pe mine are cine să mă ajute.“

— Are cine s-o ajute, cred și eu, mormăi Venancio. Dracu însuși. „Asociatul“, cum îi spune ea. Ce rost au taifasurile pe care le ține cu el în fiecare noapte, în odaia aia unde nu lasă pe nimeni să intre ?

Și n-ar mai fi isprăvit niciodată cu vrăjitoriile *doñei* Bárbara dacă Păsăroiul n-ar fi schimbat vorba :

— Ei, de-acum încolo, gata, s-a zis cu toate astea ! Mugetele roșcovanului, pe care le-a auzit *María Nieves*, vestesc lămurit că le-a sunat ceasul. Înainte de toate, am cîștigat mult cu venirea lui *don* doctor, că a pus capăt hoțiilor săvîrșite de către *don* Balbino. Zău, n-am pomenit om mai lacom de bunurile altuia ! Dacă spui că a furat și *Sufletul* de la *Ajirelito*, ai spus tot.

La aceste vorbe, *María Nieves* sări îndată, cu pornirea obișnuită a înțepăturilor sale de răspuns :

— Cu asta n-ai nimerit-o, măi frate, eu mai știu pe cineva care a pus mîna în talgerul de *totumo*, cu bani de milostenie.

Sufletul de la *Ajirelito* — în *Llano* există multe asemenea — era credința cea mai răspîndită printre locuitorii din bazinul rîului *Arauca* ; nimeni nu pornea niciodată la drum fără să se pună sub ocrotirea lui și nu trecea prin preajma pădurii de la *Ajirelito* fără să se abată să-i aprindă o lumînare, ori să-și lase obolul. La rădăcina unui copac din pădure se afla un mic acoperiș de palmier, sub care se aprindeau lumînările și era pus un talger de *totumo*, unde drumeții își lăsau obolul ; preotul din satul vecin venea din

cînd în cînd și-l lua pentru slujba din fiecare lună întru slava Sufletului. Nimeni nu păzea banii, și nu rareori vedeai acolo *onzas* și *morocotas*, dăruți drept prinos de mulțumire și făgăduți în clipe de mare strîmtoare. Cît despre legendă, nimic fantastic în ea : un călător fusese găsit mort la rădăcina pomului ace-luia ; un alt călător, aflat la ananghie, spusese într-o zi : „Suflet de la Ajirelito, ajută-mă, scapă-mă !” Și ieșise cu bine din primejdie ; trecînd apoi pe la Ajirelito, s-a dat jos de pe cal, a întocmit acel mic acoperiș și a aprins acolo cea dintîi lumînare.

Restul l-a făcut timpul.

La vorba cu tîlc a lui María Nieves, Păsăroiul sări în sus numaidecît :

— Nu-ți bate joc de mine într-ascuns, măi frate ! Cel care a pus mîna în talgerul cu milostenii al Sufletului chiar eu am fost. Cum cei de față nu știu în-tîmplarea, am să le-o spun singur, ca nu cumva să creadă în poveștile unora cu limba lungă. N-aveam lescaie în pungă și grozav mai tînjeam după ceva bani, că aste două lucruri merg totdeauna împreună ; ei, și trecînd pe la Ajirelito, îmi dă deodată prin minte cum să fac rost de bănuți. Mă apropii de copac, sar de pe cal, mă-nchin și-l salut pe răposat : „Ce mai faci, prietene ? Cum stăm cu paraua ?” Sufletul nu mi-a răspuns, dar talgerul cu milostenii zicea ochilor : „Am și vreo patru *fuertes*¹ prin mărunțișul ăsta de *centavos*²”. Și eu mă scărpinam în cap, că, vezi, gîndul nu-mi dădea pace : „Îa ascultă, prietene. Hai să facem noi o trebușoară cu argintul ăsta. Am eu o pre-simțire că lăsăm lefteră lumea de la casa de joc din primul sat ce mi-o ieși în cale. Jucăm pe din două :

¹ *Fuerte*, monedă de argint în valoare de 5 bolivari. (Bolivarul e unitatea monetară a Venezuelei.)

² *Centavo*, monedă mică-de aramă ; valorează a suta parte dintr-un pesos.

tu pui banii, eu priceperea.“ Ei, și Sufletul mi-a răspuns, așa cum fac ele, fără să le auzi vorba : „Cum de nu, Păsăroiule ! Ia cît vrei. Ce mai stai pe gînduri ? N-are a face dacă pierzi banii, că și așa se pierd în mîinile popii.“ Ei bine, am luat sunătorii, și cum am ajuns la Achaguas, m-am dus glonț la casa de joc și i-am pus la bătaie, *fuerte* pentru *fuerte*.

— Și i-ai lefterit pe ăia ? întrebă Antonio.

— Așa că tine, care nici n-ai călcat pe acolo. Mi-au suflat banii unul cîte unul, fiindcă diavolii ăia de la casele de joc nici măcar pentru „suflete“ n-au respect. M-am dus la culcare fluierînd a pagubă, și cînd am trecut înapoi pe la Ajirelito, i-am spus răposatului : „Tu știi, de bună seamă, că n-am făcut nici o ispravă. Rămîne pentru altă dată. Uite o cinste de la mine.“

Și i-am aprins o lumîinare de o *locha*¹, că doar cu atîta lumîinare s-ar fi ales de pe urma celor patru *fuertes* dacă picau în mîna popii.

Hohote de rîs izbucniră atunci cînd Păsăroiul isprăvi să-și povestească pungășia. Apoi se vorbi despre ultimele minuni ale Sufletului și, în cele din urmă, fiecare se duse de se cuibări în hamacul lui.

În *caney* domnește tăcere. Noaptea e destul de înaintată, iar luna face și mai adînci depărtările savanei. Cocoțat pe o creangă în *totumo*, cocoșul visează la uliu, și țipătul lui de alarmă trezește și sperie găinile. Cîinii care dorm tolăniți în *patio* ridică degrabă capul și ciulesc urechile, dar cum nu se aude decît zborul bufnițelor și al liliecilor în jurul smochinului, lăsă din nou botul pe labe. În țarc mugește o vacă. Undeva, departe, se aude mugetul unui taur, care poate a adulmecat un jaguar.

¹ Monedă venezuelană de nichel.

Păsăroiul, pe jumătate adormit, mormăie :

— Eh, taur bătrîn ! N-am cal, nici lasou la îndemnă. Om am, că sînt eu aici.

Cineva rîde, în vreme ce altul întreabă :

— O fi El Cotizudo ?

— Numai el mai lipsea, zice Antonio.

Apoi, nimeni nu mai scoate o vorbă.

VIII

Îmblînzirea roibului

Llanura e minunată și teribilă totodată ; în cuprinsul ei își află loc destul, deopotrivă, viața îmbietoare și moartea cumplită. Cea din urmă pîndește pretutindeni, dar nimeni nu se teme de ea. Llano înspăimîntă, dar frica de Llano nu îngheață inima : e fierbinte ca vîntul vajnic al imensității sale însoțite, ca febra bălților ei.

Llano te face nebun, și nebunia omului de pe acest pămînt vast și liber constă în a fi veșnic *llanero*. În timpul războiului de eliberare¹, această nebunie a însemnat șarja irezistibilă a savanei incendiate, la Mucuritas, și atacul eroic de la Queseras del Medio² ; în

¹ La începutul secolului al XIX-lea întreaga Americă Latină este zguduită de numeroase mișcări de eliberare națională duse de popoarele sud-americane împotriva colonizatorilor spanioli.

Războiul de Independență din Venezuela (1810—1821) a fost dus de către poporul venezuelan condus la început de generalul Francisco Miranda (1756—1816) iar mai târziu de generalul Simón Bolívar (1783—1830) supranumit și *Eliberatorul Americii*, care în 1819 izbutește să întemeieze Republica Marii Columbii (formată din actualele state Columbia, Venezuela și Ecuador) al cărei președinte devine.

² Orășel de pe malul râului Arauca în apropierea căruia, în 1819, un detașament de 150 de *llaneros* a distrus printr-o eroică șarjă de cavalerie o întreagă armată spaniolă, alcătuită din 5.000 de oameni.

vreme de muncă pașnică : prinderea și îmblinzirea animalelor sălbatice, care de fapt nu sînt munci, ci acțiuni temerare ; în clipele de odihnă înseamnă *llanura* mușcătoarelor *cacho*¹, a hîtrelor istorii *pasaje*², a melancoliei senzuale din *coplas* ; în momente de trîndăvie înseamnă : să ai pămîntul nesfîrșit în față, iar tu să nu trebuiască să pleci nicăieri — orizontul întreg deschis, și tu să nu dorești nimic ; în prietenie : neîncredere la început, apoi o sinceritate deplină ; în ură : năpustire năvalnică ; în dragoste : „Înainte de orice, calul meu“. Pretutindeni și în toate, aceeași *llanura* !

Pămînt deschis și întins, chemînd la efort și acte de bravură ; tu ești numai zare — ca speranța ; numai drumuri — ca voința !

— Sus, băieți ! Uite, vin zorile pe caii suri ai zilei !

E vocea Pășăroiului, care veșnic se trezește voios, iar caii suri ai zilei — metaforă naivă, de poet trăind printre vite — sînt norii mici, rotunzi, pe care zorile îi luminează dincolo de geana întunecată a unei păduri.

În bucătărie, un opaiț atîrnînd de grindă luminează între cei patru pereți înnegriți de funingine cafeaua fumegîndă. Unul cîte unul se apropie de ușă peonii deprinși să se scoale cu noaptea în cap. Casilda le întinde băutura aromată și, între două sorbituri, ei vorbesc despre treburile zilei. Toți par foarte încrezători, afară de Carmelito, care a și pus șaua pe cal, să plece. Antonio spuse :

— Prima treabă ce-avem de făcut e să învățăm la călărie armăsarul ăl roib, fiindcă *don* doctor are nevoie de un cal bun, pe măsura lui, și armăsarul ăsta, care nu-i ars cu hierul, e unul dintre cei mai de soi.

¹ Un fel de cuplet.

² Anecdotală, istorioară.

— Asta da, zic și eu ! întări Venancio, îmblânzitorul.

Și Păsăroiul adăugă :

— *Don Balbino*, care se pricepe la cai — ce-i al lui e al lui — pusese ochii să-l ia pentru el.

În vremea asta, Carmelito cugeta în sinea sa : „Păcat de roibul ăsta, e făcut să poarte un om mai acătării în spinare“.

Iar când peonii se îndreptară spre țarc, unde se afla armăsarul, îl opri în loc pe Antonio și-i spuse :

— Îmi pare rău de vestea ce-ți dau : m-am hotărât să plec de la Altamiră. Nu mă întreba de ce.

— Nu te întreb, Carmelito, pentru că știu ce ai, zise Antonio. Și nici nu te rog să rămii, deși mă bi-zuiam pe tine mai mult decît pe oricare altul ; da' tot vreau să-ți cer ceva. Mai așteaptă puțin. Vreo cîteva zile, nu mai mult, pînă mă obișnuiesc cu gîndul că n-ai să mai fii aici.

Înțelegînd că Antonio îi cerea asta în speranța că-și va schimba părerea despre Santos Luzardo, Carmelito primi :

— Fie. Am să-ți fac pe plac. Rămîn pînă ai să te obișnuiești, după cum spui tu. Cu toate că sînt lucruri cu care nu te poți obișnui pe lumea asta.

Se luminează repede în *llanura*. Peste savană prinde să colinde adierea proaspătă a dimineții, aducînd miros de izmă de cîmp și de dobitoace. Găinile încep să sară la pămînt de pe crăcile de *totumo* și de *merecure* ; cocoșul, nesățios, le acoperă cu mantia de aur a aripilor lui înfoiate, și, una cîte una, le face să se topească de dragoste. Potîrnichile șuieră prin pășuni. De pe în-grăditura țarcului, o *paraulata* își împrăstie în văzduh trilul de argint. Lacomii *pericos*¹ trec în cîrduri zgo-

¹ *Perico*, specie de papagal cu penajul alb și verde, din America Meridională.

motoase ; ceva mai sus, trăboiul cetelor de *güiriries*¹, şiragurile roşii de *corocoras*², iar mai sus, bîtlanii albi, paşnici şi tăcuţi. Sub apriga larmă a păsărilor ce-şi auresc aripile în lumina limpede a dimineţii, pe pămîntul larg unde se împrăştie acum cirezile sălbatice şi gonesc hergheliile sperioase, salutînd ziua cu trîmbiţă nechezatului lor, palpită într-un ritm amplu şi puternic viaţa liberă şi viguroasă a *llanurei*. Santos Luzardo contempla spectacolul de pe terasa casei, pătruns pînă în adîncul fiinţei sale de simţăminte uitate, ce-l înfrăţeau cu acest ritm barbar.

Voci răstite, lîngă ţarc, îl scoaseră din visare :

— Armăsarul ăsta neînsemnat cu hierul e al lui *don* doctur Luzardo, fiindcă a fost prins în savanele Altamirei. Nu-mi veni mătăluţă cu poveşti, cum că e mînzul unei iepe de la El Miedo. Aici s-a cam isprăvit cu hojiile.

Antonio Sandoval se certa cu o matahală de om, abia sosit acolo, care îi cerea socoteală de ce-a trimis să prindă armăsarul roib — tocmai calul despre care vorbise adineauri cu îmblînzitorul.

Santos înţelese că noul-venit trebuie să fie administratorul Balbino Paiba, şi se îndreptă spre ţarc, să pună capăt sfadei.

— Ce se petrece aici ? întrebă el.

Cum însă nu-i răspunse nici Antonio, care se sufoca de furie, şi cum nici celălalt nu binevoia să dea vreo lămurire, Santos stăruia răstit, adresîndu-se către noul-sosit :

— Ce se petrece aici ?

— Omul ăsta a fost obraznic cu mine, bombăni matahala.

¹ *Güiriri*, pasăre asemănătoare cu raţa sălbatică.

² *Corocora*, pasăre din ordinul picioroangelor, cu penele roşii.

— Dar dumneata cine ești ? întrebă Luzardo, ca și cînd nici n-ar fi bănuț cine era.

— Balbino Paiba. Omul dumneavoastră.

— Aha ! făcu Santos, continuînd jocul. Adică dumneata ești administratorul. Ai sosit la timp, după cum vād. Și de bine ce-ai venit, cauți ceartă, în loc să te prezinți să-mi ceri scuze că n-ai fost aici astă-noapte, cum era de datoria dumitale.

Balbino își trecu o dată mîna peste mustață și răs-punse într-un fel neprevăzut în planul întocmit de el ca să se impună din prima clipă în fața lui Luzardo :

— Nu știam că dumneavoastră era să veniți astă-noapte. Abia acum mi dau seama că sînteți aici. Asta fiindcă gîndesc că dumneavoastră trebuie să fiți stăpînul, dacă mi vorbiți așa.

— Și bine faci că gîndești !

Regăsindu-se după descumpănirea trecătoare pricinuită de neașteptata luare din scurt a lui Luzardo și încercînd să recîștige terenul pierdut, Paiba spuse :

— Bun. Eu v-am cerut scuze. Acum mi se pare că e rîndul dumneavoastră, fiindcă tonul cu care mi-ați vorbit... Ca să fiu sincer... nu sînt obișnuit să mi se vorbească așa.

Fără să-și piardă siguranța de sine și cu un ușor zîmbet, Santos replică :

— Dumneata nu ești prea pretențios, fără îndoială. „Avem un stăpîn !“ își zise Păsăroiul.

Lui Balbino nu-i mai rămăsese acum nici dorința să se grozăvească, nici speranța treburilor administrației.

— Vreți să spuneți cumva că sînt concediat și că, prin urmare, rolul meu aici s-a sfîrșit ?

— Încă nu. Întîi trebuie să-mi prezinți socotelile. Dar asta mai tîrziu.

Și-i întoarse spatele, în timp ce Balbino încheia mormăind :

— Cînd poftiți dumneavoastră.

Antonio îl căută din ochi pe Carmelito, în vreme ce Păsăroiul, îndreptîndu-se către Maria Nieves și Venancio, care așteptau în țarc să vadă cum se vor sfîrși lucrurile, chipurile ocupați să pregătească funiile cu care să lege roibul, le strigă aceste vorbe pline de înțeles :

— Bine, băieți ! Păi ce faceți acolo, încă n-ați împiedicat roibul ? Ia uitați-vă, tremură de furie, de parcă ar tremura de frică. Și asta numai cît i-am arătat funiile. Ce-o să fie cînd o să-l trîntim la pămînt ?

— Ei, ce-o să fie ? Vedem noi dac-o azvîrli și piedica asta, așa cum le-a azvîrlit pe celelalte, ziseră Maria Nieves și Venancio într-un glas, subliniind cu rîsete vorba în doi peri a prietenului lor, care bătea atît spre Balbino, cît și spre roib.

Nervos, cu liniile fine și boiul semeț, cu părul lucios și privirea de foc, armăsarul neîmblînzit rupsesese de fapt piedicile pe care i le pusese atunci cînd îl scosese din savană și, prevenit de instinct că era ținta celor puse la cale de către peoni, se apăra, căutînd să rămînă în mijlocul celorlalți cai tineri, care fugeau de colo pînă colo în cuprinsul țarcului mare.

În cele din urmă, Păsăroiul izbuti să pună mîna pe capătul de frînghie pe care roibul îl tîra după el ; proptindu-se cu picioarele în pămînt și lăsîndu-se mult pe spate, ținu piept smuciturii năprasnice a calului, ca după o clipă să-l trîntească la pămînt.

— Apucă-l de coadă ¹, frățioare ! strigă el către Maria Nieves. Nu-l lăsa să se ridice !

Totuși, roibul se puse dintr-o dată pe picioare, tremurînd de furie. Păsăroiul îl lăsa să se liniștească, ca

¹ Mijloc de a imobiliza un cal sau un taur trîntit la pămînt, petrecîndu-i coada printre picioarele dindărăt și trăgînd cu putere de ea.

să-i recîştige încrederea, apoi se apropie binişor, să-l lege la ochi.

Vibrînd tot şi cu ochii injectaţi de mînie, armăsarul îl lăasă să se apropie ; Antonio, ghicind însă ce are de gînd, strigă Păsăroiului :

— Păzea ! Vrea să te lovească.

Păsăroiul întinse încet braţul, dar nu izbuti să-i pună legătura peste ochi, căci în clipa cînd îi atinse urechile, armăsarul se ridică în două picioare, să-l pălească drept în faţă.

Omul sări sprinten în lături, punîndu-se în afara primejdiei.

— Eh, tu, pui de lele, păcătosule ! exclamă el.

Acest scurt răgaz dădu însă armăsarului putinţa să o rupă la fugă şi să se adăpostească din nou în mijlocul cetei de cai tineri, care, cu gîtul întins şi cu urechile ciulite, priveau ce se petrece.

— Prinde-l în laţ ! porunci Antonio. Aruncă-i un laso.

Şi roibul rămase ţintuit acolo pe loc, cu grumazul strîns din ce în ce mai mult în laţ ; Maria Nieves şi Venancio se repeziră să-i pună piedica la picioarele din faţă. Împiedicat şi sugrumat de laso, calul se întinse la pămînt, învins, gîfîind.

După ce-i puseră legătura peste ochi şi căpăstrul, şi-i prinseră piedicile, îl lăsară să se ridice de jos, iar Venancio se apucă să-i potrivească în spinare şaua simplă pe care o folosesc îmblînzitorii. Armăsarul se zbătea, cabrîndu-se, dar cînd înţelese că orice împotrivire era de prisos, rămase liniştit, paralizat de mînie şi lac de sudoare, sub umiliinţa şei pe care niciodată pînă atunci nu o mai suferise.

Santos Luzardo, rezemat de porţiţa ţarcului, privise totul în tăcere, cu sufletul adînc tulburat de evocarea copilăriei sale, cînd gonea călare, fără şa, cu vîntul

mare din *llanura* în față ; în clipa cînd Venancio tocmai se pregătea să sară în spinarea roibului, îl auzi pe Antonio vorbindu-i cu tu :

— Santos, ți-aduci aminte cînd îmblînzeai tu însuși caii pe care îi alegea bătrînul pentru tine ?

Și nu-i trebui mai mult ca să înțeleagă ce voia să-i spună credinciosul peon cu această întrebare. Să îmblînzești ! Dovada supremă a unui adevărat *llañero*, dovada bărbăției și a istețimii sale, pe care oamenii aceia o așteptau de la el ca să-l respecte. Fără voie, îl căută din ochi pe Carmelito, îl văzu rezemat cu coatele de îngrăditură, în celălalt capăt al țarcului, și, fulgerat de o hotărîre, spuse :

— Lasă, Venancio. Am să-l îmblînzesc eu.

Antonio zîmbi mulțumit că nu s-a înșelat în privința bărbăției stăpînului ; Venancio și María Nieves se uitară unul la altul, mirați și neîncrezători, dar Păsăroiul, cu firea lui deschisă, dintr-o bucată, zise :

— Nu-i nevoie de asta, *don* doctor. Aici, toți știu că sînteți un om întreg. Lăsați-l pe Venancio să-l îmblînzească.

Santos însă nu mai ascultă de nimic ; sări deodată în spinarea calului neîmblînzit, și calul, simțindu-i povara, se lăsă aproape cu burta la pămînt.

Carmelito avu o tresărire de uimire, apoi rămase încremenit, atent la fiecare mișcare a călărețului, care stătea cu picioarele înfipite în scări și sub genunchii căruia roibul, stingherit de legătura ce-i acoperea ochii și ținut de frîu de către Păsăroiul și María Nieves, se frămînta aprig, learcă de sudoare, cu nările aprinse.

Balbino Paiba, care rămăsese pe loc, așteptînd un prilej ca să-i arate lui Luzardo, cînd acesta îi va mai spune ceva, că încă îl paște primejdia la care s-a expus vorbindu-i așa cum i-a vorbit, surîse disprețuitor, gîndind în sinea sa : „Păi... filfizonul ăsta o să-și rupă gîtul chiar pe moșia lui“.

În vremea asta, Antonio îi dădea zor cu sfaturi de prisos, învățându-l ceea ce Santos n-ar fi putut să uite :

— La început, lăsați-l să gonească cît poștește, apoi, încetul cu încetul, aduceți-l să meargă la pas. Nu-l bateți decît la mare nevoie ; să luați aminte la plecare, că roibul se smucește înainte într-o clipită, nu joacă decît prea puțin în loc și-o pornește de parc-ar fi mînat din urmă de Diavol. Venancio și cu mine o să fim *amadrinadores* ¹.

Acum însă Luzardo nu mai asculta decît de propriile sale simțăminte — impulsuri coplășitoare, care îl făceau să vibreze tot, ca și roibul sălbatic ; se aplecă să ia legătura de pe ochii calului și strigă :

— Dați-mi drumul !

— Doamne-ajută ! zise Antonio.

Păsăroiul și Maria Nieves lăsară slobod armăsarul, sărind iute într-o parte și într-alta. Pămîntul bubui sub frămîntarea năprasnică a copitelor ; călăreț și cal erau o singură ființă ; se ridică un nor de praf, care nu se risipi nici atunci cînd roibul gonea departe, sorbind lacom aerul savanei fără sfîrșit.

După el, aplecați pe coamele cailor îmblînziți de mult, dar rămînînd cu fiecă clipă tot mai în urmă, alergau Antonio și Venancio.

Carmelito murmură tulburat :

— M-am înșelat asupra omului.

Păsăroiul sări numaidecît :

— Nu ți-am spus eu, Carmelito, că omul ăsta poartă cravată numai ca să-și ascundă părul strașnic de încîlcit de pe piept ? Ia te uită cum s-a înfipt în spinarea roibului ! Ca să-l dea jos, ar trebui să se răstoarne cu picioarele-n sus. Apoi se întoarse spre Balbino și spuse de-a dreptul provocător : O să afle și ăștia, muierile

¹ *Amadrinador*, călăreț care însoțește și ajută pe îmblînzitorul de cai sălbatici.

noastre, ce-nseamnă niște pantaloni de bărbat încinși ca lumea ! Vedem noi acumă dacă tot ce rage e jaguar !

Balbino se făcu însă că nu pricepe, fiindcă Păsăroiul, ori de câte ori îi cășuna pe cineva, nu rămânea numai la vorbe.

„Toate la timpul lor, gîndi Balbino. E dat naibii filfizonul, dar roibul încă nu s-a întors, și poate că nici nu se mai întoarce. Văzută la buza ierbii, savana pare netedă ca-n palmă, numai că are ea hîrtoapele și gropile ei.“

După ce dădu vreo cîteva raite prin *caneyes*, chipurile căutînd ceva, Balbino încălecă pe cal și plecă de la Altamira, fără să mai aștepte să fie silit a da socoteală de pungășiile lui.

Pămînt vast, chemînd la efort și acte de bravură ! Inelul de miraj ce înconjoară savana a început să se învîrtă deasupra capului. Vîntul fluieră în urechi, cîmpul se deschide și se închide în urmă, ierburile înalte sfichiuiе carnea ; dar tu nu simți nimic — nici sfichiuiuri, nici zgîrieturi. Uneori, calul nici nu gonește, zboară ; gropile și hîrtoapele sînt primejdii de moarte peste care trece zburînd. Văzduhul *llanurei* răsună de duduitul galopului. Pămînt fără margini, pe care gonești zile întregi, și mereu ai cîmpia în față !

În cele din urmă, îndîrjirea năprasnică a roibului se moaie. Goana se potolește din ce în ce. Curînd, ajunge să meargă la pas, și fornăie, scuturînd din cap, lac de sudoare și alb de spumă, învins, dar încă semeț. Iată-l, acum se apropie de conac, încadrat de cei doi *amadrinadores*, și nechează mîndru, căci, deși nu mai e liber, știe cel puțin că poartă un bărbat adevărat în spinare.

Iar Păsăroiul îl întîmpină cu lauda unui *llanero* :

— Așa, roibule, bravo : mai bine mort decît ostenit !

IX

Sfinxul savanei

Strașnică învîrteală scăpa din mînă Balbino Paiba, și o scăpa tocmai în clipa cînd începea cu adevărat să se pricopsească. La drept vorbind, pînă atunci numai *doña* Bárbara trăsese foloase de pe urma prezenței lui la Altamira, fiindcă ea jefuise de acolo dobitoace cu miile, marcîndu-le cu semnul moșiei El Miedo, în vreme ce el „făcuse la stînga“ abia vreo trei sute de capete, ceea ce era un fleac pentru îndemînarea ce-o avea în asemenea treburi.

Acuma nu-i rămînea decît să „învîrtească administrația“ la El Miedo — cum se numea prin partea locului furtul de dobitoace al administratorilor — întrucît, deși situația lui de amant al *donei* Bárbara era nesigură, ea trebuia, pentru bunele servicii aduse, să-l compenseze de pierderea chilipirului care era Altamira.

Deosebit de pierderea slujbei, pe Balbino îl mai frămîntau și alte lucruri. Faptul că bătuse în retragere însemna că-i recunoștea lui Santos Luzardo bărbăția despre care nici nu voise să audă seara trecută, și s-ar fi putut prea bine ca Vrajitorul să-l întîmpine cu aceste cuvinte: „Ce vă spuneam eu, *don* Balbino? «Mai bine să culegi decît să semeni.»“

Ajunsesse aproape de conacul de la El Miedo, cînd i se alăturară trei oameni, care aveau același drum cu el.

— Ce caută pe aici alde Mondragones ? întrebă Paiba.

— Păi cum ! Dumneavoastră n-ați aflat noutatea, *don* Balbino ? *Señora* ne-a poruncit să părăsim casa de la Macanillal. Pare-se că nu mai e nevoie de noi pe-acolo.

Acești Mondragones erau trei frați, de fel de prin cîmpiile Barinasului. Pentru cruzimea și nelegiuirile lor fuseseră porecliți : Jaguarul, Tigrul și Leul. Fugiți pentru omoruri săvîrșite în satul acela, trecuseră în Apure și, după ce se îndeletniciseră cîtva timp cu jaful de animale, intraseră în slujba *doñei* Bárbara, pe al cărui domeniu găseau un refugiu sigur toți cei certați cu legea care nimereau prin bazinul rîului Arauca.

Casa de la Macanillal se găsea chiar pe linia de hotar cu Altamira, stabilită potrivit ultimei hotărîri judecătorești obținute de *doña* Bárbara în favoarea ei ; dar atît casa, cît și stîlpii de hotar își și schimbaseră locul, înaintînd pe pămîntul Altamirei ; doar pentru asta se aflau acolo cei trei Mondragones, cu poruncă să mute din cînd în cînd mai înainte linia de hotar.

Punctul de orientare pentru linia de hotar, formulat anume în mod vag în hotărîrea tribunalului, era tocmai „casa umblătoare“ în care stăteau ei — o casă lesne de desfăcut și de ridicat în altă parte, fără ca treaba asta să lase în urmă, la prima vedere, semne prea lămurite în uniformitatea imensei pînze a savanei. Mulțumită acestui vicleșug, în șase luni *doña* Bárbara răpise Altamirei aproape jumătate de leghe de pămînt, și acum punea la cale un alt proces.

Lui Balbino nu-i plăcu vestea pe care i-o dădu Jaguarul ; dar cele spuse de Tigru îl lăsară cu gura căscată :

— N-ar fi mai nimic că ne-a trimis vorbă să lăsăm casa, da' azi-dimineață ne-am pomenit cu Melquiades cum că avem poruncă s-o desfăcem la noapte și s-o punem pe locul unde era înainte, dimpreună cu stâlpii de hotar. Ca și cum să muți o casă, ba să schimbi și stâlpii de hotar, e-o treabă ce se poate face într-o noapte. Și, pe urmă, nouă niciodată nu ne-a plăcut să dăm îndărăt pe ce-am pus laba. Drept care ne ducem să-i spunem *señorei* să trimită pe alții pentru trebușoara asta.

Balbino stătea întunecat și încruntat, în vreme ce Leul spuse drept încheiere :

— Eu, unul, nu pricep lucrurile astea în ruptul capului. Afară dacă nu cumva *señora* face totul fiindcă se teme de vecin.

— Să nu desfăceți casa și să nu mutați stâlpii, rosti Balbino. Și deocamdată să nu vorbiți cu ea. Lăsați asta în grija mea.

Ajungînd la *caneye*, adăugă :

— Rămîneți prin preajmă pînă stau eu de vorbă cu *señora*.

Cei trei Mondragones intrară în vorbă cu alți peoni aflați pe acolo, iar Balbino se îndreptă spre casă.

Înainte de orice îl impresionă neplăcut schimbarea petrecută de seara pînă dimineața în înfățișarea acestei bărbătoaie. Nu mai purta rochia simplă, albă, închisă pînă la gît și cu mînele acoperindu-i de tot brațele, care era pentru ea culmea cochetăriei feminine ce-și îngăduia în îmbrăcăminte, ci alta, pe care Balbino n-o văzuse niciodată, decoltată și fără mîneci, împodobită cu panglici și dantele. În plus, era pieptănată cu îngrijire, ba chiar cu oarecare grație, ceea ce o întinerea și o făcea frumoasă.

Lui Balbino nu-i veni bine această schimbare. Încruntă fruntea și lăsă să-i scape un ușor mîrîit de neîncredere.

Apoi, îl impresionă neplăcut zîmbetul mușcător cu care ea, țintind vădit la fanfaronada lui din seara precedentă, cum că are să facă și are să dreagă împotriva lui Luzardo, îl întrebă :

— Ei, i-ai tăiat lungul nasului ?

Fîstîcit și dezumflat de această primire batjocoritoare. Balbino izbucni brusc :

— M-am întors din drum, aștept să mă cheme el să-i dau socoteală. Numai să mi-o ceară, și o să vadă 'mnealui care dintre noi doi o să dea socoteală !

Ea stătea și-l privea zîmbitoare, iar el, după ce dădu de două-trei ori cu mîna peste mustață, zise :

— Am fost acolo ca să-ți fac plăcere ție.

Zîmbetul pieri de pe fața femeii, care păstră în schimb aceeași tăcere descumpănitoare.

Balbino avu un gest de neîncredere și își spuse în sine a sa : „Hm, asta nu-mi prea place“.

De fapt, superioritatea acestei femei, ascendentul ei asupra celor din jur și teama pe care o inspira păreau să porceadă îndeosebi din priceperea ei de a ști să tacă și să aștepte. Era de prisos să vrei să-i smulgi o taină ; nimeni nu știa nimic despre ce plănuia ; nimeni nu putea pătrunde adevăratele-i simțăminte. Intimitatea ei aducea tot, inclusiv nesiguranța permanentă de a ști că o stăpînești în realitate ; cînd amantul se apropia de ea, nu știa niciodată cum o va găsi. Cine ar fi iubit-o, așa cum o iubise Lorenzo Barquero, și-ar fi făcut viața un chin.

Balbino era departe de o pasiune ca aceea a lui Barquero ; totuși, favorurile *doñei* Bárbara nu erau de disprețuit, și, pe lîngă asta, mai și îmbogățeau. Legenda despre acea putere supranaturală ce-i venea în ajutor, făcînd cu neputință, prin anume practici misterioase, ca să-i fure vreo vită ori vreun cal, era poate născocită de pungășiia administratorilor-amanți, care

învîrtiseră multe afaceri cu animalele ei, căci, superstițioasă din cale afară cum era, și crezîndu-se sprijinită într-adevăr de această putere, nu mai stătea cu ochii-n patru și se lăsa jefuită.

Balbino se hotărî să se folosească de frații Mondragones pentru a dibui simțămintele enigmaticei femei.

— Sînt aici cei trei Mondragones, tocmai au venit de la Macanillal.

— De ce-au venit ? întrebă ea.

— Mi se pare că vor să vă vorbească. (Acum socotea mai prevăzător să i se adreseze într-o formă respectuoasă.) Pe cît se pare, nu le prea convine să desfacă tot ce s-a făcut acolo.

Doña Bárbara întoarse brusc capul și avu o mișcare nestăpînită.

— Cum adică nu le convine ? Cine i-a întreat dacă le convine ori nu ? Ia cheamă-i încoace !

— Nu-i vorba că nu vor să facă ce li s-a poruncit, dar, cum nu-s decît trei, nu răzlesc să mute casa și stîlpîi într-o noapte.

— Să-și ia cîți oameni au nevoie, dar mîine dimineață toate să se găsească pe locul unde erau mai înainte.

— Așa am să le spun, zise Balbino, ridicînd din umeri.

— Trebuia să faci asta de la bun început. Știi doar că nu îngădui să mi se discute ordinele.

Balbino ieși în *patio*, îi chemă deoparte pe cei trei Mondragones și le spuse :

— V-ați înșelat. Nu-i vorba că ne-am teme de vecin, așa cum vă închipuiți voi, vrem să-i întindem o cursă, ca să prindă curaj și să se ia la harță cu noi. Luați-vă cîți oameni aveți nevoie, duceți-vă înapoi și îndepliniți porunca întocmai, iar mîine dimineață casa să fie pe locul ei, acolo unde a hotărît judecata.

— Asta-i altă poveste, mormăi Jaguarul. Dacă-i așa, ne mutăm noi numaidecît, cu hotar cu tot.

Și se întoarse cu frații săi la Macanillal, luînd cu ei și oamenii de care aveau nevoie ca să isprăvească treaba degrabă.

Balbino reveni la *doña Bárbara* și, după ce-i adresă cîteva cuvinte, rămase fără răspuns, hotărî să lămurească ce fel de simțăminte nutrea ea față de Luzardo.

— Melquiades a cam început să calce-n străchini, zise el. Gîndiți-vă numai : nu i-a dat prin cap decît să vină în *bongo*, unde nu putea să facă nimic, atunci cînd pe sub streășina pădurii se găseau atîtea locuri bune ca să-i facă de petrecanie doctorului Luzardo ! Și-apoi, un rîu plin de caimani ca ăsta face nevăzut orice leș i s-aruncă. Acuma, e ceva mai greu, că, măcar de formă, autoritățile tot au să deschidă o anchetă.

Fără să-și schimbe atitudinea, ațintindu-l pe Balbino cu o privire înceată și sumbră, *doña Bárbara* răspunse la sinistra-i insinuare :

— Vai de cel ce se atinge de Santos Luzardo ! Omul ăsta îmi aparține.

X

Spectrul Barquereñei

Era o pădure de palmieri, adîncă și diafană, care acoperea o vastă depresiune din savană și al cărei nume venea de la numele unui mic bîtlan albastrui. — după o veche legendă, singurul suflet ce se putea întîlni pe aceste meleaguri. Locul era blestemat : o tăcere dătătoare de fiori, sumedenie de palmieri carbonizați de trăsnet, iar în mijloc, o mlaștină unde pierea, înghițită de mîl, orice ființă s-ar fi încumetat să o străbată.

Chusmita — pasărea de la care îi venea numele — era, după spusa legendei, sufletul chinuit al unei indience, fiica unui *cacique* dintr-un trib yaruro¹, care sălășluia în aceste locuri atunci cînd Evaristo Luzardo trecuse cu turma lui prin bazinul râului Arauca. Prădalnic, fără să țină seamă de nimeni și de nimic, „cel de pe Cunaviche“ luase băștinașilor pămîntul pe care ei îl stăpîneau în temeiul dreptului natural al primului sosit, iar cînd aceștia au încercat să-și apere avuția, îi nimici trecîndu-i prin foc și înecîndu-i în sînge ; cînd văzu așezarea tribului său prefăcută în ruine, acest *cacique* blestemă pădurea de palmieri, juruind pe co-tropitor și pe urmașii lui să nu afle într-însa decît

¹ Trib indian din regiunea fluviului Orinoco.

prăpăd și nenorocire, să-i lovească trăsnetul, și prezicînd totodată că locurile vor intra din nou în stăpînirea *yaruro*-ilor atunci cînd unul dintre oamenii tribului va scoate din pămînt „piatra de scînteie“ a blestemului.

Blestemul se împlinise întocmai după spusa legendei, căci nu se abătuse furtună pe acolo fără ca trăsnetul să nu se prăvălească asupra palmierilor, nimicind adesea turme întregi de-ale familiei Luzardo, ba mai mult, acest petic de pămînt devenise cauza neînțelegerii care a distrus familia Luzardo. Cît despre prezicerea făcută, pînă pe timpul cînd trăia tatăl lui Santos, umbla vorba că după orice furtună era văzut mereu pe acolo cîte un indian, venit cine știe de unde, care scormonea pămîntul, să găsească „piatra de scînteie“.

Trecuseră însă ani de cînd nu se mai văzuse pîcior de *yaruro* prin partea locului. Poate că la ei, în noile lor așezări, se pierduse tradiția. La Altamira nimeni nu spunea că ar da crezare legendei, dar toți se arătau bucuroși să ocolească pe departe, decît să străbată locul acela blestemat.

Santos călărea pe malul mlaștinii, pe o coajă de pămînt negru și lipicios, sunînd surd sub copitele calului, pe unde se putea umbla fără teamă de primejdie. O iarbă fragedă acoperea pămîntul în jurul mlaștinii ucigașe, dar cu toată prospețimea verdeții ce încinta ochiul, ceva sumbru stăruia în văzduh, iar pe o insuliță a mlaștinii, în locul păsării *chusmita* din legendă, un bîtlan singuratic accentua și mai mult liniștea funebă din preajmă.

Santos mergea cufundat în gîndurile ce-l aduceau aici, cînd ceva se mișcă într-o parte, făcîndu-l să întoarcă ochii. Era o fetișcană cu părul numai lațe și îmbrăcată cu niște zdrențe murdare, care purta o legă-

tură de lemne pe cap și tot căuta să se ascundă după un palmier.

— Ei, fetițo ! strigă el, oprindu-și calul. Unde-i casa lui Lorenzo Barquero ?

— Păi ce, n-o știi ? făcu țărăncuța, după ce scoase mai întâi un mormăit de sălbăticiune.

— Nu. Tocmai de aceea te întreb.

— Zău ! Și acoperișul care se vede colo al cui e ?

— Puteai să-ncepi cu asta, îi spuse Santos, și își urmă drumul.

Un adăpost mizer, pe jumătate *caney*, pe jumătate colibă, cu patru pereți de vălătuci, nespoiți, avînd o simplă deschizătură în chip de ușă și o mulțime de stîlpi ce sprijineau restul acoperișului, înnegrit și aproape desfăcut, încropit din foi de palmier. De doi dintre stîlpi atîrna un hamac soios. Așa arăta sălașul „spectrului Barquereței“, cum i se spunea lui Lorenzo Barquero.

Cum nu-l văzuse decît o singură dată, în copilărie, Santos abia păstra o amintire despre el ; dar oricît de deslușită ar fi fost această amintire, tot nu l-ar fi putut recunoaște pe Lorenzo în omul care se ridică în hamac atunci cînd îl simți venind.

Era teribil de slab și de palid, o adevărată ruină omenească, cu părul sur și o înfățișare de bătrîn, deși abia trecuse de 40 de ani. Mîinile lungi și descărnate îi tremurau fără încetare, iar în adîncul pupilelor lui negre-verzui stăruia o sclipire de nebunie. Capul plecat în piept, de parcă ar fi purtat un jug pe grumaz, trăsăturile feței, ca și întreaga lui ținută mărturiseau o cumplită istovire a voinței, gura îi era schimonosită de pe urma bețiilor sumbre. Făcînd o vădită sforțare, întrebă cu o voce cavernoasă :

— Cu cine am plăcerea ?...

Oaspetele și sărise din șa și, după ce legă calul de un stîlp, înaintă spunînd :

— Sînt Santos Luzardo și vin să-ți ofer prietenia mea.

Numai că înăuntrul acelei ruine omenеști mai ardea încă aceeași ură neîmpăcată.

— Un Luzardo în casa unui Barquero !

Și Santos îl văzu cum începe să tremure și cum bîlbîie, căutînd, poate, o armă ; totuși, se apropie și-i întinse mîna.

— Să vorbim ca doi oameni, Lorenzo. Ar fi absurd din partea noastră să ne încapătînăm a păstra această funestă ură de familie. Eu, fiindcă în realitate nici nu nutresc aceste simțăminte, tu...

— Eu, fiindcă nu mai sînt om ? Asta ai vrut să spui, nu ? se bîlbîi el, ca unul pe care nu-l mai ajută capul să judece.

— Nu, Lorenzo. Departe de mine un asemenea gînd, rosti Luzardo, cu un început de adevărată compătimire în glas, întrucît pînă acum îl stăpînise numai hotărîrea de a pune capăt discordiei de familie.

Lorenzo stăruia în să :

— Ba da ! Ba da ! Asta voiai să spui.

Pînă în acea clipă vocea lui sună aspru, atitudinea lui se dovedi sfidătoare și deodată se muie tot, ca și cum și-ar fi cheltuit în acea paradă de energie și bruma de putere ce-i mai rămăsese ; apoi continuă cu alt glas, un glas stins, îndurerat, bîlbîindu-se și mai mult :

— Ai dreptate, Santos Luzardo. Eu acum nu mai sînt om. Sînt spectrul unui om care nu mai trăiește. Fă din mine ce vrei.

— Ți-am spus adineauri : am venit să-ți ofer prietenia mea. Îți stau la dispoziție oricînd pot să-ți fiu de folos. Mă aflu aici ca să mă ocup de Altamira și...

Lorenzo îi luă vorba din gură și, sprijinindu-și mîinile scheletice pe umerii celuiilalt, exclamă :

— Și tu, Santos Luzardo ? Și tu ai auzit chemarea ?
Toți trebuie s-o auzim.

— Nu înțeleg. Ce chemare ? Și cum Lorenzo nu-și lua mâinile de pe umerii lui și-l privea cu o ațintire răătăcită, iar el nu mai putea îndura duhoarea de rachiu pe care i-o trimitea în față, adăugă : Încă nu m-ai poftit să stau.

— Ai dreptate. Așteaptă. Mă duc după un scaun.

— Pot să-l iau singur. Lasă, îi spuse el, văzându-i mersul șovăielnic.

— Nu. Rămii aici, afară. Nu poți intra. Nu vreau să intri. Asta nu-i casă, e viziunea unei sălbăticiuni.

Pătrunse pe ușă, aplecându-se și mai mult, ca să nu se lovească de pragul de sus.

Mai înainte să ia scaunul pentru oaspete, se apropie de o masă din fundul încăperii, pe care era un clondir cu gîtul ascuns într-un pahar răsturnat cu gura în jos.

— Te rog din suflet, nu bea, Lorenzo, îl opri Santos, apropiindu-se de ușă.

— Doar o înghițitură. Lasă-mă, doar o înghițitură. Simt nevoia în clipa asta. Nu-ți dau și ție, e otravă. Dar dacă vrei...

— Mulțumesc. Nu obișnuiesc să beau.

— Te vei obișnui...

Și un zîmbet îngrozitor se ivi pe fața suptă a ruinei aceleia omenеști, în timp ce mâinile-i tremurînde făceau să se izbească paharul de gîtul clondirului.

Văzînd cît rachiu își toarnă, Santos vru să-l împiedice, însă înăuntru era un aer atît de greu, încît nici nu putu să treacă pragul. De altfel, Lorenzo ridicase paharul la gură și-l golea pe nerăsuflăte.

După aceea își șterse apăsător mustățile cu brațul, întocmai ca un copil care nu știe încă să se folosească de mîna, luă un scaun de lemn și unul unsuros făcut din piele crudă și ieși afară, mormăind :

— Aşa, care va să zică, un Luzardo în casa unui Barquero ! Şi totuşi trăiesc amîndoi. Ultimii care au mai rămas !

— Te rog din tot sufletul să...

— Nu ! Mi-ai mai spus. Acum ştiu... Luzardo nu vine ca să ucidă, iar Barquero îi oferă cel mai bun scaun pe care îl are : uite, ăsta. Stai. Şi el, Barquero, să stea pe cestălalt. Aşa.

Scaunul de lemn, foarte scund, îl silea să îndoiaie picioarele şi să-şi sprijine braţele pe genunchi, lăsînd mîinile tremurînde să-i atîrne într-o poziţie grotescă, ce făcea şi mai respingătoare mizeria-i trupească. Ca singură îmbrăcăminte, nişte pantaloni slinoşi, din cei cărora un *llanero* le spune „gheară de curcan“, crăpaţi în părţi pînă la genunchi, şi o flanea în dungi, prin ale cărei găuri îi ieşea la iveală părul de pe piept.

Privind această înspăimîntătoare ruină omenească, Santos încercă un simţămînt de groază fatalistă. Cel care se afla în faţa lui fusese şi el om, un om în care se puseseră speranţe, prilej de mîndrie şi dragoste.

Vrînd să facă ceva care să-l îndreptăţească a-i vorbi fără să-l privească, scoase o ţigară şi, pe cînd o aprindea, îi spuse :

— Asta e a doua oară cînd ne vedem.

— A doua oară ? murmură întrebător umbra omului de odinioară, cu o expresie de penibilă sfortare a minţii. Vrei să spui că ne cunoaştem ?

— Da. E mult de-atunci. Eu aveam vreo opt ani. Lorenzo se dezmoţi brusc :

— Eu, în casa voastră ? Pesemne că nu începuse încă...

— Întocmai, îi luă vorba Santos. Încă nu începuse duşmănia dintre familiile noastre.

— Pe atunci mai trăia tata ?

— Da. Și la noi în casă, ca și la voi, toți te lăudau mult, pe tine și inteligența ta extraordinară, care era mîndria familiei.

— Inteligența mea ? făcu Lorenzo, ca și cînd ar fi fost vorba despre ceva ce n-ar fi avut niciodată. Inteligența mea ! exclamă el din nou, trecîndu-și mîinile prin păr, cu un gest chinuit. Și, în cele din urmă, ațîntind asupra lui Santos o privire imploratoare, îngăimă : De ce vii să-mi vorbești de asta ?

— O amintire venită așa, deodată, zise Santos, ascunzîndu-și intenția de a provoca în mintea aceea degradată o reacție salutară. Eram copil, dar auzind mereu cum te lăudau toți ai mei, mai cu seamă mama, care nu uita să-mi spună : „Ia exemplu de la Lorenzo“, ori de cîte ori voia să-mi dea un imbold, am ajuns să-mi fac despre tine cea mai înaltă idee ce poate să încapă în capul unui copil de opt ani. Nu te cunoșteam, dar trăiam gîndindu-mă neîncetat la „verișorul care învață la Caracas, să-și ia diploma“, și nu existau cuvinte, atitudini, ori gesturi obișnuite de-ale tale despre care să aud vorbindu-se fără să mă apuc de îndată să le imit. Nu-mi amintesc să fi trăit o mai mare emoție în copilărie ca în ziua cînd mama mi-a spus : „Vino să-l cunoști pe vărul tău Lorenzo“. Aș putea să înfățișez scena întocmai : mi-ai adresat două-trei întrebări care se pun de obicei copiilor atunci cînd ne sînt prezentați și cum, cu același prilej, tata ți-a spus, cu o mare mîndrie de *llanero*, că eram „un călăret iscusit“, tu i-ai răspuns printr-un lung discurs, care mie mi s-a părut o adevărată muzică cerească, nu atît pentru că nu înțelegeam o iotă — își închipui ! — ci pentru că, fiind vorbele tale, totul însemna pentru mine elocința însăși. M-a impresionat adînc o frază : „E necesar să ucidem centaurul pe care fiecare

llanero îl poartă în ființa sa“, chiar așa ai spus. Eu, bineînțeles, n-aveam cum să știu ce e un centaur, și cu atât mai puțin reușeam să-mi explic de ce fiecare *llanero* îl poartă în ființa sa ; dar cuvintele astea mi-au plăcut atât de mult și mi-au rămas întipărite în minte în așa chip, încît, țin să-ți mărturisesc, primele mele încercări oratorice — noi toți, *llaneros*, aparținem unui neam de oameni emfatici, avem într-un anumit fel pasiunea oratoriei — au purces de la acel : „E necesar să ucidem centaurul“, cuvinte pe care le declamam, singur cu mine însumi, fără să înțeleg nimic din ceea ce spuneam, firește, și în același timp fără să pot duce mai departe firul ideilor. E de prisos să-ți spun că faima ta de orator ajunsese de mult la urechile mele.

Tăcu o vreme, chipurile să scuture scrumul din capătul țigării, dar în realitate vrînd să-i lase răgaz lui Lorenzo să dea în vileag efectul produs asupra sa de aceste cuvinte.

Ceva se petrecuse în el, desigur, căci își trecea nervos mîinile de la frunte pînă la ceafă, vădînd o mare agitație ; Santos, mulțumit de opera sa, continuă :

— La cîțiva ani după aceea, la Caracas, mi-a căzut în mînă o broșură cu un discurs ținut de tine la nu știu ce serbare patriotică, și închipuiește-ți ce emoție m-a cuprins cînd am reîntîlnit acolo acele faimoase cuvinte. Îți mai aduci aminte de acest discurs ? Ideea era : Centaurul este barbaria, prin urmare, trebuie să isprăvim cu el. Am aflat atunci că această teorie, care proclama o orientare mai utilă a istoriei noastre naționale, a stîrnit scandal printre tradiționaliști, și am avut satisfacția să constat că ideile tale au făcut epocă în ce privește modul de a aprecia istoria luptei noastre pentru independență. Acum eram capabil să-ți înțeleg teza, simțeam și gîndeam ca tine. Ceva tot trebuia să-mi rămînă după atîta repetare, nu crezi ?

Lorenzo nu făcea decît să-și treacă mereu mîinile tremurînde peste frunte, dinapoia căreia se dezlănțuise dintr-o dată furtuna amintirilor.

Tinerețea lui strălucită, viitorul plin de promisiuni, speranțele puse în el. Caracas... Universitatea... Plăcerile, răsfățărilor succesului, prietenii care îl admirau, o femeie care îl iubea — tot ce te îmboldește, să dorești viața. Studiile aproape să fie încununate cu titlul de doctor, o atmosferă de simpatie prielnică unui triumf binemeritat, orgolioasa stăpînire a unei inteligențe ferice, cînd, deodată : chemarea. Porunca fatală a barbariei, așternută pe hîrtie de mîna mamei : „Vino. José Luzardo l-a ucis ieri pe tatăl tău. Vino să-l răzbuni.“

— Îți dai seama acum de ce nu pot să mă simt dușmanul tău ? Încheie Santos Luzardo, întinzînd o mîină de ajutor acelui suflet ce se zbătea să iasă din prăpastie. Tu ai fost țintă admirației mele în copilărie ; m-ai ajutat, apoi, indirect, dar foarte eficace, întrucît multe din înlesnirile pe care le-am întîlnit la Caracas, în viața de student și în relațiile sociale, erau rezultatul prețuirii și simpatiilor pe care tu le-ai lăsat acolo ; și, în sfîrșit, am o datorie sfîntă de recunoștință față de tine în ce privește orientarea mea spirituală : încercînd să te imit, am cîștigat aspirații nobile.

Cumplitul sarcasm pe care împrejurarea de față îl dădea acestor cuvinte bine intenționate sfîrși prin a scoate din minți ruina omului de odinioară. Se ridică pe neașteptate de pe scaunul unde ședea gîrbovit, sub povara mizeriei sale trupești și a furtunii sale lăuntrice, și se repezi în casă.

După cîteva clipe se auzi clincănind gîtul clondirului lovit de buza paharului ținut în mîna tremurîndă. Santos murmură :

— De prisos. Nefericitului ăstuia nu-i mai rămîne altceva decît abrutizarea beției.

Era gata să plece, cînd Lorenzo se întoarce ; pasul lui vădea mai multă siguranță, iar pe față avea întipărit un aer mai inteligent, trezit de biciul alcoolului.

— Nu ! Încă nu poți să pleci ; trebuie să mă ascuți. Tu ai vorbit, acum e rîndul meu. Stai jos și ascultă ce vreau să-ți spun.

— Să lăsăm pe altădată, Lorenzo. Voi veni mereu pe aici, să stau de vorbă cu tine.

— Nu ! Acuma vreau. Te implor să mă ascuți. Și continuă îndată, ca un posedat : Te implor ! Nu, îți poruncesc să mă ascuți ! Ai venit să mă zgîndări, acum trebuie să mă ascuți.

— Fie. Am să-ți fac pe plac, se învoi Santos, îngăduitor. Uite, stau. Spune tot ce dorești.

— Da. Voi vorbi. Voi vorbi, în sfârșit ! Ce mare lucru să poți vorbi, Santos Luzardo !

— Și n-ai cu cine ? Nu trăiești aici cu fata ta ?

— Nu-mi aminti acum de fata mea. Nu tu ești acela care vorbește. Ascultă. Ascultă, atît. Așa. Aici !... Uită-te mai bine, Santos Luzardo ! Acest spectru al unui om isprăvit, această ruină omenească, acest hoit care îți vorbește a fost idealul tău. Eram cel despre care ai vorbit adineauri, și azi sînt ăsta, care mă vezi. Nu ți-e frică, Santos Luzardo ?

— Frică, de ce ?

— Taci ! Nu te întreb ca să-mi răspunzi, vreau să auzi tot ce am să-ți spun : acel Lorenzo Barquero de care ai vorbit n-a fost decît o minciună ; adevărul este ce vezi acum ! Și tu ești o minciună, care se va destrăma cîrînd. Pămîntul ăsta nu iartă. Și tu ai auzit chemarea mîncătoare de oameni. Am să te văd căzînd în brațele ei. Iar cînd va deschide brațele, nu vei mai fi decît o zdreanță... Iată, privește-o. Miraje peste tot : coala se vede unul, dincolo altul. *Llanura* e plină de miraje. Mă doare, dar ce vină am eu dacă ți-ai făcut iluzii că un Luzardo — pentru că și eu sînt un

Luzardo — poate să constituie un ideal uman ? Nu-mai că nu sîntem singuri, Santos. Da, ne rămîne mîngîierea asta. Eu am cunoscut destui care la douăzeci și ceva de ani promet mult. Lasă-i să treacă de treizeci : s-a isprăvit cu ei, se pierd. Nu erau decît niște miraje de la tropice. Ascultă ce-ți spun : eu, unul, nu m-am înșelat niciodată pe mine însumi. Știam că tot ce alții admiră la mine e minciună. Am descoperit asta îndată după unul din cele mai mari triumfuri din viața mea de student : un examen pentru care nu mă pregătisem temeinic. M-am pomenit dezvoltînd un subiect despre care habar n-aveam, am început să vorbesc, și vorbele, vorbele singure, au făcut totul. Nu numai că am obținut un calificativ excelent, dar m-au aplaudat înșiși profesorii. Mișei ! De atunci am început să observ că inteligența mea, ceea ce toți numeau marele meu talent, nu funcționa decît atîta timp cît vorbeam ; cînd tăceam, mirajul se destrăma, și eu nu înțelegeam o iotă, nimic. Am simțit minciuna inteligenței și a sincerității mele. Îți dai seama ? Minciuna propriei sincerități ; adică cel mai rău lucru care se poate întîmpla unui om. Am simțit-o ghemuită în fundul inimii mele, așa cum un om aparent sănătos simte probabil în el rana latentă a unui cancer ereditar. Și am ajuns să am oroare de universitate, de viața de la oraș, de prietenii care mă admirau, de logodnică, de tot ce era cauză sau efect al acelei automistificări.

Santos îl asculta cu un viu interes, pătruns de emoție și speranță. Cine era în stare să cugete astfel și să se exprime cu atîta luciditate nu era încă definitiv pierdut.

Asta însă nu putea să țină mult. Era la mijloc și sfichiuirea alcoolului, și acel organism obișnuit cu băutura răspundea stimulentului ei numai pentru un scurt interval de timp, urmat de căderea bruscă în inconștiență. Și, într-adevăr, scurta tăcere a lui Lorenzo se

dovedi suficientă pentru ca mirajul să se destrame încă o dată.

— Să ucizi centaurul ! He ! He ! Nu fii idiot, Santos Luzardo ! Crezi că vorba asta cu centaurul e pură retorică ? Eu te asigur că există. L-am auzit nechezînd. În fiecare noapte trece pe aici. Și nu l-am auzit numai aici, ci și-acolo, la Caracas. Și aiurea. Oriunde se găsește unul de-ai noștri, dintre cei care avem sînge de Luzardo în vine, auzim nechezatul centaurului. Și tu l-ai auzit, de aceea te afli aici. Cine a spus că centaurul poate să fie ucis ? Eu ? Scui pă-mă în față, Santos Luzardo ! Centaurul e un fel de entelehie¹. De o sută de ani galopează pe pămîntul ăsta, și-au să mai treacă așa încă o sută. Eu mă credeam un om civilizat, primul om civilizat din familia mea, dar a fost destul să mi se spună : „Vino să-ți răzbuni tatăl“, ca să iasă la iveală sălbaticul din mine. La fel s-a întîmplat și cu tine : ai auzit chemarea. Am să te văd căzîndu-i în brațe, pierzîndu-ți mințile pentru o mîngîiere a ei. Apoi, îți va da cu piciorul, iar cînd tu îi vei spune : „Sînt gata să mă căsătoresc cu tine“, ea va rîde de mizeria ta și...

Începu să-și smulgă părul din cap. Ideea fixă, care abia de cîteva clipe i se strecurase în vorbire, izbuti pînă la urmă să pună pe de-a-ntregul stăpînire pe el. Brațele i se muieră. Cu smocuri de păr între degete și cu bărbia lăsată în piept, se porni să îngăimeze :

— Mîncătoarea de oameni !

Santos Luzardo privi un moment în tăcere și cu inima strînsă la zbuciumul dramatic al acestei ruine omenești, și apoi, încercînd să-l învioreze puțin, întrebă :

— Și fiica ta ?

¹ Termen din filozofia lui Aristotel, desemnînd scopul lăuntric care ar determina întregul proces al evoluției materiei.

Lorenzo, cu ochii pironiți spre zarea cîmpiei, murmură însă în neștire :

— *Llanura !* Blestemată *llanura*, mîncătoare de oameni !

Santos cugetă în sine sa : „Într-adevăr, mai mult decît farmecelor faimoasei *doña Bárbara*, nefericitul acesta a căzut victimă vieții abrutizante din pustietatea de aici“.

O neașteptată izbucnire de luciditate învioră fața lui Lorenzo, alungînd o clipă rictusul sumbru al beției.

— Marisela, chemă el. Vino să-ți cunoști vărul.

Nimeni nu răspunse din *rancho*, și atunci zise :

— Asta nu iese afară nici dacă o scoți de păr. E mai sălbatică decît un mistreț... Un mistreț.

Capul îi căzu din nou în piept, bale prelungi începură să-i curgă din gura schimonosită.

— Lasă, Lorenzo, spuse Santos, ridicîndu-se în picioare. Am să trec des pe la tine.

Bețivul sări de pe scaun și, împleticindu-se, pătrunse în casă.

— Dă-i pace, îl domoli Santos, crezînd că s-a dus să o caute pe Marisela. Am s-o cunosc altă dată, și se apucă să-și dezlege calul.

Tocmai pusese un picior în scară, cînd îl văzu pe Lorenzo ridicînd clondirul și vărsînd băutura pe el, fiindcă nu era în stare să-l ducă la gură. Se repezi înăuntru să i-l ia din mînă.

Bețivul băuse însă destul ca să cadă fulgerat. Se agăță de brațele lui Luzardo și, sfredelindu-l cu niște ochi de nebun, exclamă :

— Santos Luzardo ! Uită-te la mine ! Pămîntul ăsta nu iartă !

XI

Frumoasa adormită

Pe drumul de întoarcere spre Altamira, sub dureroasa impresie a celor văzute, Santos întâlnește din nou țărăncuța cu care stătuse de vorbă. Abia după ce dăduse ochi cu mizeria ce domnea în coliba lui Lorenzo Barquero, îl fulgeră bănuiala că ființa aceasta, sălbatică, lăptoasă, murdară, desculță și acoperită ca vai de lume de un veșmînt numai zdrențe, era chiar fata lui.

Lăsase la pămînt legătura de vreascuri și stătea întinsă alături, cu coatele înfipite în nisip, cu fața cuprinsă în palme și privirea visătoare.

Santos se opri în loc și se uită lung la ea. Sub zdrențele subțiri și soioase ce i se lipeau de corp, linia boltită a spatelui, a umerilor și a coapselor era de o frumusețe statuară ; în schimb, labele mari și umflate ale picioarelor, cu pielea învîrtoșată și crăpată din pricina umblatului desculț, stricau tot farmecul ; și tocmai asupra acestei jalnice urîtenii i se opriră ochii plini de compătimire.

O sforăitură a calului smulse fata din visare și, descoperind prezența unui om la cîteva pași de ea, se ghemui ca să-și ascundă goliciunea pulpelor, după care mormăi de cîteva ori a nemulțumire și pufni în rîs, cinchită acolo, pe nisip.

— Tu ești Marisela ? întrebă Santos.

Trebui să i se repete întrebarea, ca apoi să răspundă repezit, ca o sălbatică ce era, deși cu o umbră de tulburare în glas :

— Păi dacă știai cum îmi zice, la ce mai întrebi ?

— La drept vorbind, nu știam. Bănuiam numai că ești fata lui Lorenzo Barquero. Tot așa o cheamă și pe ea, dar voiam să mă conving de asta.

Fire închisă — o sălbăticiune, așa cum spusese tată-său — la auzul acestui cuvânt, necunoscut de ea, sări îndată :

— Conving ? Hm ! Ce te uiți așa la mine ? Ai putea să-ți vezi de drum.

„Cu atât mai bine dacă sălbăticia îi păzește nevinovăția“, gîndi Santos, și apoi căută să o tragă de limbă :

— Ce înțelegi tu prin vorba asta ?

— Oho ! Da' multe mai vrei dumneata să știi ! mormăi fata și pufni din nou în rîs.

„Nevinovată, ori răutăcioasă ?“ se întrebă Santos Luzardo, dîndu-și seama că, departe de a-i face silă, se bucura că s-a oprit să vorbească cu ea ; pe urmă, alungîndu-și zîmbetul, continuă să privească plin de compătimire la mogîldeța aceea cu părul numai lațe și acoperită de zdrențe.

— Pînă cînd ai dumneata de gînd să stai aici, hai ? bombăni Marisela. Nu pleci odată ?

— Asta te întreb și eu : pînă cînd ai de gînd să stai aici ? E timpul să te duci acasă. Nu ți-e frică să umbli singură prin locurile astea pustii ?

— Eh ! De ce mi-ar fi frică, hai ? Ce, o să mă rupă fiarele din pădure ? Și dumneata ce-ți pasă că umblu singură pe unde-mi place ? Ești cumva *taita* al meu, ca să vii și să mă cerți ?

— Da' repezită mai ești, fetițo ! Nici măcar să vorbești cu oamenii n-ai învățat ?

— De ce nu mă-nveți dumneatale, hai ? Și risul îi scutură din nou trupul cinchit cu fața la pământ.

— Să știi că am să te învăț, spuse Santos, a cărui compătimire începea să se schimbe în simpatie. Numai că trebuie să mă răsplătești dinainte pentru asta, arătându-ți chipul pe care te silești atîta să-l ascunzi.

— Ba bine că nu ! chicoti ea, ghemuindu-se și mai mult. Pleacă odată, zău, c-o să te prindă noaptea în pădure.

— Pînă nu-ți văd chipul, nu plec de-aici. Vreau să te cunosc, mi s-a spus că ești tare urîță, și eu n-o să cred dacă nu văd cu ochii mei. Îmi vine greu să cred că o rudă de-a mea poate să fie urîță. E adevărat, încă nu ți-am spus, tu îmi ești nepoată.

— Mțț ! făcu ea. Eu nu-l am decît pe *taita*, fiindcă pe maica nici nu pot să spun că o cunosc.

Faptul că pomenise de maică-sa risipi dintr-o dată voioșia din vorba lui Santos, iar ea, temîndu-se că l-a supărat, îl privi cu coada ochiului pe sub brațul cu care-și acoperea fața și stăruie :

— Vezi, degeaba spui dumneatale, nu-mi ești nimic. De-ar fi adevărat, n-ai fi tăcut.

— Ba da, copilă. întări el cu duioșie. Sînt Santos Luzardo, văr bun cu tatăl tău. Întreabă-l pe el, dacă vrei să te convingi. Și nu înțelege încă o dată greșit acest cuvînt.

— Bine. Dacă-i adevărat că ești unchiul meu... Da' eu nu cred, știi ?.. Zău ! Și se mai spune că femeile sînt curioase. Haide, uită-te, ca să pleci odată.

Și fără ca Santos să mai stăruie să-și arate fața, ridică și lăsă iute capul, cu ochii închiși și cu buzele strînse, ca să nu pufnească în rîs — cochetărie pornită dintr-un amestec de teamă și nevinovăție.

Să fi avut vreo 15 ani ; în ciuda faptului că hrana sărăcăcioasă, apa rea, delăsarea și viața în pustietatea

aceea îi ofileau tinerețea, sub jalnica-i murdărie și sub păru-i vîlvoi, se ghicea o față cu trăsături desăvîrșite.

Fulgerarea unei clipe se dovedi de ajuns ca ochii lui Santos să descopere și să-i prețuiască frumusețea.

— Cît ești de frumoasă, copila mea ! exclamă el și rămase să o privească pătruns de un alt fel de compătimire.

În vremea asta, ea, fără urmă de sălbăticie, ci alintată, umanizată prin cea dintîi izbucnire a emoției pricinuite de aceste cuvinte măgulitoare, îi spunea cu o voce dulce, adînc rugătoare :

— Haide, pleacă odată !

— Mai e ceva, zise Santos. Nu mi-ai arătat ochii. Lasă-mă să-ți văd ochii. Aha ! Înțeleg de ce nu te încumeți să-i deschizi. Ești sașie, de bună seamă. Ai fi avînd niște ochi tare urîți.

— Eu, sașie ! Na, uită-te !

Se așează curajoasă în capul oaselor și deschise doi ochi minunați — cea mai frumoasă podoabă de pe fața ei ; îl privi lung, fără să clipească, iar el exclamă din nou :

— Frumoasă foc, copila asta !

— Ei, haide, pleacă ! stăruie Marisela, cu obrajii împurpurați, însă fără să înceteze să-l privească.

— O clipă. Am să-ți dau îndată prima lecție pentru care m-ai răsplătit dinainte.

Coborî de pe cal, se apropie de fată, în ai cărei ochi negri mari se citea o teamă rugătoare, și, prinzînd-o de braț, o făcu să se ridice de jos.

— Vino încoace, nepoțică. Am să te învăț la ce folosește apa. Ești frumoasă, dar ai fi și mai frumoasă dacă nu te-ai delăsa atîta.

Vorba fără umbră de răutate a omului aceleia ce făcea parte dintr-o lume deosebită de aceea pe care o cunoștea ea, o ajută să-și alunge teama instinctivă de pînă acum, și Marisela se lăsă purtată pînă la marginea

unui ochi de apă limpede, aflat pe malul mlaștinii, ascunzându-și fața cu brațul liber și rîzînd pe jumătate rușinată, pe jumătate mulțumită.

Ajunși acolo, Santos o făcu să se aplece și, luînd apă în palme, începu să-i spele brațele, apoi obrații, așa cum speli un copil.

— Vezi, învață să te speli, să îndrăgești apa, îi spunea, și ai să fii și mai frumoasă. Rău face tatăl tău că n-are grijă de tine așa cum meriți ; și-apoi, păcătuiești și împotriva naturii, care te-a făcut frumoasă, dovedind atîta delăsare față de tine însăși. Pămîntul îți dă apă, și trebuie cel puțin să fii curată. Am să-ți trimit o rochie ca lumea, să o schimbi pe asta, care nici măcar nu te acoperă, un pieptene să-ți descurci părul și niște pantofi, să nu mai umbli desculță. Așa ! Așa ! Ia spune, de cînd nu te-ai mai spălat pe față ?

Marisela își lăsa obrații în răcoarea apei, strîngînd buzele și ochii, iar făptura-i feciorelnică tremura sub atingerea mîinilor de bărbat. Neavînd un prosop la îndemîină, Santos scoase batista să-i șteargă fața, apoi o prinse de bărbie, silind-o să ridice capul. Ea deschise ochii mari și-l privi, îl privi lung, și ochii i se umplură de lacrimi.

— Haide, zise Santos. Acum te întorci acasă. Te însoțesc, nu te las să mergi singură prin locurile astea, la ora asta.

— Nu. Mă duc singură, hotărî ea. Da' pleacă dumneatale întîi.

Și alta era vocea cu care vorbea acum.

Mîinile lui i-au spălat obrazul, cuvintele lui i-au trezit sufletul adormit. Își dă seama că lucrurile s-au schimbat dintr-o dată. Că ea însăși este alt om.

Își simte obrazul curat și aude că i se spune : „Ce frumoasă ești, copila mea !” și o cuprinde dorința să

se cunoască. Cum oare sînt ochii, gura, trăsăturile feței? Își trece mîinile peste față, își pipăie obrajii, se mîngîie, de parcă s-ar modela singură, vrînd ca mîinile să-i spună cum este Marisela.

Dar mîinile nu-i spun decît: „Sîntem aspre și nu simțim nimic. Vreascurile și spinii ne-au învîrtoșat pielea.“

De ce oare nu simți și propria-ți frumusețe așa cum simți durerile?

El i-a lăsat două lucruri gingașe.

Răcoarea apei pe obrajii ce-i dau acum senzații necunoscute. Acum, da, își simte frumusețea! Aceste senzații noi și gingașe nu pot să aibă altă obîrșie. Așa trebuie că simte copacul în coaja lui tare și scorțoasă frăgezimea tinerelei vlăstare ce zducnesc dintr-însul. Așa trebuie să se înfioare savana cînd, după focurile din martie, se pomenește într-o bună dimineață înverzită pînă în zare. El i-a lăsat, de asemenea, tulburarea stîrnită de unele cuvinte pe care ea nu le-a mai auzit pînă atunci. Le repetă și aude cum îi răsună în adîncul inimii; și în același timp își dă seama că inima ei era ceva negru, adînc, mut și deșert. Și, deopotrivă, ceva sonor, ca puțul întunecat și adînc de lîngă casa ei, cu oglindă de apă colo jos. „Frumoasă foc, copila asta !...“ Și vocea răsună profund, ca într-un puț, atunci cînd vorbești deasupra ghizdului.

Nici lumea înconjurătoare nu mai e cea de pînă acum: bunăoară, pădurea de palmieri, încîlcită și singuratică, unde ea aduna vreascuri și unde putea să stea ceasuri în șir, întinsă pe nisip, nemișcată pînă în adîncul sufletului, fără doruri și fără gînduri. Acum păsările cîntă, și ea le ascultă cu bucurie, acum mlaștina oglindește peisajul, și e minunată pădurea de palmieri cu vîrfurile răsturnate în jos, cerul adînc din apa ne-

clintită. Acum, lianele ghemuite în sarcina ei de vreascuri răspîndesc o mireasmă de flori, și-i tare plăcut să o tragi adînc în piept. Frumusețea nu se află numai în ea ; frumusețea e peste tot : în trilul voios al *paraulatei*, în ochiul de apă și în geana-i de iarbă fragedă, în pădurea de palmieri adîncă și străvezie, în savana necuprinsă și în înserarea ce pogoară dulce, aurie și tăcută. Și ea nu și-a dat seama că toate acestea există, că sînt făcute ca să le privească cu ochii ei.

Pentru prima dată, Marisela nu adoarme de îndată ce se întinde pe rogojină. Se simte străină de așternutul acela mizer din foi aspre, ca și cum acolo s-ar fi cuibărit o altă ființă, neobișnuită cu o viață de lipsuri ; o sîcîie zdrențele soioase pe care mai înainte nu le dezbrăca nici cînd se culca, de parcă acum le-ar fi pus întîiași dată pe ea ; toate simțurile ei resping senzațiile cu care s-a deprins și care i-au devenit dintr-o dată nesuferite, de parcă acum s-ar fi născut în ea o altă ființă, nespus de gingașă.

Și-apoi, nu o lasă să adoarmă nici sufletul de femeie abia trezit în ea, tulburîndu-i viața simplă ca vîntul ce nu știe decît să rătăcească prin savană. Simțăminte nedeslușite prind să se învălmășească în sufletul ei : e o bucurie ce are în sine multă suferință, o speranță înfiorată de temeri, nevoia de a scutura din cap ca să alunge un anume gînd, pentru ca apoi să rămînă nemișcată, așteptînd același gînd să se întoarcă. Și mai sînt atîtea lucruri pe care ea nu izbutește să le lămuirească. Iată că se și aude trîmbița unui *carrao*¹, vestind apropierea zorilor :

„Scoală-te, Marisela ! Apa din fîntînă e proaspătă. Au răcorit-o stelele ce s-au perindat toată noaptea peste ghizd. Și au mai rămas cîteva în adînc. Hai, scoate-le

¹ Pasăre de apă.

în ciutură și varsă-le peste tine. Te vor face curată din creștet pînă-n călcîie, așa cum sînt ele.“

Soarele răsare și luna pălește pe cer, iar pădurea de palmieri tremură ca o dumbravă sfîntă în tăcerea zorilor.

Ciutura puțului coboară și urcă fără încetare, iar apa din adînc, care n-a văzut lumina, șiroiește strălucind pe trupul despuiat, feciorelnic.

XII

Așa va fi într-o zi

Grozav se mai miră Antonio cînd, a doua zi, luîndu-l pe Santos la Macanillal, să vadă cum înaintează hotarul proprietății El Miedo, descoperi casa fraților Mondragones întoarsă pe vechiul ei loc.

— Au mutat-o azi-noapte, mormăi el. Ia uitați-vă unde-i acum stîlpul de hotar. Se și vede de unde l-au scos.

— Bine, zise Luzardo. Acum e la locul lui, și în privința asta n-o să mai avem bătaie de cap, cel puțin deocamdată. Dar ca să nu mai mute hotarul de seară pînă dimineață, o să ridicăm aici un gard.

Antonio însă nu se arătă mulțumit :

— Adică, vreți să primiți hotarul așa cum e acum ? Să vă-mpăcați cu sentințele proceselor cîștigate cu atîta strîmbătate de către *doña Bárbara* ?

— Sînt fapte consumate, cu autoritate de lucru judecat. Împotriva celor mai multe, dacă nu chiar împotriva tuturor acestor hotărîri judecătorești, s-ar fi putut face apel cu succes ; numai că eu n-am știut să mă ocup de interesele mele... La urma urmei, pămînt mai e încă destul. Animale nu prea vād. Doar ici-colo cîte o turmă de vite.

— Nici animalele nu lipsesc, zise Antonio. Adevărul e că au fugit aiurea, s-au sălbăticit aproape toate.

Avem multe vite sălbatice la Altamira, după cum v-am mai spus, fiindcă noi, puținii dumneavoastră prieteni care am mai rămas pe aici, în loc să căutăm să le prindem, le-am lăsat să se sălbăticească. Era singurul chip să vă scăpăm vitele, să le lăsăm să fugă pe capete. Aici, pînă acum lipsea stăpînul ; acum e nevoie de oameni care să muncească.

— Într-adevăr, văd că Altamira a ajuns un adevărat pustiu. Înainte vreme, în toate părțile erau case,

— Puținii coloni¹ care mai rămăseseră i-a alungat *don* Balbino cînd și-a luat în primire slujba ; că, de, nemaifiind oamenii dumneavoastră la hotar să vegheze, vecinii au dat iama oricînd și au mînat din urmă orice cireadă de vite tinere întîlnită în cale.

— Prin urmare, dușmanul n-a fost numai *doña* Bárbara ?

— Ea, vorba ceea, a făcut cu avutul dumneavoastră tot ce-a poftit ; da' și ceilalți au jefuit, nu mi-e rușine. Așa, bunăoară, au scos adăpătorile de pe pămîntul Altamirei și le-au așezat acolo unde le-a convenit, ca vitele noastre să le ia drumul și să le cadă singure în mîini. La fiecare adăpătoare din astea o să vedeți cîte patru-cinci peoni de-ai lor cum prind ziua-n amiaza mare cu lasoul vitele Altamirei. Ia uitați-vă. Vedeți cireada de colo ? Vitele se duc la adăpătorile de la Bramador, pe pămînturile ce țineau cîndva de moșia asta, da' acuma țin de El Miedo. Și cînd o vită neînsemnăată cu fierul calcă acolo, pe malul apei, gata, poți s-o socotești pierdută. Tocmai oamenii *donei* Bárbara au mînat vitele într-acolo pînă să le obișnuiască, și noi n-am putut să le împiedicăm. Cît despre *mister* ăla, aciuat la Lambedero², pe pămîntul Barquereței, ce să mai zic ! *Mister* Danger, de care v-am vorbit

¹ *Colono*, agricultor care lucrează temporar o bucată de pămînt în arendă. Colonii trăiesc de obicei în grupuri, colonii.

² Pămînt silitros.

azi-dimineată. Asta-i mai rău decît cel mai păcătos *llanero*, și-o vită care pătrunde prin trecerea de la Corozalito n-o mai vezi înapoi. Eu zic că întîi și-ntîi ar fi bine să punem din nou scocurile la adăpătorile cele vechi și să deprindem vitele să nu-și mai plimbe setea pe la vecini. Apoi trebuie să ridicăm iar gardul care pînă pe vremea tatălui dumneavoastră închidea trecerea de la Corozalito, ca vitele să nu se mai tragă spre Lambedero, pe pămîntul Barquereñei. Dacă vrei, săpăm chiar azi gropile pentru stîlpi.

— Nu-i nevoie să ne grăbim. Înainte de toate trebuie să cercetez actele de proprietate ale Altamirei, ca să știu exact care este linia de hotar, și să studiez legea *llanurei*.

— Legea *llanurei*? i-o întoarce, plin de șiretenie, Antonio. Știți dumneavoastră cum i se zice pe aici? Legea *doñei* Bárbara. Lumea vorbește c-a plătit bani să-i facă o lege taman pe măsură.

— După cum merg lucrurile pe-aici, nici n-ar fi de mirare, spuse Santos. Dar atîta vreme cît există lege, trebuie să ne ținem de ea. Fiindcă au s-o îmbunătățească ei.

În aceeași după-amiază, după ce mai întîi cercetă hîrțiile de proprietate și legea *llanurei*, Santos încunoștință în scris pe *doña* Bárbara și pe *mister* Danger că a hotărît să împrejmuiască ferma. El îi invita ca în termenul legal să evacueze animalele ce le aparțin și s-ar afla la păscut pe savanele altamirene; totodată, le cerea îngăduința să și le retragă și el pe ale sale de la El Miedo și de la Lambedero. Chiar Antonio duse scrisorile. Pe drum cugeta în sinea sa: „*Doñei* Bárbara e ca și cum i s-ar fura bani cu asta. Împrejmuirea cu gard, prevăzută — vezi, dragă Doamne! — în legea ei, nu-mi place nici mie prea mult, da' ei n-o să-i placă de fel. Într-o zi trebuia să se găsească cineva care să-i vină de hac!”

A doua zi, pe la căderea nopții, Santos plecă împreună cu Antonio spre Mata Luzardero. Călărireă vreo două ceasuri prin savane umblate, apoi pătrunseră într-un câmp cu ierburi încâlcite de izmă uscată și de măturici-amare, pe unde nu se vedea nici urmă de vită.

De după copacii întunecați ai pădurii se ridica discul lunii, împrăștiind o lumină melancolică peste întinderea cîmpului buruienos.

Antonio își lăasă calul la pas și, după ce îl sfătui pe Santos să înainteze în tăcere și cu băgare de seamă, urcară pe povîrnișul unei dune.

— Luați aminte, îi spuse el. O s-auziți acuma ceva ce nici nu vă puteți închipui.

Și, făcîndu-și mîinile pîlnie la gură, scoase un chiot ascuțit, care se rostogoli de pe creasta dunei, sfredelind liniștea nopții.

În clipa următoare se ridică un freamăt larg și mereu crescînd, și tot acel spațiu întins pe care îl cuprindea ochiul de pe culmea colinei se agită și tremură sub tropotul a numeroase cirezi de vite sălbatice.

— Ia ascultați! se aprinse peonul. Sînt mii și mii de vite neînsemnate cu hierul, care nici nu știu de om. Au trecut șapte ani și mai bine de cînd n-au mai intrat caii în savanele astea. Ce-auziți aici nu-i nimic pe lîngă alte cirezi, aflate și mai încolo, spre Cuna-viche. Altamira se ține încă bine, zău! Vitele sălbatice i-au fost scăparea; numai că acuma trebuie să isprăvim cu ele. Tare mi-ar mai plăcea să dăm așa vreo cîteva raite prin cirezile astea stîrnite, bineînțeles, dacă dumneavoastră credeți de cuviință. Deocamdată ne lipsesc niște buni aruncători de lasou, că nu toți oamenii noștri pricep rostul vitelor sălbatice, da' știu eu unde să-i găsesc și pot să-i aduc. Afară de asta, mi se pare potrivit să punem din nou pe roate cășeria, așa ca înainte, fiindcă făcea o treabă strașnică. Cășeria-i bună nu numai pentru că mai aduce un ban,

da' ajută și la îmblinzirea vitelor. Astea de pe-aici sînt dintre cele mai afurisite și omoară mulți cai cînd e vorba să le prindem.

Atare motive practice îndreptăteau îndeajuns înființarea cășeriilor ; numai că Santos Luzardo văzu aici și altceva, de ordin diferit, dar tot atît de interesant în ochii lui ca și cel economic : orice putea să contribuie în acest mediu la suprimarea cruzimii avea o mare însemnătate pentru el.

În sfîrșit, în ziua următoare, dintr-o altă convorbire cu Antonio, îi veni o idee și mai potrivită cu planurile sale de civilizator al *llanurei*.

— Azi am găbjit vreo cincizeci de vite nemarcate într-o singură ieșire cu lasoul.

„A găbji“, adică a prinde cu lasoul vitele neînsemnate cu fierul roșu întîlnite pe pășunile unui *hato*, constituie pasiunea oricărui *llanero* din Apure. Cum în acele savane întinse fermele nu sînt împrejmuite, animalele circulă liber, iar proprietatea asupra lor o dobîndește cutare sau cutare stăpîn de *hato*. Acesta se face fie în timpul așa-ziselor *vaquerías*, organizate în comun de către vecini, cînd fiecare își ia deoparte și înseamnă cu fierul viteii întărcați și vitele nemarcate strînse cu caii în *rodeos*, fie independent de ele, în orice clipă, după dreptul natural al brațului înarmat cu un lasou. Această formă primitivă de luare în stăpînire — singura cu putință în condițiile mediului respectiv și pe care înseși legile o consfințesc, prevăzînd restricții doar în ce privește întinderea fermei și numărul de capete de vite ce poate avea un proprietar — are totuși ceva din furtul original de vite, din care pricină nu este numai o trudă, ci și pasiunea omului din *llanura* deschisă, unde forța mai făurește încă dreptul.

Făcînd aceste reflecții în sinea sa, Lorenzo încheie :

— Asta dăunează dezvoltării creșterii de animale, distruge această preocupare, și ea ar dispărea o dată cu obligația impusă proprietarilor de către legea *llanurei* de a-și împrejmuia pământurile.

Antonio nu se arată convins :

— Se poate s-aveți dreptate, da' pentru asta ar trebui mai întâi să schimbi firea unui *llanero*. Un *llanero* nu suferă nici o îngrădire. El vrea savana deschisă, așa cum a lăsat-o Dumnezeu, tocmai ca să poată găbji oricâte dobitoace îi pică-n lasou. Dacă-iiei bucuria asta, se prăpădește de urât. Un *llanero* e mulțumit atunci când poate spune : „Azi am găbjit atâtea vite“ ; puțin îi pasă că vecinul spune și el același lucru, fiind încredințat că dobitoacele lui se află la adăpost și că cele pe care le prinde vecinul sînt ale altcuiva.

Totuși, Luzardo continuă să se gîndească la necesitatea de a introduce obiceiul îngrădirii. Cu aceasta ar începe civilizația *llanurei* : îngrădirea ar însemna *dreptul* împotriva acțiunii atotputernice, a *forței*, o limitare necesară a omului în fața legii.

Acum avea deci înaintea lui o adevărată operă, proprie unui purtător al civilizației : să introducă în legea *llanurei* obligația îngrădirii. În același timp nutrea însă unele gînduri ce-i dădeau simțămîntul că se află pe spinarea unui cal sălbatic, pornit în goana nebunească a împlînzirii, care face să ți se învîrtă în fața ochilor mirajele *llanurei*. Firul gardurilor de sîrmă — această linie dreaptă a omului în cuprinderea liniei curbe a naturii — va tăia pe pămîntul savanei nenumărate drumuri, pe care de atîta timp se pierd, umblînd, speranțele rătăcitoare, un singur drum, drept, spre viitor.

Toate aceste gînduri le rosti cu glas tare, vorbind de unul singur, plin de însuflețire. Într-adevăr, era nespus de frumoasă viziunea sa despre acel Llano al viitoru-

lui, civilizată și prosper, ce i se așternea înaintea închipuirii.

Era o după-amiază cu soare și vînt puternic. Iarba pășunilor se vâlurea în cuprinsul cercului tremurător de ape înșelătoare ale mirajului. Printre dunele depărtate din zare, tîrîte de vîntul voinic, alergau, ca niște rotocoale de fum, trîmbe de pulbere și vîrtejuri de colb.

Deodată, visătorul, copleșit într-adevăr de amăgirea unei clipe și uitînd de realitatea din jur, ori poate dînd frîu liber închipuirii, strigă :

— Calea ferată ! Pe acolo trece calea ferată !

Apoi zîmbi trist, cum zîmbești unei năluciri atunci cînd nu te mai încumeți să nutrești speranțe poate cu neputință de înfăptuit ; dar după ce urmări un pic hîrjoana veselă a vîntului printre dune, murmură încrezător :

— Așa va fi într-o zi ! Progresul va pătrunde în *Ulanura*, și barbaria se va retrage învinsă. Poate că noi nu vom ajunge să vedem asta ; dar sîngele nostru va zvîcni în emoția celor cărora le va fi dat să o vadă.

XIII

Drepturile lui mister Danger ¹

Omul acesta era o masă enormă de mușchi, sub un înveliș de piele roșie, cu niște ochi foarte albaștri și părul de culoarea inului. Venise aici de vreo câțiva ani, cu o carabină pe umăr, ca vânător de jaguari și caimani. Regiunea îi plăcu, fiind sălbatică, așa ca sufletul lui, un pământ bun de cucerit, locuit de oameni pe care îi socotea inferiori pentru că nu aveau părul deschis la culoare și ochii albaștri. Deși avea carabină, oamenii crezură totuși că a venit să întemeieze un *hato* și că aduce idei noi ; își puseră deci unele speranțe în el și-l priviră cu simpatie ; dar el se mulțumi să împlinte patru pari în pământ — pe un loc care nu era al lui și fără să ceară voie cuiva — deasupra cărora aruncă un acoperiș de foi de palmieri și, după ce văzu coliba gata, își atîrnă hamacul, își așeză carabina la îndemînă, se cuibări în hamac, își aprinse pipa, întinse brațele în lături, să-și dezmoștească mușchii puternici, și exclamă :

— *All right !*² Iată-mă la mine acasă.

Spunea că îl cheamă William Danger și că e american din Nord, născut în Alasca, fiul unui irlandez

¹ În original : *Mister Peligro*, adică *Mister Primejdie*, traducerea cuvîntului englezesc *danger*.

² În regulă ! (Engl.)

și al unei daneze, căutători de aur ; dar lumea se cam îndoia că acesta ar fi numele lui adevărat, fiindcă el adăuga de obicei : „*Mister Peligro*“, și cum era hazos în felul său și vorbea cu aerul unui copil nevinovat, se bănuia că își zicea așa numai ca să facă auzită această neliniștitoare tălmăcire în spaniolă.

Pe de altă parte, exista oarecare taină și în jurul persoanei sale. Se spunea că la început, când se stabilise în regiune, arătase în mai multe rînduri niște articole din ziarele new-yorkeze, intitulate neschimbat *The Man Without Country* (*Omul fără țară*), unde se protesta împotriva unei oarecare nedreptăți făcute unui cetățean care nu era numit și care, după cum spunea, era chiar el ; și cu toate că niciodată nu dăduse o explicație clară și mulțumitoare în ce anume a constat acea nedreptate, nici pentru care motiv își ascundea astfel identitatea, i se deschiseseră toate ușile, în așteptarea rîurilor de dolari ce aveau să se reverse peste *llanura*.

În acest timp, *mister Danger* nu făcea decît să vîneze caimani, vînzînd anual mari cantități de piei ; iar pentru plăcerea lui vîna jaguari, tigri, lei și orice altă sălbăticiune îi trecea prin bătaia armei. Într-o zi, după ce omorî perechea unui jaguar care fătase de curînd, îi luă puii și reuși să crească și să domesticească unul, cu care se hîrjonea, într-o veșnică bună dispoziție de copil mare și brutal. Jaguarul îl mîngîiase cu vreo cîteva lovituri de labă și el se amuza grozav arătînd cicatricele ; iar asta îi dădu tot atîta prestigiu cît și articolele din ziar.

Puțin mai pe urmă, coliba de vînător deveni o casă înzestrată cu un interior destul de confortabil și înconjurată cu țărcuri mari de vite. Povestea acestei transformări, care părea să arate că „omul fără țară“ a prins rădăcini în pămînt, avea multe puncte comune cu aceea a *doñei Bárbara*.

Era pe timpul colonelului Apolinar și tocmai se ridicau acareturi la El Miedo, domeniu botezat așa de curînd. *Mister Danger*, aflînd și el despre legenda duhului ocrotitor, dori să fie prezent la acel rit barbar, pe care superstițioasa muiere nu se putea cu nici un chip să-l dea uitării. În acest scop îi făcu o vizită, pe care de altfel i-o și datora, întrucît tocmai ei îi aparținea palma de loc unde își clădise coliba.

Să-l vadă pe străin, să-l audă dînd grai dorinței ce-l stăpînea, să se îndrăgostească de el și să-și făurească numaidecît un plan al ei, toate acestea se petrecură într-o clipită în mintea *doñei* Bárbara. Făcu în așa fel ca Apolinar să-l poftască să ia masa cu ei și se arătă darnică atunci cînd le umplea paharele, căci amîndurora le plăcea băutura. Dar cum creolul era mai slab de înger și se tîmpea la beție, el nu-și dădu seama cum, clipind din ochi, musafirul și femeia puseră la cale în timpul mesei trădarea ce avea să urmeze.

În vremea asta, peonii săpau în grabă groapa hărăzită unei mîrtoage deșălate, care numai de duh ocrotitor mai era bun.

— O să-l îngropăm exact la miezul nopții, asta e momentul cerut, spuse *doña* Bárbara. Și numai noi trei, peonii nu trebuie să fie de față. Așa poruncește obiceiul.

— Minunat ! strigă străinul. Stelele sus pe cer, și noi jos, aruncînd pămînt peste calul viu. Minunat ! Pitoresc !

Cît despre Apolinar, care nici nu cunoștea obiceiurile, acesta nu mai era în stare să lege o vorbă.

Sosind clipa plecării la acareturi, aflate la oarecare depărtare de conac, *mister Danger* trebui să-l ia pe sus ca să-l urce pe cal.

Groapa era gata, iar de un stîlp al țarcurilor în construcție stătea legată mîrtoaga — victimă a acestui ritual barbar. Lîngă groapă se aflau trei lopeți pentru

gropari. Noaptea înstelată învăluia în umbre dese împrejurimile pustii.

Mister Danger dezlegă mîrtoaga și o aduse pînă la marginea gropii, spunîndu-i cuvinte de mîngîiere printre hohotele nestăpînite de rîs stîrnite de veselie tîmpă a lui Apolinar, apoi o prăvăli în groapă, cu un brînci nemaipomenit.

— Hai, *doña Bárbara*, acum spune rugăciunile pe care le știi, pentru ca diavoli, prietenii dumitale, să nu lase duhul mîrtoagei să scape, iar dumneata, colonelule, grăbește-te. În clipa asta sîntem gropari, și se cade să facem treabă bună.

Apolinar apucă la iuteală o lopată și se lupta cu legile gravitației ca să se poată apleca din mijloc și să o înfigă în pămîntul grămădit pe marginea gropii. În tot acest timp mormăia măscări ce păreau să-l învelească din cale-afară, fiindcă se prăpădea de rîs la fiecare nerușinare spusă. În cele din urmă, izbutind să umple lopata cu pămînt, o legănă cu stîngăcie înainte și înapoi, clătînîndu-se pe picioare și zvîcnind după ea.

— Ești beat criță, colonelașule ! exclamă *mister Danger*, foarte zelos în rolul său de gropar, aruncînd lopată după lopată de pămînt cu o repeziciune uluitoare.

Cînd, deodată, băgă de seamă că Apolinar a scăpat unealta din mîini, s-a chircit și a dus mîinile la șale, și, scoțînd un geamăt de moarte, se prăvălește în groapă, cu propriul său pumnal înfipt în spinare.

— Oho ! se minună străinul, lăsînd lucrul. Asta nu era în program. Bietul colonel !

— Nu-l plînge, *don Guillermo*. Și el îmi hotărîse mie aceeași soartă, N-am făcut decît să i-o iau înainte, vorbi *doña Bárbara*. Și, apucînd lopata care căzuse din mîinile colonelului, adăugă : Ajută-mă. Nici dumneata

nu ești doar dintre cei care să se sperie de așa ceva. Pe colo de unde vei fi făcut altele și mai și !

— La naiba ! Dar știu că-ți umblă limba, nu glumă ! *Mister Danger* nu se sperie niciodată ; numai că *mister Danger* nu face lucruri care nu-s în program. Am venit aici doar ca să-ngrop duhul ocrotitor.

Și, zicînd acestea, lăasă lopata din mînă, încălecă și se întoarse la coliba lui, să se hîrjonească cu jaguarul.

Totuși, păstră taina : mai întîi, fiindcă nu-i ardea să se vadă amestecat într-o încurcătură care putea să răscolească taina „omului fără țară“ ; apoi, fiindcă pentru el, un străin disprețuitor, nu exista prea mare deosebire între Apolinar și mîrtoaga care îi ținea de urît în mormînt ; drept care lăasă să se răspîndească zvonul că Apolinar s-a înecat în Bramador, vrînd să treacă apa înot, singura dovadă fiind faptul că în pîntecele unui caiman, vînat acolo la vreo cîteva zile după aceea, se găsisse un inel, în care *doña Bárbara* recunoscuse inelul colonelului.

Ca preț al tăcerii sale, *mister Danger* transformă coliba în casă și construie țarcuri pe pămînturile Barquereîei, iar din vînător de caimani deveni proprietar de vite — mai bine zis vînător de vite — căci însemna cu fierul său tot vite tinere de la Altamira sau de la El Miedo. Și așa trecu o bucată de vreme, fără ca *doña Bárbara* să-l supere cu ceva și nici el să o bage în seamă, asta pînă într-o zi, cînd se înfățișă la El Miedo, cu următoarea întîmpinare :

— Am aflat că dumneata vrei să-i iei lui *don Lorenzo Barquero* peticul de pămînt ce i-a rămas lîngă pădurea de palmieri La Chusmita. Și-am venit să-ți spun că nu poți face un asemenea abuz, fiindcă eu apăr drepturile acestui om. Am să administrez eu bucățica asta de pămînt, e tot ce mai are, iar dumneata nu poți nici să-ți pui oamenii să scoată vitele care se abat pe acolo.

Drepturile lui Lorenzo Barquero nu făcură însă decît să treacă din mîinile unui uzurpator în ale altuia. Din veniturile acestui pămînt, el nu văzu niciodată altceva decît sticlele de *brandy*, pe care i le trimitea *mister Danger* cînd se întorcea de la San Fernando sau de la Caracas, cu o bună provizie din această băutură preferată a lui *don Lorenzo*, ori ulcioarele cu rachiu pe care făcea să le primească de la crîşma domeniului El Miedo. Fireşte, fără să plătească un sfanţ *doñei Bárbara*.

În schimb, străinul se îmbogăţea prinzînd vite după bunul lui plac. Rămăşiţa aceasta din fosta proprietate La Barquereña era abia o palmă de savană, pe unde trecea o gîrlă, Lambedero, care seca în timpul verii şi ale cărei maluri silitroase atrăgeau vitele din proprietăţile vecine. Puhoi de cirezi veneau aici mereu să lingă malurile gîrlei, iar vînătoarea de vite nemarcate cu fierul roşu era floare la ureche în cuprinsul acestui petic de pămînt, a cărui întindere nici nu atingea acel minimum cerut de legea *llanurei* pentru a avea drepturi în comun asupra vitelor nemarcate şi aflate în savana deschisă; numai că *mister Danger* nu se sinchisea de restricţiile legii şi punea mîna pe vitele vecinilor, fiindcă administratorii lui Luzardo erau totdeauna uşor de mituit, iar stăpîna de la El Miedo nici nu îndrăznea să deschidă gura.

După ce-şi strîngea astfel prada, se ducea să o vîndă, de cum sosea anotimpul ploios. Şi cum atunci gîrla se revărsa peste maluri şi vitele nu mai veneau acolo, el stătea la San Fernando sau la Caracas pînă se retrăgeau apele, aruncînd banii în beţii gigantice, fiindcă de fapt nu ţinea la bani şi nu-i ajungeau cele două lăboaipe ale lui ca să-i risipească.

Tocmai se hotărîse pentru escapada lui anuală, cînd primi hîrtia prin care Luzardo îi comunica hotărîrea

sa de a ridica din nou vechea îngrăditură la Corozalito, loc pe unde treceau vitele de la Altamira spre Lambedero, ca să li se piardă urma.

— Oho ! La naiba ! mormăi el, citind scrisoarea. Ce vrea omul ăsta ? Spune-i, Antonio, doctorului Luzardo, că *mister* Danger a citit scrisoarea. Spune-i așa, ține minte bine, că *mister* Danger are nevoie să rămână deschisă trecerea de la Corozalito și e în drept să-l împiedice să o îngrădească.

Nu de aceeași părere era și doctorul Luzardo, și a doua zi se duse să lămurească lucrurile.

De îndată ce se porniră să latre cîinii, se ivi în ușă figura impunătoare a yankeului, care se arătă grozav de prietenos :

— Poftiți, *señor* doctor, poftiți. Știam eu că veți trece pe-aici. Îmi pare foarte rău, a trebuit să vă trimit vorbă că nu puteți închide trecerea de la Corozalito. Dar faceți-mi cinstea să poftiți înăuntru.

Și îl introduse pe Luzardo într-o încăpere ai cărei pereți erau căptușiți cu trofeeale pasiunii lui cinegetice : coarne de cerbi, blănuri de jaguari, de tigri și de urși, precum și pielea unui caiman enorm.

— Luați loc, *señor* doctor. Nu vă temeți : jaguarul e închis în cușcă. Și, apropiindu-se de masa pe care se afla o sticlă cu *whisky*, spuse : Să luăm cîte unul de dimineață.

— Mulțumesc, zise Santos, fără să primească.

— Eh ! Nu spuneți nu. Eu sînt tare mulțumit să vă văd în casa mea și doresc să-mi faceți plăcerea să ciocnim un păhărel, cum se spune pe la dumneavoastră, pe aici.

Plictisit de atîta stăruință, Santos se învoi totuși, apoi intră de-a dreptul în subiect :

— Știți, *señor* Danger, mi se pare că vă înșelați în ce privește linia de hotar a Barquereñei.

— Oh, nu, *señor* doctor ! vorbi străinul. Eu nu mă înșel niciodată cînd spun ceva. Am planul și pot să vi-l arăt. O clipă.

Trecu în camera alăturată, de unde se întoarse îndesînd niște hîrtii în buzunarul de la pantaloni și desfășurînd alta care era făcută sul.

— Poștiți, *señor* doctor, iată Corozalito, iată Alcornocal de Abajo, amîndouă înăuntrul proprietății mele, puteți să vă convingeți cu ochii dumneavoastră. Era un plan desenat de el, în care locurile amintite apăreau ca ținînd de La Barquereña.

Luzardo luă planul în mîna din politețe, dar spuse :

— Permiteți-mi să observ că planul acesta nu este o probă peremptorică. Ar trebui să fie confruntat cu titlurile de proprietate ale Barquereñei și cu acelea ale Altamirei, pe care regret că nu le-am adus cu mine.

Fără să-și lepede surîsul de pe față, yankeul protestă :

— Oh ! Rău ! Credeți cumva, *señor* doctor, că eu pun pe hîrtie lucruri care nu există decît în capul meu ? Eu nu spun niciodată decît lucruri de care sînt absolut sigur.

— Nu trebuie să dați această interpretare cuvintelor mele. Am spus doar că acest plan nu constituie o probă. Nu neg că aveți și alte hîrtii, care să constituie într-adevăr o probă, și pentru că tot vreți să mi le arătați, vă rog să o faceți. Cum atitudinea străinului, atent la fumegarea pipei, era vădit obraznică, adăugă ceva mai energic : Vă previn că, înainte să fac acest pas, am studiat bine situația, cu titlurile mele de proprietate în față, și îmi permit să observ că sînt și eu la fel de sigur cînd afirm că atît Corozalito, cît și Alcornocal de Abajo țin de Altamira, și prin urmare posed în mod indiscutabil dreptul de a închide trecerea. Mai mult, pînă pe timpul tatălui meu — și nu

sînt mulți ani de atunci — chiar exista o îngrăditură, de la care au mai rămas și azi cîțiva stîlpi.

— Pe timpul tatălui dumneavoastră ! exclamă *mister* Danger. N-aș vrea să afirm că nu știți ce spuneți atunci cînd susțineți că aveți și azi aceste drepturi.

— Credeți cumva că s-au prescris ? întrebă Santos, fără să ia în seamă tonul cu care i se vorbise.

— Oh ! Nu vreau să mai batem apa în piuă... Și, scoțînd hîrțile pe care le îndesase în buzunar, adăugă : Aici e scris negru pe alb, citiți. Sînt foarte mulțumit să vă convingeți cu ochii dumneavoastră că nu puteți închide trecerea.

Și îi puse în mînă un act semnat de Lorenzo Barquero și de unul din administratorii ce se perindaseră pe la Altamira după moartea lui José Luzardo, potrivit căruia proprietarul *Barquereței* cumpăra pădurile Corozalito și Alcornocal de Abajo, iar proprietarul Altamirei se obliga să nu ridice vreo îngrăditură, nici să stingherească prin vreo altă construcție liberă preumblare a vitelor peste acea linie de hotar.

Scopul acestei tranzacții era tocmai să facă să dispară opreliștea îngrăditurii despre care vorbise Luzardo și care, închizînd trecerea, împiedica vitele de la Altamira să calce hotarul și să se adune în cirezi pe pămîntul silitros al proprietății vecine. Santos însă nu avea cunoștință despre această tranzacție și nici despre obligația formulată în ea. Așa cum poate nu cunoștea cine știe cîte alte interdicții și obligații ce apăsau asupra proprietății sale, de pe urma cărora se pricopsiseră împuterniciții lui, și consemnate în acte după care nu existau copii în hîrțile pe care le avea el.

Actul arătat de către *mister* Danger era autentificat și înregistrat, conform legii, și Santos se simți rușinat, făcuse un pas în gol, și acum trebuia să recunoască deschis că nu cunoștea situația reală a Altamirei ; dar actul acesta era însoțit de un altul, în care se arăta că

Lorenzo Barquero vinde nord-americanului savana de la Lambedero, și, văzînd iscălitura vînzătorului, așternută neciteț, cu slove inegale și chinuite, care lăsau impresia că a iscălit un analfabet, a cărui mîna a fost purtată de altcineva, i se păru că are înaintea ochilor proba materială a constrîngerii exercitate de către străin asupra voinței inexistente a lui Lorenzo. Și putea să afirme, fără nici un risc de a calomnia, că această tranzacție n-a fost decît un jaf, făcut în același fel ca și celelalte vînzări simulate pe care *doña Bárbara* îl determinase pe Lorenzo să le semneze.

„Am uitat de planurile mele, cugeta el în timp ce privea la semnătura aceea ilizibilă. Mi-am propus să vin aici în chip de apărător al unor drepturi călcate în picioare, și nu mi-a trecut barem prin minte să cercetez dacă pot fi apărate cele ale bietului Lorenzo. Hm, n-ar fi de loc surprinzător ca asemenea vînzări să sufere de vicii care să permită intentarea unor acțiuni revendicatorii.“

În timpul acesta, *mister Danger* se apropiase de masă și turna *whisky* în cele două pahare, dornic să-și sărbătorească victoria asupra vecinului venit să-și reclame drepturile pierdute. O trufașă mulțumire de sine îl îmboldea să-l umilească pe omul de neam inferior care îndrăznise să discute drepturile lui.

— Mai tragem o dușcă, doctore ?

Santos, jignit, se ridică de pe scaun, fulgerîndu-l cu privirea, dar yankeul nici nu se sinchisi și continuă să toarne liniștit în pahar.

Atunci, Luzardo îi înapoie hîrtille, spunînd :

— Nu știam că Alcornocal de Abajo și Corozalito au fost vîndute. Altfel, n-aș fi venit să reclam ceea ce nu-mi mai aparține. Vă rog să mă scuzați.

— Oh ! Nu face nimic, doctore Luzardo. Eram convins că vorbiți în necunoștință de cauză. Dar să mai tragem o dușcă, să facem pace, fiindcă eu doresc

să vă am de prieten, și băutura asta e cum nu se poate mai nimerită pentru așa ceva.

Recâștigându-și stăpînirea de sine, Luzardo zise :

— Iertați-mă, nu pot să primesc.

Mister Danger înțelese că nu primea nici prietenia pe care el i-o oferea, și cînd Luzardo plecă, urmărindu-l cu privirea cum se depărtează, mormăi :

— Oh, omuleții ăștia ! Niciodată nu știu ce spun.

Întrucît drumul spre Altamira trecea pe lîngă casa lui Lorenzo Barquero, Santos se gîndi să se folosească de acest prilej pentru a-i cere lămuriri amănunțite despre felul cum a pierdut La Barquereña.

Ghemuit în hamacu-i slinos, Lorenzo mai dormea încă după beția din ajun și era singur acasă. Un sforăit întretăiat de horcăituri îi ieșea din gîtlej ; bale cleioase i se prelingeau pe la colțurile gurii întredeschise ; în somnul profund al intoxicației alcoolice, înfățișarea mizeră a feței avea ceva agonice. Alarmat, Santos se apropie să-i ia pulsul la mîna ce-i atîrna din hamac și simți deslușit zvîcniturile singelui. O clipă îl privi cu milă : „Nenorocitul, nu mai are mult de trăit, totuși trebuie făcut ceva pentru el“.

Jos, lîngă hamac, era un blid făcut dintr-un soi de bostan scobit de miez, pe fundul căruia odihnea un linguroi tot de bostan, lucruri primitive, rustice. Numai întinzînd mîna și ajutîndu-se de linguroi, Lorenzo isprăvisе băutura, sorbitură după sorbitură, într-un fel animalic de a se îmbăta.

Santos izbi blidul cu piciorul, apoi înșfăcă de pe masă carafa în care mai era destul rachiu și o azvîrli cît colo. După aceea, știind bine că nu mai are rost să-l mai trezească pe Lorenzo, dădu să plece, dar tocmai atunci se ivi matahala roșcovană și surîzătoare a nord-americanului.

Se prefăcu surprins să-l întâlnească acolo pe Luzardo ; dar cum acesta își dădu seama că a fost urmărit și dădu din mână a lehamite, *mister Danger* arătă din cap spre Lorenzo și întreabă :

— Beat, ai ? Pun rămașag c-a supt rachiul pe care i l-am trimis ieri.

— Faceți rău că-i trimiteți băutură acestui om.

— Țsta n-are leac, doctore. Lăsați-l să se omoare odată. Nu vrea să trăiască, și pace. E încă îndrăgostit de drăguța de Barbarita. Teribil de îndrăgostit, și bea, bea să o uite. Eu i-am spus de multe ori : „*Don Lorenzo*, așa te omori singur“. Dar el nu vrea să țină seamă de mine și nu lasă linguroiul de la gură. Se apropie de hamac și scutură de funii : Hei ! *Don Lorenzo* ! Ai un musafir, flăcăule ! Pînă cînd vrei să sforăi, înfundat în culcușul ăsta ? ! E aici doctorul Luzardo, a venit să te salute.

— Lăsați-l în pace, spuse Santos, pregătindu-se să plece.

Lorenzo întredeschise pleoapele și îngăimă ceva de neînțeles. Yankeul îi dădu o palmă zdravănă și izbucni în rîs :

— Asta-i pileală, nu glumă, flăcăule !

Întorcîndu-se, rămase o clipă cu privirile ațintite spre pădurea de palmieri, apoi își strînse capul între umeri, își chirci degetele ca pe niște gheare, rînji dezgolindu-și dinții și scoase un mormăit cu care imita pesemne jaguarul atunci cînd se hîrjonea cu el.

„Ce-o fi cu omul ăsta ?“ se întreba Santos, văzîndu-l izbucnind în rîs și mirîndu-se de atîta agitație. Apoi se dumeri singur : „A, copila aceea cu nume frumos“ !

Era Marisela, care venea cu o legătură de lemne, întocmai ca în după-amiaza cînd o întâlнисе el în pădure ; dar nu semăna nici pe departe cu fata murdară și lăptoasă de atunci. Purta una din rochiile pe

care Santos poruncise să i se trimită, cusute de nepoatele lui Melesio Sandoval. Totul la ea arăta curăţenie, ba chiar oarecare găteală, în ciuda treburilor grosolane pe care le făcea. Santos se bucură de această schimbare — rod al câtorva cuvinte ale sale — şi tot atunci îşi dădu seama că nici casa nu mai era vizuina murdară şi rău mirositoare de pînă deunăzi. Pămîntul de pe jos era măturat, şi dacă mizeria mai domnea încă acolo, orice urmă de delăsare pierise.

În acest timp, *mister* Danger îşi urmă vorba :

— Acum eşti *señorita* ¹ Marisela ; dar tot sălbatică eşti, ca un pui de jaguar. Şi o ameninţă cu degetul : Ieri mi-ai dat sîngele cu unghiile tale.

— Păi de ce pui mîna pe mine ? i-o întoarse Marisela.

— Ea se înfurie de cîte ori mă vede fiindcă-i spun : „Eu te-am cumpărat de la tatăl tău, şi cînd o să moară, am să te iau la mine ; am acasă un jaguar şi vreau să aibă pereche, să-mi facă nişte jaguari mititei“.

Şi pe cînd hohotea răsunător, încîntat de gluma-i neruşinată, iar Marisela bombănea furioasă, Santos îşi dădu seama de primejdia ce-o ameninţa pe tînăra fată sub proteguirea acestui om crud, şi simţi o dată mai mult cît de nesuferit îi este.

— Asta-i prea mult ! izbucni el nestăpînit. Dumnezeu îl faci pe tată-său să o ducă tot într-o beţie, jefuieşti fata de pămînt şi pe deasupra te mai porţi şi urît cu ea.

Hohotele lui *mister* Danger amuţiră brusc, ochii albaştri i se întunecară şi sîngele îi fugi din obraz. Totuşi, vorbi fără cea mai mică umbră de mînie în glas :

¹ Domnişoară.

— Rău ! Rău ! Dumneavoastră vreți să fiți dușman cu mine, și eu pot să vă interzic să călcați pe pământul unde stați. Am tot dreptul să fac asta.

— Știi eu povestea drepturilor dumneavoastră ! i-o retează Santos cu o hotărîre furtunoasă.

Yankeul medită o clipă. Apoi, fără să-l mai ia în seamă pe Santos, își scoase pipa, o îndesă cu tutun și, pe cînd pufăia să o aprindă, ferind flacăra chibritului în căușul mîinilor sale enorme și păroase, mormăi drept răspuns :

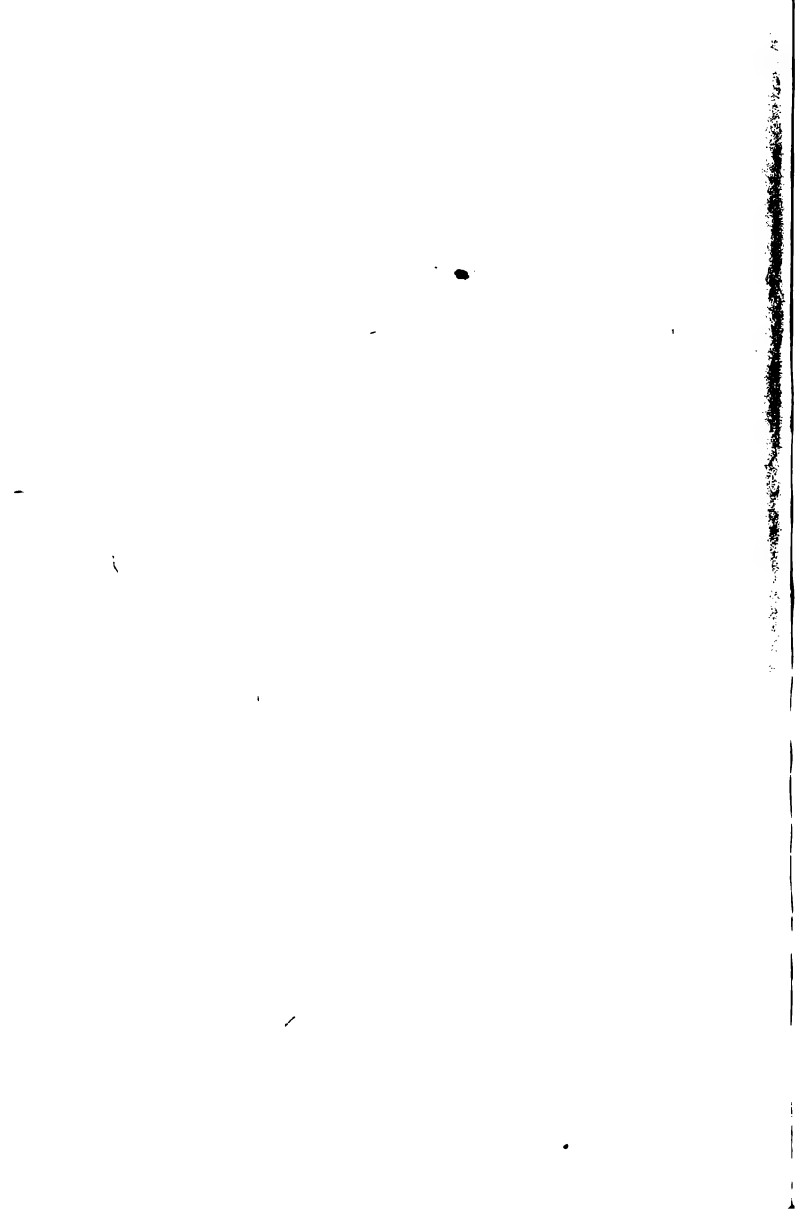
— Nu știi nimic, omule. Nici măcar drepturile dumitale nu le cunoști.

Și plecă, făcînd să răsunе pământul tare și uscat sub tălpile lui mari, de cuceritor al unor pămînturi rău apărute. Santos simți cum revolta ce-l stăpînea se schimbă în rușine ; dar reacționează îndată :

— Curînd vei vedea că le cunosc într-adevăr și că știu să le apăr.

Și se hotărî să ia la sine pe Lorenzo și pe fiica lui, ca să-i scutească de umilitoarea tutelă a străinului.

Partea a doua

I

O întâmplare neobișnuită

Vicleană tactică folosi *doña* Bárbara primind scrisoarea prin care Luzardo îi făcea cunoscut că a hotărât împrejmuirea Altamirei. Nimic nu putea să o bucure mai puțin decît știrea unei statorniciri de hotar, pe ea, care, cînd se vorbea despre setea-i de dominare, obișnuia să spună cu prefăcătorie : „Păi eu nu sînt nici pe departe ambițioasă cum zice lumea. Mă mulțumesc doar cu un petic de pămînt, nimic mai mult ; atît cît îmi trebuie ca să mă aflu tot timpul în centrul proprietății mele, oriunde aș fi.“

Totuși, după ce isprăvi de citit scrisoarea, exclamă cu o voce de femeie simplă și cumsecade :

— Fie ! În sfîrșit, se va pune capăt odată proceselor pentru această binecuvîntată linie de hotar cu Altamira ; doctorul Luzardo își împrejmuieste pămîntul, și de acum înainte nu vor mai exista neînțelegeri. Asta-i lucrul cel mai bun : Împrejmuirea. *Si, señor !* Așa, va ști fiecare pînă unde se întinde ce-i al lui și, vorba ceea, fiecare să stea la el acasă, iar Dumnezeu, cu toți. Asta e ! De mult timp mă gîndesc și eu să împrejmuiesc, dar încă n-am putut să-mi îndeplinesc dorința, costă mult bănet. Doctorul, da, el poate, pentru că e bogat, și chiar face bine cheltuind niște bani pentru treaba asta.

Auzind despre o scrisoare de la Luzardo, Balbino Paiba se apropie, crezînd că era vorba de el. Stătea locului și se uita țintă la *doña* Bárbara, fără să înțeleagă că tot ce îndruga-ea nu era decît prefăcătorie, în scopul ca Antonio Sandoval, care aștepta răspunsul, să ducă la Altamira povestea despre bunăvoința cu care a fost primită știrea.

Antonio însă aflate cu alte prilejuri că ea nu vorbea astfel decît atunci cînd urzea în minte un plan viclean, și cugetă în sinea lui : „Eh, să știi că acumai primejdioasă muierea !“

— Spune-i doctorului Luzardo, urmă ea, că n-am nimic împotrivă față de ceea ce vrea să facă, dar că deocamdată nu pot să dau jumătate din banii pentru îngrăditură. Totuși, dacă ține mult și se grăbește — fiindcă văd că doctorul e dintre oamenii care, „cum trîntește la pămînt, și jugănește“, cum se spune în popor — poate să pună fără zăbavă stîlpii de hotar, pe urmă ne înțelegem noi. Dînsul are să-mi spună cît a cheltuit, că doar n-o să ne batem pentru asta.

— Și cu strîngerea vitelor la care vă poștește *don* doctor, glăsui Antonio, bătînd într-un chip anume la vorba folosită de ea, cum rămîne ?

— Ah, uitam că mi-a scris și despre asta. Spune-i că în clipa de față savanele mele nu-s pregătite pentru așa ceva, dar că-l voi înștiința de îndată ce putem trece la treabă. Pînă una-alta, să pună stîlpii. Și pînă o să întindem noi sîrma pe ei, rămîne timp destul să-și adune vitele de pe-aici, și eu, juncanii mei, care umblă pe acolo. Așa să-i spui. Și salută-l din partea mea.

De-abia plecă Antonio, și Balbino Paiba dădu grai unui gînd sinistru, pe care nu se sfii să-l arunce în seama *donei* Bárbara :

— Pun rămașag că doctorul Luzardo n-o să aibă vreme să facă îngrăditura.

— De ce nu ? se miră ea, pe cînd împăturea scrisoarea, să o vîre înapoi în plic. E o treabă de cîteva săptămîni, nu mai mult. Atîta doar : să nu greșească și să încalce linia de hotar. Apoi, fiindcă nu mai avea de ce să se prefacă, vorbi cu vocea ei obișnuită : Cheamă-i aici pe frații Mondragones.

Zorile zilei următoare găsiră mutat stîlpul de hotar, mutată și casa de la Macanillal ; dar nu în dauna proprietății Altamira, cum se întîmpla înainte, ci date îndărăt, pînă la un loc ale cărui semne nu se potriveau cu cele arătate în hotărîrea judecătorească a ultimei statorniciri de hotar.

Viclesugul avea drept scop ca Luzardo să încalce linia de hotar atunci cînd va face îngrădirea, orientîndu-se numai după stîlp și după casă, adică punctele de reper cele mai clare în redactarea încîlcită a hotărîrii judecătorești. Pe urmă va fi ușor pentru *doña Bárbara* să vină cu dovada, să arate că strămutarea liniei de hotar a fost făcută de Luzardo, întrucît nu mai era nimeni să-l împidice, frații Mondragones, singurii locuitori ai pustietății de la Macanillal, părăsind de trei zile casa umblătoare. Nu degeaba potrivise ea așa lucrurile.

Pînă și Balbino Paiba, obișnuit să găsească oricui nod în papură, trebui să recunoască :

— Ce-i al ei e-al ei ! Femeia asta vede și viermele acolo unde altul nu vede o vită. O fi sfătuit-o „asocia-tul“, nu știu, da' planul e strașnic ticluit.

Adevărul e că porunca dată de ea cu cîteva zile în urmă, de a părăsi casa de la Macanillal și a muta linia de hotar pe locul arătat în hotărîrea ultimului proces, nu avea nici o legătură cu viclesugul de mai tîrziu — al cedării de teren propriu — deoarece pe atunci nici nu-i trecea prin minte că Luzardo s-ar gîndi să-și îngrădească proprietatea ; dar cum totul părea chibzuit anume pentru cursa pregătită acum, *doña Bárbara* se

înșelă singură, socotind acea poruncă drept prima etapă a planului ei, ca și când și-ar fi făurit acest plan din capul locului, luînd-o înaintea intențiilor dușmanului, prin imboldul și deprinderea aceluia dar de a presimți ce aduce viitorul, dar pe care era convinsă că îl are mulțumită „asociatului”. Așa, prin imbolduri momentane stinghere, înlănțuite ulterior de împrejurări întîmplătoare, procedase ea întotdeauna, și aproape de fiecare dată norocul îi venise în ajutor. Dacă lucrurile erau privite dinafară — și ea așa făcea — se părea că e vorba de un real și nemaipomenit simț al prevederii ; dacă însă le priveai dinăuntru, *doña* Bárbara apărea incapabilă să conceapă într-adevăr un plan. Iscușința femeii consta doar în a ști să tragă după aceea cel mai mare folos din rezultatele întîmplătoare ale imboldurilor ei.

De astă dată împrejurările nu-i veniră în ajutor. Prevenit de teama iscată în Antonio de prefăcutul aer împăciuitor al femeii și pus pe gînduri de proaspăta-i pățanie cu *mister* Danger, Santos cercetă temeinic lucrurile înainte să împlînte stîlpii îngrădirii. Iar cînd *doña* Bárbara văzu că îi împlîntă exact acolo unde trebuie, fără să cadă în cursă, simți lămurit că din acea clipă începe ceva nou pentru ea.

Totuși, îndîrjită de încurcătura în care intrase, alese lupta deschisă, și cînd Luzardo, cîteva zile mai tîrziu, ceru din nou să i se îngăduie să-și scoată vitele din savanele de la El Miedo, se împotrivi pe față.

— Ei, *don* doctor, strecură Antonio Sandoval, acumă de bună seamă c-o să-i plătiți la fel, adică faceți îngrăditura și nu-i mai dați voie să-și scoată nici ea vitele de la noi. Nu-i așa ?

— Nicidecum. Deocamdată voi recurge la autoritatea imediată, pentru a o sili să respecte porunca legii. În același timp voi chema în fața șefului civil și pe

mister Danger. Aşa descurcăm dintr-o dată amîndouă istoriile.

— Şi credeţi că *ño* Pernaletе o să vă ia în seamă ? stăruî Antonio, numindu-l pe şeful civil în a cărei jurisdicţie se aflau Altamira şi El Miedo. *Ño* Pernaletе şi *doña* Bárbara sînt una, vorba ceea, carne şi unghie.

— Vedem noi dacă nu vrea să facă dreptate, încheie Santos.

Şi a doua zi plecă în capitala districtului.

Dărîmături năpădite de tufe, urme ale unei aşezări înfloritoare cîndva ; case de pămînt, acoperite cu foi de palmier, risipite prin savană ; ceva mai încolo, altele înşiruite pe marginile unei străzi fără trotuare şi plină de hîrtoape ; o piaţă pardosită de buruieni tîrîtoare şi umbrită de nişte *samanes*¹ centenari, cu trunchiurile învelite de muşchi ; pe o latură a pieţei, clădirea neterminată — aproape o ruină — a unei biserică mult prea mari pentru populaţia actuală, şi, în sfîrşit, vreo cîteva case de construcţie veche şi solidă, cele mai multe nelocuite, unele fără stăpîn cunoscut. Pe una dintre ele, cu acoperişul prăbuşit şi pereţii coşcoviţi, se mai rezema şi azi trunchiul uriaş al unui *jabillo*², răsturnat de un uragan cu ani în urmă. Era o aşezare din care familiile principale dispăruseră, ori emigraseră ; una dintre acele multe aşezări din Venezuela, pe care războaiele, paludismul, anchilostomiaza³ şi alte nenorociri le preschimbaseră în ruine la margine de drumuri ; aceasta era capitala districtului — scena sîngeroaselor certuri dintre familiile Luzardo şi Barquero.

¹ *Samán*, copac din America de Sud, asemănător cu cedrul.

² Copac înalt şi rămuros, al cărui lemn, foarte rezistent la apă, serveşte ca material de construcţie pentru bărci.

³ Afecţiune intestinală, cu febră, vărsături şi anemie acută, provocată de anchilostrom, un parazit intestinal.

Santos străbătu aproape întregul orașel fără să întâlnească pe nimeni în cale ; într-un târziu văzu niște oameni pe terasa unei *pulpería*, lenevind în tăcere, dar avînd aerul că așteaptă să se întîmple ceva dintr-o clipă în alta. Niște inși pîntecoși, cu o paloare bolnă-vicioasă în obraji, cu mustățile rare și privirea spălăcită.

— Spuneți-mi, vă rog, unde-i biroul șefului civil ? întrebă Santos.

Cei de pe terasă se uitară unii la alții, parcă scîrbiți că trebuie să deschidă gura, și, după o vreme, unul dintre ei începu cu o voce plîngăreată să-i dea lămurirea cerută, cînd ieși cineva din prăvălie.

— Luzardo ! exclamă el, Santos Luzardo ! Tu pe-aci, *chico* ¹ !

Era gata să-l îmbrățișeze, dar cum Santos nu răspunse izbucnirii sale prietenești, se opri descumpănit în fața lui.

— Nu mă cunoști ?

— Zău, ca să fiu sincer...

— Adu-ți aminte, *chico* ! Caută să-ți aduci aminte... Mujiquita, *chico* ! Nu-ți amintești de Mujiquita ? Colegi de universitate, în primul an de drept.

Nu-și amintea. Ar fi fost însă o cruzime să-l lase cu brațele întinse.

— A, da ! Mujiquita.

Ca și bărbații care ședeau pe terasa cîrciumii, Mujiquita părea că face parte dintr-un neam de oameni deosebit de cel din savane, îndeobște oameni puternici și veseli. În schimb, aceștia din orașelul acesta de *Llanura* erau triști, melancolici, distruși de anemia paludică. Mujiquita, mai cu seamă, stîrnea de-a dreptul milă : mustața, părul, pupilele ochilor, pielea, totul la el părea acoperit de colb, de acel colb șofrăniu ce um-

¹ Băiete.

plea străzile orașelului ; totul la el lăsa impresia acelor bieți arbori de pe margine de drum despre care nu știi ce culoare au. Propriu-zis, nu era murdărie, era o patină : vestejire paludică și roșeată pricinuită de alcool. Chiar și atunci cînd voia cu tot dinadinsul să se arate vesel, nu-i scăpau decît exclamații plîngărețe :

— Da, frățioare ! Am fost colegi. Ce timpuri, Santos ! Ortolan, doctorul Urbaneja !... Mujiquita, *chico*. Așa îmi ziceați voi, așa îmi spun și azi prietenii. Tu erai cel mai bun din an. Da, da ! Eu nu te-am uitat. Îți amintești cînd ne plimbam pe coridoarele universității și mă ajutai să învăț la dreptul român ? *Pater est quem nuptiae demonstrant* ¹. Cum îți rămîn unele lucruri întipărite în minte ! Nu se lipa dreptul roman de mine, și pace, și tu tare te mai necăjeai. Eh, Santos Luzardo ! Ce timpuri ! Aud parcă și acum perorațiile tale, care ne lăsau pe toți cu gura căscată ! Cine-ar fi crezut să te mai revăd vreodată ? Ți-ai luat și doctoratul, nu ? Desigur ! Erai doar cel mai bun din an. Ia spune, ce vînt te aduce pe aici ?

— Caut biroul șefului civil.

— Tocmai ai trecut pe lângă el. E închis, de asta nu ți-ai dat seama. Azi generalul lipsește din orașel — s-a dus la unul din *hato*-urile lui, așa că nu l-am mai deschis. Află că stai de vorbă cu secretarul.

— Da ? Ei, mă bucur că te-am întîlnit, și îi înfățișă scopul călătoriei sale.

Mujiquita rămase cîteva clipe pe gînduri, apoi spuse :

— Ai avut noroc, *chico*, că nu l-ai întîlnit pe colonel, ți-ai fi pierdut timpul degeaba. E prieten la toartă cu *doña Bárbara* ! cît despre *mister Danger*,

¹ *Pater is est quem nuptiae demonstrat* : principiu de drept roman în materie de stabilire a paternității, potrivit căruia tatăl copiilor unei femei căsătorie e considerat, de drept, soțul ei. (În traducere textuală : „Tatăl este acela pe care îl arată căsătoria“.) Mujiquita reproduce greșit fraza latinească.

afără că jupînul are drepturi asupra pămîntului. Da' aranjez eu lucrurile. Păi se poate, Santos ! Nu degeaba am fost noi prieteni. O să-i citez pe *doña* Bárbara și pe *mister* Danger în numele șefului civil, făcîndu-mă că habar n-am ce-i între ei, încît, atunci cînd se vor prezenta aici, să nu mai fie nimic de făcut, iar tu să-ți poți înfățișa plîngerea.

— Va să zică, dacă nu mă întîlneam cu tine...

— Te-ai fi întors acasă cu buzele umflate. Eh, Santos Luzardo ! Tu abia ai ieșit din universitate, și îți închipui că a-ți cere drepturile e tot atît de lesne cum se spune în cărți. Dar să n-ai nici o grijă, principalul s-a și făcut : *doña* Bárbara și *mister* Danger vor fi chemați în fața șefului civil... Folosindu-mă de absența colonelului și făcînd pe prostul, am să trimit un agent cu citațiile, în așa fel ca mîine dimineață la ceasul ăsta să fie aici. Tu nu pleca, dar caută să nu fii văzut, să nu afle colonelul că ai venit și să trebuiască să-i dau lămuriri înainte de vreme.

— Mă gîndesc să stau la han. Dacă există vreunul în orașel.

— Nu-i prea de soi cel care este. Vezi... dacă nu m-aș teme să afle generalul că sîntem buni prieteni, te-aș pofti acasă la mine.

— Mulțumesc, Mujica.

— Mujiquita, *chico* ! Spune-mi așa ca pe vremuri. Eu sînt și rămîn totdeauna același pentru tine. Nici nu-ți închipui cît m-am bucurat să te văd ! Anii noștri de studenție ! Dar bătrînul Lira, *chico* ? Mai trăiește ? Dar Modesto, care bodogănea mereu ? Ce om cumsecade Modesto ăsta ! Nu-i așa, *chico* ?

— Foarte cumsecade. Ascultă, Mujiquita, îți mulțumesc pentru bunăvoința ce-mi arăți, dar eu vin să reclam ceva perfect legal, așa că n-am de ce să umblu cu ascunzișuri. Șeful ăsta civil, despre care nu m-am dumerit încă ce este, colonel ori general, fiindcă îi

spui cînd așa, cînd așa, va trebui să țină seama de cererea mea...

Mujiquita îi curmă vorba :

— Ascultă, Santos : ai încredere în mine. Tu știi carte, eu cunosc practica. Urmează-mi sfatul : du-te la han, prefă-te bolnav și nu te arăta pe stradă pînă nu-ți dau de știre.

Pernalet se aseamăna cu aproape toți ceilalți șefi civili — așa cum seamănă între ei taurii de aceeași culoare — întrucît se dovedea înzestrat cu întocmai atîtea calități cîte erau necesare pentru a fi șef civil într-un astfel de orașel : O ignoranță desăvîrșită, o fire despotică și un grad dobîndit în prădalnice incursiuni militare. Cîștigase gradul de colonel în tinerețe ; dar cu toate că prietenii și servitorii înclinau uneori să-i dea titlul de general, restul districtului îi zicea *ño* Pernalet.

Lucra împreună cu Mujiquita, sub privegherea unei săbii atîrnate pe perete — o sabie vîrîată în teacă, dar purtînd semnele unei dese întrebuințări, socotind după mînerul nichelat și cu luciul șters — cînd în stradă se auzi un tropot de cai.

Mujiquita îngălbeni deodată, deși pregătise totul anume pentru clipa asta, și îngăimă :

— Tii, la naiba ! Am uitat să vă spun, generale.

Și-i povesti despre Luzardo, explicînd graba cu care citase pe vecinii acestuia prin teamă ca nu cumva Santos să-și facă dreptate singur dacă nu va găsi ascultare în fața autorității.

— Dumneavoastră erați plecat la Maporas și nu mi-ați spus cît rămîneți acolo, încheie Mujiquita. Am crezut că cel mai bun lucru e să acționez imediat.

Ño Pernalet îl măsură din cap pînă-n picioare.

— Știam eu că ai ceva pe suflet, Mujiquita ; de ieri nu-ți mai afli locul, ca un cîine care are vierme, iar azi, dacă n-ai fost de o sută de ori la ușă, n-ai fost

de loc ! De ce, adică, era mai bine să acționezi imediat ? Ascultă, Mujiquita, îți închipui că eu nu știu că doctorașul ăla care stă la han e prietenul tău ?

Iată-i însă pe *doña Bárbara* și *mister Danger* în pragul ușii, așa că *ño Pernalet* lăsă pentru mai târziu răfuiala cu secretarul. Nu-i convenea ca împricinății să afle că aici s-ar putea face vreo mișcare fără știrea lui și se ridică să-i primească, acceptînd rolul pe care Mujiquita îl silea să-l joace ; dar — asta da ! — are să i-o plătească el cu vîrf și îndesat.

— Poftiți, *señora* ! Zău, doar așa putem să vă vedem pe la noi. Luați loc, *doña Bárbara*. Aici stați mai comod. Mujiquita ! Ia-ți *sombrero*¹-ul de pe scaun, să stea *mister Danger*. Ți-am spus de atîtea ori să nu-l mai pui pe scaun.

Mujiquita se grăbi să-i dea ascultare. Era prețul pe care trebuia să-l plătească, jignirea de neînlăturat pe care trebuia să o îndure de la *ño Pernalet* ori de cîte ori se încumeta să ajute pe cineva care cerea dreptate ; cununa lui de martir, împletită din ocări nerușinate care erau ținute în gura mare de față cu altă lume, ca să-l umilească și mai mult în demnitatea lui de om. I se făcuse capul tobă de atîtea ocări ; dar oamenii din orașel nu-și dădeau seama cîte îi datorează lui Mujiquita.

„Pînă cînd ai s-o tot faci tu pe mîntuitorul ?“ obișnuia să-i spună nevastă-sa cînd îl vedea venind acasă, după asemenea săpuneli, amărît și cu lacrimi în ochi.

El însă o ținea într-una pe a lui : „Eh, fetico ! Dacă nu eu, atunci cine să-l înfrunte pe colonel ?“

Buimac de rușine, se zbuciumă mult timp pînă să găsească un loc unde să-și pună *sombrero*-ul.

— Așa. Sîntem aici, la ordinele dumneavoastră, spuse *mister Danger*.

¹ Pălărie cu boruri largi.

Doña Bárbara, fără să-și ascundă supărarea pricinuită de toată povestea asta, adăugă :

— Cît pe ce să ne sufocăm caii gonind încoace, ca să ajungem la vreme, după cum ai poruncit.

Ño Pernalet aruncă o privire furioasă spre *Mujiquita* și-i spuse :

— Du-te și adu-l pe doctorul *Luzardo*. Spune-i să nu se lase așteptat, căci dîșii au și sosit.

Mujiquita ieși în stradă, pătruns de o neagră presimțire și cugetînd în sinea sa : „Un lucru e sigur : din asta eu îmi pierd slujba. Are dreptate nevastă-mea : cine mă pune să fac pe mîntuitorul ?“

La puțin timp după aceea, cînd se întoarse însoțit de *Luzardo*, alta era atitudinea *donei Bárbara* : își reluase aerul ei nepăsător dintotdeauna, și numai un ochi foarte pătrunzător ar fi putut să descopere pe fața acestei femei un surîs de perfidă satisfacție, semn că s-a înțeles cu *ño Pernalet*. Totuși, văzîndu-l pe *Luzardo*, avu un moment de descumpănire : intuiția fulgerătoare a sfîrșitului dramatic al vieții ei.

— Iată, spuse *ño Pernalet*, fără să răspundă la salutul lui *Luzardo*. Dîșii sînt aici, au venit să asculte plîngerile pe care aveți să le faceți.

-- Prea bine, zise *Luzardo*, luîndu-și un scaun, pe care nu i-l oferise nimeni, fiindcă nici *Pernalet* nu era dispus la curtoazie, nici *Mujiquita* la dovezi de prietenie, convins că așa și-ar tăia craca de sub picioare. În primul rînd, și să mă ierte *señora* că o las la urmă, cazul lui *mister Danger*...

Și, băgînd de seamă că acesta și șeful civil și-au făcut pe furiș cu ochiul, înțelese cum stau lucrurile și tăcu un timp, vrînd să le dea răgazul să se bucure de viclenia lor.

— *Mister Danger* are în Țarcurile sale — și mi-ar fi ușor s-o dovedesc — vite marcate cu fierul său, dar care poartă totuși semnul Altamirei.

— Și ce înseamnă asta ? sări străinul, surprins.

— Că ele nu vă aparțin. Simplu.

— Ei drăcie ! După cum se vede, dumneavoastră sînteți un novice în Llano, doctore Luzardo. Semnele n-au nici o importanță, singurul lucru care dovedește proprietatea asupra unei vite este fierul roșu, cu condiția să fie aplicat cum trebuie.

— Așadar, dumneavoastră puteți prinde vite marcate cu un semn străin ?

— De ce nu ? Am și obosit făcînd asta, cum ați fi obsit și dumneavoastră dacă v-ați fi ocupat tot timpul de fermă. Nu-i așa, colonel ?

Mai înainte însă ca acesta să-i sprijine afirmația, Luzardo zise :

— Destul. Ceea ce mă interesa era ca dumneavoastră să mărturișiți că prindeți vite nemarcate pe pămîntul Barquereñei.

— Păi ce ? Nu cumva Barquereña nu-i a mea ? ! Am aici, în buzunarul de la piept, titlurile mele de proprietate. Vreți oare să mă împiedicați să fac la mine acasă ceea ce și dumneavoastră faceți la Altamira ?

— Chiar asta îmi propun, într-adevăr. *Señor* colonel, fiți bun și cereți-i lui *mister Danger* să arate aceste titluri de proprietate.

— Dar bine, vorbești nestăpînit *ño* Pernalete, ce urmărești dumneavoastră, doctore Luzardo ?

— Vreau să demonstrez că *mister Danger* e în afara legii, întrucît nu posedă suprafața minimă de teren cerută de legea *llanurei* pentru a avea dreptul să prindă vite nemarcate spre a le aplica semnul său.

— La naiba ! făcu *mister Danger*, îngălbenindu-se de furie, dar fără să poată zice nici cîrc, fiindcă tot ce spunea Luzardo era pe de-a-ntregul adevărat.

Nelăsându-i răgaz să-și vină în fire, acesta încheie :

— Vedeți acum că-mi cunosc drepturile și sînt gata să mi le apăr ? Vă închipuiți, poate, că vin să pun în discuție îngrăditura de la Corozalito ? Acuma dumneavoastră sînteți acela care va trebui să o ridice : neavînd dreptul să prindeți vite nemarcate cu fierul roșu, proprietatea dumneavoastră trebuie să fie îngrădită.

— Ei bine ! izbucni iarăși *ño* Pernalet, izbind cu pumnul în biroul la care era așezat. Și eu ce rol am aici, doctore Luzardo ? Vorbiți pe un ton de parcă dumneavoastră ați fi autoritatea.

— Cîtuși de puțin, *señor* colonel. Vorbesc pe tonul cuiva care reclamă în fața autorității ca o lege să fie respectată. Și acum, după ce am expus cazul lui *mister* Danger, să trecem la cel al *señorei*.

În acest timp, *doña* Bárbara, fără să se amestece în discuție, arătase un interes crescînd pe măsură ce Santos vorbea. Adînc impresionată — cu toată părerea ei de rău — chiar din clipa cînd îl văzuse apărînd în ușă, sfîrși prin a prețui modul inteligent în care acesta smulsese străinului disprețuitor mărturisirea de care avea nevoie. Mai întîi, pentru viclenie însăși, ceea ce *doña* Bárbara admira cu deosebire la cineva ; apoi fiindcă era vorba de *mister* Danger : nimic nu putea să-i facă mai multă plăcere decît înfrîngerea acestui om, singurul care se putea mîndri că nu s-a supus voînței ei ; și, în sfîrșit, fiindcă acesta era un străin, iar *doña* Bárbara îl ura din toată inima.

Ultimele cuvinte ale lui Santos îi alungară însă de pe față orice urmă de satisfacție, și el deveni din nou dușmanul ei de moarte.

— *Señora*, continuă Santos, se opune să-mi adun vitele de pe pămîntul dumisale. Eu doresc să fac lucrul acesta cît mai repede cu putință, și legea *llanurei* o obligă să-mi dea această permisiune.

— E adevărat ce spune doctorul, întări *doña Bárbara*. M-am opus și mă opun și acum.

— Limpede ca lumina zilei ! exclamă șeful civil.

— Dar legea este de asemenea limpede și categorică, rosti Luzardo. Și rog pe *señora* să țină seama de ea.

— Țin seama, *señor* !

Suflând la gândul celor puse la cale între ei, *ño Pernalet* se întoarce către secretar, absent pînă atunci, chipurile cufundat cu desăvîrșire în registrul în care scria.

— Ia să vedem, Mujiquita. Dă-mi legea *llanurei* în vigoare.

Smulgîndu-i-o aproape din mînă, o deschise și întoarce cîteva file, muindu-și degetul în gură, și în cele din urmă exclamă :

— Aha ! Aici este ! Să vedem ce spune legea, legea e suverană. Ei bine, da, *señora*. Doctorul are dreptate : legea e categorică. Ascultați ce spune : „Orice proprietar de fermă sau de pășune este obligat să...”

— Întocmai ! îl întrerupse *doña Bárbara*. Cunoșc articolul pe de rost.

— Atunci ? întrebă *ño Pernalet*, continuînd farsa.

— Atunci, ce ?

— Trebuie să țineți seama de lege.

— Țin seama de ea v-am mai spus. Dar mă opun cererii doctorului. Pentru asta primesc pedeapsa prevăzută de lege.

— Pedeapsa ? Să vedem ce spune legea, legea e suverană.

Luzardo se ridică în picioare, curmîndu-i vorba :

— Nu vă mai osteniți degeaba, *señor colonel*. Nu veți găsi ce căutați. În cazul acesta legea nu prevede nici amendă, nici arest — singurele pedepse cu care este investită autoritatea civilă reprezentată de dumneavoastră.

— Atunci ? Vă întreb : ce vreți să fac eu dacă legea nu mă autorizează ?

— Nu mai vreau nimic. La început, da, am vrut să o faceți pe *señora* să înțeleagă că, deși legea nu prevede pedepse cu amendă sau închisoare, obligă prin ea însăși. Obligă să fie respectată, pur și simplu. Iar dacă *señora*, răstălmăcind lucrurile, nu-mi acordă permisiunea cerută, în termen de opt zile o voi chema în fața tribunalului. Îl voi chema, de asemenea, și pe *mister Danger*. Orice alte explicații sînt de prisos.

Și, zicînd acestea, părăsi încăperea.

Urmă un moment prelung de tăcere, în care Mujiquita cugetă în sinea sa : „Eh, Santos Luzardo ! Aceiași de totdeauna.“

Și deodată șeful civil izbucni :

— Asta n-o să rămînă așa ! Cineva o să-i rețeze înfumurarea doctorașului ăstuia ! Auzi, să vină și să-mi turuie mie despre legi !

Mai cu seamă despre o lege care obligă prin ea însăși, fără să fie nevoie de *manu militari*¹, de care el obișnuia să se folosească în asemenea împrejurări, despre asta *ño* Pernaletе nu îngăduia în ruptul capului să i se vorbească ; dar, cum pe lîngă faptul că-și temea propria-i autoritate — așa cum o înțelege un sălbatic — sau, mai bine zis, tocmai din pricina acestui simțămînt de teamă, *ño* Pernaletе avea oarecare ciudă pe *doña Bárbara*, stăpîna de la El Miedo, cu care se vedea nevoit să trateze de la egal la egal ; de aceea reacționă neîntîrziat împotriva ei și, convingîndu-se că lui Mujiquita, la care se răstise adineauri, i se urcase tot sîngele în obraji, adăugă, schimbînd tonul :

— Să vă spun ceva, *doña Bárbara*. Și dumneavoastră, *mister Danger*. Ceea ce susținea doctorașul e adevărul adevărat : legile trebuie respectate întocmai, fiindcă altfel n-ar mai exista legi, adică dispoziții, porunci ale guvernului, de a îngădui sau a nu îngădui

¹ Cu forța (lat.).

cutare ori cutare lucru. Pe cît se pare, doctorașul ăsta știe ce-l doare, așa că eu vă sfătuiesc pe amîndoi la unele concesii. Dumneavoastră, *mister Danger*, să faceți îngrăditura aceea, fiindcă, oricum, sînteți în afara legii. Fie numai spre a îndeplini o simplă formalitate. Că pe urmă, azi cade un stîlp, mîine altul, și vitele n-au nevoie de o spărtură prea mare ca să treacă spre Lambedero... cine mai stă parcă să țină seama de asta? Dacă vecinul se plînge, îi puneți din nou, și ei au să cadă iarăși, doar pămîntul de acolo nu-i prea tare. Este?

— Ba chiar e moale ca aluatul, colonele. Exact cum ați spus! Și, lovindu-l peste amîndoi umerii cu mîinile sale enorme, cu familiaritatea la care îi dădea dreptul potlogăria la care tocmai îl povățuise, adăugă: Colonelul ăsta e mai isteț decît un drac! Da' am și eu pentru el două vaci de lapte, o mîndrețe! Zilele astea o să i le trimit.

— Și vor fi bine primite, *mister Danger*.

— E un om și jumătate, colonelul! Ce-ar fi să-i tragem o dușcă?

— Puțin mai tîrziu. Trec să vă iau de la han. Bănuiesc că nu plecați chiar acum.

— Ne-am înțeles. Vă aștept la han. Tu, Mujiquita, nu vrei să mă însoțești?

— Mulțumesc, *mister Danger*.

— Oho! Ia te uită, lucru mare, zău! Mujiquita n-are chef să bea azi. Atunci, pe curînd, cum spuneți dumneavoastră. Pe curînd, *doña Bárbara*. Ha! Ha! *Doña Bárbara* e tare îngîndurată azi.

Într-adevăr, așa era: stătea încruntată și gînditoare, cu mîna pe legea *llanurei*, răsfoită adineauri de către *ño Pernalete*, în farsa pusă la cale de ei toți ca să-și rîdă de pretențiile lui *Luzardo* — „legea *doñei Bárbara*“, cum i se spunea pe acolo, fiindcă mulțumită banilor ei izbutise să obțină o lege pe măsura abuzu-

rilor ce le săvârșea — stătea nemișcată, fierbînd de mînie de cîte auzise din gura lui Santos Luzardo.

Era pentru prima oară cînd auzea o asemenea amenințare, și faptul că tocmai acea lege a ei, plătită cu banii ei, o silea să accepte ceea ce ea se hotărîse să refuze îi ațîța și mai mult mînia. Mototoli furioasă o foaie, murmurînd :

— Hîrtia asta, peticul ăsta de hîrtie, pe care pot să-l mototolesc și să-l rup bucățele, are puterea să mă silească să fac ceea ce n-am poftă să fac !

Cuvintele acestea pline de mînie exprimau însă și altceva — eveniment cu totul neobișnuit — un simțămînt de respect, pe care *doña* Bárbara nu-l mai încercase niciodată pînă atunci.

II

Îmblînzitorii

Carmelito o pîndi cîteva zile în şir pe Bălana din herghelia armăsarului Coamă-Neagră

În toată Altamira nu era armăsar mai focos decît murgul acesta sălbatic. Tocmai de aceea ajunsese vestit şi avea şi o poreclă. Nu putea să vadă o iapă mai chipeşă în altă herghelie fără să încerce să o fure, iar celorlalţi armăsari nu le era de loc uşor să-l împiedice, să înfrunte ploaia de copite şi muşcăturile sale. Pe de altă parte, oamenii nu izbuteau în ruptul capului să-l prindă. Îl hăituiseră în mai multe rînduri, dar oricît de bine îşi ascundeau ţarcurile prin pădure, el le dibuia întotdeauna şi scăpa la vreme.

Bălana, albă şi zveltă ca un sturz, era mînză cea mai frumoasă din herghelia lui ; dar veni şi timpul cînd, ca să-şi ferească odrasla de dragostea calului sălbatic, trebui să o alunge din herghelie. Coamă-Neagră îşi arată dinţii şi ciuli urechile către ea, făcînd-o să înţeleagă că de aci înainte nu mai puteau sta laolaltă. Bălana rămase singură în mijlocul savanei, privind cum se depărtează herghelia din care ea nu mai făcea parte ; stătea cu picioarele-i zvelte împreunate, cu buzele roşii tremurînd, cu ochii limpezi şi trişti.

Rătăci agale şi abătută prin locurile ştiute, iar Carmelito, întorcîndu-se la *hato*, o zări de departe cum

se uita lung în urma colbului auriu ridicat în zare de goana hergheliei pierdute.

A doua zi dimineată Carmelito era la adăpătoare, cățărât și ascuns între crengile unui *merecure*, cu lasoul pregătit ; dar mînza se dovedea isteată ca și tată-său, și o săptămînă întreagă trebui să o tot pîndească.

Pînă la urmă căzu în capcană. Pe cînd îi puneă piedicile, Carmelito căută să o mîngîie : „Lasă, Bălano, îi zicea, n-o să-ți fie greu. Numai stai liniștită.“

Marisela, văzînd ce mîndrețe de cal aducea peonul, izbucni, plină de admirație :

— Tii, ce mînză frumoasă ! Cine ar putea să aibă una la fel !

— Ți-o cumpăr, Carmelito, îi propuse Santos.

Peonul răspunse ursuz :

— Nu-i de vînzare, *don* doctur.

În Llano — unde, după cum spune vorba : „Tot ce se mișcă nu-i bunul tău“ — stăpînul unui cal sălbatic este cel care-l prinde, iar dacă proprietarul moșiei dorește să-l aibă el, obiceiul cere să-l cumpere în schimbul unei sume de bani, care de fapt nu reprezintă decît o răsplată pentru osteneala de a-l fi prins și îmblînzit ; omul însă poate și să nu-l vîndă, cu condiția să-l oprească pentru folosul său.

Îmblînzirea se dovedi tare anevoioasă, căci Bălana „sărea berbecește“ al naibii și trebuia să fii învățat cu caii, nu glumă, ca să nu te azvîrle din spinare ; dar mînza pe care o îmblînzea Carmelito, oricît de vicleană ar fi fost, devenea ascultătoare, liniștită și blindă.

— Ei, cum merge cu Bălana, Carmelito ? obișnuia să-l întrebe Luzardo.

— Potrivit, *don* doctur ! A început să ia pasul. Dar la dumneavoastră cum merge ?

Era vorba de educarea Mariselei, treabă cu care se trudea Santos. Fata „sărea berbecește“ și ea. Nu pen-

tru că i-ar fi venit greu să învețe, ci fiindcă așa, din senin, se înfuria pe dascălul ei.

— Lasă-mă să mă-ntorc la mine-n pădure !

— Fie, du-te. Dar am să mă țin pînă acolo după tine și am să-ți tot spun : nu se zice „găst“, ci „găsit“, sau „aflat“ ; nu se zice „ete-te“ ci „uite“, sau „privește“.

— Așa îmi vine mie. Ei bine, uite ce-am găsit tre-băluind... dereticînd prin bucătărie. Nu-i frumoasă ? Să n-o punem cu flori pe masă ?

— Vaza asta nu-i frumoasă, zău !

— Ete-te ! Știam eu c-o să-i găsești dumneatale un cusur.

— Așteaptă, fetiço. Nu m-ai lăsat să-mi isprăvesc vorba. Nu-i vina ta că vaza nu e frumoasă. În schimb, îmi place mult că te-ai gîndit să pui flori pe masă.

— Ei, uite, nu-s eu chiar atît de toantă. Asta nu m-ai învățat dumneatale.

— N-am crezut niciodată așa ceva despre tine. Dimpotrivă, ți-am spus întotdeauna că ești o fată isteată.

— Adevărat. Asta mi-ai spus-o dumneatale destul.

— Se pare că nu te bucură să o auzi. Ce-ai vrea să-ți spun ?

— Țîbî ! Ce să vreau ? Am mai cerut eu ceva ?

— Pe „țîbî“ lasă-l pentru altă dată.

— Bine.

-- Nu-ți pierde răbdarea, o încurajă el. Țin soco-teală ori de cîte ori spui „țîbî“, și cu fiecare zi văd că se împutinează. Azi, de pildă, nu l-ai spus decît o singură dată.

Asta în ce privește vocabularul, îndreptat clipă de clipă. Lecțiile propriu-zise le făceau seara. După o îndelungă uitare, fata își amintea destul de bine să scrie și să citească — singurele lucruri pe care le învățase de mică cu tată-său. Toate celelalte lucruri erau în

întregime noi și interesante pentru ea ; învăța cu o ușurință nemaipomenită. În ce privește manierele și felul de a se purta, îi slujeau drept model domnișoarele din Caracas — ființe distinse și cu o educație aleasă, prietene de ale lui Santos — pomenite mereu și la momentul potrivit în convorbirile lor de după masă.

Marisela zîmbea, inteligența-i vioaie o dumerise că toate acele discuții despre prietenele din Caracas aveau drept scop să-i aducă înaintea ochilor modele vrednice de imitat. Totuși, uneori se înfuria dacă Santos zăbovea prea mult în zăgrăvirea lor, așa cum se întâmpla de obicei, fiindcă începea cu lecțiile și sfîrșea prin a se lăsa cuprins de nostalgie după viața de la oraș. Dar tocmai atunci învăța Marisela mai mult, căci dacă dascălul devenea distrat, instinctul ei veghea. Îngrijită, aproape cochetă, dar încă rustică, aidoma florii de *paraguanán*, care îmbălsămează aerul pădurii și parfumează miera albinelor sălbatice, nimic nu mai rămăsese în înfățișarea Mariselei din fetița cu o clăie de lațe murdare și cu o legătură de vreascuri, întâlnită în pădure.

Tot ce se găsea mai bun printre mărfurile ieftine ale turcului, care trecea în fiecare an, la timpul acela, pe la fermele din bazinul râului Arauca, Santos cumpăra pentru Marisela, vrînd să se îmbrace și să se încalțe decent. La cusutul primelor rochii o scoaseră din încurcătură nepoatele lui Melesio Sandoval ; pentru celelalte, o făcu pe creatorul de modele Santos însuși. Desena rochiile, și asta dădu loc la scene vesele : dacă desenele nu erau prea rele, în schimb „tiparele” ieșeau totdeauna groaznice și uneori de un gust jalnic.

— Hm ! Eu nu pun pe mine rochia asta de bîlci, se împotriva ea.

— Ai dreptate, încuviința el. A ieșit cam încărcată. Are tot ce vrei, cute, volănașe. Să i le scoatem.

— Și nici pe asta nu o pun. Nu port eu colacul ăsta pe grumaz.

— Recunosc că gulerășul seamănă cu un colac, dar spune mai bine „gît”. Și dă-l și pe ăsta la o parte. Aici, ca în multe alte lucruri, instinctul tău te conduce cu repeziciune și precizie, sublinia Santos, încântat de înzestrarea fericită a acestei naturi îndărătnice și mlădii în același timp.

El vedea în Marisela o întruchipare a sufletului poporului său, deschis, ca însuși peisajul, spre orice progres.

Opera de readucere la viață a lui Lorenzo Barquero îi dădea de asemenea o satisfacție spirituală, cumpănind muncile aspre ale fermei. Dozîndu-i băutura și ocupîndu-l fizic și intelectual, reușise să-l facă pe el însuși să caute să scape de vițiu. Peste zi, Santos îl lua cu sine la treburile din savană, iar în timpul răgazurilor de după masă încerca să-l intereseze în probleme apte să trezească din amorțeală inteligența acestui om, care de ani de zile nu lucra decît sub îmboldul băuturii.

Pe lîngă că-i aducea mulțumirea de neasemuit a trudei încununată de izbîndă, Marisela îi înveselea casa și răspundea unei nevoi sufletești a lui Santos. Cînd venise ea la Altamira, casa nu mai era vizuina murdară și plină de liliaci în care se instalase el cu cîteva zile mai înainte : pereții pătați de scîrboasele jivine fuseseră spoțiți cu var, fuseseră spălate podelele acoperite de un strat gros de noroi învîrtoșat, așternut acolo ani de-a rîndul de picioarele peonilor ; și totuși era încă o casă în care se simțea lipsa unei femei : din punct de vedere material, asta însemnează acul pe care nu știi să-l mînuiești ca să coși sau să cîrpești ceva, bucatele aduse la masă de un peon ; din punct de vedere spiritual — lucrul cel mai de seamă pentru Santos Luzardo — o casă unde lipsește respectul, unde se poate sta oricum, unde nu se sin-

chisește nimeni dacă în tăcerea ei răsună vreo vorbă porcoasă, unde omul nu veghează asupra purtărilor sale, și moravurile se înăspresc.

Acum, dimpotrivă, după munca aprigă de a stîrni vitele sălbatice din bîrlogul lor și a le hăitui prin savană, trebuia să culegi un buchet de flori de cîmp pentru copila de acasă, să te speli alungînd mirosul pătrunzător de cal și de taur îmbibat în piele, să te schimbi și să te așezi la masă, dînd o pildă de purtare aleasă și susținînd o conversație plăcută și folositoare.

Și astfel, în timp ce el o ajuta să lepede deprinderile unei vieți pe jumătate sălbatice, Marisela îi slujea drept scut față de rusticitatea lumii înconjurătoare — forță de neînvins cu care viața simplă și primitivă din savanele pustii își pune pecetea asupra celui care i se lasă în voie.

Uneori, eleva se burzuluia, „îi clocotea sîngele în vine“, cum zicea ea, nu voia să mai facă lecțiile, sau să primească povețele dascălului, și numai ce o auzai : „Lasă-mă să mă-ntorc la mine în pădure“.

Dar nu erau decît izbucniri trecătoare, porniri ale firii ei, izvorîte din aceleași simțăminte pe care Santos i le trezea în suflet. Ca îndată după aceea să se întoarcă, fără nici o umbră, la ceea ce îi stîrnise împotrivirea : „Bun. Astă-seară nu facem lecțiile?“

Intocmai ca și Bălana, care după ce sărea berbecește în loc de cîteva ori, pornea singură la drum.

Carmelito isprăvi însă cel dintîi. Cu mînza de căpăstru, se înfățișă într-o după-amiază la Santos :

— Am o rugămintă, *don* doctor, glăsui el. Noi n-avem aici un cal frumos pentru *señorita* Marisela, și-atunci mi-am zis s-o îmblînzesc pe Bălana pentru dînsa. Am adus-o cu mine. Dacă vreți, încercați-o și dumneavoastră înaintea *señoritei*. De asta nici nu

i-am pus ș-a ; da' am eu o ș-a femeiască pe cinste, cu tot dichisul !

O clipă, Santos nu văzu aici decît o ciudățenie a lui Carmelito, căci, atunci cînd voise să-i cumpere mînza, în loc să-l dumerească, să-i spună că nu o vinde fiindcă are de gînd să i-o dăruiască Mariselei, trîntise o vorbă repezită. Pe urmă își zise că alegerea lui Carmelito și semnul acesta de simpatie față de Marisela, drept răscumpărare pentru neîncrederea cu care își privise stăpînul, puteau totodată să însemne că peonii, pesemne, îl credeau pe el, Santos, îndrăgostit de fată ; asta nu adăuga nimic simțămintelor dezinteresate pe care i le inspira ea, totuși, el nu era cîtuși de puțin încîntat de o asemenea tălmăcire.

O chemă pe Marisela să-i mulțumească peonului chiar ea.

— Vai, ce frumos ! se însufleți fata, bătînd din palme de bucurie. Va să zică pentru mine era. De ce nu mi-ai spus mai curînd, Carmelito ? M-ai lăsat să mă uit cu invidie în fiecare zi la Bălana. Hai, pune-i șaua, te rog, vreau să fac o plimbare. În clipa următoare păru să se răzgîndească : Ei, tata azi e tare posac și n-o să meargă cu mine.

— Nu-i nimic, zise Santos. Te însoțesc eu.

Carmelito spuse îndată :

— Dați-mi voie să merg și eu, *don* doctor. Vreau să văd cum se poartă Bălana cu *señorita*. Într-un fel se poartă caii cu bărbații, într-un fel cu femeile.

Un motiv lesne de crezut, numai că nu acesta era gîndul lui Carmelito.

Pe drum, intrînd în vorbă, Santos căută să-l facă să-și deschidă în sfîrșit sufletul. Antonio Sandoval nu înceta să i-l înfățișeze în cuvintele cele mai bune, și omul acesta îi inspira încredere ; dar cale lungă nu izbuti să scoată de la el decît răspunsuri scurte, posace.

Intr-un târziu, Carmelito se hotărî să-i facă mărturisirea care de multe zile îi stătea pe buze :

— Eu nu m-am născut peon, *señor* Luzardo. Familia mea era una dintre cele mai bune din Achaguas, iar la San Fernando și chiar la Caracas am multe rude, pe care, cine știe, poate le cunoașteți... și pomeni mai multe nume, lume bună, într-adevăr. Tatăl meu, fără să fie bogat, avea din ce să trăiască. Ferma Ave Maria era a lui. Într-o zi — să fi tot avut vreo cincisprezece ani pe atunci — năvălește peste noi o bandă de hoți de vite, una din acele multe care la începutul și la sfârșitul anotimpului ploios mișună prin întreg *llano* după jaf. Umblau după cai ; tata însă i-a descoperit la timp. „Carmelito, îmi spune. Aști patruzeci de cai din țarc trebuie duși degrabă și ascunși în pădure. Ia cu tine peonii care sînt aici, și să nu vă-ntoarceți pînă nu vă dau eu de știre.“ Luăm noi caii, după ce le-am legat de coadă niște crengi, ca să-și șteargă singuri urmele, și ne înfundăm în pădure — trei peoni și cu mine. Ziua îi lăsam să pască, noaptea îi păzeam ; de multe ori stăteam cufundați în apă pînă mai sus de scări — iarna a fost aspră, și aproape toate pădurile erau inundate. Am stat acolo mai bine de o săptămînă, suferind și de foame. Ne-au prins frigurile, ni se umflaseră fețele de înțepăturile spinilor, de nu ne mai recunoșteam unii pe alții. Caii erau istoviți și acoperiți de răni, că-i mușca vampirul și-i vătămă viermele. Văzînd eu că tata nu ne mai dă de știre să ne întoarcem, m-am hotărît să mă furișez pînă acasă, singur, să aflu ce se petrece. Și cînd colo ! Totul se petrecuse de vreo cîteva zile. Un stol de *zamuros* își luă zborul din casă în clipa cînd am pus piciorul pe terasa de la intrare. Niște leșuri ciugulite — asta mai erau tata și mama ; și în colțul unde aveam eu patul, Rafaelito, frate-meu ăsta despre care v-am spus deunăzi că i-am trimis vorbă să vină să muncească la

dumneavoastră. N-avea decît vreo cîteva luni pe atunci, umbla de-a buşilea. L-am ridicat de pe podea aproape mort de foame.

După o scurtă tăcere, îşi urmă povestirea :

— Asta căruia-i zice *ño Pernaleta* era şi el printre hoţii ucigaşi. Dacă mai trăieşte, e fiindcă a fost singurul din şleahţă care n-a ridicat mîna asupra părinţilor mei, după cum am aflat mai târziu. Ceilalţi mi-au plătit-o pe rînd, unul cîte unul. Ştiu că răzbunarea nu-i bună ; dar altă cale n-aveam pentru a răzbuna sîngele alor mei. De prisos să vă mai spun cum am ajuns peon. Deşi la dumneavoastră stau cu dragă inimă.

Şi, pe cînd Luzardo comenta întîmplarea, plin de însufleţirea ce-l cuprindea ori de cîte ori era vorba de ceva în legătură cu violenţa nestăpînită din *llanura*, Carmelito se închise din nou în mutismul lui.

Marisela asculta şi ea, dar cum lucrurile despre care tot vorbea Santos o interesau prea puţin şi, în plus, nu putea să-i ierte că atîta timp, un ceas întreg, uitase de ea cu desăvîrşire, o îmboldi pe Bălana cu călcîiele, făcînd-o să alerge mai vioi, şi se porni să cînte una din acele *coplas* prin care un *llanero* dă grai oricărui simţămînt.

Cuvintele nu se înţelegeau, dar vocea-i cristalină răsună plină de farmec. Santos tăcu pe dată, dornic să o asculte, iar Carmelito, în sufletul căruia se şi risipise amărăciunea amintirii, se desfăta şi el cu frumuseţea cîntecului. Cînd Marisela isprăvi de cîntat, peonul spuse :

— Eh, *don* doctor ! Pe cît se pare, nu sîntem noi îmblînzitori prea răi. Priviţi ce pas are Bălana. Asta în ce mă priveşte. Cît despre ce-aţi izbîndit dumneavoastră...

III

Cobitoarele

Pentru a împlînta pumnalul și a ucide, îl avea pe Melquiades ; pentru potlogării, pe Balbino ; Juan Primito îi slujea de curier. Numai că unele solii duse de Juan Primito erau aidoma unor lovituri de pumnal.

Păduchios, cu părul vîlvoi și cu o barbă zburlită, pe care nimeni nu-l putea convinge să și-o scurteze, curierul *doñei* Bárbara era un nătîng cu izbucniri de nebun furios, deși nu-i lipseau oarecare sclipiri de viclenie ; avea niște deprinderi tare ciudate, anume că nu bea apă la nici o casă de pe moșia El Miedo, din care pricină trebuia să calce vreo cîteva leghe după apă, și că așeza pe acoperișuri niște străchini umplute după cele mai smintite socoteli asupra setei, ca să bea niște păsări fantastice, cărora el le zicea cobitoarele.

Din cîte puteai desluși din vorbirea-i fără șir, cobitoarele erau un fel de întruchipare a pornirilor rele ale *doñei* Bárbara, fiindcă exista o strînsă legătură între ce urzea ea și ceea ce Juan Primito le punea în străchini ca să-și stîmpere setea : sînge, dacă ea uneltea să omoare pe cineva ; ulei amestecat cu oțet, dacă pregătea vreun proces ; miere de albine sălbatice, amestecată cu fiere de vită, dacă întindea cuiva capcana vrăjitoriilor ei.

— Beți, lighioanelor ! mormăia Juan Primito cînd așeza străchinile pe acoperiș. Potoliți-vă setea, să-l lase în pace pe creștin !

Și cum, ba dintr-o pricină, ba dintr-alta, cobitoarele erau veșnic însetate, Juan Primito nu bea apă de la El Miedo, ca să nu se încurce sortile. Susținea că apa în care își vîrau ciocul păsările acestea drăcești se preschimbă în băutura ce le trebuie lor, iar cine bea din apa asta se trezește numaidecît lovit de nenorocirea sortită altcuiva.

„Iar au să s-arate cobitoarele“, își zise el de îndată ce află de sosirea stăpînului Altamirei. Și din ziua aceea era văzut mereu cercetînd cu încordare cerul, în așteptarea stolului drăcesc, și cu străchinile pregătite, gata să le umple cu ce era nevoie.

— Ce-i, mă, Juan Primito ? obișnuiau să-l întrebe peonii zdrahoanei, care făceau haz pe socoteala asta. Nu s-arată încă ?

— Ete colo, parcă se vede una, mormăia el drept răspuns, ducînd mîna streășină la ochi, ca și cum ar fi zărit ceva într-adevăr pe cerul strălucitor, în partea încotro privea.

Totuși, printre peonii de la El Miedo, Juan Primito era socotit mai degrabă viclean decît nătîng.

În sfîrșit, într-o după-amiază, nebunul strigă cît îl ținea gura :

— Uite cobitoarele ! Maică Precistă ! Ete colo, fraților, vine un cîrd de dihănii negre de întunecă cerul !

Cei care cunoșteau taina pricepură însă că nu trebuia să te uiți la cer, ci la fața *donei* Barbara, care se întorcea de la oraș cu o brazdă aprigă adîncită între sprîncene.

Din clipa aceea — semn al nebuniei ori al vicleniei sale, căci nici el singur n-ar fi știut să spună unde se isprăvește una și începe cealaltă — Juan Primito petrecea zile întregi urmărind zborul cobitoarelor, ca să

priceapă de ce anume le e sete, cerceta cu ochi timpî bolta cerului, dar din cînd în cînd căta şiret, pe furîş, la faţa *doñei* Bárbara.

— Oare de ulei îndoit cu oţet le e sete jivinelor ăstora ? Nu prea-mi vine să cred, zău. Doar atuncea cînd se porneşte o judecată, aici, la noi, încep să se răscolească hîrtoagele. Zborul ăsta al lor mi-e tare cunoscut... Să li se fi făcut de miere amestecată cu hiere ? De-ar fi așa, s-ar roti în hore vesele, şi uită-le că zboară muţeste... Hm ! Numai după sînge să nu umble !

Şi așa trecură mai multe zile, fără ca străchinile izbăvitoare să-şi afle odihna, purtate în fuga mare de la băltoaca de sînge strînsă la zalhana, la fagurii albinelor sălbatice sau la cîrciumă pentru ulei şi oţet, şi pe măsură ce treceau zilele şi brazda cea aprigă stăruia pe fruntea *doñei* Bárbara, mania neroadă a lui Juan Primito se preschimba într-o nebunie frenetică.

De o frenezie asemănătoare începea să fie cuprins şi sufletul *doñei* Bárbara, în furia turbată că n-a putut face să amuţască pentru totdeauna gura care rostise prima ameninţare ce-i fusese dat să audă : „Iar dacă *señora* nu-mi acordă permisiunea cerută, în termen de opt zile o voi chema în faţa tribunalului“.

Îşi petrecea ziua într-o activitate înfrigurată, călare pe cal, amazoană desgustătoare, cu pantaloni bărbăteşti pe sub fusta sumeasă şi agăţată de oblîncul şei, gonind cu lasoul în mîină după vitele Altamirei ce păşteau în savanele ei, bruftuluind peonii pentru cea mai mică greşală, sîngerînd furioasă coastele calului cu pintenii, iar noaptea se închidea în odaia unde stătea de obicei de vorbă cu „asociatul“, şi rămînea acolo de veghe pînă la întîiul cîntat al cocoşilor.

„Vedem noi dacă îndrăzneşte !“ repeta ea mereu, plimbîndu-se dintr-un capăt în celălalt al încăperii, iar Juan Primito, care asculta aproape întotdeauna

la uşă, spunea că a auzit în mai multe rînduri acelaşi răspuns din partea „asociatului“ : „O să îndrăznească!“

Era convingerea ei intimă că Santos Luzardo îşi va ţine cuvîntul, şi mărturisea asta fără voie, cu o voce răguşită de mînie zadarnică.

Ultima zi din cele sorocite era pe sfîrşite, cînd îl chemă pe curier la ea.

— Porunciţi, *señora*, spuse Juan Primito, înfăţişîndu-se înaintea stăpînei cu acel zîmbet aşternut pe faţa lui tîmpă de teama superstiţioasă şi supunerea-i deplină, în timp ce-şi scormonea nervos barba murdară cu gheara neagră a unghiei.

— Pleci chiar acum la Altamira. Ceri să vorbeşti cu doctorul Luzardo şi-i spui din partea mea că poate să înceapă oricînd treaba pentru care mi-a cerut încuviinţare, dar să mă înştiinţeze precis, ca să-mi trimit şi eu oamenii.

Nebunul desluşi un gînd sinistru strălucind în pupilele ei negre şi, înainte să pornească la drum, umplu în grabă toate străchinile în băltoaca de sînge de la zalhana şi le aşeză pe acoperişurile *caneye*-lor, murmurînd :

— Sînge le trebuia ! Beţi, jivinelor ! Na, saturaţi-vă, să-l lase în pace pe creştin.

Nimeni nu era mai iute de picior ca Juan Primito : înghiţea leghele, nu alta ; porni la drum ca dus de vînt, întorcînd capul în fiecare clipă, de parcă s-ar fi simţit urmărit, şi murmura într-una :

— Oh, satanele astea de femei !

Nu se gîndea numai la *doña* Bárbara, nici la însărcinarea ce-i dăduse acum, ci la femei, îndeobşte, căci din pricina lor suferea de o ciudată manie a persecuţiei, ce creştea tot mai mult, pe măsură ce înainta prin savana pustie.

În după-amiaza aceea îl îmboldea la drum şi dorinţa de a o vedea pe Marisela.

Era singura pornire de iubire a sufletului său simplu, și el nu cunoștea mai mare bucurie decât să stea de vorbă cu Marisela ; numai față de ea își dezvăluia dramul lui de judecată cuminte, amărăciunile omului ce se ascundea sub înfățișarea-i timpă. Fusesse de față când maică-sa o adusese pe lume, și tot el găsisse și numele pe care fata îl primise la botez ; renegată de mamă și părăsită de tată, o legănase în brațele sale — doică grijulie, iar slăbiciunea lui de minte îi dădea un aer de nespusă duioșie ; și dacă Marisela a auzit un cuvânt duios, de la el l-a auzit ; o dezmierda spunându-i : „Luminița ochilor mei“, și cuvintele astea ieșeau dintre buzele lui mari, ca de cal, din stuful de păr scîrbos al bărbii, cum iese din fagurii negri mierea de albine sălbatică. Toți banii ce-i picau în mînă îi dădea ca să facă o bucurie luminiței ochilor lui — fel și fel de nimicuri sclipitoare, găsite printre mărfurile ieftine ale negustorilor ambulanți în trecere pe la *hato*. Mai pe urmă, cînd Lorenzo Barquero a fost alungat din casă și s-a adăpostit în coliba din pădurea de palmieri, lăsîndu-se pradă beției, dacă fetița n-a răbdat de foame cea mai mare parte din timp, tot lui i se datora, căci Juan Primito îi aducea în fiecare zi ce rămînea de la masa peonilor.

„Uite, ți-aduc cîte ceva de-ale gurii, luminița ochilor mei“, îi spunea el, cine știe cu cîtă amărăciune în spatele chicotelii lui smintite, arătîndu-i traista plină. Apoi, mulțimea neroziilor amestecate în flecăreala lui repezită, urmate drept răspuns de hohotele ei de rîs, la care se adăuga bucuria lui de a o auzi rîzînd și bucuria ei de a-l face să povestească ; iar în sufletele lor, iubirea împărtășită de amîndoi, lumină a vieții simple.

Santos Luzardo îi răpi această bucurie, luînd-o pe Marisela la Altamira. S-ar fi dus în fiecare zi pînă acolo să o vadă, fiindcă pentru el depărtarea era floare

la ureche, dar peonii de la El Miedo îl necăjiseră, spunându-i printre alte glume grosolane : „Eh, ți-a luat logodnica, Juan Primito !“

Și asta îl înfuriase, era ca și cum cineva ar fi scormonit într-o băltoacă adormită : o gelozie animalică și gânduri rele, mocirlă a sufletului primitiv, tulburară dragostea lui curată ; Marisela deveni repede și ea una dintre acele femei care-i alimentau mania persecuției și care alergau goale în urma lui — un biet smintit — prin savana pustie.

Chinuit de această vedenie, avu o criză de nebunie, încît *doña* Bárbara era cît pe ce să poruncească să-l lege.

După ce își veni în fire, nu mai pomeni o vorbă despre Marisela, și dacă cineva întreba de ea, se oțăra din senin : „Țîbî ! Nu știi c-a murit ? Asta de la Altamira e alta.“

Totuși, în după-amiaza aceea îi sfîrșiau călcîiele pe drum, și tot nu-i împăcau graba care îl purta să o vadă. Într-adevăr, Marisela care îi veni întru întîmpinare era parcă altcineva.

— Luminița ochilor mei ! scînci el, oprindu-se prostît în loc. Chiar tu ești ?

— Păi cine vrei să fie, Juan Primito ? pufni fata în rîs, speriată și mulțumită totodată.

— Da' știi, te-ai făcut frumoasă, o mîndrețe de fată, copila mea ! Te-ai și îngrășat. Cum se cunoaște că acum mănînci cum trebuie ! Și rochia asta mîndră cine ți-a luat-o ? Da' pantofii ? Tu cu pantofi, luminița ochilor mei !

— Irra ! îi curmă vorba Marisela, împurpurîndu-se de rușine. Te-ai făcut un pisălog și un nesuferit, Juan Primito !

— Asta fiindcă-mi crește inima să te văd așa. Ești mai mîndră decît floarea cea mai minunată. Cît poate o zdreanță !

— Acuma, cînd ştii, să ți le lepezi și tu pe alea de pe tine, că-mi fac silă.

— Adică să mă gătesc, eu ? Asta ți se potrivește ție, că ai pentru cine să te gătești. Te iubește mult ? Spune-mi adevărat.

— Nu te prosti, Juan Primito ! i-o reteză fata, împurpurîndu-se din nou.

Numai că alta era roșeața ce-i ardea acuma în obraji și-i catifela ochii frumoși.

— Hm ! făcu tontul răutăcios. Să nu zici nu, că eu știu tot.

Marisela tocmai se pregătea să-i arate că nu are dreptate, vrînd ca gluma aceea plăcută să continue, cînd Juan Primito adăugă :

— Mi-a spus mie o păsărică, una care tot zboară pe-acolo.

Și ea spuse fără să cugete :

— O cobitoare ?

Iar vorba asta, scăpată în neștire, aduse cu sine gânduri negre. Fata deveni dintr-o dată serioasă și întrebă :

— N-au liniște cobitoarele acolo ?

„Acolo“ era cuvîntul pe care îl folosea ori de cîte ori vorbea despre maică-sa, căreia nu-i spunea niciodată pe nume.

— Taci, *chica* ! se sperie Juan Primito. Da, la El Miedo nu mai e de trăit. Ce gălăgie fac lighioanele, învîrtindu-se toată ziua pe deasupra coperișelor ! Maică Precistă ! Mi s-a lehametisit să mă tot bat cu păsările astea ale iadului. Bucuros aş veni aici, să stau lîngă tine, da' nu pot, *chica*. Trebuie să rămîn acolo, să am grijă de cobitoare, să le umplu oalele la vreme, că altfel... Eh, la naiba ! Tu nu ştii ce sînt cobitoarele. Nişte lighioane afurisit de rele, luminița ochilor mei. Rele cu adevărat !

— Și zilele astea ce le-ai pus să bea ? întrebă Marisela, cuprinsă de îngândurare, apăsînd cu înțeles asupra cuvintelor.

— Sînge, *chica*, zise el foarte zîmbitor. Ia, cobitoarelor ăstora te și miri ce li se mai năzare cîteodată, *chica* ! Gîndește-te numai, le place să bea sînge, care trebuie să fie tare rău la gust, nu-i așa, *chica* ? Taman cînd să plec, le-am umplut străchinile, așa că acum s-au săturat. Și adăugă îndată : Da' să nu-mi uit vorba. *Don* doctor Luzardo pe unde-i ? Am o solie de la *señora* pentru dînsul.

Cuvintele acestea, spuse în legătură cu cele de adineauri — ceea ce de fapt era un șiretlic al lui Juan Primito, ca să prevină pe cel căruia îi aducea o solie ce anume gînduri clocește *doña* Bárbara — stîrniră revolta Mariselei.

— Cît ai să mai rămîi în slujba asta, netotule ? izbucni ea furioasă. Talpă-de-iaid ai s-ajungi, tot purtînd solii și răspunsuri. Să pleci de-aici chiar acum !

În clipa aceea se amestecă în vorbă Santos Luzardo, care de cîtva timp se afla în apropiere și asculta atent convorbirea nebunului cu fata.

— Lasă-l, Marisela. Spune, Juan Primito, ce știre îmi aduci ?

Nebunul, luat pe neașteptate, se răsuci pe călcîie rîzînd și, în vreme ce-și făcea de lucru cu unghiile prin încîlceala bărbii, spuse tot ce avea de spus cu înseși vorbele *donei* Bárbara.

— Spune-i că mîine dimineată, în zori, voi fi la Mata Oscura cu oamenii mei, rosti Luzardo și intra îndată în casă.

Marisela așteptă puțin, ca Santos să nu o mai poată auzi, îl înhăță pe Juan Primito de braț și, scuturîndu-l, îi spuse răstit :

— Dacă mai vii pe aici cu solii de acolo, să știi că pun cîinii pe tine !

— Pe mine, luminița ochilor mei ? se tîngui el, speriat și mîhnit totodată.

— Da, pe tine. Și acum piei din fața mea ! Du-te ! Pleacă, să nu te mai văd !

Juan Primito porni spre El Miedo cu tristețea în suflet că luminița ochilor lui l-a alungat cu atîta cruzime, cînd el venise plin de bucurie numai la gîndul că are s-o vadă. Oare a greșit că a vorbit despre sînge, ca Luzardo să știe ce-i rămîne de făcut ?

Pînă să ajungă la El Miedo, durerea i se risipi și, după ce repetă *doñei* Bárbara cuvintele lui Santos Luzardo, se trezi vorbind despre Marisela :

— De-ați vedea-o, *doña* ! N-ați mai cunoaște-o, zău așa ! S-a făcut o mîndrețe de fată, zău așa ! Și are niște ochi ! Mai frumoși decît i-aveți dumneavoastră, *doña*. Și-i gătită, de-ți crește inima cînd o vezi. Bine o mai îmbracă *don* doctor, din cap pînă-n picioare. Dulce trebuie să-i mai fie unui bărbat să aibă lîngă el o femeie chipeșă ca fata asta, nu-i așa, *doña* ?

Nimic din ce o privea pe Marisela nu o interesase niciodată pe *doña* Bárbara, fiindcă ea nu avusese față de fată nici măcar pornirea de iubire a unei sălbăticiuni pentru puiul ei ; dar acolo unde nu existau simțăminte mamei, vorbele lui Juan Primito făcură să țîșnească îndată gelozia năvalnică a femeii.

— Bine. Numai că asta nu mă interesează ! îi reteză ea obraznicia. Poți să pleci.

În clipa aceea, dacă ar fi privit cu puțină luare-aminte, Juan Primito ar fi descoperit îndată de ce anume le era sete cobitoarelor.

IV

Un rodeo în savană

În noaptea aceea se vorbi mult despre asta la Altamira, printre peoni. Era pentru prima oară cînd *doña Bárbara* se dădea bătută. A doua zi dimineată, pe cînd oamenii puneau șaua pe cai, Antonio îi povățui :

— Cine are, n-ar strica să ia și revolverul cu el, fiindcă azi s-ar putea să n-avem de furcă numai cu vitele.

Pășroiul își și făcu auzită gura :

— Eu, unul, nu-mi iau, că, vezi, al meu zace zălog ; în schimb, o să pitesc coala, sub cioltar, căpățelul ăsta de *machete*¹, așa, ca să fie. N-are decît juma de *vara*², noroc că brațul e lung.

Într-o asemenea stare sufletească plecară, înainte să se lumineze de ziuă, către Mata Obscura, cu Santos Luzardo în frunte.

Erau numai cei cinci peoni credincioși pe care Santos îi găsisese la *bato* la sosirea lui și încă trei *sabaneros*³, tocmiți după multă stăruință de către Antonio, fiindcă bărbații din partea locului, pricepuți la muncile savanei, fuseseră luați cu simbrie la curtea *donei* Bárbara, ca nu cumva să sporească numărul peonilor de la

¹ Un fel de cuțit mare.

² Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 0,835 m.

³ *Sabanero*, locuitor al savanei sud-americane.

Altamira ; dar toți erau niște adevărați *llaneros*, bine lămurii cum stau lucrurile și gata să-și arate devotamentul față de omul care venise să înfrunte zmeoaica din Arauca.

Savana mai dormea încă, neagră și tăcută, sub clipirea stelelor, și pe măsură ce grupul călăreților lăsa în urmă conacul, tropotitul copitelor stârnea în depărtare ecouri : erau herghelii de cai și cirezi de vite sălbatice ce se buluceau spre ascunzișurile lor, adulmecînd apropierea omului. Nu se zăreau decît ca niște pete întunecate, puțin mai dense decît întunericul, mișcîndu-se prin pășuni, sau era numai foșnetul ierbii înalte, stîrnit de fuga vitelor ; dar urechea ageră a acestor *llaneros* nu avea nevoie de alte semne, și ei spuneau fără greș :

— Asta-i cireada de la Uverito, pămîntul ăla lutos. Sînt mai bine de o sută de vite.

— Colo e herghelia lui Coamă-Neagră ; gonește spre Corozalito.

O dată cu zorile, ajunseră la locul stabilit. Cei de la El Miedo îi așteptau, în frunte cu *doña* Bárbara ; erau dăscăliți să facă cum or ști și să alunge vitele pe care Luzardo voia să le adune, căci printre vitele altamirene adăpostite acolo se aflau multe vaci, ai căror viței, încă sugaci, erau gata însemnați cu fierul moșiei El Miedo — mijloc folosit cu precădere de către *doña* Bárbara pentru a pune mîna pe vitele altora, în cîrdășie cu administratorii proprietăților lăsate în seama cui se nime-rea de către stăpîinii lor.

Antonio mirosi însă îndată pungășia zdrahoanei. Văzînd cîți oameni adusesese cu ea, îi șopti lui Santos :

— A adus lume multă, ca dumneavoastră să porniți cu încredere o hăituială mare, iar ei să sperie apoi vitele și să le alunge, așa cum au mai făcut și altă dată.

Santos, prevenit de Antonio, își făuri la iuteală un plan. Își salută vecina, descoperindu-se, dar fără să se

apropie. Ea înaintă și-i întinse mîna, cu un zîmbet viclean, iar el avu un aer mirat : era parcă altă femeie, cu totul deosebită de aceea cu înfățișarea aspră de bărbat pe care o întîlnise deunăzi în biroul șefului civil.

Ochii ei tulburători, de muiere senzuală, străluceau ; buzele-i cărnoase erau răsfrînte ca pentru sărut ; un surîs enigmatic îi stăruia în colțul gurii ; obrazul îi dogorea ; își pieptănase lins părul bogat, de culoarea prunii sălbătice. Purta o basma de mătase albastră, legată la gît, cu capetele pe decolteul rochiei de amazoană ; pînă și *sombrero*-ul *pelodeguama*¹, caracteristic pentru un *llanero*, singura podoabă bărbătească din îmbrăcămintea ei, vădea oarecare grație feminină. În plus, ședea în șa cum stau îndeobște femeile, ceea ce nu obișnuia cînd ieșea cu treburi în savană ; și toate acestea te făceau să uiți de faimoasa zdrahoană.

Lui Santos nu putea să-i scape faptul că toată feminitatea de care făcea paradă acum *doña* Bárbara avea drept scop să-l subjuge ; dar oricît de prevenit ar fi fost el, nu se putea stăpîni să nu o admire.

La rîndul ei, cînd îl privi în ochi, îi pieri îndată zîmbetul viclean de pe față și simți încă o dată — de astă dată cu toată forța intuiției proprii ființelor fataliste — că din acea clipă viața ei se îndrumă pe un făgaș neprevăzut. Uită de orice politețe și dulcegărie dinainte studiate, și care erau menite să-l ademenească ; în inima-i întunecată se prăbușiră, risipindu-se fără urmă, hotărîrile pornite din pasiunea fundamentală a vieții ei — ura față de bărbat ; dar ea nu-și dădu seama decît că simțămintele-i obișnuite au părăsit-o brusc. Care anume le-au luat locul ? Deocamdată nu putea nici să întrezărească.

Schimbară cîteva cuvinte. Santos Luzardo se străduia să fie *politicos*, de parcă ar fi vorbit într-un salon

¹ Pălărie de fetru.

unei doamne respectabile, iar ea, auzindu-i cuvintele corecte, dar seci, aproape că nu-și dădea seama ce răspunde. O tulbura aerul lui bărbătesc, neobișnuit — un amestec de demnitate și delicatețe pe care nu le întâlnise niciodată la oamenii cu care avusese de-a face, o impresie de forță și de stăpânire de sine ce răzbăteau din focul liniștit al privirilor, din gesturile hotărâte ale tânărului, din vorbirea-i răspicată. Deși el nu-i adresa decât cuvintele strict necesare privitor la ce aveau de făcut, femeii i se părea că ea lungeste anume discuția, numai pentru plăcerea de a-l auzi.

În tot acest timp, Balbino Paiba nu-i scăpa din ochi și își ascundea ciuda, făcând glume pe socoteala lui Luzardo și stîrnind zîmbetele peonilor de la El Miedo ; ceva mai încolo, oamenii de la Altamira șușoteau între ei despre tot ce se petrecea în jur.

Apoi, Santos începu să împartă porunci peonilor, dar Balbino, în mintea căruia nici o ticăloșie nu era chip să stea liniștită, se grăbi să-l întrerupă :

— Sîntem treizeci și trei de oameni și se poate face o bună hăituială, mînînd vitele de pe-o întindere foarte largă.

Antonio, mulțumit de agerimea sa, schimbă o privire cu Santos, care spuse :

— Nu-i nevoie de asta. De altfel, vom face treaba în grupuri proporționale : un om de-al meu la trei ai dumneavoastră ; sînteți doar de trei ori mai mulți.

— Păi de ce să ne-amestecăm așa ? bombăni Balbino. Treaba asta n-am făcut-o nicodată împreună. Fiecare pentru el.

— Da. Însă azi va fi altfel.

— N-aveți oare încredere în noi ? stăruia Paiba, împotrivindu-se acestei hotărîri, care zădărnicea planurile doñei Bárbara.

Sub controlul oamenilor de la Altamira, cei de la El Miedo nu mai puteau să acționeze potrivit poruncilor primite.

Mai înainte ca Luzardo să răspundă acestei întrebări trufăse, interveni *doña Bárbara* :

— Vom face așa cum hotărâți dumneavoastră, *señor doctor*. Și dacă socotiți o parte din oamenii mei de prisos, ei pot să plece îndată.

Uimiți de o asemenea întorsătură neașteptată, peonii de la El Miedo se priviră între ei, unii vădit nemulțumiți, alții cu o mutră batjocoritoare, după cât erau de credincioși *donei* Bárbara, în vreme ce Balbino Paiba își netezea mustața cu mîna — ticul lui știut. În cealaltă tabără, Păsăroiul, care părea cu gândurile aiurea, murmură printre dinți primele stihuri dintr-o *copla* mușcătoare :

„Cînd e un taur lîngă vacă,
Putina mi-o spală tăurașul...”

dînd grai astfel gîndului ce le trecuse tuturor prin cap.

„Femeia s-a și îndrăgostit de *don* doctor. Gata, Balbino poate să-și ia rămas bun de la ciolanul lui !”

Luzardo însă nu înțelegea să piardă vremea.

— Antonio, zise el peonului, las în seama ta să conduci treaba asta.

Antonio, pătruns de rolul lui de vătaf al hăituiei, începu numaidecît să poruncească :

— Tu, cel de pe calul bălțat, vino încoace, cu încă cinci oameni. Împreună cu Carmelito și Păsăroiul, alungați vitele de după pădurea aia deasă. Toate vitele care se adună aici o apucă la goană în sus, și tocmai așa trebuie mîinate. De tine e vorba, măi frate !

Omul era unul dintre frații Mondragones, cel poreclit Jaguarul. Antonio îl lăsă să se întovărășească cu frații lui, dar îl silea să aibă de-a face cu Carmelito și Păsăroiul, care erau vlăjgani ca și ei.

— Eu am un nume ! bombăni acesta, gata să-i sară tandăra, fără să se miște din loc și să îndeplinească porunca.

Peonii de la Altamira se priviră îngrijorați între ei, de parcă și-ar fi spus : „Acuș se sparge buba !“

Cuvintele *doñei* Bárbara lămuriră însă din nou lucrurile :

— Fă ce ți se spune ! Dacă nu, poți să pleci.

Găliganul se supuse, bombănind ; după ce-și alese de tovarăși pe cei doi frați ai săi, întrebă :

— Mai luăm doi, care mai vîi cu noi ?

Carmelito și Păsăroiul încrucișară o privire între ei, iar cel din urmă mormăi printre dinți :

— O să vedem noi la ce vă țin curelele...

Antonio împărți mai departe oamenii în grupuri, trimițîndu-i în diferite direcții, apoi îl pofti pe Balbino :

— Dacă mata vrei să vîi cu mine...

Îi arăta astfel prețuirea de vataf sau de administrator la El Miedo, ca unuia egal cu el, în tot cazul ; totodată, își dădea singur un prilej asemănător celui pe care îl dăduse adineaori lui Carmelito și Păsăroiului, fiindcă între el și Balbino era o hîră veche, de cînd cu vorbele trufase ale acestuia din dimineata îmblînzirii roibului.

Balbino însă îl refuză viclean :

— Mulțumesc, *don* Antonio. Eu rămîn aici, cu cei din *el blancaje*.

Băștinașii *llanurei* numesc astfel grupul stăpînilor care asistă la un *rodeo*, fără să ia parte la muncă și numai pentru a-și supraveghea interesele în momentul împărțirii vitelor adunate. Pe timpul lui José Luzardo, la *vaquería* cea mare, grupul acesta era alcătuit din peste douăzeci de proprietari din acea parte a Araucăi. Din domeniile acestora, înglobate astăzi în latifundia

doñei Bárbara, nu mai rămăseseră decît numele unor pîlcuri de pădure și savane.

Cugetînd la toate acestea, Santos rămase absent multă vreme la strădaniile vecinei sale de a lega o convorbire prietenească ; chipurile, ea se adresa lui Balbino, dar vorbea despre lucruri care obligau un bărbat politicos ca Santos să intervină în discuție.

În cele din urmă se hotărî să-i adreseze deschis cuvîntul :

— Na-ți văzut niciodată un *rodeo*, doctore Luzardo ?

— Cînd eram copil, răspunse el, fără să se întoarcă și să o privească. Acum totul e aproape nou pentru mine.

— Adevărat ? Ați uitat obiceiurile pămîntului unde v-ați născut ?

— Închipuiți-vă ! Atîția ani petrecuți departe de-aici...

Tăcu și-l privi în tăcere o bună bucată de timp, apoi, cîtînd la el galeș, spuse :

— Totuși, eu am auzit povestindu-se despre fapta dumneavoastră îndrăzneată cu roibul, și asta s-a petrecut cînd abia v-ați întors. Așa că n-ați uitat prea multe, cum vreți să se creadă.

Vocea *doñei* Bárbara — flaut al demonului androgin ce respira în ea, murmur răscolitor al pădurii și tînguire ascuțită a *llanurei* — suna într-un chip deosebit, era o vrajă pentru bărbații ce-o ascultau ; dar Santos Luzardo nu rămase acolo să se desfete ascultînd-o. Fără îndoială, pentru o clipă încercă și el curiozitatea, pur intelectuală, de a se pleca asupra abisului aceluia suflet, de a pătrunde enigma aceluia amestec de farmec și cruzime — interesant, fără îndoială, cum sînt toate monstruozitățile naturii ; îl cuprinse însă o repulsie bruscă față de tovarășia acestei femei, nu fiindcă era un dușman, ci dintr-o altă

pricină — ceva mult mai intim și mai adânc, deocamdată de nedeslușit. Asta îl făcu să curme pe neastep-tate convorbirea lor absurdă și să se apropie de locul unde câțiva peoni de la El Miedo supravegheau tăurașii *madrineros*¹ — nucleu al acestui *rodeo*.

Balbino Paiba zîmbi și își netezi mustața cu mîna ; stătu și o observă furios mult timp pe *doña Bárbara*, dar nu descoperi pe fața ei acea bătaie iute, ca de aripi, a pleoapelor, semn că o cuprindea furia, ci o expresie pe care nu i-o cunoștea, un aer gînditor și absent.

Între timp, stîrnite de *vaqueros*, vitele începeau să apară, însuflețind savana pînă atunci parcă pustie. O mulțime de cirezi ieșeau din păduri și dintre dunele de nisip depărtate. Cirezile de vite, obișnuite să fie mîinate din urmă, veneau în goană veselă, cu taurii în frunte și viteii sărind în jurul vacilor ; celelalte, mai sălbatice, țîșneau în pîlcuri mai mici și mugeau de spaimă.

Se auzeau strigătele oamenilor ; vite răzlețe alergau buimace în toate părțile, încercînd să iasă din cercul pe care îl strîngeau călăreții în jurul lor ; aici-colo, taurii furioși se frămîntau, gata să se năpus-tească cu coarnele înainte ; atacurile deveneau uneori cu neputință de zăgăzuit, și asta se simțea pînă hăt-departe ; agitația se transmitea vitelor din capul cirezilor îmblînzite, acestea se împingeau în neștire în cele sălbatice, ele încercau să se apere, și furia li se preschimba curînd în frică.

Unele pîlcuri începeau să se adune în locul unde stăteau taurii tineri domesticiți ; altele se arătau însă îndărătnice, iar călăreții, care acum zoreau să le în-

¹ *Madrinero*, termen specific limbajului crescătorilor de vite din partea mîlului. Taurii *madrineros* sînt tauri domesticiți, care se pun în mijlocul unei cirezi de vite sălbatice, pentru îmblînzirea acestora.

cercuiască, trebuiau să se zbată ca să le îngrămădească ici și colo, jucându-și caii și făcându-i să se ridice în două picioare din pricina aprigelor opriri în loc, ori schimbării brusce a alergării.

Mulțimea animalelor creștea mereu, într-o învolburare de vite sălbatice ce se năpusteau din toate părțile spre locul de adunare. Nori de praf se ridicau în văzduh, strigătele văcarilor se înteteau :

— *Jilloo* ¹ ! *Jilloo* ! Ține acolo ! Hei ! Acolo ! Dă-i zor !

Santos Luzardo urmărea încordat spectacolul acesta însuflețit, cu ochii aprinși de răbufnirea amintirilor din copilărie ; pe atunci, alături de tatăl său, împărțea laolaltă cu peonii primejdiile strîngerii vitelor. Nervii lui, care uitaseră emoția asta sălbatică, o trăiau acum din nou, vibrînd la unison cu îndrăzneala oamenilor și animalelor ce năvăleau în *llanura*. Cîmpia îi părea mai vastă, mai impunătoare și mai frumoasă ca oricînd, fiindcă, între hotarele ei de necuprins, omul domina animalele și era loc destul pentru toți.

Aprigul *rodeo* se încheiase. Sute de vite erau adunate laolaltă. Treaba fusese aspră. Caii gîfîiau, scăldați în sudoare și acoperiți de spumă, cu coastele înșingerate, mulți dintre ei răniți de coarnele taurilor. Dar nu se isprăvisese totul. O mulțime de vite erau furioase și neliniștite, dădeau buzna către marginea cercului, sau căutau să-și deschidă drum printre vitele îmblînzite, năpustindu-se cu coarnele înainte, vrînd să scape și dînd de furcă fără încetare celor care le țineau pe loc. O larmă asurzitoare umplea întinderea savanei — mugetul vacilor care își chemau vițeii rătăciți ; plînsul vițelilor care își căutau mamele prin învîlmășeală ; răgetul taurilor cap de cireadă care își pierduseră vitele ; mugetele înfricoșate cu care acestea

¹ Strigăt de îndemn în limbajul crescătorilor de vite sud-americani.

le răspundeau, scormonind pământul cu copitele ; sunetul sec al coarnelor izbite între ele ; bufnete înfundate de coaste, iscate de îmbrâncelile vitelor ; strigătele răgușite ale oamenilor.

Între timp, se părea că animalele au început să se liniștească. Taurii capi de cireadă erau găsiți de vitele lor și, pe măsură ce acestea li se adunau în jur, se potoleau iureșurile sălbatice, mugetele și frământarea se domoleau, lăsînd să se audă cîntecele liniștitoare ale văcarilor. Aceștia rămăseseră pe locurile lor, formînd un cerc mare în jurul puhoiului de vite, în vreme ce călăreții care aveau caii răniți se îndreptau spre o pădurice din apropiere ca să-i schimbe cu alții. Antonio tocmai voia să poruncească să se scoată deoparte taurii *madrineros* și să se înceapă împărțirea vitelor, cînd, deodată, din greșeala unuia dintre văcari, care descălecaseră să strîngă chinga calului chiar în clipa cînd un taur își deschidea drum din inima cirezii, năpustindu-se năvalnic înainte, se dezlănțui stihia.

— Săriți ! Iute ! strigară într-un glas toți cîți își dădură seama de primejdie, alergînd într-un suflet să stăvilească risipirea animalelor.

Era însă prea tîrziu. Într-o zvîcnire nemaipomenită, vitele se repeziră în urma taurului prin trecerea deschisă de el, revărsîndu-se pîlcuri-pîlcuri în savană.

— Vrajitoare blestemată ! se înverșunară peonii de la Altamira, aruncînd cele petrecute pe seama descînte-celor *doñei* Bárbara.

În schimb lui Antonio nu-i scăpase faptul că greșeala văcarului — nimeni altul decît unul dintre frații Mondragones, cel poreclit Jaguarul — nu fusese doar o întîmplare, ci, dimpotrivă, fusese săvîrșită cu bunăștiință...

Într-adevăr, băgînd de seamă că viteii neîntărcați ai celor mai multe dintre vacile de la Altamira erau

însemnați hoștește cu fierul moșiei El Miedo, Jaguarul se prefăcu că strînge chinga calului, și asta tocmai în clipa cînd văzu lămurit cum taurul își deschidea drum prin cireadă, amenințînd să tragă toate vitele după el.

Plăti însă scump devotamentul față de *doña Bárbara*; năvala vitelor îl doborî la pămînt cu cal cu tot și, cînd se risipi norul de praf ridicat de copite și vreo cîtiva se repeziră la locul unde căzuse, nu mai găsiră decît un leș de carne terçuită, acoperită de sînge și de pămînt.

În acest timp, robît de instinctul său de *llanero*, Santos Luzardo dăduse frîu liber calului, alăturîndu-se goanei văcarilor.

Cineva îi strigă :

— Hei, vitele au să țîșnească prin luminișul limbii ăleia de pădure și au în frunte un taur năprasnic !

Era Păsăroiul, care zorea să-l ajungă și să-i stea în preajmă.

Spre Santos alergau de asemenea Antonio și Carmelito, precum și doi oameni de la El Miedo. Toți cu lasourile în mînă, gata să înșface taurul din pricina căruia se dezlănțuisese această nebunie.

Santos își pregăti lasoul, îndreptîndu-se spre luminișul limbii de pădure pe care i-o arătase Păsăroiul.

Vitele se iviră îndată, puhoi. La strigătele văcarilor, apucară buluc în sus, spre vadul unei gîrle ce tăia savana ; din gloata lor se desprinsese însă, arțăgos, un taur voinic, cu coarne puternice.

— Păi ăsta-i gălbiul țintat în frunte, care de doi ani încoace ne tot dă de furcă ! icni Păsăroiul. Lasă, de data asta nu ne mai scapă el !

Taurul se opri o clipă în loc, apoi zvîcni de colo-colo, cu botul în pămînt, frîngîndu-și privirea de la unul la altul, cătînd buimac la oamenii ce veneau asupra-i din toate părțile ; în cele din urmă se repezi spre marginea pădurii, în lungul căreia venea Luzardo.

— Aruncați lasoul, că vă ia în coarne ! răcni Păsăroiul.

Văzîndu-l în primejdie, prins între marginea pădurii și taur, Carmelito și Antonio îi alergau în ajutor, povățuindu-l care mai de care :

— Desprindeți-vă de poala pădurii, că dă năvală dihania !

— Smuciți calul într-o parte !

Santos Luzardo nu le auzea sfaturile, dar nici nu avea nevoie de ele : nu pierduse chiar de tot îndemînarea de la 15 ani. Cu o mișcare iute, de călăreț încercat, evită ciocnirea, tăind calea taurului, și azvîrli lasoul pste crupa calului. Taurul primi funia chiar pe coarne.

— Și încă pe jumătate întors în șa ! strigă Păsăroiul, plin de admirație. Ehei, avem oameni pricepuți pe-aici !

În clipa următoare, Santos opri scurt calul, proptindu-se zdravăn în loc ; taurul avea însă o putere uriașă și era nevoie de mai multe lasouri ca să fie răsturnat la pămînt. Cînd funia se întinse ca o coardă la opintirea nemaipomenită a coarnelor, calul, copleșit de forța ce trăgea dinspre coadă, se lăsă pe picioarele dinapoi, cu un geamăt sugrumat. Acum taurul se întorcea împotriva lui Santos, dar Antonio, Carmelito și Păsăroiul aruncară lasourile toți trei o dată, scoțînd un întreit strigăt cînd le văzură căzîndu-i pe coarne :

— Al nostru e !

Caii se încordară, funiile vibrară surd, și taurul se prăbuși la pămînt, cu picioarele în sus, ridicînd un nor de praf.

Peonii se năpustiră îndată asupra lui.

— Apucă-i coada, Păsăroiule ! porunci dintr-o suflare Antonio. Eu îl țin de coarne, și Carmelito îl leagă.

Luzardo, amintindu-și de tinerețe, spuse :

— Puneți-i funia în bot și scobiți-l pe loc.

Păsăroiul înșfăcă iute coada taurului, i-o trecu printre picioarele dinapoi și, trăgînd de ea din toate puterile, îl răsturnă într-o rînă, în timp ce Antonio îl apăsa de coarne la pămînt. Redus la neputință, mai înainte să se dezmeticească din buimăceala căderii, Carmelito îi găuri buza de sus, trecîndu-i funia prin rană, apoi îl scobi dintr-o tăietură, mînuind cuțitul cu pricepere, și-i marcă urechile cu semnul Altamirei.

— Asta n-o să ne mai dea de furcă, zise el cînd isprăvi treaba. Pînă una-alta, să-l legăm de trunchiul unui copac.

— He, he, căpățînosul ăsta e un altamirean convins ! N-a vrut alt fier decît ăla care a însemnat-o și pe mă-sa, zise Păsăroiul. A așteptat să vină stăpînul, să se predea în mîinile lui. De asta nu l-am putut prinde în hăituiala de data trecută.

— Și l-am prins pe cînte ! încheie Carmelito. Dacă unul nedeprins aruncă lasoul așa, atunci nouă ce ne mai rămîne de făcut ?

Iar Antonio Sandoval, încîntat de fapta stăpînului său, adăugă :

— Un *llanero* rămîne *llanero* pînă la a cincea spiță !

În acest timp, *doña Bárbara* se apropie cu zîmbetul pe față de grupul lor.

— Ei, *llanero* șiret ce-mi sînteți ! Și spuneți c-ați uitat obiceiurile pămîntului ăstuia !

Zicînd acestea, nu se gîndea nici la afrontul suferit cu puțin mai înainte, nici la faptul că ea însăși știa — și încă mult mai bine decît *Luzardo* — să doboare un taur cu lasoul și să-l scobească în plină savană.

Nu era decît o femeie care văzuse un bărbat interesant și fapta lui curajoasă.

— N-am fost singur, nu-i mare lucru, spuse Santos. În schimb, am auzit că dumneavoastră doborâți vitele la pământ ca și cel mai dibaci peon.

Doña Bárbara surîse :

— Văd că vi s-a vorbit despre mine. Cîte oare nu vi s-au povestit ? Eu aş putea să vă spun și alte lucruri, pe care poate nu le-ați auzit, și nu-s lucruri lipsite de interes. Dar mai avem timp pentru asta.

— Avem timp, firește, răspunse Luzardo sec, dîndu-i să înțeleagă cît de puțină plăcere îi face să stea de vorbă cu ea.

Doña Bárbara tălmăci însă altfel lucrurile în sinea ei : „Asta a căzut și el în *rodeo*“.

Luzardo dădu pîteni calului, să-și ajungă din urmă peonii, care se îndepărtau, după ce legaseră taurul de trunchiul unui arbore, lăsînd-o încă o dată singură în mijlocul savanei.

Ea rămase o vreme pe loc, cu amăgirea unui zîmbet de izbîndă pe față, privind cum se depărta bărbatul acela disprețuitor și murmurînd :

— Lasă-l să se ducă. Asta trage acum funia lasoului după el.

Ceva mai încolo, la rădăcina copacului, cu fruntea în pământ, taurul schilodit boncăluia surd.

De astă dată, *doña Bárbara* avu un alt zîmbet.

V

Schimbarea la față a doñei Bárbara

Schimbările ciudate care începură să se petreacă din ziua aceea cu *doña* Bárbara dădură loc la fel și fel de vorbe batjocoritoare printre peonii de la El Miedo.

— Eh, frățioare ! Ce-o fi pățit *señora* de nu mai dă pe la noi ca-nainte, cînd se-nvolbura în ea sîngele de alb cu cel de indiană și venea țîfnoasă și cu gura mare ca o *chenchena* ? Nu mai vine nici să ne acompanieze din *bandurria*¹, cum făcea cînd era în toane bune. Stă închisă în casă, ca o adevărată *señora*, ba pînă și față de Balbino, e, vorba ceea : „Ieri te cunoșteam, azi nu mai vreau să știu de tine“.

— La naiba, măi frate ! Nu știi, cum e peștele, așa trebuie să fie și undița ! Țsta de acum nu-i din cei care umblă în cete și pică plecon în plasă. Trebuie să-l păcălești ca să muște nada.

Numai că zilele treceau, și Luzardo nu se arăta la El Miedo.

— Măi frate, peștele ăsta nu cumva n-o fi vrînd să muște ? Că nu i se vede nici umbra prin apă.

— Țsta nu-i dintr-ăia care trage la măsea, ori vre-unul pe care să mi-l deoache din pahar, zicea omul, vorbind pe față de băutura descîntată pe care *doña*

¹ Un fel de gitară, cu 12 coarde.

Bárbara o dădea bărbaților de care se îndrăgostea, ca să le nimicească voința.

Nu lipsiră nici vorbele despre vegherile tainice din odaia cu vrăjitoriile :

— Unde mai pui că „asociatul“ n-a avut odihnă nopțile astea. L-a ținut pînă tîrziu afară din iadul lui. Noapte de noapte l-a tot prins pe drum bătaia din aripi și cîntatul cocoșilor.

— Nu cumva de partea ailaltă e o putere la fel de mare ?

— Ori s-au cam isprăvit puterile de partea asta, că prea au tras de ele.

— Hm ! Să nu-ți închipui una ca asta, zise Juan Primito. În dimineța de *rodeo* de la Mata Obscura *señora* i-a lăsat acolo ochii ei, și el, vrea, nu vrea, trebuie să vină să i-i aducă.

Tot lucruri care le treceau peonilor zdrahoanei prin cap, spre a-și desluși schimbările petrecute cu ea, dar fără să le știrbească nici respectul, nici credința cu care o slujeau.

Nici *doña* Bárbara însăși nu se putea lămuri în această privință, căci totul pornea de la niște simțăminte noi în viața ei, asupra cărora nu avea încă stăpînire.

Pentru prima oară se simțise femeie în prezența unui bărbat. Se dusesse la *rodeo* de la Mata Obscura cu gîndul să-l prindă pe Santos Luzardo în mreaja fatală a farmecelor ei, să ia de la capăt cu el povestea lui Lorenzo Barquero ; dar, deși era încredințată că nu o stăpîneau în viață decît lăcomia și ura neîmpăcată față de bărbat, ea ducea acolo fără să știe — în patima sufletului ei chinuit de aceste simțăminte, ca și în pornirile naturii ei croite pentru dragoste — dorul neîmplinit al unei adevărate iubiri. Pînă atunci, toți amanții pe care îi avusese — victime ale lăcomiei, ori unelte ale cruzimii ei — îi aparținuseră așa ca

dobitoacele care purtau semnul fierului său ; dar cînd se văzu disprețuită în două rînduri de omul acesta, care nici nu se temea de ea și nici nu o dorea, simți — cu aceeași forță năvalnică a imboldurilor ce-o întăritaseră totdeauna spre distrugerea bărbatului, obiect al urii ei — că dorea să fie a lui, chiar dacă ar fi trebuit să-i aparțină așa cum îi aparțineau vitele ce purtau pe crupă semnul fierului Altamirei.

La început o cuprinse o nevoie furtunoasă de a se agita ; dar nu în felul chinuit și întunecat care o împingea mai înainte să-și dezlănțuie instinctele-i prădalnice, ci dorința aprinsă de a se desfăta singură de acea priveliște necunoscută a sufletului ei, ce-și arăta-se pe neașteptate fața. Petrecea zile întregi gonind prin savane, fără scop și fără țintă, biciuită de vînt, beată de soare și de nemărginirea cîmpiei — numai să cheltuiască prisosul de energie stîrnit în ea de senzualitatea-i aprinsă în dorința unei dragoste adevărate, la 40 de ani.

În același timp, bucuria — fără să fie nici pe departe bunătate — o făcea darnică. Într-o zi împărți peonilor bani cu pumnul : ca să petreacă. Au stat oamenii și s-au holbat la banii ce le umpleau palmele, le-au cercat zimții, i-au sunat de piatră și tot nu le venea să creadă că-i argint curat. Cît era de zgîrcită *doña Bárbara*, cine să creadă în dărnicia ei ?

Plănuî un adevărat ospăț în cinstea lui Santos Luzzardo cînd acesta va lua parte la hăituiala următoare, la El Miedo. Voia să-l copleșească, să facă o petrecere de pomină, încît el și oamenii lui să plece mulțumiți și să se pună capăt odată dușmăniei dintre stăpînii și peonii celor două *hato-uri*.

O tulbura gîndul că va ajunge să fie iubită de bărbatul acesta, care nu avea nimic comun cu cei pe care îi cunoscuse ea pînă atunci : nici senzualitatea respingătoare pe care o citise din prima clipă în privirile

lui Lorenzo Barquero, nici brutalitatea de masculi a celorlalți, și comparația asta o făcea să-i fie rușine că s-a dăruit unor amanți destrăbălați și grosolani, cînd pe lume existau și alții, ca el, care nu se pierd la primul zîmbet al unei femei.

O clipă încercă ispita să se folosească de „puterile” ei vrăjitoarești, să conjure spiritele rele supuse voinței vracilor *dañeros*, să-l roage pe „asociat” să i-l aducă pe bărbatul acesta disprețuitor ; dar se scutură îndată de ispită, cu o scîrbă neînțeleasă. Femeia care apăruse în ea, în dimineața de la Mata Obscura, voia să dobîndească totul numai prin farmecul ei de femeie.

Santos însă nu se arăta de loc, și ea umbla gînditoare, deși totdeauna gătită ; măsura în neștire terasele conacului, cu ochii ațintiți în pămînt și brațele încrucișate la piept, sau își trecea vremea stînd lipită de parmaclîc, cătînd cu privirea în zare, spre Altamira, sau pleca să rățăcească prin savană. Numai că acum calul nu se mai întorcea ca altădată, acoperit de spumă și cu coastele însîngerate. Tot drumul nu era decît o preumblare liniștită, îngîndurată.

Alteori, nu savana era ținta privirilor, nici Altamira ținta visărilor ei, ci rîul și piroga unde cuvintele lui Asdrúbal o făcuseră să se înfioare întîia oară de pîlpîirea acestei dorințe de bine, care încerca acum să i se înstăpînească în inima scîrbită de faptele silniciei.

Și, iată, într-o bună dimineață îl văzu pe Santos Luzardo venind spre El Miedo.

„Așa trebuia să se întîmple !” își spuse ea.

Dînd glas în sinea ei acestui gînd, în clipa aceea, lehametisită de simțămintele și superstițiile zdrahoanei — care se credea ocrotită de forțe supranaturale — adevăratul miez al ființei sale lăuntrice învinse voința ei născîndă de înnoire.

Santos descălecă sub arborele de scorțișoară din fața conacului și se îndreaptă spre terasa de la intrare, cu *sombrero*-ul în mână.

Doña Bárbara ar fi trebuit să înțeleagă dintr-o ochire că nu putea pune multe speranțe în această vizită, întrucît atitudinea lui *Luzardo* vădea numai stăpînire de sine ; dar ea nu ținea seama decît de propriile-i simțăminte, așa că îl primi cu brațele deschise.

— Lucrurile plăcute se lasă totdeauna așteptate. Fericiți ochii care vă văd, doctore *Luzardo* ! Poftiți, poftiți ! Fiți bun și luați loc. În sfîrșit, am marea plăcere să vă văd la mine acasă.

— Mulțumesc, *señora*. Sînteți foarte amabilă, vorbește Santos sarcastic. Și urmă îndată, fără să-i mai lase răgaz pentru alte cuvinte măgulitoare : Vin cu o cerință și cu o rugămintă. Prima, relativă la împrejmuirea proprietății, despre care v-am și scris.

— Tot vă mai gîndiți la asta, doctore ? Credeam că v-ați convins că așa ceva nu e posibil și nici potrivit aici.

— În ce privește posibilitatea, depinde de mijloacele fiecăruia. Ale mele sînt deocamdată extrem de modeste, încît mă văd silit să mai aștept cîtva timp pînă să împrejmuiesc *Altamira*. Cît despre faptul dacă e potrivit sau nu, fiecare cu punctul său de vedere. Pentru moment, mă interesează să știu dacă dumneavoastră sînteți dispusă să suportați jumătate din cheltuielile pentru gardul despărțitor dintre pămînturile noastre, așa cum se și cuvine. Înainte să iau alte hotărîri, m-am gîndit să discut această chestiune...

— Spune odată, omule ! îl îmbie ea. Și adăugă zîmbind : Prieteneste !

Santos făcu un gest de demnitate ofensată și zise :

— Cu puțini bani, de care dumneavoastră nu duceți lipsă...

— Referitor la bani, la cheltuială, asta contează cel mai puțin, doctore Luzardo. Vi s-a spus, desigur, că sînt neîncăput de bogată, deși vi s-a vorbit, bănuiesc, și despre zgîrcenia mea, nu-i așa ? Dar dacă e să plecăm urechea la ce se șoptește...

— *Señora*, o întrerupse Santos energic, să rămînem la subiect. Nu mă interesează cîtusi de puțin să știu dacă sînteți bogată sau nu, nici să cercetez dacă aveți sau nu cusururile ce vi se pun în seamă. Am venit să vă întreb un anumit lucru, și aștept răspunsul dumneavoastră.

— La naiba, doctore ! Autoritar mai sînteți ! exclamă zdrahoana, reluîndu-și expresia surîzătoare, dar nu dintr-o falsă amabilitate, ci fiindcă încerca într-adevăr o plăcere să-l descopere autoritar pe bărbatul acesta. Nu îngăduiți unui om... adică unei femei să abată discuția nici măcar pentru o singură clipă...

Dîndu-și seama că el începea să piardă teren și că ea punea stăpînire pe situație, datorită cinismului ori cine știe cărui alt lucru — ceea ce în tot cazul dovedea o natură bine călită — Santos se muștră pentru ieșirea lui și spuse zîmbind :

— Nu despre asta e vorba, *señora*. Vă rog stăruitor să revenim la chestiunea noastră.

— Fie. Ideea împrejurării mi se pare bună. În felul acesta se va pune capăt odată pentru totdeauna neînțelegerilor asupra liniei de hotăr dintre proprietățile noastre — chestiune atît de veche și atît de neclară.

Și apăsă pe ultimele cuvinte într-un chip anume, care puse din nou la încercare stăpînirea de sine a oaspetelui.

— Întocmai, încuviință el. Am stabili o situație de fapt, dacă nu chiar și de drept.

— Dumneavoastră trebuie să vă pricepeți mai bine decît mine în treaba asta, doar sînteți avocat.

— Dar foarte puțin iubitor de procese, după cum o să vă dați seama.

— Într-adevăr, sînteți un om ciudat. Mărturisesc că n-am întîlnit încă un om atît de interesant ca dumneavoastră. O clipă. Nu vă pierdeți răbdarea. N-am să abat discuția încă o dată. Ferească sfîntul ! Dar ca să vă pot răspunde, trebuie mai înainte să vă pun o întrebare. Pe unde ridicăm gardul ? Pe la casa de la Macanillal ?

— Ce rost are întrebarea ? Nu știți oare unde am început să pun stîlpii ? Afară numai dacă pretindeți că linia de hotar nu corespunde nici acum realității.

— Nici nu corespunde, doctore.

Și-l privi drept în ochi.

— Adică dumneavoastră nu vreți să vorbiți... prietenește, cum singură ați spus adineauri ?

Ea îi răspunse cu o undă mîngîioasă în glas :

— De ce adăugați : „Cum singură ați spus ?“ De ce nu ziceți simplu : „Prietenește ?“

— *Señora !* protestă Luzardo. Știți foarte bine că noi nu putem fi prieteni. Eu mă pot arăta îngăduitor pînă la punctul de a fi venit aici să discut cu dumneavoastră ; dar nu cred că mi-am pierdut memoria.

Fermitatea plină de calm cu care rostise aceste cuvinte sfîrși prin a o subjugă pe zdrahoană. Zîmbetul acela insinuant — amestec de cinism și de istețime — îi pieri de pe față și se uită lung la omul care îndrăznise să-i vorbească așa, se uită la el cu respect și în același timp cu pasiune.

— Dacă v-aș spune, doctore Luzardo, că gardul acesta ar trebui ridicat mult mai departe de Macanillal ? Și anume, acolo unde era linia de hotar a Altamirei înainte de procesele acestea care nu vă permit azi să mă socotiți prietenă ?

Santos încreți fruntea, dar reuși să-și păstreze singele rece și de astă dată.

— Sau vă bateți joc de mine, sau eu visez, zise el rar, dar fără asprime. Înțeleg că îmi făgăduiți o restituire, însă nu înțeleg cum puteți face asta fără să mă jigniți.

— Nu-mi bat joc cîtuși de puțin, și nici dumneavoastră nu visați. Nu mă cunoașteți încă, doctore Luzardo. Mă cunoașteți doar în ceea ce vă privește direct : știți că eu v-am luat pe nedrept pămînturile de care vorbim ; dar, credeți-mă, doctore Luzardo, vinovatul în treaba asta sînteți dumneavoastră însuși.

— De acord. În cazul de față există însă o autoritate de lucru judecat, așa că mai bine să nu mai discutăm.

— N-am spus încă tot ce trebuie să vă spun. Vă rog să mă ascultați. Dacă aș fi întîlnit în calea mea oameni ca dumneavoastră, alta ar fi fost povestea vieții mele.

Santos Luzardo simți din nou acel imbold de curiozitate intelectuală care la *rodeo* de la Mata Obscura era gata să-l împingă să sondeze abisul acestui suflet dur și sălbatic, ca și *llanura* în care se zbuciuma, dar care avea, poate, aidoma *llanurei*, colțurile lui odihnitoare de umbră și apele lui liniștite, pajiștile lui pure, de unde zbucneau fără de veste aceste cuvinte — confesiune și revoltă în același timp.

Confesiune și revoltă a unui suflet tare în fața sorții — într-adevăr, asta era în cuvintele *donei* Bárbara, căci, rostindu-le, nu avea nici măsluială în suflet, nici dulcegărie în inimă. În clipa aceea dispăruse femeia îndrăgostită și dornică de mîngîieri adevărate, ea își prisosea sieși și se punea față în față, mîndră, cu adevărul ei lăuntric.

Santos Luzardo încercă emoția de a fi auzit un suflet într-o frază.

Ea însă se înturnă îndată în lumina-i vulgară :

— Vă restitui aceste pămînturi printr-o vînzare fictivă. Primiți, și redactăm actul numaidecît. Adică dumneavoastră îl redactați. Am hîrtia timbrată și ștampile. Autentificarea și înregistrarea o facem atunci cînd hotărîți dumneavoastră. Să aduc hîrtia ?

Luzardo, socotind potrivit să pună în discuție cel de al doilea scop al vizitei sale, răspunse :

— O clipă. Vă mulțumesc pentru bunăvoința ce-mi arătați, fiindcă a fost precedată de niște cuvinte care m-au impresionat, într-adevăr ; dar v-am spus din prima clipă că urmăresc două scopuri venind în casa dumneavoastră. În loc să-mi restituiți mie aceste pămînturi, pe care, moralmente, le socot ca și restituite, faceți altceva, un lucru pentru care v-aș fi și mai recunoscător : redați fiicei dumneavoastră pămînturile Barquereñei.

De astă dată, adevăratul miez lăuntric al *doñei* Bárbara făcu să se prăbușească dorința ei de înnoire. Se așează din nou în balansoarul din care abia se ridicase și, privindu-și atentă unghiile, cu o voce care zgîria urechea, spuse :

— Vai de mine ! Tocmai acum ați găsit să-mi vorbiți despre ea ? Am auzit că Marisela s-a făcut frumuseală foc. Că a devenit alt om de cînd trăiește în preajma dumneavoastră.

Gîndul murdar și calomnios ce se ascundea sub înțelesul cu două fețe al cuvîntului „trăiește“, rostit pe un ton răutăcios, îl făcu pe Santos să se ridice în picioare, ca la o poruncă.

— Trăiește în casa mea, sub ocrotirea mea, ceea ce e cu totul altceva decît ați vrut să spuneți dumneavoastră, preciză el, cu o voce vibrînd de indignare. Trăiește sub ocrotirea mea fiindcă nu are o bucată de pîine, atunci cînd dumneavoastră sînteți neînchipuit de bogată, după cum singură ați spus. M-am înșelat,

am venit să vă cer ceea ce nu puteți da : sentimente de mamă. Socotiți că n-am discutat nimic, nici despre asta, nici despre altceva.

Și plecă fără un cuvânt de rămas bun.

Doña Bárbara se repezi la masa de scris, în al cărei sertar păstra revolverul atunci când nu-l purta la ea, dar cineva îi prinse mâna și îi spuse : „Nu vei ucide. Tu, acum, nu mai ești aceeași.“

VI

Monstrul din apa Bramadorului

Joia mare. Zi de post, oprită de la carnea dobitoacelor ce trăiesc pe uscat, pentru că pământul e trupul Domnului, care astăzi își dă suflarea pe cruce, și cine mănîncă din carnea dobitoacelor ce-și trag carnea din pământ necinstește și chinuiește cu dinții lui însuși trupul Domnului. Zi în care nu se lucrează : nici în savană, nici în țărcuri, pentru că asta ar aduce ruină pentru toată viața ; zi în care cășeriile stau închise, pentru că laptele ce se bate în zilele sfinte nu se încheagă și se face sînge. Zi în care se pescuiesc numai broaște-țestoase, se vînează caimani și se căpăcesc fagurii în stupării.

Întîia îndeletnicire aduce pe masă mîncarea îndrăgită de orice *llanero* în Joia și Vinerea mare ; cea de a doua ascultă de tradiție și folosește răgazul acestor zile spre a bate stufărișul apelor forfotind de caimani, și pentru a mai scăpa de ei, și pentru că pielea și colții de caiman sîrînși acum au mai mult har tămăduitor și mai multă putere ca amulete.

O îngrăditură ascunsă cu crengi stătea întinsă curmeziș, tăind albia de la un mal la altul și lăsînd în mijloc o trecere îngustă, o „poartă“, unde privegheau „portarii“, cufundați în apă pînă la brîu, în timp ce de undeva, din sus, hăitașii, cu nuiiele lungi

în mînă, răcnind de mama focului, biciuiau fața rîului, ca să alunge la vale orice viețuitoare pitulată în undele tulburi.

Ghemuiți dinapoia crengilor, cu mîinile afundate în apă și gata să le împreune ca să înhațe prada dorită, „portarii” pîndeau în tăcere. Uneori, o bruscă încordare a mușchilor feței, sau o paloare fugară arăta că un caiman le trece printre mîini.

Santos se opri să privească la îndrăzneța îndeletnicire a oamenilor săi, și nu trebui să se scurgă mult timp pînă să vadă umplută cu broaște-țestoase o groapă mare cu apă, săpată anume pe malul nisipos. După aceea se îndreptă spre locul unde se afla restul peonilor, la vînătoare de caimani.

Ca și toate celelalte ape din *Ilanura*, și rîul Bramador era o adevărată crescătorie de caimani, de colții cărora pieriseră multe vite în acele zile. Tocmai din pricina asta și Antonio o alesese pentru știutele obiceiuri din Joia mare.

Vînau caimanii trăgînd în ei cu gloanțe, ori îi prindeau cu harponul de pe mal, dar cînd sosi Luzardo, era o bună bucată de vreme de cînd nu se mai auzea nici o împușcătură, și o sumedenie din acei cumpliți stăpînitori ai apei zăceau pe plajă, cu burțile în sus.

— Ei, gata vînătoarea? întrebă Antonio. *Don* doctor ar fi avut poftă să tragă și dînsul cîteva gloanțe.

Vînătorii stăteau tăcuți toți, trași nițel mai la o parte de lîngă mal, urmărind cu încordare ceva ce se petrecea în susul apei. Îi făcură semn să tacă și el. Antonio își aruncă privirea într-acolo și șopti lui Luzardo :

— Vedeți tigvele ale două de *taparas*¹, care plutesc în mijlocul albiei? Sub ele se află doi oameni. Pîndesc un caiman, să iasă la vedere, ca să-l înjunghie pe

¹ *Tapara*, fruct al unui arbore din America de Sud. Curățat de miez și uscat, coaja lui servește ca recipient pentru lichide.

sub labelle dinainte, sub apă. E vinătoarea cea mai prețuită aici. Păsăroiul și María Nieves stau pitulați sub tigvele alea două, nici vorbă !

— Chiar ei sînt, adevări Carmelito. Și-l pîndesc, nici mai mult, nici mai puțin, decît pe Chiorul de la Bramador, care s-a lăsat alungat de hăitași pînă aici.

Era tocmai caimanul asupra căruia voise să tragă Luzardo cînd poposise sub *palodeagua* în ziua sosirii sale. Năpastă a vadurilor de pe Arauca, nici nu se mai știa cîți oameni și cîte vite răpusese. Se spunea că trăiește de sute de ani și, cum scăpa mereu nevătămat, căci gloanțele nu-i străpungeau spinarea solzoasă, ajunsese să se creadă că ar fi vrăjit, și că de asta nu-l vătămă glonțul. De obicei stătea la pîndă la gura apei Bramador, aflată acum pe pămîntul moșiei El Miedo. Dar de acolo stăpînea tot riul Arauca, precum și afluenții acestuia, făcînd lungi preumblări, după care se întorcea cu burta plină, să-și mistuie prada pe îndelete, pirotind la soare pe plajele de la gura Bramadorului. Aici era la adăpost de orice, fiindcă *doña Bárbara*, superstițioasă, poruncise să nu-l atace nimeni, mai ales că, pornind în susul apei, dădea iama în vitele Altamirei.

— Nu trebuia să-i lași, Carmelito, zise Santos. N-are rost ca Păsăroiul și María Nieves să-și primejduiască viața așa. Fă-le semn să iasă pe mal.

— Prea tîrziu, intră în vorbă Antonio. Găurile din tigvele de *taparas* prin care văd sînt în partea cealaltă. Prea tîrziu. Acum barem nici să se miște nu pot. Caimanul e aproape de ei, vine înapoi. Ia uitați-vă ce dîră lasă în apă !

Într-adevăr, la vreo cîțiva pași de tigvele de *taparas*, fața apei începea să se încrețească ușor.

— Ssst ! făcură toți într-un glas, lăsîndu-se pe vine, ca să nu fie zăriți.

Cu majestatea bătrîneții și a cruzimii sale, caimanul își scoase la iveală hidoasa-i căpățână și spinarea-i uriașă, cu creasta împlătoșată de solzi mari.

Cele două tigve de *taparas* se mișcară încetișor către malul celălalt, ca împinse de curent. Se auzi cum privitorii încordați răsuflă ușurați.

— S-au dat de partea ochiului celui chior al dihăniei, murmură Antonio.

Tigvele de *taparas* continuară să se miște, de astă dată înspre caiman, și cu toate că el nu le vedea, fiind ieșit cu totul deasupra apei și cercetînd plaja cu ochiul cel teafăr, primejdia nu trecuse încă, întrucît oamenii se aflau acum chiar sub botul lui, și cea mai neînsemnată greșală i-ar fi costat viața.

Într-adevăr, dihania întoarse deodată capul și căță lung la ceea ce plutea la fața apei. Trei carabine îl luară la ochi de pe mal, știind bine că pun în joc viața celor doi oameni dacă nu lovesc ținta. Caimanul tocmai se pregătea să se scufunde din nou, cînd o clătinare bruscă a tigvelor arată că Păsăroiul și Maria Nieves le-au părăsit și au trecut la atac, riscînd totul pe o carte, de altfel singura scăpare ce le mai rămînea.

Se stîrni o involburare în apa noroioasă, matahala uriașă zvîcni încoace și încolo, coada-i năprasnică se ridică de mai multe ori în aer, bătînd apa cu un plescăit spăimîntător, și, în cele din urmă, caimanul se răsturnă cu burta-i albă, enormă, în sus și rămase nemîșcat, sîngerînd pe sub etichete din față. Păsăroiul și Maria Nieves își scoaseră îndată capetele la iveală, strigînd :

— Uite că ne-a ajutat Dumnezeu !

Iar pe mal, chiote nesfîrșite sărbătoreau fapta îndrăzneată a celor doi.

— S-a isprăvit cu monstrul din apa Bramadorului !

— Așa se va isprăvi cu toate vrăjitoriile de la El Miedo. fiindcă acum avem puterea aici, cu noi.

VII

Miere de albine sălbatice

Roșcovanul de la vad vibrează ca o harpă melodioasă de zumzetul albinelor.

Cocoțați pe crengile unde albinele și-au clădit casa, nepoții lui Melesio le alungă cu fum înăbușitor de zdrențe aprinse, iar fagurii arămii trec din mâinile băieților în cele ale surorilor lor, care așteaptă grămadă la rădăcina pomului.

Dacă vreunea i se încurcă în păr vreo albină furioasă, fug toate, scoțind țipete ascuțite, dar curînd dau buzna îndărăt, chicotind gălăgios și ciondănindu-se pentru prada dulce și înțepătoare la gust.

— Tu ai luat. Acuma-i rîndul meu.

— Ba nu. Al meu ! Al meu !

Sînt șapte care se sfădesc pentru faguri, fiindcă Genoveva, cea mai mare, a rămas la vorbă cu Marisela în *caney*-ul cu lavițe în jurul mesei. Mai bine zis, stă cu coatele rezemate de masă și cu obrajii în palme și ascultă ce-i povestește Marisela.

— Dis-de-dimineată mă scol să mă spăl. Ce bună-i apa rece-rece ! Dacă ai ști ce tîmbălău iese din asta ! Cît cade apa pe mine, eu cînt și cînt, și împreună cu mine prind glas cocoșii, găinile, rațele și toate orătăniile cocoțate în *saman*. Pe urmă dau fuga la bucătărie, să văd dacă-i gata cafeaua, și cînd Santos iese din

odaie, îi duc o ceașcă cu cafea neagră și amară, că lui așa îi place. Apoi deretic prin casă. Îmi ard mîinile de cît trag cu mătura. Dacă e ceva de cîrpit, iau și cîrlesc, după asta mă apuc de lecții. Cînd e aproape să se-ntoarcă el din savană, mă duc iar la bucătărie, să-i fac de mîncare, că nu mănîncă decît ce-i pregătesc eu, l-apucă sila de alte bucate. Grozav îi mai place curățenia. Toată ziua dau muștele afară și păzesc găinile să nu intre în casă. Acum le-am deprins să se ouă la cuibar. El aduce de fiecare dată flori din savană, numai că găsește vasele pline cu florile pe care le culeg eu de prin preajmă. La început am vrut să pun flori pînă-n tavan. Toată casa era un morman de flori ! Ce-a mai rîs cînd a văzut ! Eu m-am supărat, pe urmă am înțeles că avea dreptate. Ah ! Ce să-ți spun, *chica* ! Nu știi, ieri au intrat niște indieni peste mine în casă ! Eram singură-singurică, el tocmai plecase cu tătucu și cu peonii, iar femeile de la bucătărie spălau la pîrîu, cînd aud pe cineva : „Ei, cumătră, leagă cîinii“. Ies eu și, cînd colo, ce să vezi : în tindă, vreo douăzeci de indieni *yaryros*, zău așa, ca la ei acasă ! Își puseseră săgețile prin colțuri și se pregăteau să ia odăile la rînd.

— Și nu ți-a fost frică, surată ?

— Frică ? Le-am tăiat calea, răstindu-mă la ei : „Afară de aici, nerușinaților ! Cum de dați buzna așa, fără să cereți voie ? Acum asmut cîinii pe voi !“ Bieții de ei ! Erau niște indieni cumsecade, care adunau *changuango*¹ prin savană ; veniseră la conac să ceară sare și *papelón*². Tu știi că pentru ei nu-i dar mai de preț decît o bucată de *papelón*. Dar e prăpădenie dacă unul capătă mai mult decît altul ! Trebuie să le împarți la toți la fel ! Eu o făceam pe supărata și țipam la ei de mama focului : „Neobrăzaților ! Oameni fără

¹ Plantă erbacee cu rădăcini comestibile.

² Melasă din trestie-de-zahăr.

rușine ce sînteți ! Uite ce mi-ați făcut pe jos cu picioarele voastre murdare. De-ar da peste voi acum o ceată de *cuibas*¹, că tocmai umblă pe-aci !” Parcă aș fi pomenit de dracu. Au holbat ochii la mine, sfecbind-o : „Adevărat, cumătră, ai văzut pe-aici niscaiva *cuibas* ?” Dar... de ce oare ți-oi fi povestind eu toate astea ? Ah ! acum știu. De-ai fi văzut cît de îngrijorat a fost Santos aflînd că indienii m-au găsit singură în casă. Seara, cînd făceam lecțiile împreună, nu i se risipiseră încă gîndurile.

Genoveva stă și o privește în tăcere. Ea tresare tulburată, surîde.

— Nu. Nu-i ce-ți închipui tu. Nimic din asta. Doamne ! Ce te uiți așa la mine, surată ?

— Ești tare frumoasă. Pentru tine n-o fi de mirare, ți s-o fi spus de-atîtea ori.

— Poate, dar să vezi... Ei, las-o încolo de treabă !

— Nu te cred. Azi tot ai primit o floare.

— Cele pe care mi le-ai dat tu. El îmi spune că sînt foarte isteată. M-am și săturat s-o aud. Uneori îmi vine să dau naibii lecțiile, să văd, poate că mi-o vorbi altfel. Tu, *chica*, ce te uiți așa la mine ?

— Bluza asta te prinde de minune.

— Mă bucur din toată inima. Dar să nu-ți închipui că nu știu la ce te gîndești.

Îi povestește apoi despre rochiile desenate de Santos, și rîd amîndouă să se prăpădească de „colacul” de la gîtul pupușii desenate de el. Într-un tîrziu, Genoveva lasă ochii în pămînt, începe să bată darabana cu degetele pe masă și, după o vreme, suspină :

— Ce fericită ești tu, zău !

— Hm ! face Marisela. Trebuie să fiu cu băgare de seamă !

¹ *Cuiba*, trib de indieni războinici din Columbia și Venezuela

— De ce ?

— Tu știi ce vreau să spun.

— Eu ? Ce să știu, surată ?

— Hai și nu te prefacă. Spune drept. Și tu ești îndrăgostită de el.

— Îndrăgostită de *don* doctor, o biată fată ca mine ! izbucnește Genoveva. Ți-ai pierdut mințile, surată ? E un tânăr foarte chipeș, da', vorba ceea, nu-i de nasul meu.

Și Marisela întreabă îndată, numai pentru plăcerea de a spune și ea :

— Nu-i așa că e foarte chipeș ?

Fără să vrea, în cuvintele ei sună tristețea cu care vorbești despre lucrurile cu neputință de dobândit. Auzindu-se, își dă seama singură că și ea și-a făcut visuri, fiindcă purtarea lui Santos față de ea poate să arate orice, afară de dragoste : asprime de părinte sau de dascăl, atunci când îi dă sfaturi sau îi face vreo muștrare ; prietenie de frate mai mare, atunci când e voios, iar uneori, când ea stă și îl privește în tăcere, dacă tace și el și o privește în ochi, zîmbetul care i se înfiripă pe față vădește atîta superioritate, încît dulcele ei freamăt de dragoste se preschimbă în rușine. Pe lîngă asta, și mai ales în ultimele zile, Santos nu vorbea la masă decît de prietenele lui de la Caracas, și nu pentru a i le da de exemplu, ci din plăcerea de a-și aminti de ele, îndeosebi de una, Luisiana Luján, al cărei nume ea nu-l putea rosti fără să cadă îndată pe gînduri.

— Și eu spun ca tine, Genoveva : nu-i de nasul meu.

Acum bat amîndouă darabana cu degetele în masă, iar albinele sălbatice ce se învîrtesc în zbor pe acolo pun stăpînire pe doi faguri, de a căror dulceață întepătoare nu se mai ating mîinile lacome.

Marisela își drege glasul, vrînd să-și ascundă su-
ghițurile de plîns, și Genoveva o întreabă :

— Ce ai, surată ?

— Mă arde gîtul de cît fagure am mîncat.

Iar Genoveva spune, înțeleaptă :

— Asta-i rău la mierea de albine sălbatice. E tare
dulce, dar arde ca focul.

VIII

Flăcări și colțul ierbii

Departe, în adâncul singurătăților mute, se și auzise tunetul care vestește apropiata venire a ploilor ; către apus luceau grămezi mari de nori, zorite să se adune deasupra munților : de acolo se pornesc și coboară ploile în *llanura* ; în primele ceasuri ale nopții, vîlvătaia scurtă a fulgerului lumina zarea. Vara începea să-și ia rămas bun de la cîntecele greierilor din hățișurile de *chaparrales*, acum ofilite, pășunile se așterneau galbene pînă hăt-departe, iar sub soarele arzător, pămîntul crăpat al smîrcurilor părea tot guri căscate de sete. Văzduhul îmbîcsit de fumul focurilor ce începeau să se lătească prin savană stătea neclintit zile în șir, într-un calm sufocant, și numai uneori, ca o răsuflare gîfîită, de febră, se iscau răbufniri scurte și fierbinți de vînt.

În după-amiaza aceea arșița toropea de moarte. Răsfrîngerile soarelui umpleau de miraje savana, iar în liniștea copleșitoare a întinderilor pustii, nici o mișcare — doar văluirea ca de ape a aerului rărit ; deodată, pășunile se aplecară sub o pală ca de uragan, și atunci începu să se petreacă ceva ciudat : stoluri de păsări de baltă zburau spre partea ferită de vînt, o mulțime de herghelii, de cirezi și de vite singuratice alergau într-o goană nebună în aceeași direcție, unele

abătîndu-se către ȋarcurile de la *hato*, altele apucînd spre largul cîmpiei.

Băgînd de seamă acea neobişnuită mişcare a animalelor, Santos Luzardo, care pirotea în umbra terasei din faţa conacului, se întrebă cu glas tare :

— Ce-or fi avînd vitele de vin la ȋarcuri la vremea asta ?

Carmelito, care trecuse de două ori pe acolo, scrutînd savana, ca şi cînd ar fi aşteptat ceva anume, lămurii îndată :

— Au adulmecat focul, asta e. Ia uitaţi-vă. Colo, după colţul ăla de pădure, răbufnesc flăcări. Dincoace, în spate, se vede pîclă de fum. Arde tot de la Macanillal încoace.

Nişte concepţii rudimentare, profund înrădăcinate în omul de pe cîmpiile venezuelane, precum şi nepuţinţa rarilor locuitori ai *llanurei* în faţa enormităţii pămînturilor care le cer efortul, statornicesc folosirea focului în pragul primelor ploi năprasnice ale anului, drept singurul mijloc potrivit pentru regenerarea păşunilor uscate de secetă şi pentru distrugerea vierme-lui şi a căpuşei ce vatămă animalele ; există obiceiul — aproape o îndatorire de solidaritate — ca orice *llanero* să pună foc păşunilor uscate pe care le întîlneşte în cale, chiar dacă ȋin de o proprietate străină.

Santos însă nu îngăduise asta la Altamira, socotind păgubitor procedeul primitiv al focului şi, împotriva părerilor lui Antonio Sandoval, încercă o experienţă, anume să strămute animalele în alte locuri spre a le scăpa de căpuşe şi să aştepte ca păşunile să se reînnoiască singure, o dată cu începerea ploilor ; voia să compare rezultatele, şi în acest timp studia modalitatea de a introduce un sistem raţional de cultivare a preriilor.

Întrucît iarba de pe întreg domeniul Altamirei era uscată, focul trebuia să se propage cu violenţă, şi, în-

tr-adevăr, curînd, inelul roșu al pălălăii se înfiripă în zare, ca să se lățească văzînd cu ochii peste întinderea vastă a savanei. Hățișurile de *chaparrales* se împotriveau ici și colo cu înverșunare, dar flăcările se aruncau asupra lor răsucindu-se și şuierînd furioase, se zburleau în luptă, înălțînd rotocoale de fum ; lianele plesneau, bufnînd ca niște împușcături. Cînd acea fărîmă de împotrivire era înfrîntă, focul alerga victorios, să-și strîngă din nou rîndurile, și urma să înainteze cu repeziciune, amenințînd să împresoare casele.

Nu era însă nici o primejdie în această privință, mulțumită izolării naturale, formată din dunele de nisip și bătăturile pentru vite din jurul lor ; dar aerul fierbinte ce sufla peste ele era adesea de nerespirat.

— Se pare că treaba asta a fost făcută anume, zise Santos.

— Întocmai, murmură Carmelito. Flăcările astea nu vin încoace de capul lor.

Era singurul peon rămas la conac. Ceilalți, în cap cu Antonio Sandoval, plecaseră îndată după masă să continue vînătoarea de caimani. Carmelito nu se dusesese cu ei ; rămăsese să dea tîrcoale în jurul conacului, de parcă ar fi stat de pază, întrucît un călător de la șes cu care se întîlnise pe drum noaptea trecută îi spusese că, aflîndu-se în crîșma de la El Miedo, i-a auzit șușotind pe frații Mondragones despre o anumită urzeală împotriva Altamirei, pusă la cale pentru a doua zi.

Păstră vestea pentru sine, dornic să-i dea — el singur — o dovadă lămurită de credință lui Santos, așa, fără vorbă.

„Oricîți ar da năvală aici, își spuse el, *don* doctor și cu mine, el cu pușca lui și eu cu cioata mea de flintă, n-o să-i lăsăm să se apropie.“

Acum, însă, înțelegînd că focul din savană era urzeala pusă la cale la El Miedo, își zise : „Cu atît mai

bine. Astuia îi vin de hac întinderile fără iarbă din jur.“

Și chiar așa se și întâmplă ; dar cînd, într-un târziu, fărîmițat de dune în limbi răătăcitoare și părăsit de vînt în liniștea înserării, focul se stinse, savana tăciunită pînă în zare, sub un cer ca de funingine, așternea înaintea ochilor o priveshte sumbră, luminată de un șir de torțe în agonie, acolo, la Macanillal, unde fuseseră puși stîlpii pentru împrejmuire. Era revolta *llanurei*, isprava vîntului dezlănțuit, a pămîntului fără margini, împotriva noului adus de civilizație. Nimi-cise totul, și acum se odihnea ca un uriaș mulțumit, răsuflînd în rafale scurte, ce ridicau vîrtejuri de cenușă.

A doua zi, și încă vreo alte cîteva zile în șir, focul apăru însă din nou în diferite puncte. Vitele sălbatice stîrnite din hățișurile lor se împrăștiară în toate părțile, sporind primejdia la care se expuneau peonii ce zoreau cirezile de vite domestice spre pășunile unde nu ajungea focul ; herghelii întregi de cai sălbatici pieriră sufocate de atîta necurmată alergătură, iar vitele domestice care nu fugiră tîrîte de șuvoiul celor sălbatice se întorceau seara în țarcuri, istovite și flămînde.

Numai porțiunile de savană apărate de apele ce brăzdau Altamira scăpară de pîrjol ; dar se cerură sfortări nemaipomenite pentru a îndrepta într-acolo vitele cîte mai rămăseseră și nu se împrăstiaseră prin *hato*-urile vecine.

— Aici e mîna *doñei* Bárbara ! susțineau cu tărie peonii de la Altamira. Pînă acuma nu s-a văzut pe la noi asemenea prăpăd.

Păsăroiul spuse :

— *Don* doctor, dați-ne încuviințarea dumneavoastră și vreo cîteva cutii de chibrituri, că atîta ne trebuie, mie și prietenului meu María Nieves, și punem foc din toate patru părțile la El Miedo.

Dușmanul violenței își făcu glasul auzit încă o dată :

— Nu, Păsăroiule. Să căutăm vinovații, dacă există, și să-i dăm pe mîna justiției, ca să-și primească pedeapsa.

Lorenzo Barquero, pînă și el ieși din îngîndurarea-i obișnuită, arătînd că trebuie să se întoarcă răul prin rău.

— Dacă există, spui ? Te mai îndoiești că toate astea sînt opera dușmancei tale ? Oare nu dinspre El Miedo a venit focul ?

— Întocmai. Însă pentru a aduce asemenea învinuire trebuie să fii sigur, și deocamdată nu am decît simple presupuneri.

— Învinuire ? Și cine spune că e nevoie să se recurgă la autorități ? Nu ești oare un Luzardo ? Fă ceea ce au făcut întotdeauna cei din familia Luzardo ; răpune-ți dușmanii ! Legea acestui pămînt este îndrăzneala mîinii înarmate : fă-te respectat prin ea. Ucide această femeie care ți-a jurat război. Ce mai aștepți s-o ucizi ?

Era izbucnirea de revoltă a acestui om, ura adunată ani de-a rîndul în sufletu-i umilit, ceva bărbătesc, brutal, dar totuși mai puțin josnic, mai puțin ticălos decît acea totală absență a demnității, care îl făcuse să se lase pradă alcoolului, pentru a-și uita mizeria. Această pornire sănătoasă începuse din primele zile ale șederii sale la Altamira, însă pînă atunci nu îndrăznise să pomenească nici pe departe de *doña Bárbara*. Nu vorbea decît de amintirile din viața-i de student, dar în povestirile sale amănunțite, în care înșira nume și zugrăvea chipurile prietenilor de odinioară, înfățișînd cu migală lucrurile sau întîmplările, se simțea totuși o dureroasă sfortare. Alteori, gîndurile i-o porneau deodată razna, vorbea despre ce nu trebuia să vorbească, dar se oprea la timp, și pentru ca Santos să nu bage de seamă căm înnoadă firul povestirii, se

pierdea în lucruri fără nici o legătură și fără nici o noimă. Din pricina asta, lăsa impresia că gândurile îi alergau ca niște umbre zălude printre ruinele creierului, căutându-se și evitându-se în același timp. Acum, pentru prima oară, pomenea despre femeia care era cauza ruinării sale, și Santos văzu lucindu-i în ochi o cruzime de om rățacit.

— Nu trebuie, Lorenzo, îi spuse el. Și îndată, stingerit, căută să schimbe vorba : Focul vine de la El Miedo, asta-i neîndoios, însă nu e mai puțin adevărat că într-un fel sînt și eu vinovat ; dacă nu mă împotriveam să se incendieze în parte savanele, așa cum cere obiceiul, focul nu s-ar fi întins deodată peste tot. Încercarea de strămutare a locurilor de pășune s-a dovedit o inovație pe care am plătit-o scump. *Llanura* s-a aflat de partea legilor ce domnesc aici din vechime.

Lorenzo Barquero încerca însă un sentiment a cărui intensitate arzătoare putea să înlocuiască sfichiuirea alcoolului, acum, cînd îi lipsea voința să-și refacă viața, iar lumina inteligenței lui pîlpîia într-o dănțuire de umbre bezmetice care i se fugăreau, printre ruinele creierului, căutându-se și evitându-se în același timp. De prisos, deci, ca Santos să caute să-l abată de la gîndul ucigaș.

— Nu. Lasă vorbele. Aici nu există decît două drumuri : să răpui sau să fii răpus. Tu ești puternic, curajos, și te-ai putea face temut. Ucide-o, și fii tu *cacique* în Arauca. Cei din familia Luzardo n-au fost altceva decît *caciques*, și tu nu poți fi altceva, oricît ai vrea. Pe pămîntul ăsta nu e respectat decît cine ucide. Să nu-ți repugne gloria sîngeroasă a ucigașului.

În acest timp, și la El Miedo vechile rădăcini dădeau noi vlăstare. După prăbușirea planurilor sale de refacere a vieții din după-amiaza întîlnirii cu Luzardo, *doña Bárbara* petrecu zile întunecate, urzind răzbunări cumplite, petrecu nopți întregi în odaia unde se sfătuia

cu „asociatul“, dar cum acesta rămînea mut la chemările ei, devenise atît de furioasă, încît nimeni nu îndrăznea să i se arate în cale.

Tălmăcind toate acestea drept semnul unui război definitiv declarat lui Santos Luzardo, Balbino Paibatului planul incendierii savanelor Altamirei, pentru a recîştiga favorurile pierdute ale amantei, socotind că i-a ghicit gîndurile întocmai. Cu treaba asta îi însărcină pe cei doi frați Mondragones care se mai aflau în viață ; aceștia se întorseseră din nou la casa de la Macanillal și erau singurii care la El Miedo ascultau de porunca lui. Și cum păstră totul în cea mai mare taină, temîndu-se de amenințarea *doñei* Bárbara : „Vai de cel ce se atinge de Santos Luzardo !“, femeia crezu la rîndul ei că focurile care au devastat Altamira erau fapta „puterilor“ care o ajutau ; mai ales că distrugerea gardului prin care Luzardo țintea să stăvilească abuzurile ei nu era decît realizarea dorinței ce-o stăpînea. Și rămase încredințată că așa vor cădea, la timpul potrivit, și celelalte opreliști ce o despărțeau de bărbatul rîvnit, și că în clipa cînd va dori ea, el i se va preda, ascultînd orbește.

Ai fi zis că plutește un blestem asupra Altamirei. După truda obositoare de peste zi, printre vitele sălbatice împrăștiate peste tot, cînd oamenii își primejduiau viața mînînd cirezile însetate la adăpătorile care nu secaseră încă, noaptea era nevoie să stea de pază împotriva vulpilor turbate care umblau în haite prin savană și năvăleau pînă și în case, precum și împotriva șerpilor care dădeau buzna, fugind de pîrjol. Și, ca și cum toate acestea ar fi fost prea puțin, Santos mai trebuia să îndure și ieșirile jalnice ale lui Lorenzo Barquero. Bombănea mereu, și o mînie neputincioasă îi tremura în glas, amenințînd că va porni împotriva *doñei* Bárbara, că-și va pune brațul în slujba răzbunării ce-i clocotea în piept.

În sfîrșit, Marisela le punca vîrf la toate. Ciuda pentru dragostea ei neîmpărtășită o preschimbase într-o ființă urîcioasă. Toate acele cuvinte vulgare, ori sîlcite, care ceruseră atîta sfortare pînă să se dezbrace de ele, îi apăruseră din nou în vorbire. Era un adevărat puhoi de mormăieli ori de cîte ori deschidea gura să răspundă la vreo întrebare de-a lui, un plan dinainte gîndit, ca să-i devină nesuferită cu orice chip. Veșnic ursuză, răspundea înțepat dacă el o muștra pe departe :

— Păi de ce nu mă lași să mă-ntorc la mine-n pădure ?

În vremea asta, însă, pe cer treceau neconținut pîlcuri de nori din ce în ce mai mari, noaptea se vedea tot mai des lucirea fulgerelor în marginea zării, iar pasărea *carrao* cînta de zor în toate diminețile — semn că se apropia anotimpul ploilor.

— S-au pornit ploile în Cordillera. Curînd-curînd se schimbă și fulgerele, și nu peste mult va începe să sufle *barinés*¹-ul.

Într-adevăr, a doua zi, după zăpușeala înăbușitoare a văzduhului neclintit, începu să sufle vîntul urîcios care pogoară din Llano de sus, de dinspre Barinas² — vestitorul neîndoios al ploilor. Se schimbă și fulgerul, se auzi și tunetul mugind înspre Apure, de jos, și, curînd, se zăriră norii grei ai unor ploi năprasnice și depărtate alergînd peste savană, înspre Cunaviche, unde aveau să toarne cu găleata, însoțindu-se cu furtuni puternice. Nori mătăhăloși, plumburii, acoperiră într-o clipită tot cerul, o suflare de uragan se năpusti peste savană. Arborele fulgerului țîșnea dintre nori bubuind asurzitor, mereu și mereu, și întreaga savană se umplu numaidecît de băltoace.

¹ Vînt umed, care bate dinspre Anzi spre savană.

² Regiune din nord-vestul Venezuelei.

Apoi, într-o bună dimineață, se trezi înverzită pînă în zare.

— În tot răul e și un bine ! zise Antonio. Flăcările au primenit Altamira de n-o mai cunoști. Acuma colțul ierbii va da cu putere, fiindcă, orice s-ar spune, pentru asta nu-i nimic mai bun decît focul. Cînd va începe *vaquería* cea mare, toate pășunile vor fi pline de vite, pentru că vitele noastre se vor întoarce pe pășunile lor, iar alea străine vor veni să răscumpere pe cele care s-au prăpădit în flăcări.

Și iată că vitele sălbatice se întoarseră la adăposturile lor, cirezile domestice la preumblările pașnice prin pășunile lor, hergheliile la zburdălniciile vesele din savană. Ghitara *cuatro* se întoarce și ea în mîinile peonilor, seara, sub acoperișul *caney*-lor. Marisela redeveni ființa cuviincioasă de mai înainte și școlărița aplecată asupra lecțiilor sub lampa din salon.

Totul era aidoma colțului ierbii după pîrjolul flăcărilor.

IX

Petrecerile *vaqueriei*

Era timpul să înceapă *vaquería* cea mare de după anotimpul ploios. Creat în lipsa vreunei împrejurări și consfințit de legea *llanurei*, obiceiul cerea ca proprietarii pământurilor învecinate să se îngrijească de vite în comun, o dată sau de două ori la an. Se făcea o hăituială pe întreaga regiune, se strîngeau laolaltă toate cirezile răspîndite prin savane și se însemnau cu fierul vitele nemarcate — treabă organizată pe rînd într-o proprietate sau alta, sub diriguirea unui vâtaf, ales dinainte în adunarea diferitelor grupuri de *vaqueros*. Aceste *vaquerías* țîn mai multe zile în șir și sînt adevărate întreceri de îndemînare pentru un *llanero*, fiindcă fiecare *hato* se străduiește să-și trimită acolo oamenii cei mai iscusiți, care iau cu ei caii cei mai buni de goană și se fălesc cu cele mai frumoase șei, silindu-se să strălucească, să dovedească toată priceperea lor.

Cocoșii începeau să cînte la Altamira cînd se porni fierberea pregătirilor. Ferma avea acum peste treizeci de peoni, împreună cu care se mai aflau oameni de la *hato*-urile Jobero Pando și Ave Maria.

Puneau iute șeile pe cai, fiindcă trebuiau să cadă asupra cirezilor cît se mai aflau în locurile lor de odihnă, adică mai înainte să apuce să se răsîndească

prin savane ; fiecare își căuta de zor lucrurile de care avea nevoie.

— Biciul meu ! Unde-o fi, măi flăcăi, că nu-i chip să-l gălesc ? Măi, tu ăla care mi l-ai luat, scoate-l nu te mai codi, că-l cunosc dintr-o sută : coada are o creștătură, și dacă o retezi, te dă de gol tăietura.

— Și cafeluța, ce-i cu ea ? strigă Păsăroiul. Uite că se crapă de ziuă, și noi tot ne mai foim pe aici ! Se apucă să strângă chinga calului și murmură : Acuma să te văd, murgule țintat, azi să-mi arăți ce poți ! Lasoul meu e sîrmos ca părul unui negru, da' nu-l ung cu grăsime, că dăm noi doi degrabă de pămînt un buhai bătrîn, și botul lui o să-l facă moale ca părul unui alb.

— Hai, băieți, mai iute ! îi zorea Antonio. Voi ăia care aveți cai cu coada retezată, isprăviți odată cu împletitul, c-o să ajungem la spartul tîrgului !

— Dă-ncoa' și mie cafeluța, *señora* Casilda, spuneau peonii care înșeuaseră, apropiindu-se de bucătărie.

Un foc vesel, din lemne rășinoase, trosnea în vatră printre pietrele înnegrite pe care trona o oală. În ea cînta bolborosind băutura aromată, și linguroiul din mîinile Casildei nu-și afla o clipă de odihnă, trecînd apa prin filtrul de flanelă, agățat cu o sîrmă de grindă. Celelalte femei clăteau cămile și le întindeau peonilor nerăbdători ; un timp, în bucătărie domni zarva stîrnită de vorbele cu ghimpi și de glumele crude și mai fără perdea ale bărbaților, de risetele și răstelile femeilor.

După ce băură cafeaua — cu asta doar își prindeau inimă acești bărbați pînă după-amiază, tîrziu, la întoarcerea din cîmpie, în care timp își amăgeau foamea cu cîte o sorbitură de apă tulbure și cu mustul amar al tutunului ce-l mestecau în gură — ceata călăreților porni la drum, în frunte cu Santos Luzardo, veseli, ațîțați de gîndul unei zile de pomină ; oamenii glu-

meau și se înțepau pe întrecute, amintindu-și unul altuia pățanii de la *vaquerías* trecute, cînd erau la ananghie între coarneau unui taur, cît pe ce să dea ortul cu burta spintecată sub cal, și se întăritau care mai de care, zgîndărindu-și curajul.

— Să văd, cine se ia cu mine ? spunea Păsăroiul. Am făcut prinsoare că dau de pămînt douăzeci de buhai eu singur ; o să dovedesc cu fuduliile lor.

Munca fu aspră și ținu pînă pe la amiază. Lasourile nu stătură o clipă degeaba. Mulți cai se prăpădiră, ceilalți abia se mai țineau pe picioare de oboseală. În schimb, vitele erau adunate și liniștite, fiind și ele frînte de atîta goană. Numai oamenii rămîneau neînfrînți, drepti pe caii lor, care suflau din greu, fără să le pese de foame și de sete ; erau răgușiți de strigăt, dar făceau încă să răsune vesel cîntecele care linișteau dobitoacele.

Pe la ojină, Antonio porunci să se înceapă împărțirea. María Nieves pătrunse în mulțimea vitelor și strigă taurii *madrineros*, care, cunoscînd vocea *cabestrero*-ului și obișnuiți cu asta, ieșiră din grămadă și se așezară în locul unde avea să se adune cireada altamireană, acesta fiind primul lot de vite ce se separa.

Și ca și cum strîngerea vitelor laolaltă n-ar fi fost o treabă destul de anevoioasă, despărțirea lor dădu deopotrivă prilejul să strălucească priceperea oamenilor cu tauri doborîți la pămînt și răsturnați de coadă între o cireadă și alta.

Apoi se dădură deoparte vitele de la El Miedo și de la Jobero Pando, formîndu-se astfel încă două cirezi. În răstimp, ivindu-se niște tauri și vaci tinere marcate cu fierul *hato*-ului La Amareña, care nu luase parte la *vaquería*, fiind situat la mare depărtare de Altamira,

Balbino Paiba se apucă degrabă să le strângă ceva mai încolo.

Lucrurile se petreceau în prezența lui Santos Luzardo, care stătea fără să scoată un cuvînt, dar de fiecare dată cînd trecea o vită de la La Amareña, se uita lung la semnul cu care era marcată, apoi la semnul cu care era marcat calul lui Paiba. Balbino sfîrși prin a-și ieși din răbdări :

— *Don* doctor, la ce vă tot uitați la crupa calului meu de cîte ori trece cîte o vită ?

— Păi de, calul a venit aici la hăituială pentru fierul lui, și fierul ăsta nu-mi pare la fel cu ăla al vitelor pe care le tragi deoparte.

Și se miră singur auzindu-se. Așa ar fi vorbit și Antonio, și oricare alt *llanero* din partea locului, omul de la oraș nu vorbea așa.

Balbino trebui să îndruge ceva :

— Sînt împuternicit să iau vitele de la La Amareña. Atunci vorbi într-adevăr omul de la oraș :

— Arată-mi această împuternicire, fiindcă pînă nu-mi dovedești că procedezi legal, nu vei lua de aici nici o vită străină.

— Aveți cumva de gînd dumneavoastră să rămîneți cu ele ?

— N-ar trebui să dau explicații unui obraznic ca dumneata. Totuși, o fac : vitele au ajuns pînă aici rătăcind libere prin savane, și tot așa se vor întoarce acasă, la La Amareña, dacă nu vine cineva după ele.

— Pe toți dracii ! izbucni Paiba. Ce, dumneavoastră vreți să schimbați obiceiurile din Llano ?

— Întocmai ! Chiar asta vreau. Să se sfîrșească odată cu anumite obiceiuri din Llano !

Și Balbino trebui să plece steagul în fața lui Santos, care, după ce-i stricase învîrteala plănuită pe seama

meau și se înțepau pe întrecute, amintindu-și unul altuia pățanii de la *vaquerías* trecute, cînd erau la ananghie între coarneau unui taur, cît pe ce să dea ortul cu burta spintecată sub cal, și se întăritau care mai de care, zgîndărindu-și curajul.

— Să văd, cine se ia cu mine ? spunea Păsăroiul. Am făcut prinsoare că dau de pămînt douăzeci de buhai eu singur ; o să dovedesc cu fuduliile lor.

Munca fu aspră și ținu pînă pe la amiază. Lasourile nu stătură o clipă degeaba. Mulți cai se prăpădiră, ceilalți abia se mai țineau pe picioare de oboseală. În schimb, vitele erau adunate și liniștite, fiind și ele frînte de atîta goană. Numai oamenii rămîneau neînfrînți, drepti pe caii lor, care suflau din greu, fără să le pese de foame și de sete ; erau răgușiți de strigăt, dar făceau încă să răsune vesel cîntecele care linișteau dobitoacele.

Pe la ojină, Antonio porunci să se înceapă împărțirea. María Nieves pătrunse în mulțimea vitelor și strigă taurii *madrineros*, care, cunoscînd vocea *cabestrero*-ului și obișnuiți cu asta, ieșiră din grămadă și se așezară în locul unde avea să se adune cireada altamireană, acesta fiind primul lot de vite ce se separa.

Și ca și cum strîngerea vitelor laolaltă n-ar fi fost o treabă destul de anevoioasă, despărțirea lor dădu deopotrivă prilejul să strălucească priceperea oamenilor cu tauri doborîți la pămînt și răsturnați de coadă între o cireadă și alta.

Apoi se dădură deoparte vitele de la El Miedo și de la Jobero Pando, formîndu-se astfel încă două cirezi. În răstimp, ivindu-se niște tauri și vaci tinere marcate cu fierul *hato*-ului La Amareña, care nu luase parte la *vaquería*, fiind situat la mare depărtare de Altamira,

Balbino Paiba se apucă degrabă să le strângă ceva mai încolo.

Lucrurile se petreceau în prezența lui Santos Luzardo, care stătea fără să scoată un cuvînt, dar de fiecare dată cînd trecea o vită de la La Amareña, se uita lung la semnul cu care era marcată, apoi la semnul cu care era marcat calul lui Paiba. Balbino sfîrși prin a-și ieși din răbdări :

— *Don* doctor, la ce vă tot uitați la crupa calului meu de cîte ori trece cîte o vită ?

— Păi de, calul a venit aici la hăituială pentru fierul lui, și fierul ăsta nu-mi pare la fel cu ăla al vitelor pe care le tragi deoparte.

Și se miră singur auzindu-se. Așa ar fi vorbit și Antonio, și oricare alt *llanero* din partea locului, omul de la oraș nu vorbea așa.

Balbino trebui să îndruge ceva :

— Sînt împuternicit să iau vitele de la La Amareña. Atunci vorbi într-adevăr omul de la oraș :

— Arată-mi această împuternicire, fiindcă pînă nu-mi dovedești că procedezi legal, nu vei lua de aici nici o vită străină.

— Aveți cumva de gînd dumneavoastră să rămîneți cu ele ?

— N-ar trebui să dau explicații unui obraznic ca dumneata. Totuși, o fac : vitele au ajuns pînă aici rătăcind libere prin savane, și tot așa se vor întoarce acasă, la La Amareña, dacă nu vine cineva după ele.

— Pe toți dracii ! izbucni Paiba. Ce, dumneavoastră vreți să schimbați obiceiurile din Llano ?

— Întocmai ! Chiar asta vreau. Să se sfîrșească odată cu anumite obiceiuri din Llano !

Și Balbino trebui să plece steagul în fața lui Santos, care, după ce-i stricase învîrteala plănuită pe seama

lăgioasă, în sunete de *cuatro* și de *maracas*, cu balade, *corridos*¹ și stihuri *décima*². Aici se naște poezia.

Mai ales Păsăroiul și Maria Nieves, primul zdrăgănind un *cuatro*, celălalt scuturînd un *maracas*, în-suflețeau petrecerea pe întrecute.

Cînd Cristos veni în lume

Pe un cal roib călărea.

Vru și el să prindă-un taur,

Cît pe ce ortul să dea.

Cînd Cristos veni în lume

August era-n toi, fălos.

Chipeș ar mai fi Cristos

Cu podoabe de pănuși.

Și așa urma fiecare, luînd de sprijin un stih de-al celuilalt, și în fiecare *copla*, *llanura* — muza naivă, dar scînteietoare, a omului înfrățit cu natura — izbucnea în jocul iute al replicilor, trecînd de la duioșie la hazliu, de la vesel la tragic, fără răgaz ori șovăială, atîta vreme cît la *cuatro* mai rămînea măcar o coardă și barem cîteva semințe de *capachos*³ în *maracas*; dacă iscusința vreunuia ostenea, ori replica nu venea pe dată, cereau ajutor lui Florentino ca să iasă din încurcătură. Florentino araucanul, vestitul cîntăreț *llanero*, care toate cîte sînt pe lume le-a spus în *coplas* și în fața căruia pînă și Diavolul s-a dat bătut, într-o noapte cînd și-a luat chip de om și a pus prinsoare cu el, adică să se întreacă și să vadă care dintre ei doi născocoște mai multe cîntece, fiindcă pe la cîntatul

¹ *Corrido*, cîntec popular latino-american, care se execută cu acompaniament muzical.

² Compoziție poetică populară, constînd din 10 strofe octosilabice.

³ *Capacho*, plantă din America de Sud, ale cărei semințe se pun în instrumentele muzicale *maracas*.

cocoșilor, cu vocea sleită de obosit ce era și doar cu istețimea trează, Florentino i-a înșirat într-o *copla* pe Dumnezeu bătrînul, pe Isus și pe Maica Domnului, de s-a întors Necuratul în iad valvîrtej, cu *maracas* cu tot.

Unde mai pui istorisirile Pășăroiului :

— Urită lumină am mai văzut într-o noapte, cînd veneam cu luntrea pe Meta. Uite-așa, pe un deluleț zărim deodată niște lumini. Ne-am zis că-s niște case și am tras spre mal, cu nădejdea c-o să găsim ceva de mîncare, că noi isprăviserăm ce-aveam de-ale gurii și eram morți de foame. Delulețul cu pîcina era o dună, dar luminile ce credeți că erau ? Iaca așa un ghem, ca de vreo mie de șerpi — Maică Precistă ! — care se frecau unii de alții în nisip. O licărire ca de chibrit scăpărat și ferit între palme.

— Nu le-nflori, vericule ! îl necăjea María Nieves.

— Eh, la naiba ! Află de la mine că tu n-ai văzut nimica, mocofane ! Umblă nițel pe rîurile astea dacă vrei să vezi ce n-ai văzut. Asta-i ca întîmplarea aia de pe cînd pescuiam broaște-țestoase pe Orinoco, v-am spus-o eu.

— Ce întîmplare ? întrebă un peon dintre cei noi.

— Ehei ! Păi o dată pe an, nu mai țin minte cînd, taman la miezul nopții, trece pe-acolo un bătrînel într-o *curiara*¹, singur-singurel, da' pînă acuma nu l-a dibuit nimeni cine-i și de unde vine. Unii spun c-ar fi chiar domnul nostru Isus Cristos. Se oprește binișor într-un capăt de plajă și dă un chiot de-l aud toate broaștele-țestoase din Orinoco, de sus de la izvoare, colo, mai sus de Roraima, și pîn' la gurile prin care se varsă. Asta-i semnalul pe care-l așteaptă broaștele ca să iasă să-și pună ouăle în nisip. Cît ai clipi, numai ce începe să s-audă vuirea ca de tunet a milioane-

¹ Barcă indiană, cu vîsle și pînze.

lor de carapace ce se izbesc unele de altele. Și vezi, ăsta-i semnalul pentru ăi care știu cum stă treaba, să vină și să le prindă cu toptanul ! Mai înainte ca tăcerea de o clipă a celor creduli să se spargă în hohote de rîs adăugă : Da' El dorado ăla pe care l-au văzut spaniolii ? Și eu l-am văzut. E așa ca o strălucire în partea unde se varsă Meta, chiar și de-aici se zărește.

— Astea-s focuri din savană, Păsăroiule !

— Nici pomeneală, frate Antonio ! Nu-i decît El dorado, de care se vorbește în cărțile pe care mi le-ai citit tu. Pe Meta se vede limpede, și e mare ca o cetate de aur.

— Pe toate le-a văzut Păsăroiul ăsta ! mormăie unul, și toți pufnesc în rîs.

— Da' cum a fost, vericule, cînd ai scăpat să nu te-mpuște ? întrebă Maríá Nieves.

— Asta-i grozavă ! strigară cei care cunoșteau povestea. Ia spune, Păsăroiule, că mulți de-aici nu te-au auzit.

— Păi să vezi, căzusem în mîna soldaților stăpînirii, și cum noi le dăduserăm de furcă, nu glumă, pe oriunde îi întîlneam, iar Păsăroiul nu-i, care va să zică, un oarecine, mi-au pus în cîrcă și ce-am făcut eu, și ce-au făcut alții, și hai să mă împuște. Asta era la gurile rîului Apure ; numai apă cît vezi cu ochii. Oamenii care mă duceau sub pază s-au tras lîngă mal, să-și adape caii. Toți erau plini de noroi, vai de mama lor, și căpitanului, hodoronc, îi vine chef să se scalde ; da' așa, mai pe la margine, că nu prea știa să înoate. Pe mine mă fulgeră un gînd și spun, chitind să mă audă : „Măi să fie, curajos căpitan ! În locul lui, eu nu m-aș scălda atît de liniștit, cu droaia de caimani ce mișună pe-aici !“ Omul m-a auzit și, cum se-ntîmplă cînd ești la ananghie : dacă tu faci un pas, se-ngrijește Cel-de-sus de ce mai rămîne. Pe scurt, îi dă și căpitanului ceva prin cap, că mai bine se lăsa păgubaș, și mă în-

treabă : „Păi nu ești și tu *llanero* ?“ „Ba da, *don* căpitan, zic eu blînd. Sînt și eu *llanero*, da' călare, și asta-i altceva. Pe mine să mă cățați pe uscat, că în apă n-o să dați de mine niciodată, nici pe la margine !“ Și m-a crezut omul, că așa a vrut Dumnezeu și, ca să-și facă de rîs pe seama mea, ori poate să scape de urîta petrecere ce-l aștepta, că trebuia să mă împuște, a poruncit soldaților să-mi dezlege funia și să mă arunce în apă, să mă scald. „Haide, prietene, să-ți speli labele, zice, să nu murdărești mîine dimineată cerul cînd te-o chema sfîntul Petru înaintea lui.“ Soldații au început să hăhăie, iar eu mă îmbărbătam în sinea mea : „Ai scăpat, Păsăroiule !“ Și mi-am jucat mai departe rolul : „Nu, *don* căpitan ! Ai milă ! Mai bine glonțul, dacă asta mi-e soarta, decît să mor mîncat de un caiman. El, nimic, s-a răstit la soldați : „Ei, ce stați, în apă cu fricosul ăsta !“ Și m-au aruncat în apă să mă înec. Asta a fost la unul din malurile lui Apure. Am făcut ca și cum m-aș fi dus la fund...

Păsăroiul tace, curmîndu-și firul vorbei.

— Și după aia ce-a fost, frățioare ? se aude un glas. Lași povestea fără coadă ?

— Păi nu mă vezi aici ? Am scos capul tocmai la celălalt mal și le-am strigat : „Să mă tot speriați cu spaime dintr-astea, că nu-mi pasă !“ Au tras ei după mine nu știu cîte focuri, degeaba, cine-l mai poate atinge pe Păsăroiul cînd are temei să se-ndemne : „Fugiți, călcîie, că vă calc !“

— Da' tu de ce te-ai răsculat ? întrebă Carmelito.

— Păi așa, să mă mai odihnesc de hărțuiala cu vitele sălbatice și pentru că *totumas*-urile erau pline ochi după atîta vreme de pace și se cuvenea să mai aibă și alții bănet.

Prin *totumas* înțelegea pușculița în care unii *llaneros* își adună agoniseala. Păsăroiul avea despre răskoală și împărțirea avuțiilor părerile unui adevărat *llanero*.

Sîmbătă seara... Petrecere cu dans pînă la ziuă.

Caney-ul s-a golit de hamuri și șei, pe jos s-a măturat și s-a stropit cu grijă, de fiecare stîlp atîrnă cîte un felinar. Grătarele sfîrîie, iar Casilda își are pregătite ulcioarele cu *acupe*¹ și niște dulciuri cu prune. Mai există și un butoiăș cu rachiu. Ramón Nolasco de la Las Piñas, neîntrecut harpist din părțile rîului Arauca, a sosit și el ; ca *maraquero*² și cîntăreț din gură l-au adus pe Ambrosio Chiorul, socotit drept omul cel mai iscusit în născocirea de cîntece, după Florentino.

Pîlcuri vesele de fete au sosit de la vadul Roșcovului, de la *hato*-urile „Ave Maria” și Jobero Pando. Lavițele înșiruite de-a lungul stîlpilor nu mai ajung de multe ce sînt.

Marisela întîmpină oaspeții, e gazdă. Aleargă de colo-colo fără odihnă. Toate fetele au să-i spună cîte ceva, și toate i-o spun la ureche.

— De unde o mai scoateți și pe asta ?

Și trece de la un grup la altul, ascultînd glume și cuvinte măgulitoare.

— Adevărat ? o iscodește Genoveva. Nu-i nimic ?

— Nimic. Ba acum mai puțin ca oricînd. Zilele astea a fost tare urîcios cu mine.

— Nu te cred. Frumoasă cum ești tu !

— O să-ți povestesc.

Harpistul își înstrună coardele, iar Ambrosio Chiorul a și zdrăngănit de vreo două-trei ori din *maracas*.

— Măi frățioare ! strigă Pășroiul. Niște *maracas* ca astea nu s-a mai pomenit !

— Și harpa ce cusur are ? Ia ascultă cum sună coardele astea !

Ramón Nolasco face semn cîntărețului. Acesta tușește, să-și dreagă vocea, scuipă printre dinți și vestește pe cei de față :

¹ Băutură preparată din porumb fermentat.

² Muzicant care agită ritmic *maracas*.

— O să-i zicem o *Chipola*¹.

Și se pornește să dea drumul glasului, în vreme ce bărbații se reped spre lavițe, să poștească fetele la dans.

*Chipolita, sînul tău
Dă-mi-l mie de culcuș,
Să nu vie careva
Înainte să mi-o ia.*

Pe dată se înfiripă *el joropo*, într-o mișcare vioaie, care face să zboare fustele femeilor.

Doar Marisela a rămas pe locul ei. Santos — singurul care ar fi putut să o ia la dans, fiindcă peonii nu îndrăzneau — nici gînd să se apropie de ea. Nici el nu dansează.

Glasurile corzilor subțiri sună sub vuirea celor groase, mîinile oacheșe ale harpistului aleargă pe coarde ca doi păianjeni negri, ce țeș și se urmăresc fără odihnă. Treptat-treptat, însuflețirea se potolește, într-o cadență melancolică de muzică voluptuoasă. Dansatorii aproape că nu se clintesc din loc, doar șoldurile rostesc ritmul. Foșnirea boabelor miraculoase din *mara-cas* conținește în tăceri chinuitoare, iar cîntărețul stăruie o dată și încă o dată :

*De-ar ști el, Sfîntul Părinte
Cum se-nvolbură Chipola
Și-ar lăsa cele odăjdii
Și biserica pustie.*

Asta vestește „învolburarea” pe care o pregătește harpistul. Într-un tîrziu, degetele măiestre sar de la corzile subțiri la cele groase și înapoi, dansatorii scot un chiot de încîntare, și *el joropo* se întoarce la mișcarea vie de la început. Pămîntul duduie sub nestăvilita dezlănțuire, și perechile, desfăcute pentru o

¹ Denumire a unei arii populare din Venezuela.

clipă, se caută prin mulțime. Se înlănțuie din nou, și fustele prind iarăși să zboare în rotirile de pe urmă ale dansului.

Femeile se îndreaptă spre lavițe, bărbații spre butoiușul cu rachiu. Băutura sporește și ea veselia.

— *Zamuro*, zi-i *zamuro*, Ramón Nolasco ! strigă Păsăroiul. Acuma să vedeți frumusețe, *don* doctor ! *Señora* Casilda ! Unde-i *señora* Casilda ? Vino încoace, te rog. Să faci pe moarta, să vadă cinstita adunare cum îți ciugulește hoitul vulturul *zamuro*.

Cîntecul *zamuro* — unul dintre multele care poartă nume de păsări sau animale — este un dans cu pantomimă, menit să înveselească o petrecere. Dansatorul imită în ritmul muzicii mișcările grotești ale vulturului *zamuro* înainte să se năpustească și să se ospăteze din stîrvul unei vite în savană. Păsăroiul trecea drept neîntrecut în dansul *zamuro*, și faptul că era ciolănos și deșirat îl ajuta mult într-adevăr. Cît despre Casilda, care făcea pe moarta, ea era singura ființă gata să-și țină hangul. Avea mare slăbiciune față de toanele Păsăroiului, și nu era petrecere la care să se afle ei doi și să nu joace împreună dansul acesta.

Lumea face loc în *caney*, și harpistul începe cîntecul :

*Hei ! Zamuros cu sălașul
La Abajo, în pădure.
Preacinstită adunare
Diavolu-i la grea strîmtoare.*

*Hei ! Zamuros cu sălașul
În pădurea de la Frio.
Rogu-vă, mă omeniți,
Frate bun mi-e Florentino.*

Stihurile acestei *copla* povesteau legendara prisoare dintre Diavol și faimosul cîntăreț araucan.

Întinsă în mijlocul *caney*-ului, cu trupul înțepenit și cu ochii închiși, Casilda marca ritmul muzicii numai din umeri, pe cînd Păsăroiul dănuia cu pași mari în jurul ei, fluturîndu-și brațele în chip grotesc, ceea ce închipuia bătăile din aripi și salturile neliniștite ale nesățioasei păsări în jurul stîrvului.

Privitorii se prăpădeau de rîs. Santos, care nici măcar nu zîmbea, spuse după un timp :

— Ei, destul, Păsăroiule. Am rîs destul.

Harpistul trecu la un alt cîntec, și dansul se înfiripă iarăși. Marisela rămase și de astă dată pe laviță. Santos îl asculta pe Antonio, care îi povestea o ispravă grozavă a Păsăroiului. Păsăroiul se ivi și el în preajmă, cînd, deodată, se apropie Marisela și îi spuse :

— Nu vrei să dansezi cu mine, Păsăroiule ?

— Măninci calule ovăz ?! exclamă peonul în loc de răspuns, dar, îndată, prinzînd o privire a lui Antonio, murmură : Prea mare cinste, *niña* Marisela.

— Dansează, îl îndemnă Santos. Hai, dansează cu ea.

Marisela își mușcă buzele. Păsăroiul o luă de mîină, strigînd harpistului :

— Zi-i frumos, Ramón Nolasco ! Și tu, Ambrosio, scutură bine din *maracas*, c-ar trebui să fie de aur acum. Păsăroiul dansează cu floarea Altamirei, fără să fi meritat o asemenea cinste ! Loc, frăție, faceți loc !

X

Pasiunea fără nume

— Genoveva ! *Chica !* Ce crezi că mi-a trecut prin cap ?!

— Ce, draga mea ?

— Vino să-ți povestesc. Hai colo, lângă terasă, că nu ne aude nimeni. Uite cum îmi ard mîinile ! Uite cum îmi bate inima !

— Ah ! Știu : ți-a spus, pînă la urmă tot ți-a spus.

— Nu. Nu mi-a spus o vorbă ! Ți-o jur ! Eu i-am spus lui.

— Ei asta ! De cînd ciuta aleargă după cîinii de vînătoare ?

— Am făcut-o fără să-mi dau seama, zău ! Nu mă lua la dans și eram furioasă foc pe el.

— Și ca să-i pui inima-n frigare, tu te-ai dus la Pășroiul și l-ai luat pe el la dans. Chiar așa. Am văzut tot. Pe urmă, *don* doctor i-a cerut porumbița și a dansat cu tine

— Lasă-mă să-ți spun. Eram furioasă foc pe el, crede-mă, îmi dădeau lacrimile de furie. Din senin, el săă în loc, stă și se uită la mine, iar eu, ca să nu mă dau de gol și să nu vadă că sînt supărată, i-am zîmbit. Dar nu așa cum aș fi vrut eu să zîmbesc. Înțelegi ?

— Da. Îmi închipui cum ai zîmbit.

— Ce mai încolo și încoace ! Și ca să dreg lucrurile, știi ce mi-a trecut prin minte ? Să le stric și mai rău decât erau. Atunci m-am uitat lung la el și i-am spus : „Urîciosule !” Marisela se înroșește și întreabă : Ei, ce zici ? Ai mai pomenit tu o fată mai obraznică decât mine ?

Cuvintele ei vădesc naivitate, dar pe Genoveva o fulgeră o bănuială, de n-ar fi cum spune bunicul : „Așchia nu sare departe de trunchi !”

— Ce ai, Genoveva ? De ce ai căzut pe gânduri ? Crezi c-am făcut rău ?

— Nu, draga mea. Așteptam să spui mai departe.

— Ce să-ți mai spun ? Nu ți se pare destul ? Păi i-am spus tot cu vorba asta !

— Și el o fi înțeles oare tot așa ?

— N-auzi că a pierdut pasul, el, care e-atît de priceput la dans ? N-a scos un cuvînt, ba nici nu s-a uitat la mine... Adică, nu știu dacă s-a uitat ori nu, fiindcă eu n-am mai îndrăznit să ridic ochii.

Genoveva cade din nou pe gânduri. Marisela tace și ea, cu privirile ațintite în depărtările limpezi ale savanei ce doarme învăluită în lumina lunii. Și deodată izbucnește, împreunîndu-și palmele cu zgomot :

— Știe ! I-am spus tot ! Vina n-o să fie a mea !

Genoveva ascultă și întreabă :

— Și-acum, Marisela ?

— Acum, ce ? face ea, ca și cum n-ar pricepe. Și își urmează vorba îndată : Vai, *chica* ! Ce puteam să fac ? Pune-te tu în locul meu. Toată ziua am fost cu gîndul la petrecerea asta, toată ziua am visat : „Azi o să-mi spună !” Și-apoi, zău, m-a luat gura pe dinainte, crede-mă ! Numai tu ești de vină, fiindcă de cîte ori ne întîlneam, mă tot întrebai : „Încă nu ți-a spus ?” Și, pînă la urmă, uite, ești geloasă.

— N-ai dreptate, Marisela. Eu stau și mă gîndesc la tine.

— Cu mutra asta opărită, cînd eu nu-mi mai încap în piele de fericire ?!

Păsăroiul, care o caută pe Genoveva, fiindcă muzica a început un dans pe care ea i l-a făgăduit, curmă firul mărturisirilor.

Marisela rămîne lîngă terasă, așteptînd să fie poftită și ea la dans ; dar cum nu se apropie nimeni, cuvintele Genovevei, fără să piardă prilejul, răsună mai departe în sufletul ei : „Și-acum, Marisela ? După cele ce s-au întîmplat, crezi oare că totul poate să urmeze ca mai înainte ? Îți închipui cumva că ai lămurit lucrurile pornindu-te să spui ceea ce el n-a îndrăznit să-ți mărturisească ? Nu vezi că, dimpotrivă, le-ai încurcat și mai rău ? Cu ce ochi te vei uita mîine dimineață la Santos dacă el nu vine la tine în noaptea asta să-ți spună că te iubește ? Și iată că nu vine. Și nu va veni cît e noaptea de lungă. Ce mare dezamăgire pentru tine ! Și asta numai din pricină că tu nu știi să ascunzi ceea ce simți. Închipuiește-ți ce gîndește despre tine. El, care-i atît de... urîcios !”

„— Știi bine cum sînt. Mi-ai mai spus-o și altă dată.

— Ah ! Aici erai ?

— Aici. Nu mă vezi ?

— De ce vii tiptil, ca să auzi ce gîndește o fată ?

— N-am venit tiptil și nici n-am darul să aud ce gîndesc alții. Dar cine gîndește cu glas tare se dă singur de gol.

— Eu n-am spus nimic.

— Bine, atunci nici eu n-am auzit nimic.

Tăcere. Pîna cînd o să tacă așa ? Nu părea atît de sfios. Va trebui oare să-i scoată vorbele cu cleștele ?

— Bine.

— Ce anume ?

— Nimic.

— Ei, fie, nimic, rîde el.

— De ce rîzi ?

- Aşa, de nimic, şi râde mai departe.
- Țîbî de-aici ! Pesemne te-ai scrîntit la cap.
- Se spune că luna, în *llanura*, tulbură judecata.
- Vezi-ți de treabă. Eu n-am nici pe naiba !
- Cu toate astea, faptul că te-ai îndrăgostit de Pășăroiul, fără socoteală, nu-i decît o nebunie. Pășăroiul nu-i un oarecine, dar ca să-ți fie logodnic...
- Țîbî de-aici ! Și de ce nu, la urma urmei ? Nu eram eu o sălbăticiune cînd m-ai găsit dumneatale în pădure ? Vorba ceea : cum e sacul, și peticul !
- Îmi închipuiam eu cam ce-o să-mi audă urechile în noaptea asta ; dar se vede de la o poștă că înapoi vorbești așa. Dacă vrei să mă păcălești, născocеște ceva mai acătării.
- Păi dumneatale de ce n-ai avut grija asta cînd mi-ai spus că-s îndrăgostită de Pășăroiul ? Acuma-i rîndul meu să rîd. Eleva îl vîră-n cofă pe dascăl !
- Nu spune așa, nu-i frumos.
- Atunci, îl pune în încurcătură... Nici așa nu-i bine ?
- Ba da, răspunde el, apoi o privește lung și o întreabă : Gata cu rîsul ?
- Gata. Ia mai spune ceva din lucrurile alea istețe care-ți trec dumneatale prin cap, că poate mi-o veni iar să rîd. Spune, bunăoară, c-ai venit aici ca să te gîndești în voie la o prietenă pe care-ai lăsat-o la Caracas. La drept vorbind, nu-i prietenă, ci logodnică.
- Hm, dacă vrei să rîzi de mine...
- Chiar dacă n-o spui, eu tot rîd. Uite !
- Rîzi. Îmi place rîsul tău.
- Ei, atunci nu mai rîd. Eu nu-s păpușa nimănui.
- Iar eu mă apropîi și mai mult de tine și te întreb : Mă iubești, Marisela ?
- Te pierd din ochi de drag, urîciosule !
- Numai că toate astea s-au petrecut doar în închipuirea Mariselei. Cine știe, poate că s-ar fi întîmplat aie-

vea dacă Santos s-ar fi abătut pe acolo ; dar lui nici prin gând nu i-a trecut.

„Cine spune că el trebuie să-mi mărturisească ? Nu pot oare să-l iubesc mai departe și singură ? Și de ce trebuie să se numească iubire simpatia ce-i port ?“ „Simpatie ? Nu, Marisela ! Simpatie poți avea pentru toată lumea și pentru mai mulți oameni în același timp.“ „Adorație ?... De ce oare fiecare lucru trebuie cu orice chip să aibă un nume ?“

Și tot greu l-își găsi astfel dezlegare în complicata simplitate a sufletului ei.

De altminteri, iubirea Mariselei putea să se afle la egală depărtare de dragostea simplă, materială, adică de pornirea cărnii, și de cea simplă, spirituală, adică de adorație. Viața, înclinînd cumpăna acestei iubiri într-o parte sau alta, avea să-i hotărască viitoarea înfățișare, dar deocamdată, în acest punct de echilibru dintre realitate și vis, era încă „pasiunea fără nume“.

XI

Soluții imaginare

Ciudat era faptul că și lui Santos îi trecură prin minte soluții imaginare.

Cu imparțialitatea rece pe care și-o impunea pentru a-și analiza sentimentele, ori situațiile dificile legate de ele, Santos își puse această problemă, așezându-se la masa de scris. Mai întâi făcu ordine în harababura de hîrtii și cărți lăsate acolo cu puțin mai înainte, stivindu-le unele peste altele și separîndu-le ca și cum ar fi fost vorba să claseze și să analizeze ce sînt și ce conțin cărțile de drept și hîrțile de contabilitate ale fermei. Își sprijini apoi mîinile pe amîndouă vrafurile și, ca și cum ar fi fost nevoie să-și exteriorizeze și să-și materializeze sentimentele asupra cărora trebuia să cugete, își spuse, privind la ceea ce ținea sub mîna stîngă :

„Că Marisela s-a îndrăgostit de mine, asta-i evident, iertată-mi fie vanitatea. Era firesc să se întîmple așa : «Vîrsta, împrejurările»... E frumoasă — un adevărat tip de frumusețe creolă — plăcută, un suflet interesant, o tovarășă devotată și, fără îndoială, necesară unui om care trebuie să ducă la nesfîrșit viața asta singuratică și aspră, între peoni și vite. E harnică, curajoasă ca să înfrunte situații grele. Și totuși... așa ceva nu-i cu putință !“

Și își trecu mîna peste hîrtia aflată deasupra, de parcă ar fi șters ceva ce era scris acolo. Apoi, apăsînd mai cu putere mîna dreaptă pe vraful de cărți, continuă :

„Aici nu-i nimic altceva decît o simpatie foarte firească și dorința dezinteresată de a salva o biată fată osîndită să aibă o soartă tristă. Și poate, cel mult, nevoia pur spirituală a unei tovarășii feminine. Dar dacă asta poate da loc, mai tîrziu, la complicații sentimentale, cel mai prudent este să limpezești lucrurile numaidecît.“

Își retrase mîinile de pe cărți și de pe hîrtii și, întinzîndu-se în scaun, cu capul dat pe spate, urmă să-și vorbească în gînd :

„Marisela nu trebuie să mai rămînă în casa asta. E clar, apoi, că nu trebuie să se întoarcă în pădurea de palmieri nici măcar pentru o clipă. Ar însemna să cadă în mîinile lui *mister* Danger. Oare cele două mătuși bătrîne ale mele de la San Fernando ar vrea să o primească la ele ? Marisela le-ar fi de mare ajutor, iar ele i-ar face în schimb un mare serviciu. I-ar desăvîrși educația, ar întregi opera începută de mine cu acele trăsături pe care numai mîinile de femeie pot să le dăruiască unui suflet de femeie : gingășia ce-i lipsește, inima pînă-n adîncul căreia eu n-am putut pătrunde. Cît despre Lorenzo, e limpede că nu le pot cere să-l primească și pe el. Va rămîne aici, cu mine. De vreme ce l-am luat în spate, trebuie să-l port pînă la capăt. De altfel, nu mai e mult pînă atunci. Un alt motiv pentru care trebuie să caut soluții în cazul Mariselei. Atîta timp cît trăiește Lorenzo, deși stă închis în odaie și nu vrea să iasă nici ca să vină la masă, prezența Mariselei sub același acoperiș cu mine are o justificare ; dar după ce moare tatăl, lucrurile se schimbă. În afară de asta, Marisela va fi pentru mine o piedică și nu mă va lăsa să dispun liber de viața mea. Dacă mă hotărăsc,

de pildă, să mă întorc la Caracas, ori să plec în Europa, cum mă gîndeam mai înainte și cum de la o vreme îmi trece mereu prin minte, ce fac cu Marisela ? Să o părăsesc în voia soartei, n-ar fi omenește. Pînă la un anumit punct, am contractat o obligație morală față de fata asta atunci cînd m-am apucat de educația ei, am schimbat soarta unui suflet de om. Ea era prada pe care pusese ochii *mister Danger* și, ajungînd pe calea asta, ar fi călcat pe urmele mamei. Să-i spun acum : «Du-te înapoi, întoarce-te de unde ai venit» ?»

Aprinse o țigară. E plăcut să cugeți, privind cum fumul se destramă în aer, mai ales cînd gîndurile înseși se destramă ca un fum, pe măsură ce le rostești.

„Nu-i nimic de făcut ! Singura soluție e ca mătușile să consimtă să o primească pe Marisela. Dar pentru asta va trebui mai întîi să pregătesc terenul, să le fac o vizită ; ca să le scriu, ar însemna pierdere de timp. Parcă le și văd exclamînd după citirea scrisorii : «Fata Vrajitoarei la noi în casă !» Trebuie să le explic situația, să le conving că pot să o primească fără scrupule de conștiință și fără teamă de vrăji.”

Trase din țigară, și fumul i se păru dintr-o dată amar ; cu mișcări absente, se apucă să potrivească hîrțile cap la cap, spunîndu-și mai departe, de astă dată cu glas tare :

— Dar pentru a pleca la San Fernando, trebuie să aștept să se sfîrșească *vaquería*. Deocamdată nu pot să mă mișc de aici. Dacă s-ar putea face reparații căsuței de la El Bruscal, Lorenzo cu fata ar putea sta acolo. Antonio !

— Antonio nu-i pe-aici, se auzi de undeva glasul Mariselei.

Și — ciudat ! — problema dispăru pe dată, sau, cel puțin, nevoia grabnică de a-i găsi o dezlegare.

Nu cumva, o dată cu cele descoperite noaptea trecută, cînd a luat-o pe Marisela la dans, s-au schimbat

Într-adevăr lucrurile ? Însăși candoarea acelei mărturisiri tacite de iubire, făcută de ea, când i-a spus : „Urîciosule !“, nu dădea oare acestei iubiri a Mariselei un caracter deosebit, o oarecare gingășie copilărească, față de care scrupulele lui apar disproportionat ?

Sau, cine știe, poate că vocea cristalină care i-a răspuns de undeva din casă i-a făcut să se gândească fără să vrea la casa lui, singuratică și tăcută, din zilele ce vor urma.

Fie dintr-o pricină, fie din alta, fie din amîndouă laolaltă, Santos Luzardo își încheie astfel reflecțiile sale :

„Mda ! E bine că mă străduiesc să găsesc o soluție, dar nu e nevoie de atîta grabă. Puțin mai lipsește să devin și eu la fel de fricos ca mătușile mele. Ce neajuns se creează dacă Marisela trăiește sub același acoperiș cu mine — aproape și totuși departe — așa cum a trăit și pînă acum ? Pînă la un anumit punct, asta ar spori farmecul vieții : o iubire ce nu pretinde decît conștiința reciprocă a existenței sale, care nu schimbă lucrurile, și nici ea — iubirea — nu poate fi schimbată de lucrurile înconjurătoare. Ceva căruia faptul în sine îi dă o mulțumire deplină și nu trebuie să se preschimbe în vorbe sau acțiuni. Ceva asemănător cu banii de aur ai avarului, care e poate cel mai idealist dintre oameni. O bogăție făurită numai din vise, siguranța că niciodată nu se va cumpăra cu ea o deziluzie.“

De fapt, cînd cineva nu are sufletul simplu al Mariselei, sau unul prea complicat — cum era cel al lui Santos Luzardo — soluțiile trebuie să fie totdeauna pozitive. Altminteri, se întîmplă ceea ce s-a întîmplat și cu el, care și-a pierdut stăpînirea asupra propriilor simțăminte, transformîndu-se într-o jucărie acționată de impulsuri contradictorii.

Aproape și totuși departe de Marisela ? Cu fiecare zi tot mai aproape, așa că nu puteai sta în casă fără să-i simți prezența. E cumva la bucatărie și pregătește bucatele care îi plac lui ? Dar și de acolo i se aude vocea, râsul sau cântecul. A rămas casa cufundată în tăcere și privirea ți se ațintește într-un punct oarecare ? Cu siguranță că pe aproape se găsește o floare pusă de ea. Vrei să te așezi, trebuie mai întâi să iei cartea ori lucrul de mână pe care ea l-a lăsat pe scaun. Cauți ceva, abia întinzi mîna, și găsești, fiindcă orice lucrușor e la locul lui și se află la îndemînă. Te întorci acasă ? Poți să juri că în prag te vei întîlni cu ea, fiindcă tocmai atunci iese. Vrei să pleci de acasă ? Trebuie să te ferești într-o parte, altfel te ia pe sus cum vine în goană. Vrei să te odihnești după-amiază ? Nici măcar bîzîitul unei muște n-o să te supere, fiindcă Marisela le-a declarat un război cumplit, încît nici nu mai îndrăznesc să se furișeze în casă ; iar în timp ce tu dormi, ea merge în vîrfurile picioarelor și își mușcă buzele ca să nu-i scape vreo frîntură de cîntec. Așa-i Marisela ; dar de îndată ce nu mai e nevoie de liniște, începe să cînte năvalnic, ca o *paraulata* din *llanura*, cu ghiersul de argint ; și vorbește singură, spunîndu-și tot ce face, încît nu-i nevoie să o vezi ca să știi cu ce anume se îndeletnicește : „Așa. Acum mă apuc de cîrpit. Așa, acum mătur prin salon. Acum stropesc florile. Acum, la lecții.“

Tocmai din pricina asta era bine să păstreze tot timpul o anume distanță între ei. Renunțînd la planul de a o duce pe Marisela la mătușile lui, într-o zi, la masă, Santos îndrumă discuția pe făgașul voit de el :

— Da, Lorenzo, Marisela a învățat destule lucruri ca să înceapă să primească o adevărată educație, și găsesc foarte potrivit să o trimitem într-un institut. La Caracas există institute pentru domnișoare, și cred că trebuie să facem asta cît mai curînd.

— Cu ce o să-i plătesc întreținerea ? întrebă Lorenzo.

— Asta mă privește pe mine. Îți cer doar încuviințarea.

— Fă cum crezi că e mai bine.

Marisela își mușcă buzele și era gata să se ridice de la masă, supărată, când îi veni în minte o „idee”. Continuă să mănânce liniștită, încît Santos își închipui că ea nu are nimic împotriva.

În schimb, seara, cînd se întoarse acasă, găsi pe ușa de la intrare o bucată de hîrtie pe care stătea scris de mîna Mariselei : „Institut de domnișoare. Cel mai bun din republică.”

Făcu haz de întîmplare, luă hîrtia și nu mai vorbi despre asta.

Singuri la masă. Firește, era mai plăcut așa, fără prezența respingătoare a lui Lorenzo Barquero. Ea îi punea dinainte bucatele și-l tot îmbia :

— Asta-i o minune !

Se grăbea să-i toarne apă în pahar, luîndu-i-o înainte, și vorbea, vorbea fără încetare.

Vocea cristalină, rîsul încîntător, vorbirea colorată, gesturile și atitudinile pline de grație, iar în ochi, o nespusă însuflețire și o scînteiere de lumină.

— M-ai amețit de tot, *chica* !

— Păi mai spune și dumneata ceva, omul lui Dumnezeu !

— Să vorbim amîndoi o dată ? Zău că va trebui s-o fac, văd că n-am încotro.

— Asta-i prea de tot ! Azi-dimineață, la masă, numai dumneata ai vorbit.

— Din pricină că tu erai cu gîndurile aiurea. Te-aș pune într-o mare încurcătură dacă te-aș întreba ce-am spus, fără îndoială.

— Știi că ai haz ? ! Dar dumneata poți să repeți ce-am spus eu pînă acum ?

— Nu pot, se înțelege. Și nu fiindcă nu te-aș fi ascultat, ci fiindcă e cu neputință să-ți urmăresc ceva firul vorbei. Sari de la una la alta, de te cuprinde amețala.

— Atunci, înseamnă că tot ce spui trebuie să fie discursuri.

— Ar fi într-adevăr plictisitor. Așa cum am fost și eu azi-dimineață.

— N-am vrut să spun asta, ci doar că fiecare gîndește în felul lui, și cum gîndește, așa și vorbește. Dumneatale poți să vorbești două ceasuri în șir, ca o ploaie care nu mai stă.

— Mulțumesc pentru comparație. Pînă acum nu mi-ai spus că sînt plicticos.

— Nu-i asta. Am vrut să spun : fără să vorbești despre același lucru și în același timp fără să se simtă că ai trecut la altceva. Uite, eu vorbesc într-alt chip.

— Da. Vorba ta pot s-o asemuiesc cu un șir de rafale de ploaie. Ploi cu soare ! Vezi, îți înapoiez metafora cu dobîndă.

— Parcă se ceartă dracul cu nevastă-sa, nu ? Numai că noi nu ne certăm. Vai ! Ce-am spus !

Se înroși pînă în albul ochilor și izbucni în rîs.

— Desigur, încuviință Santos, privind-o zîmbind. Așa cum nici eu nu sînt dracul...

Ea nu-l lăsă să-și sfîrșească vorba :

— Știi ?

— Ce ?

— Tii, am uitat ce-am vrut să spun !

Santos o privi mai departe, și ea exclamă deodată :

— Ah, da !... dar dădu îndată din mîină, chipurile că tot nu și-a adus aminte, ceea ce era o minciună, se prefăcea.

Santos o imită :

— Ah, nu !

Ce frumoasă se făcea ! Cu fiecare zi era tot mai frumoasă ! Dar el, ca și cînd ar fi fost orb, se porni din senin să turuie unul din acele discursuri despre lucruri înadins aride sau anevoie de înțeles, menite să o plictisească, ori să-i stîrnească interesul intelectual — leacuri eroice, amîndouă, împotriva iubirii.

Fata însă nici nu se plictisea, nici nu-l pûtea urmări. În timp ce Santos vorbea, nu-și lua ochii de la el, dar de gîndit, se gîndea la tot ce-i trecea prin cap.

Cînd Santos îi înfățișa lucrurile cele mai vrednice de atenție, ea îl întrerupse :

— Știi, căprioara pe care mi-ai dăruit-o n-a fost o mironosiță : o să aibă pui.

Santos mormăi ceva nedeslușit și se apucă să mă-nînce în tăcere, dar după o clipă pufni în rîs. Ea nu se dumerea de unde atîta voie bună, și-l privi mirată. Pînă la urmă înțelese, și obrajii i se împurpurară ; vrînd să nu se dea de gol, căută degrabă ceva, ca să se gîndească în altă parte, numai că tot rîsul îi veni pe buze. Santos nu mai izbutea să schimbe situația, căci ori de cîte ori încerca să spună ceva, ea izbucnea în hohote de rîs, cărora li se alătura și el după cîtva timp.

Rîsul cu tîlc al Mariselei era însă ceva atît de neprihănit, pe cît fuseseră și cuvintele ei — străin de morală, ca și păcatul căprioarei.

Era natura însăși, fără vreo înfățișare de bine sau de rău : numai că omul de la oraș nu putea să aibă o asemenea înțelegere.

Pe de o parte, erau reflecțiile pe care le-ar fi făcut un om obișnuit și cumsecade : Marisela, fruct al unei uniri imorale și moștenind poate pornirile păcătoase ale tatălui și mamei, nu putea să fie femeia ideală de care să se îndrăgostească un bărbat cu capul pe umeri ; pe de altă parte, reflecțiile pe care trebuia să le facă un Santos Luzardo. Simplă ca natura, dar uneori neliniștitoare ca monstruozițiile naturii, Marisela părea

că ține ferecate în inima ei izvoarele dragostei. Era veselă, zîmbitoare, prietenoasă, și totuși Santos nu descoperise la ea nici cea mai mică dovadă de iubire față de tatăl ei. De obicei se arăta nepăsătoare la suferințele acestuia, sau, cel mult, trecînd pe lîngă el, îi spunea cîte o glumă, pițigăindu-și vocea copilărește, dar fără să se simtă că-i vorbește cu iubire.

„Fata asta n-are inimă, gîndea Santos adesea. Poate că n-o fi avînd cruzimea întunecată a mamă-si, totuși are ceva din cruzimea instinctivă a puiului de sălbăticiune, și, de la una la alta, dacă mai pun umărul și împrejurările, nu-i decît un pas. Poate că se simte aici și lipsa unei educații potrivite, lipsa acelor trăsături ale sensibilității adormite, pe care numai niște mîini de femeie pot să i le dăruiască.“

În plus, Santos Luzardo se vedea silit să-și mărturisească faptul că i se cam lehămesise de aceste gînduri negre. Le găsea mult prea severe, crude, de o cruzime nespusă față de sine. În schimb, cînd puneă pe planul al doilea omul care judecă și cîntărește lucrurile, îi plăcea să-și lase din cînd în cînd inima în voia poeziei și să gîndească la banul de aur al avarului.

XII

Cîntece și istorii hazlii

Totuși, aceste soluții imaginare nu făcură decît să complice lucrurile, fiindcă pînă și pentru Santos viața devenise de nesuportat în casa aceea.

Din fericire, în afara casei mai erau încă multe de făcut.

După ce isprăviră de adunat vitele, începu marcarea lor cu fierul roșu. În zori începea tărăboiul despărțirii vacilor de viței, în două țarcuri învecinate.

Vacile mugeau, iar vițeii plîngeau sfîșietor, de parcă ar fi presimțit chinul ce îi așteaptă. Fierul era roșu în mîna Păsăroiului, el vestea asta printr-o *copla*, și peonii luau mînzații la rînd. Îi trînteau la pămînt, le creștau urechea cu semnul fermei și-i apăsau cu botul în țărîină, să nu mai poată mișca, în vreme ce Păsăroiul îi însemna cu fierul, potrivit pentru fiecare o *copla* după culoarea părului, pășunea unde păștea, cireada din care făcea parte și locul unde fusese prins. Era povestea fiecărei vite, pe care un adevărat *llanero* o cunoaște cum își cunoaște propria-i poveste.

De fiecare dată cînd puneă fierul să însemne vita, făcea o creștătură cu vîrfurile cuțitului pe o bucată de piele — răbojul pe care se ținea socoteala vitelor, fiindcă la Altamira totul se petrecea și azi după rîn-

duiala de demult, de pe vremea lui *don* Evaristo „de pe Cunaviche“.

Cugetînd la asta, Santos Luzardo îşi zise că era timpul să pună în aplicare proiectele sale îndrăzneţe pentru civilizarea *llanurei*, pe care le tot amînase pînă acum.

După ce isprăviră cu marcarea vitelor, care ţinu vreo cîteva zile în şir, Antonio îi arată răbojurile şi-i spuse :

— Treaba a ieşit mai bine decît credeam noi. Trei mii de viţei şi peste şase sute de vite mari, nemarcate. Acuma putem pune căşeria pe picioare.

Pentru asta înfipseră vreo ciţiva pari în apropiere de apa Bramadorului şi trîntiră deasupra un acoperiş de paie din savană ; făcură din piele de vită nişte putini de pus laptele la prins, iar din foi de palmier, cusute între ele, „chingile“ de presat caşul ; întăriră îngrăditura cîtorva ţarcuri părăsite şi aduseră acolo vacile domestice şi sălbaticе, prinse în *rodeo* de la Mata Obscura. Apoi lăsară totul în grija bătrînului Remigio, brînzar din Guarico, care tocmai picase acolo, căutînd să se tocmească undeva, împreună cu nepotuşău, Jesusito, care să îngrijească de viţei.

Văzînd că totul se reduce la acea biată colibă aruncată în mijlocul savanei, în acelaşi loc unde cu peste douăzeci de ani în urmă existase o alta la fel, menită aceluiaşi scop, Santos îşi dădu seama că în căşeria de azi va domni şartul din cea veche, adică mijloacele rudimentare ale unei industrii primitive, şi se ruşină singur. Oare aşa se va transforma Altamiră într-o „proprietate modernă“ — erau înşeseşi cuvintele lui din clipa cînd se hotărîse să se dedice fermei — înzestrată cu toate înlesnirile industriei de prelucrare a laptelui din ţările civilizate ?

— Pe aici, pe la noi, aşa-i rînduită treaba în căşerii, zise Antonio. Ai la îndemîină numai ce-ţi dă cîm-

pia : lemn de *caramacate*¹ ori de *macanilla*, foi de palmier, piele de vită.

— Și o rutină de secole, mormăi Santos. E o adevărată minune că mai există prăsilă de vite — această noutate adusă pe meleagurile noastre de către spanioli. Sună cam neplăcut, dar nici un *llanero* n-a făcut nimic ca să îmbunătățească industria. Idealul lui e să schimbe în aur orice ban îi cade în mână, să îndese aurul într-o *mucura*² și apoi să-l ascundă în pământ. Așa au făcut cei dinaintea mea, așa voi face și eu, fiindcă pământul ăsta e ca o piatră de moară care tocește ascuțișul celei mai aprige voințe. Așa stau lucrurile cu cășeria și cu toate celelalte, o luăm iarăși de acolo unde eram acum douăzeci de ani. Și în acest timp vitele degenerază din lipsă de încrucișări și din pricina multor rele care le decimează. Se mai crede și azi că vita poate fi scăpată de vierme cu descânțece ; și cum avem vrăjitori destui, pînă și oamenii luminați ajung să le prețuiască leacul, și medicamentele nu mai au căutare.

— Toate astea trebuie că sînt așa cum spuneți, *don* doctor, conveni Antonio. Dar, fiindcă veni vorba, ia puneți-vă să încrucișați vitele, că din copilărie tot aud și aud de treaba asta : adică să aibă ce mesteca răsculații ? Mai degrabă să rămînă așa cum se află, *don* doctor, că dacă e să fie carnea mai bună, o să fie și răzmerițe mai multe. Și atîtea altele, care nu se cheamă război, dar seamănă leit cu el... uite, bunăoară, stăpînirea care vrea să-ți ia tot.

— Vorbe ! i-o întoarce Santos. Justificări pentru indolența indianului pe care o avem în sînge. Tocmai de aceea e nevoie să fie civilizată *llanura* ; să se isprăvească odată cu deprinderile astea vechi și cu toți

¹ Copac al cărui lemn este foarte apreciat în construcții.

² Ulcior mare de lut.

acești *caciques*, să isprăvim odată a mai sta cu bratele încrucișate înaintea naturii și a oamenilor.

— E timp pentru toate, încheie Antonio. Până una-alta, așa cum se află, cășeria o să meargă bine. Numai să se îmblânzească vacile, și o s-avem câștig destul. Totul e să le obișnuim încet-încet să vină singure la cășerie.

Remigio din Guarico se arăta un om tare priceput în asemenea treburî, dar ca să deprinzi vacile sălbătice la cășeria Altamirei era anevoios din cale afară.

— Zînișoaro, Zînișoaro, Zînișoaro !

— Țintato, Țintato, Țintato !

Și așa se învîrtea toată ziua pe lîngă vacile sălbătice legate de stîlpi, mîngîindu-le pe grumaz și repetîndu-le numele cu care abia le botezase, ca să le învețe cu ele.

Prin ȧrcuri, ori la pășune, îl auzeai într-una. pe el ori pe Jesusito :

— Brîndușo, Brîndușo, Brîndușo !

Unele dintre vite ajunseră să-și învețe numele — o mărturisirea blîndețea ce li se zugrăvea în ochi cînd se auzeau strigate ; dar cele mai multe cătau în jûr cu aceeași aprigă sălbăticie.

Și pe cînd la cășerie începea astfel domesticirea viteilor, lasourile nu conteneau să cadă printre cele sălbătice.

La năvala oamenilor, cîmpul cu izmă se cutremura sub goana vitelor sălbătice luate pe neașteptate ; uneori însă cireada se înfură și se întorcea împotriva cailor, și cu toată iscusința călăreților, mulți cai piereau sau cădeau fulgerați de durere sub împunsătura năprasnică a taurului sălbatic.

Se prăpădiră de asemenea și mulți tauri, doborîți de o furie neputincioasă față de dominația omului, ori tînjind de tristețea schilodirii prin desisuri de pădure ; trîntiți la pămînt. se lăsau să moară de foame și de

sete, și din cînd în cînd scoteau mugete surde, gîndind la stăpînirea pierdută asupra cirezii sălbătice, la viața liberă și aspră din împărăția pădurii.

Santos Luzardo împărți laolaltă cu peonii primejdiile acestor hăitui, și încordarea trăită acum îl făcu să uite din nou proiectele lui civilizatoare. *Llanura* cea aspră și sălbatică era bine orînduită și așa. Era sălbăticia însăși; dar dacă pentru a isprăvi cu ea nu ajungea o viață de om, atunci de ce oare să-și irosească el viața ridicîndu-se împotriva-i? „La urma urmei, își zicea Santos, sălbăticia are farmecul ei, e ceva frumos, care merită să fie trăit, e plinătatea omului răzvrătit față de orice îngrădire.”

Iată-l pe Maríá Nieves în eroica-i sfortare de a trece rîurile mari, unde pîndește moartea la fiece pas. Oricînd poate să-și găsească sfîrșitul între fălcile unui caiman, și el n-are decît o bîtă de *chaparro*¹ în mînă și cîntecul pe buze.

Țarcurile de la vadul Roșcovului gem de vite. Vitele vor fi trecute peste Arauca, și călăreții stau înșirați de-a lungul fâgașului îngrădit ce duce de la fiece țarc la rîu, veghind ca mulțimea năvalnică a dobitoacelor să nu-l doboare la pămînt. Maríá Nieves se pregătește să treacă dincolo întîia cireadă, înotînd în frunte. E cel mai bun „om de apă” din întreg ținutul, și nici-odată nu-l vezi atît de mulțumit ca atunci cînd ia rîul în piept, avînd în spate coarnele taurilor *madrineros*, după care se ține cireada, iar în față, hăt-departe, malul, fiindcă rîul s-a lătit pînă în pădure și într-o parte, și în cealaltă.

Călare pe calul lui fără șa, a intrat la adînc și strigă ceva luntrașilor care vor vîsli pe lîngă cireadă, ca să nu o fure apa la vale.

¹ Arbust american, din ale cărui ramuri se fac bastoane.

Țarcurile răsună de larma peonilor care mîină vitele. Taurii *madrineros* coboară spre malul rîului prin făgașul îngrădit, și în urma lor se îmbulzește de-a valma mulțimea vitelor neștiutoare. Maríá Nieves izbucnește în cîntec și se aruncă în apă ; calul îi va sluji ca sprijin pentru mîna stîngă, și el înoată voinicește cu dreapta, în care ține bîta, să se apere de caimani. Taurii *madrineros* îl urmează îndată și încep să înoate ținînd deasupra apei doar coarnele și botul.

— Haide ! Haide ! îndeamnă oamenii de zor.

Caii împing vitele din spate, și ele intră în apă, vrînd-nevrînd. Mugesc înspăimîntate, unele dau să o ia înapoi, pe altele le fură apa la vale, dar văcarii de pe mal și luntrașii din largul rîului le întorc la loc, în cireadă.

O îngrămădeală de coarne arată drumul strîmb urmat de vitele ce trec apa. Undeva înainte se vede capul lui Maríá Nieves, alături de capul calului. Cîntecul lui răsună în mijlocul rîului larg, în ale cărui unde tulburi pîndesc caimanul viclean, *temblador*-ul, *raya* și pîlcurile lacome de *zamuritos* și de *caribes*.

Într-un tîrziu, vitele ajung pe malul celălalt, la sute de metri. Ies din apă una cîte una, scoțînd mugete sfîșietoare, și se grămădesc laolaltă, în timp ce Maríá Nieves pornește înapoi, ca să aducă altă cireadă.

Treptat-treptat țarcurile de la vad se scurg peste rîu prin făgașurile îngrădite, iar pe malul celălalt al Araucăi, pe o plajă văduvă de verdeață și tristă, sub un cer ca de ardezie, se înalță mugetele tînguitoare a sute de vite, care vor porni spre Caracas, călcînd drum lung prin savana inunđată, în cîntecul însoțitorilor :

Haide, haide, tăuraș,
Ține cale și dă-i zor,
Pașii tăi ți-i numără
De la țarc la abator.

În acest timp, pe un alt drum, alte cirezi au fost pornite spre Anzii Cordilieri, ca în vremurile bune ale bătrînilor Luzardos, cînd Altamira era cel mai bogat *hato* în vite din bazinul Araucăi.

E viața frumoasă și mîndră a marilor rîuri și a savanelor nemărginite, unde omul înfruntă primejdiile cu cîntecul pururi pe buze. E epopeea însăși. Sălbaticul *Llano*, sub înfățișarea-i cea mai impunătoare ; iarna, cu ploi, care cere mai multă răbdare și mai multă îndrăzneală, inundațiile care însutesc primejdiile și fac să se simtă — în cuprinsul palmei de pămînt nepodidit de apă — imensitatea pustietății din jur ; dar și măreția omului, vajnica lui îndrăzneală, cînd, încredințîndu-se că nu-i chip să aștepte nimica de la nimeni, se hotărăște să ia pieptuș totul.

Plouă, plouă fără încetare !... De zile în șir toarnă într-una. Toți bărbații s-au întors la casele lor, fiindcă rîurile mari și mici vor ieși curînd dintre maluri și nu se va mai găsi drum pe care să poți merge. Dar nici nu-i nevoie să mai bați drumurile ! Țasta-i timpul cel mai potrivit „să mesteci tutun, să bei și să lenevești în hamac“. Cu aste trei lucruri, un *llanero* se simte fericit sub acoperișul de palmier, în timp ce afară norii toarnă din belșug, îndărătnic.

O dată cu primele ploi, încep să se întoarcă și bîtlanii. Se ivesc dinspre miazăzi, încotro se călătoresc în timpul verii, fără să știe nimeni unde anume poposesc, și vin mereu, cu duiumul, cîrduri-cîrduri.

Osteniți de atîta zbor, se opresc pe crengile mlădii ale pădurii din *garcelo*¹, legănîndu-se domol, ori vin însetați pînă la marginea bălții, iar pădurea și apa se înveșmîntează în alb.

Ai fi zis că se recunosc între ei și stau să-și povestească de-ale drumeției. Păsările dintr-un pîlc se uită

¹ Loc unde se adună mulți bîtlani.

la cele dintr-alt pîlc care s-a călătorit în altă parte, întind gîturile, bat din aripi și scot strigăte răgușite, apoi, liniștindu-se ca prin farmec, cată lung unele la altele cu agatul pupilelor rotunde și nemișcate. Uneori se sfădesc pentru cîte o creangă din culcușul lor, pentru cîte o rămășiță de cuib rămasă de an, dar pînă la urmă se rostuiesc toate în locurile avute dintotdeauna.

O mulțime de rațe sălbatice, de cocoșei albaștri, de *corocoras*, *chusmitas*, *cotúas*¹ și *gavanes*, care n-au plecat nicăieri, aleargă cu binețe înaintea suratelor călătoare, și în vremea asta, alte cîrduri străbat cerul din cele patru zări. Sosesc și *los chicuacos*², care se apucă la rîndul lor să povestească ce au de povestit.

Balta geme de apă, iarna cu ploii s-a așternut pe treabă cu temei. Într-o bună zi se arată din unde botul negru al unui *baba*³. Curînd apar și caimanii, fiindcă rîurile se revarsă de-a valma, și cîmpia e numai apă cît vezi cu ochii. Caimanii vin de departe, mulți dintre ei tocmai din Orinoco; dar ei nu stau de povești, dorm toată ziua, ori numai fac pe adormiții. Și e mai bine să tacă. N-ar putea să povestească decît despre omoruri.

Începe năpîrlirea. Întregul *garceró* pare o pădure ninsă în zori. În copaci, în cuiburile agățate de ramuri și în jurul apelor adormite stau bîtlani albi cu miile, și peste tot, pe crengile de culcuș, pe micile *borales*⁴ care plutesc pe apa nămolosă a bălții, s-a așternut promoroaca penelor schimbate peste noapte.

De îndată ce se luminează de ziuă, oamenii se apucă de culesul penelor. Vin în *curiaras*, dar pînă la urmă se aruncă în apă și, cufundați pînă la brîu, printre

¹ *Cotúa*, varietate de corăporan.

² *Chicuaco*, pasăre acvatică cu ciocul lung, care se hrănește cu pești.

³ Animal amfibi, asemănător cu crocodilul

⁴ *Boral*, grămăjoară de plante acvatice.

caimani, *babas* și alte dihănii, cîntă și chiuie, fără să le pese de moarte. Un *llanero* nu face niciodată treabă în tăcere. Dacă nu chiuie, cîntă.

Plouă, plouă fără încetare. Albiile apelor se revarsă, bălțile se lătesc, și oamenii încep să cadă, doborîți de friguri, dîrdîie și clănțane din dinți ca niște castaniete; ~~întîi~~ se fac galbeni la față, apoi se înverzesc, și crucile ~~răsar~~ una cîte una în cimitirul de la Altamira; cimitirul nu-i decît un locșor înconjurat cu sîrmă ghimpată, în mijlocul savanei, pentru că un *llanero*, și mort, e mulțumit dacă stă în mijlocul savanei sale.

Și, într-un tîrziu, apele încep să se retragă, băltoacele de pe maluri se zvîntă, caimanii — cîți au venit încoace să se înfrupte cu vite de-ale Altamirei — șterg putina și ei din apele lăturalnice, întorcîndu-se pe Arauca sau pe Orinoco, frigurile se împutinează și iarăși se aude sunet de *cuatro* și *maracas*, iarăși se spun *corridos* și istorii hazlii, sufletul călit și voios de *llanero* își cîntă iarăși în *coplas* iubirea, munca și istețimea.

— Că de unde-și trage vлага un *llanero*, așa galben ca lămîia cum e, să se țină o zi întreagă pe cal, alergînd după vite sau mergînd în apă pînă la brîu, și făcînd haz de necaz cu voioșia-i neistovită? Uite, *don* doctur, zise Antonio Sandoval lui Santos, vă spun o poveste cu tîlc și-o să vă dumeriți singur. Într-o zi vine la noi în căutare de lucru unul de prin părțile rîului Cunaviche. Spunea că se pricepe să prindă vitele sălbatice, nici mai mult, nici mai puțin, da' nu era de loc arătos călărețul; cît despre mîrtoaga lui, abia își mai trăgea sufletul, iar în loc de șa — niște bulendre. M-am uitat eu la el și i-am spus: „Bine, frățioare, cal o să-ți dăm noi, un cîrlan din cei nemarcați, care umblă sălbăticiți prin savană — prinzi unul care ți-o plăcea și-l îmblînzești pentru călărit; numai că de șa te îngrijești singur“. „Păi am șa, m-a încredințat omul, punînd mîna pe bulendre. Îmi lipsesc scările, tărnița am pier-

dut-o, oblîncul mi l-au furat, cu poclada nu ştiu ce s-a făcut, da' mi-a rămas ibînca." Şi Antonio încheie ritos :

— Uite-aşa mi-a răspuns, şi omul ăsta nu-i altul decît Păsăroiul. Mai avea doar ibînca, adică ţolul de sub şa, şi el zicea că are şa în lege. Ei bine, cugetaţi la tîlcul povestirii. Ibînca asta vrea să spună : voinţa de a înfrunta greul. De aici îşi trage vloga un *llanero*.

Într-adevăr, aşa îi vezi trăind : pe băştinaşul din văi — trist şi primitiv, ţintuit de peticul lui de pămînt ; pe păstor — vesel şi vorbăreţ, în mijlocul savanei imense, înfruntînd natura, mulţumindu-se doar cu o bucată de carne uscată la soare şi cu o bucată de *yuca*, cinstindu-se doar cu cîte o cană cu cafea sau cu cîte o fărîmă de tutun de mestecat, împăcîndu-se de minune cu un hamac şi o pătură, dar — de, dragă Doamne ! — ţinînd morţiş să aibă un cal straşnic şi o şa mîndră ; iar seara ciupeşte *bandurria*, zdrăngăne din *cuatro* şi cîntă pînă răguşeşte, ostenit de truda strîngerii vitelor şi de atîta goană călare, ori dăntuieşte la *joropo* pînă dimineaţa prin casele unde-s fete frumoase, vrednice de această *copla* înţepătoare :

*Ştii un taur după coarne,
Calul după cum goneşte,
Mîndra după mijlocel
Şi cîte mai înveleşte.*

În faţa vieţii vezi omul din *llanura* nesupus şi totodată plin de răbdare, nepăsător şi inimos ; şiret şi aprig în luptă ; neascultător, dar loial faţă de mai mari ; grijuliu şi devotat faţă de prieteni ; dragăstos şi aspru faţă de femeie ; pătimăş şi stăpînit cu el însuşi. Îl vezi ironic şi naiv în vorbă ; neîncrezător şi superstiţios ; voios şi melancolic, socotit în tot ce face şi visător. Umil atunci cînd merge pe jos, orgolios

cînd e călare. Toate acestea sălășluiesc în aceeași ființă, fără să se stingherească unele pe altele, așa cum stau cusurile și virtuțile în sufletul unui nou-venit pe lume.

Ceva din ele răzbat în cîntecele în care cîntărețul *llanero* amestecă veselia lăudăroasă a andaluzului, fatalismul surîzător al negrului supus și revolta melancolică a indianului — trăsături caracteristice ale sufletelor care s-au contopit ca să-l făurească pe al său. Ceea ce nu părea limpede în *coplas*, și Santos Luzardo poate că uitase, se lămuri mulțumită feluritelor istorii pe care le auzi povestite în timp ce împărțea cu oamenii muncile grele, ori clipele de gălăgioasă odihnă.

Pentru toate acestea și cu întreaga putere a sufletului său deschis către forța, frumusețea și durerile *llanurei*, Santos Luzardo dorea nespus să o iubească așa cum era, sălbatică, dar frumoasă, să i se dăruiască deplin, să se lase modelat de ea, lepădînd grija-i neîncetată de a nu se deprinde cu viața simplă și aspră a crescătorului de vite.

Neîndoios că în Llano nu-i lesne să împlînzești un cal, ori să prinzi un taur cu lasoul ; dar cine se dovedește în stare e un adevărat fiu al *llanurei*. Și ea nu făcea decît să și-l ia înapoi pe Santos Luzardo. O spusese și Antonio Sandoval : „Un *llanero* rămîne un *llanero* pînă la a cincea spiță !” Dar mai era și altceva, la care Santos nu se gîndea, dar care acolo, în adîncul sufletului său, schimba simțămintele omului de la oraș, doborînd toate opreliștile din cale — Marisela, cîntec al harpei din cîmpie, suflet naiv și zburdalnic, gîngașă ca floarea *paraguan*-ului ce înmiresmează dumbrăvile și miera albinelor sălbatice !

XIII

Vrăjitoarea și umbra ei

Spre seară, cînd se duse la bucătărie să pregătească de mîncare pentru Santos, Marisela o auzi din prag pe indiana Eufrasia spunînd Casildei :

— De ce-o fi stăruit atîta Juan Primito ca *don* doctur să-l lase să-i ia măsura ? Pentru cine să fie măsura asta dacă nu pentru *doña* Bárbara, despre care toată lumea vorbește că și-a pierdut capul după *don* doctur ?

— Și tu crezi în povestea asta cu măsuratul, soro ? se miră Casilda.

— Păi cum să nu crez ? Doar am văzut cu ochii mei ! Femeia care-și leagă la brîu măsura unui bărbat face ce vrea cu el. Pe Dominguito de la Chicuacal, Justina, indiana, l-a făcut neom. L-a măsurat cu un crîmpei de sfoară, și-a legat sfoara la brîu și gata, s-a zis cu Dominguito !

— Măi femeie ! izbucni Casilda. Păi dacă tu crezi în treaba asta, de ce nu i-ai spus lui *don* doctur să nu-l lase pe ăla să-l măsoare ?

— De, m-am gîndit eu, da' vezi că *don* doctur nu crede în lucrurile astea și face mare haz de aiurelile nerodului ăluia, încît m-am codit. Am vrut să-i smulg sfoara lui Juan Primito, da' el m-a îmbrobodit, și cînd să-l caut, ia-l de unde nu-i ! Acuma trebuie să

fie departe, cu toate că abia adineauri mai era aici. Când s-așterne el la drum, nu e chip să-l mai prinzi din urmă.

Era o superstiție din cele mai grosolane și mai primitive, dar Marisela rămase foarte tulburată. În ciuda efortărilor lui Santos de a-i smulge din suflet credința în toate aceste scorneli băbești, și cu toate că ea însăși susținea că nu le mai dă crezare nici cît negru sub unghie, superstiția era cuibărită adînc în ființa Mariselei. Și apoi, ascultînd cu răsuflarea tăiată și cu inima zvîcnind să-i spargă pieptul vorba bucătăreselor, bănuielile-i cumplite se adevăriră pe de-a-ntregul: mamă-sa era îndrăgostită de omul pe care îl iubea ea.

Se bătu peste gură cu o mîină tremurîndă, înăbușindu-și un strigăt de groază, și uită de ce a venit la bucătărie. Străbătu curtea, îndreptîndu-se spre casă, se întoarse din drum, o dată și încă o dată, ca și cum aceste gînduri respingătoare în care îi era cu neputință să creadă i-ar fi purtat în neștire pașii.

Deodată îl văzu pe Păsăroiul, care venea de pe drum, și se grăbi să-i iasă înainte:

— Nu cumva l-ai întîlnit pe Juan Primito?

— Ba da, l-am întîlnit, tocmai dincolo de pădurea stejarelor de plută. Acuma trebuie să fi ajuns la El Miedo, că mergea de parcă-l mîna Necuratul din urmă.

Ea rămase o clipă pe gînduri, apoi spuse:

— Trebuie să mă duc la El Miedo. Vrei să mergi cu mine?

— Și *don* doctor? se codi Păsăroiul. Nu-i aici?

— E-n casă. Dar nu vreau să știe. Plec pe ascuns. Pune șaua pe Bălana fără să te vadă nimeni.

— Păi, *nîna* Marisela... mormăi Păsăroiul.

— Nu. Degeaba, Păsăroiule! Nu-ți pierde vremea încercînd să mă faci să mă răzgîndesc. Trebuie să

ajung fără zăbavă la El Miedo. Dacă tu n-ai curaj să mă însoțești...

— Nu-mi mai spuneți nimic. Pun îndată șaua pe Băłana. Așteptați-mă colo după bananieri ; așa, n-o să ne vadă nimeni plecînd.

Păsăroiul, crezînd că s-a întîmplat cine știe ce și auzind vorba Mariselei : „Dacă tu n-ai curaj să mă însoțești“, se hotărî să-i facă pe voie, fără alte lămuriri. Încă nu se născuse omul care să spună despre el : „Uite că Păsăroiul n-are curaj !“

Tocmai începea să se lase întunericul și, ferii de bananieri, se îndepărtară de casă fără să fie văzuți. Marisela, care nu prea dorea să dea ochi cu mamă-sa, îl întrebă :

— Crezi că dacă ne grăbim puțin îl mai prindem pe drum pe Juan Primito ?

— De-ar fi să scoatem și sufletul din cai, tot nu-l mai putem ajunge. Are mult înaintea noastră, și cum lungește el pasul, dacă n-a ajuns pînă acum, nu-i mai lipsește decît atîtica.

Într-adevăr, Juan Primito tocmai sosea la El Miedo. O găsi pe *doña* Bárbara la masă. Era singură, pentru că de vreo cîteva zile, temîndu-se să nu strice cu prezența lui, aducînd ruptura aproape de neînlaturat, Balbino Paiba nu se mai arăta pe acolo.

— Poftim aia pentru ce m-ați trimis, zise Juan Primito, scoțînd din buzunar capătul de sfoară și punîndu-l pe masă. E taman măsura, nici cît un firisor de păr mai mult, ori mai puțin.

Și povesti șiretlicurile de care trebuise să se folosească spre a-i putea lua măsura lui Luzardo.

— Bine, spuse *doña* Bárbara. Poți să pleci. Să-ți dea de la crîsmă tot ce vrei.

Și rămase gînditoare, cu privirea ațintită la capătul acelei soios de sfoară, care avea ceva din Santos Luzardo și care trebuia să-l facă să-i cadă în brațe — po-

trivit uneia dintre credințele cele mai adânc înrădăcinate în mintea ei. Dorința i se schimbase în patimă, și fiindcă bărbatul râvnit, care trebuia să vină spre ea într-o supunere oarbă, nu venea totuși, din bezna sufletului ei superstițios de vrăjitoare țîșni hotărîrea amenințătoare de a-l robi cu farmece.

În acest timp, Marisela se apropia de El Miedo. Într-un târziu, curmînd tăcerea plină de frămîntare în care făcuse aproape tot drumul, îi spuse Păsăroiului :

— Trebuie să vorbesc cu... mama. O să mă duc singură. Tu rămîi prin apropiere, că dacă mă găsesc în încurcătură... să auzi cînd te strig.

— Voia dumneavoastră, zise peonul, admirînd curajul fetei. Și să n-aveți grijă, n-o să trebuiască să mă strigați de două ori.

Se opriă în spatele unui pîlc de copaci. Marisela sări jos de pe cal și porni hotărîtă de-a lungul îngrăditurii țarcului celui mare.

Pe cînd străbătea terasa casei — casa aceleia pe care o vizita acum pentru prima oară — simți o clipă că o părăsește curajul. Inima parcă-i încremenise în piept, picioarele i se muiaseră. Cît pe ce să strige după Păsăroiul. Dar se și afla în pragul sufrageriei, ce slujea deopotrivă și de salon.

Doña Bárbara abia se ridicase de la masă și trecuse în odaia alăturată.

Marisela își veni în fire și ridică fruntea sus. Făcu un pas, apoi încă unul, călcînd tiptil și privind în jur. Își auzea bătăile inimii pînă în creștet, dar nu-i mai era teamă.

În odaia urzelilor vrăjitoarești, în fața unei policioare cu chipuri sfinte și amulete grosolane, unde ardea o luminare aprinsă de cîteva clipe, *doña Bárbara*, în

picioare și cu ochii ațintiți la căpățiul de sfoară închipuind măsura lui Luzardo, mormăia un descîntec :

— Cu doi te privesc, cu trei te leg : cu Tatăl, cu Fiul și cu Duhul sfînt. Omule ! Să te văd mai umilit înaintea mea decît Cristos în fața lui Pilat.

Desfăcu sfoara și se pregătea să se încingă cu ea, cînd cineva i-o smulse din mînă.

Se întoarse într-o clipită și rămase înmărmurită de uimire.

De la alungarea lui Lorenzo Barquero din casa aceea, era pentru întîia oară cînd se întîlneau față în față, mamă și fiică. *Doña Bárbara* știa că *Marisela* a devenit alt om de cînd locuia la *Altamira* ; dar, buimăcită de această apariție neașteptată, precum și de frumusețea fetei, rămase ținută locului și nu se aruncă asupra ei, să-și ia înapoi sfoara.

Dezmeticindu-se, tocmai se pregătea să o facă, dar *Marisela* o ținui din nou locului cu un strigăt :

— *Vrăjitoareo !*

Așa cum două stînci, izbindu-se între ele, zvîcnesc mai întîi în sus și apoi se prăvălesc, amestecîndu-și de-a valma sfărîmăturile, așa se întîmplă și în sufletul *doinei* *Bárbara* cînd de pe buzele fiică-si izbucni acest cuvînt de ocară, pe care nimeni nu îndrăznise pînă atunci să-l rostească în fața ei. Deprinderea răului din ea și dorința ei de bine — adică ceea ce era și ceea ce năzuia să fie ca să dobîndească dragostea lui *Luzardo* — se izbiră între ele, se învolburară și apoi se prăvăliră în sfărîmături, într-o haotică învălmășire de sentimente primare.

Marisela se repezi asupra policioarei și doborî cu mîna la pămînt toate acele lucruri îngrozitoare îngrămădite acolo — chipuri pioase, fetișe și amulete de-ale indienilor, candela ce ardea în fața icoanei *Atotputernicului*, lumînarea din sfeșnic — strigînd cu o voce răgușită de revoltă și de plîns abia stăpînit :

— Vrajitoareo ! Vrajitoareo !

Doña Bárbara sări urlînd asupra ei, prinzîndu-i brațele și căznindu-se să-i ia sfoara.

Fata se apăra, zbatîndu-se în cleștele acelor mîini de bărbat, care-i sfîșiau bluza, dezgolindu-i pieptul feciorelnic, ca să-i înhațe sfoara ascunsă în sîn, cînd se auzi o voce pe cît de calmă, pe atît de poruncitoare :

— Dă-i drumul !

Era Santos Luzardo, care stătea în pragul odăii.

Doña Bárbara se supuse și, cu o sfortare supraomenească, încercă să se prefacă, să-și zugrăvească un zîmbet pe fața-i sinistră ; dar în loc de zîmbet, o jalnică strîmbătură de încercare zădărnicită îi slui obrazul.

Întîmplarea o răvăși sufletește pînă într-atît, încît nici cu „asociatul“ nu putu să se înțeleagă în noaptea aceea.

Ridicase de jos și rînduise pe policioară, la loc, chipurile sfinte, fetișele și amuletele grosolane pe care Marisela le azvîrlise la pămînt. Candela ardea iarăși. Fitulul sfîrșia din pricina uleiului amestecat cu apă, iar flacăra pîlpîia neîncetat, deși ușa și ferestrele erau astupate cu grijă și nu se simțea nici cea mai mică suflare de aer. *Doña Bárbara* bolborosi de cîteva ori în șir știutul descîntec, față de care duhul ocrotitor se arătase întotdeauna atît de ascultător, dar el nu se grăbea să i se înfățișeze, fiindcă și în mintea care îl chema se amestecau gînduri de neîmpăcat, ca apa cu uleiul în fitulul candeliei.

„Liniștește-te ! își porunci ea. Liniștește-te !“

Și îndată i se năzări că aude ceva căruia ea nici nu apucase să-i dea glas :

„Toate se întorc acolo de unde-au plecat !“

Erau cuvintele cu care voia să-și alunge tulburarea ; dar „asociatul“ i le smulse de pe buze, rostindu-le el, și ele sunară în acel chip cunoscut și straniu totodată, cum îți auzi propriul glas adus înapoi de ecou.

Doña Bárbara ridică ochii și văzu în locul unde pînă atunci stătea umbra ei, aruncată pe perete de lumina tremurătoare a candeliei, silueta neagră a „asociatului”. Ca de obicei, nu putu să-i vadă fața, dar i-o ghici schimonosită de schima jalnică a lucrului zădărnicit.

Încredințată că năluca a vorbit, repetă aceleași cuvinte, de astă dată întrebător, dar din liniștitoare cum erau cînd le gîndi ea, sunară cabalistic rostite de el :

„Toate se întorc acolo de unde-au plecat ?”

Trebuia oare să renunțe la simțămintele cu care plecase atunci de la Mata Obscura, simțăminte false, care nu vor fi niciodată cu adevărat ale ei, și în loc să caute să dobîndească iubirea lui Santos Luzardo numai prin mijloacele firești ale unei femei îndrăgostite, să-i robească voința, așa cum făcuse cu Lorenzo Barquero, sau să-l ucidă, așa cum făcuse cu toți ceilalți bărbați care îndrăzniseră să se împotrivească planurilor ei ?

Dar erau oare într-adevăr false dorurile ei de o viață nouă, care îi izbucniseră în inimă la fel de năvalnic și de nestăpînit cum se dezlănțuiseră totdeauna și pornirile-i păcătoase ? În dorul de a înmormînta pentru vecie pe femeia diabolică, cu mîinile mînjite de sînge, pe vrăjitoare — cum îi spusese Marisela — nu se regăsea pe sine așa cum era în realitate, cu toată vigoarea naturii sale.

Din cele două tărîmuri ale sufletului ei deschis ca o carte : din cel al femeii care era acum și din cel al femeii care dorea să devină, ori ar fi devenit, poate, dacă jungherul Broaștei-Rîioase n-ar fi curmat viața lui Asdrúbal ; din tărîmul întunecat de unde se ridica spectrul viu al unui bărbat înjosit prin farmecele ei și un altul se prăvălea în groapă, cu pumnalul înfipt în spate, într-o noapte întunecoasă, fără licăr de stele, și din cel care primea încă din cînd în cînd geana de lumină a iubirii bune ce strălucise o clipă în piroga ne-

guțătorilor de *sarrapia* ; din cele două tărîmuri de neîmpăcat ale sufletului ei se porniră întrebări :

„Se-ntoarce oare șarpele în pielea lui, ori rîul spre izvor ?“

„Se-ntoarce oare vita la țarc, și cel rătăcit la răscrucea de unde a pierdut drumul ?“

„În *rodeo*, la Mata Obscura ?“

„În brațele pirăților ?“

Și nu putea spune cînd anume vorbește ea, și cînd „asociatul“, fiindcă ea însăși nu știa unde a pierdut drumul.

Se căuta pe sine însăși, se regăsea și totuși nu se regăsea. Voia să audă ce o povățuiește „asociatul“ ; dar acesta abia deschidea gura, că ea și avea răspunsul gata, și cele două vorbiri se încălecau și se învălmășeau, și amîndouă îi sunau străin în urechi, deși știa bine că erau ale ei, ca și cum gîndurile i-ar fi fost tîrîte într-un flux și reflux chinuitor, de la ea la nălucă și de la nălucă la ea.

Era o purtare neobișnuită a duhului ocrotitor, ale cărui sfaturi și preveniri *doña* Bárbara le percepușe întotdeauna limpede și lămurit, ca izvorînd din judecata altcuiva — cuvinte pe care altcineva le rostea și ea le auzea doar, lucruri care ei nu-i trecuseră încă prin minte ; în schimb, acum, simțea că tot ce-i spunea duhul ocrotitor și tot ce auzea ea exista în ea însăși, totul avea căldura, intimitatea felului ei de a gîndi, și, cu toate acestea, era ceva care devenea de neînțeles, ca și cum cuvintele ar fi pierdut ce-i era ei caracteristic de îndată ce le spunea „asociatul“.

„Liniștește-te ! Așa nu ne putem înțelege.“

Își îngropă fruntea fierbinte între palmele reci ca gheața și rămase așa timp îndelungat, în tăcere, fără nici un gînd.

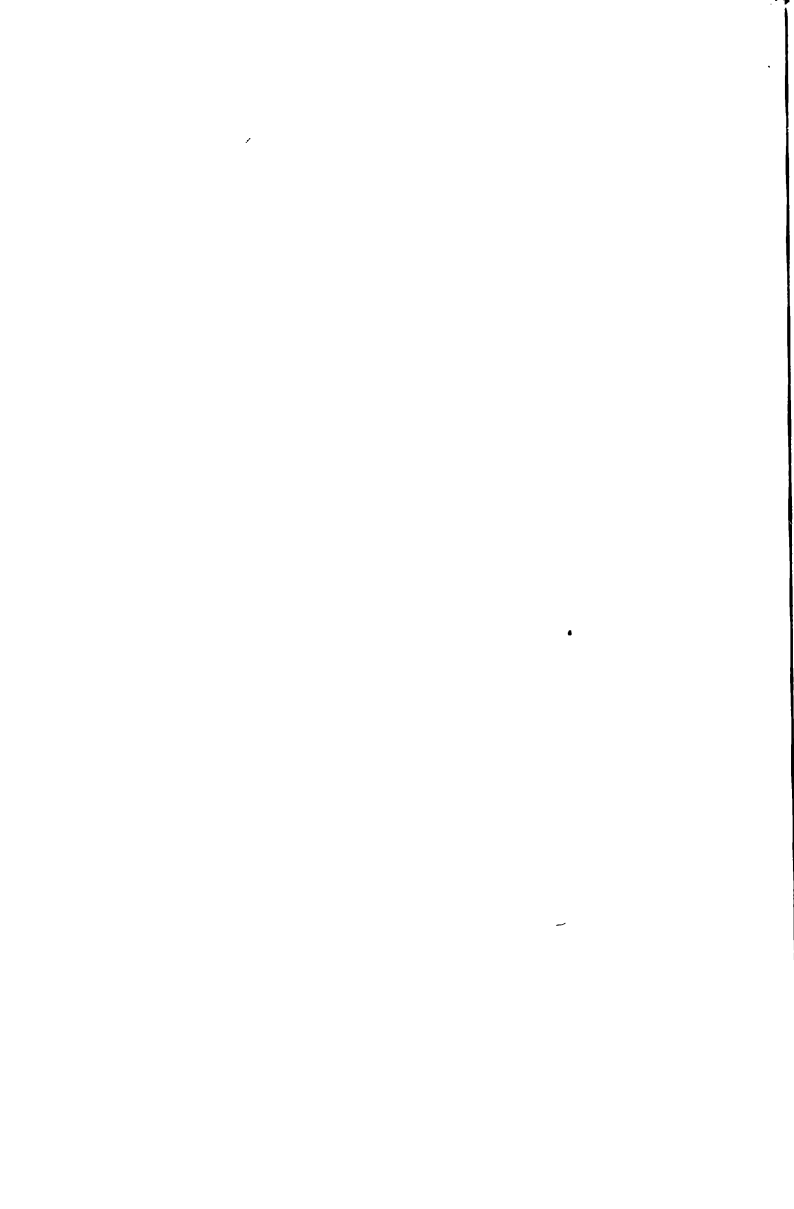
Fitulul candeliei trosni mai cu putere, gata să se stingă, și în auzul buimac al *doșei* Bárbara ajunseră deslușit aceste cuvinte :

„Dacă vrei ca el să vină la tine, leapădă-te de faptele tale.“

Ridică din nou privirea spre umbra care în sfârșit îi spunea ceva ce ea însăși nu cugetase ; dar candela se stinse, și totul se făcu umbră în jurul ei.

*Partea a treia *

.

Stafia savanei

Pe Melquiades puteai să-l ții în slujbă tot anul fără simbrie, numai să-i dai puțința să facă rău ; la orice altceva l-ai fi pus și oricît bănet ar fi fost să primească, nu-i plăcea, i se ura degrabă. Cea mai nevinovată dintre treburile pe care i le încredința *doña Bárbara* era să țină treji caii.

Asta însemna să stîrnească hergheliile adormite în savană și să le urmărească toată noaptea, ba uneori zile și nopți în șir, mîinindu-le spre un țarc tănuț, anume, în inima pădurii. Din pricină că trecea drept vrăjitor și că adusesse cel dintîi prin partea locului un asemenea chip de a ușura prinderea cailor nemarcați, treaba asta era numită cu nepăsare „a ține treji“, ori „a vrăji“ caii.

Pe de altă parte, în felul acesta și la adăpostul întinericului era lesne să scoți animalele de pe proprietățile vecine, fără să prindă nimeni de veste.

De la întoarcerea lui Luzardo, caii de la Altamira erau feriți de năpăstuirile Vrăjitorului, fiindcă *doña Bárbara*, urmărind să-și dea gata vecinul cu farmecele ei, socotea potrivit să trăiască în pace cu el. Cum însă pacea asta se prelungea prea mult, Melquiades simțea că încene să mucegăiască și se gîndea să plece de la

El Miedo, cînd Balbino îl înștiință să se apuce din nou de treabă.

— *Señora* îți poruncește să te pregătești și să ieși în savană chiar în noaptea asta. În Vîlceaua Adîncă ai să găsești o herghelie pe cînte !

— A fost dînsa pe-acolo ? întrebă Melquiades, care nu era niciodată bucuros să primească porunci din gura lui Balbino.

— Nu. Ce, ai uitat, ea n-are nevoie să vadă cu ochii ca să șie ceva.

Balbino însuși văzuse de curînd herghelia cu pricina, dar găsea de cuviință să dea această lămurire, fiindcă așa făceau toți administratorii *doñei* Bárbara, ca să nu se știrbească nici o clipă în sufletul slugilor credința în puterile ei vrăjitoarești.

Numai că pe Melquiades nu-l puteai lega la gard, pentru că el era la el acasă în ce privește treburile astea. Nu zicea că *señora* n-ar fi pricepută în unele lucruri, însă de aici și pînă a-l socoti deopotrivă cu Juan Primito, cum făcea Balbino, era cam depărtîșor. De altminteri, nici nu avea nevoie să creadă în aceste puteri spre a o sluji orbește, fiind un suflet de cîine credincios, un om cu totul deosebit, și nu un oareșcine, în care se îngemănau două porniri ce par că se bat cap în cap : o deplină inconștiență și un devotament mai presus de orice încercare. Așa o sluja el pe *doña* Bárbara, nu numai cînd era vorba de „a vrăji” cai — treabă pe care oricine putea să o ducă la bun sfîrșit — ci și de lucruri mult mai mari, și nu o sluja sub imboldul unor gînduri de cîștig, căci a fi cu trup și suflet omul cuiva nu e o muncă, asta îți stă în fire, și gata !

În schimb, Balbino Paiba putea fi orice, numai asta nu, fiindcă nu se gîndea decît să se pricopsească și avea trădarea în sînge. O tagmă de oameni pentru care Melquiades nutrea cel mai adînc dispreț.

— E lămurit. Dacă poruncește *señora*, mă pregătesc de treabă pentru la noapte. Și cum de-aicea pînă la Vîlceaua Adîncă am o bună bucată de drum și s-a făcut ceasul nouă, mă duc să pun șaua pe cal.

Tocmai cînd să plece de la fermă, Balbino îi aținu calea.

— Vezi, Melquiades, dacă poți să-mi pui vreo cîtiva căișori nemarcați în țarcul de la Pădurice. Asta, ca să moară doctorul Luzardo. Și ai grijă, nici o vorbă *señorei*. Vreau să-i fac o surpriză.

În țarcul de la Pădurice, *don* Balbino închidea dobitoacele pe care le fura de la *doña* Bárbara, furturi zise prin partea locului „învîrteli de administrator”, fiindcă erau făcute de un administrator.

Balbino nu îndrăznise niciodată să-i facă asemenea propuneri lui Melquiades.

— Te înșeli, *don* Balbino, mormăi acesta. De cînd mă știi eu, nu mi-a plăcut să le țin hangul administratorilor în învîrtelile lor.

Și se afundă în savană în trap mărunt, cum umbla totdeauna calul său, obișnuit să poarte în spinare calmul tragic al acestui om, care nu se tulbura niciodată și nu știa ce e graba.

Balbino își netezi mustața cu mîna, cum îi era ticul, bombănind ceva de nedeslușit pentru peonii aflați de față la această scurtă scenă și care schimbau priviri batjocoritoare între ei.

În Vîlceaua Adîncă, într-un căuș al savanei, Vrajitorul găsi herghelia de care vorbise administratorul. O herghelie înfiripată, care dormea în iarbă, încrezătoare în urechea armăsarului.

Simțind că se apropie cineva, armăsarul nechează pătrunzător. Iepele și mînjii săriră într-o clipă în picioare. Melquiades îi sperie în așa fel încît să o apuce spre El Miedo.

Neliniștiți de lumina crudă a clarului de lună din *llanura*, care tulbură simțurile, stârniți din culcuș și urmăriți de călărețul tăcut, a cărui umbră stăruitoare îi înspăimînta, caii porniră în goană spre largul cîmpiei, în vreme ce Melquiades, înfășurat într-o pătură ce-l ferea de umezeala nopții, venea din urmă în trap liniștit, încredințat că nu va trece mult și au să se oprească, crezîndu-se scăpați de năpastă.

Și, într-adevăr, așa se și întîmplă. Cînd se apropie din nou, găsi caii trîniți la pămînt, dar cu fiecare întîlnire, spaima hergheliei creștea, și acum nu mai îndrăzneau să se tolănească în iarbă, ci doar se opreau în loc. Iepele și mînjii, îngrămădiți în spatele armăsarului, priveau cu gîturile întinse și urechile ciulite spre umbra ce se apropia încet-încet, tăcută și neagră, proiectată ca o matahală uriașă pe cerul senin. Și așa ținu noaptea întreagă.

Începea să se crape de ziuă, cînd Melquiades izbuti să îndrepte caii spre o vîlcea în capătul căreia, ascuns între marginile împădurite ale strîmtorii pe unde se părea că se iese la larg, se găsea gura țarcului tănuit. Vrînd să-i zorească într-acolo, fără ca ei să descopere capcana, călărețul se năpusti spre herghelie, răcnind cît îl ținea gura.

Caii intraseră în punga țarcului, bulucindu-se în urma armăsarului, cînd acesta văzu o frîntură de îngrăditură printre copacii pădurii, se opri brusc în loc, scoase un nechezat scurt, înțeles de herghelie, și o zbughi înapoi, spre savană. Vrăjitorul era însă acolo și nu-i lăsa să se împrăștie. Numai armăsarul și două mînze reușiseră să scape. Melquiades trase poarta țarcului și se îndepărtă degrabă, lăsînd să se liniștească herghelia captivă și fremătîndă.

Cînd plecă, văzu armăsarul tocmai în celălalt capăt al vîlceleii, cu capul ridicat semeț, sfidîndu-l. Era Coamă-Neagră.

„Tii, frumos animal ! se minună Melquiades, oprindu-se să-l privească. Strașnic cap de herghelie ! Asta-i cea mai mare herghelie pe care am întâlnit-o pe aici. Ia să văd, nu-l pot prinde momindu-l la iepșoarele lui, că parcă vrea să vină să le scape.“

Coamă-Neagră nu se opriese însă în loc decât ca să-și întipărească în minte cum arată stafia savanei. O privi îndelung, tremurînd tot de furie sub păru-i lucios, cu ochii injectați și cu botul fremătînd, apoi se răsuci pe copite și se făcui nevăzut, dimpreună cu mînzele.

„Lasă, se-ntoarce el ! își zise Melquiades. Da' acum să trimită pe altcineva să-l pîndească. Eu mi-am făcut treaba, se cade să pun și eu capul jos.“

Țarul se afla pe pămîntul domeniului El Miedo, nu prea departe de conac. Ajungînd acolo, Melquiades îl întîlni pe Balbino, care îl aștepta, vrînd să-l facă să uite de propunerea-i neprevăzătoare din ajun, mai înainte ca el să ajungă să vorbească cu *doña Bárbara*. Și îl întîmpină cu mare prietenie, ceea ce era neobișnuit între ei doi.

În schimb Melquiades îi răspunse cu zgîrcenia lui dintotdeauna, catadicsind să scoată doar vreo cîteva cuvinte :

— Trimite dumneata cîteva peoni cu lasouri, să prindă armăsarul hergheliei, că mi-a scăpat, da' tînjește să se-ntoarcă să-și ia iepșoarele. Merită osteneala, e o mîndrețe de cal, și *señorei* noastre o să-i placă să-l aibă pentru călărit.

Balbino, cu toate că nici nu-l știa, simți că i-ar plăcea și lui tot atît de mult, și se îndreptă îndată către țarc, să-l prindă el.

Coamă-Neagră găsisese însă un chip al lui să se răzbune. Nu departe, tot pe pămîntul domeniului El Miedo, zări o herghelie la fel de numeroasă ca și aceea pe care o pierduse, care se apropia pascănd și zburdînd în lumina îngînată a zorilor.

Porni în goană spre ea, vestind prin nechezatu-i aprig pe armăsarul cap de herghelie ce venea cu gînduri de cucerire. Celălalt adună iute iepele și mînjiile care se împrăstiaseră pe cîmpie și se așază în fruntea lor, gata de luptă. Era un armăsar sur bălțat.

Coamă-Neagră se năpusti vijelios înainte. Era mai înfiripat la statură, și furia despuierii pe care abia o suferise îi înzecea curajul. Se izbiră unul de altul, stîrbind nori de colb și scoțînd nechezaturi pătrunzătoare ; surul se repezi să muște, și dinții îi sunară a sec ; Coamă-Neagră îl mușcă dintr-o parte, de grumaz. Apoi îl înșfăcă de ceafă, apoi de coamă, fără să-i dea răgaz să-și vină în fire.

Surul începea să dea îndărăt și să se clatine pe picioare ; în cele din urmă, Coamă-Neagră îl apucă cu dinții de acolo de unde voia și-l scutură cu furie. Surul scăpă cu chiu, cu vai și o rupse la sănătoasa.

Coamă-Neagră îl urmări o bucată de vreme, apoi se întoarse asupra hergheliei, care privise încremenită lupta. Se repezi la iepe și le dădu înconjur, arătîndu-și dinții fiores, și așa le împinse pînă la locul unde lăsase mînzele din herghelia sa. Le făcu și pe ele să se alătore la noua herghelie, apoi porni spre pășunea pe care o îndrăgea cel mai mult, aflată pe pămînturile Altamirei.

Surul îi urmă cîtva timp de departe ; într-un tîrziu se opri în mijlocul savanei și rămase acolo pînă ce norii de colb, ridicați de herghelia lui pierdută, pieriră în zare.

La cîteva nopți după aceea, în zelul lui de a răpi toate hergheliile Altamirei, Vrăjitorul se ținu o noapte întreagă după o herghelie care îi dădu de furcă, fiindcă armăsarul gonia tot spre mijlocul cîmpiei, ferindu-se să se apropie de pădure. Pe deasupra, se mai lăsase și o ceață deasă, că nu vedeai nici la cîtiva pași. Cînd se crăpă de ziuă, herghelia se găsea în același

loc, pe pășunea de unde o stîrnise. Melquiades își dădu seama că armăsarul din capul hergheliei era Coamă-Neagră, care se făcuse un hoțoman și jumătate.

Era pentru prima dată cînd îl păcălea pe el un cal și, părăindu-i-se un semn rău, povesti întîmplarea *doñei Bárbara*.

Ea îi împărtăși părerea. „Toate se-ntorc acolo de unde au plecat“, așa spusese „asociatul“.

— Și tu, Melquiades? Să se-ntoarcă herghelia de unde-ai stîrnit-o, fără să-ți dai seama? Se cunoaște cît de colo că la Altamira se află acum un om care nu se teme de stafiile savanei.

Cuvintele ei mărturiseau învălmășeala de simțăminte ce-i domnea în suflet. Vrăjitorul ascultă nețulburat și zise :

— Cînd vreți să vă-ncredințați că Melquiades Gamarra nu se teme de nimeni, n-aveți decît să-i spuneți : „Adu-mi-l, viu sau mort!“

Și îi întoarse spatele.

Doña Bárbara rămase gînditoare, ca și cum ar fi vrut să facă loc unui nou plan în vălmășagul simțămintelor ei furtunoase.

II

Vîrtejuri

Nu acele vîrtejuri cu care se joacă vîntul printre dune și care-i smulseseră odată lui Santos Luzardo un strigăt de bucurie în fața unei năzăriri ; ci altele, rele, care răpesc cu ele speranța.

Acum, Marisela nu mai era sufletul ștregar și luminos al Altamirei. În noaptea aceea se întoarse cu capul în pămînt de la El Miedo. Degeaba încercă Santos, după ce o muștră, să o învoioșeze.

— Gata. Destul cu bombănitul. Fruntea sus, curaj ! Singurul lucru într-adevăr rău e că ai dat crezare unor înșelătorii atît de grosolane și de caraghioase. Nimic nu mi se putea întîmpla pentru căpețelul de sfoară pe care îl ai la tine. Încolo, te-ai arătat un suflet nobil și viteaz, și trebuie să-ți mulțumesc. Dacă tu aperi așa o măsură a staturii mele, cum ai să-mi aperi viața dacă ai ști-o în primejdie ? !

Ea însă rămase tăcută, cu capul în piept ; acolo, la El Miedo, cunoscuse unele lucruri care făcuseră să se spulbere iluzia pe care era clădită viața ei.

Nici în inconștiența traiului pe jumătate sălbatic, în capacitatea sufletului încă ferecat, de pe vremea cînd își ducea zilele în pădurea de palmieri, nici mai tîrziu, în luminarea noului chip de viață de la Alta-

mira și a iubirii ce putea foarte bine să fie numită „pasiunea fără nume”, fiindcă se cumpănea undeva într-un punct între realitate și vis, Marisela nu stătuse niciodată să cugete ce înseamnă să fii odrasla Vrajitoarei. Dacă pomenea cumva de maică-sa, ceea ce se întâmpla foarte rar, spunea simplu „ea”, și vorba asta nu-i trezea în suflet nici iubire, nici ură, nici rușine. Când ceruse Păsăroiului să o însoțească la El Miedo, îi spusese pentru prima oară „mamă”, și trebuise să facă o efortare ca buzele ei să rostească acest cuvânt nefolosit și gol de orice simțire, ca lipsit de noimă.

În schimb acum căpătase un înțeles înfricoșător, care îi venea tot timpul în minte, întâmpinat de o pornire instinctivă de repulsie. Era reacția sufletului ei neprihănit, dar care acum nu se mai îngemăna cu natura cea neștiutoare de bine sau rău și care respingea cu violență ideea monstruoasă de a fi copilul femeii puse pe vrăji împotriva oamenilor și — culmea — îndrăgostită de omul pe care îl iubea ea.

Stăruind neîncetat în gândul ei fără pată, treptat-treptat un simțămînt de compătimire învăluia grozăvia acestei idei. Nu cumva a fost și mamă-sa o victimă ?

Oricum, însă, iluzia se spulberase ; echilibrul ei lăuntric nu mai exista. Acum, în fața ei nu mai stătea visul, ci realitatea cea crudă și de neînlăturat.

Santos era și el cufundat în gânduri și, în cele din urmă, îi spuse într-o zi :

— Trebuie să vorbim deschis, Marisela.

Ea crezu că îi va spune ceea ce dorise atît de mult să audă și se grăbi să-l oprească, vorbindu-i cu „tu”, căci acum putea să o facă fără să roșească :

— Gînd la gînd ! Și eu voiam să vorbesc cu tine. Îți sînt adînc recunoscătoare pentru tot ce-ai făcut pentru noi ; dar tăticul dorește să se reîntoarcă în pă-

durea de palmieri... și eu la fel, vreau să mă lasă să plec.

Santos o privi cîtva timp în tăcere și spuse zîmbind :

— Dar dacă nu te las ?

— Eu tot am să plec.

Și izbucni în plîns. Santos, înțelegînd ce se petrecea cu ea, îi luă mîinile într-ale lui :

— Vino încoace și spune-mi tot fără înconjur. Ce-i cu tine ?

— Fiindcă sînt fata Vrăjitoarei !

Izbucnirea aceasta adevărată, dar lipsită de dragoste filială, stîrni în Santos nemulțumirea pe care o simțea ori de cîte ori constata răceala din inima Mariselei, și îi lăsă mîinile aproape fără să vrea. Fata alergă în odaia ei și se închise înăuntru cu cheia.

Zadarnic bătut el la ușă, ca să isprăvească discuția începută, zadarnic așteptă ca să încerce asta mai tîrziu — ea nu trecu pragul odăii atîta timp cît el rămase acasă.

Orice i-ar fi spus acum — chiar dacă i-ar fi mărturisit că o iubește — n-ar fi însemnat pentru ea decît o răsplată prea tîrzie față de nedreptatea sorții, care îi hărăzise să se nască din pîntecele blestemat al celei ce arunca vrăji asupra oamenilor.

În acest timp, și în afara casei, vîrtejurile duceau cu ele speranțele puse în rosturile gospodăriei.

Vitele de la cășerie începeau să se îmblînzească. Erau și acum mîinate din urmă la țarcuri, dar în fiecare zi tot mai multe își știau numele și nu-și mai zăvorau laptele în uger din pricina sălbăticiiei.

La cel dintîi cîntat al cocoșilor începea mulsul. Jesusito se așeza zgribulit în porțița de la țarcul vițelor, iar mulgătorii intrau în țarcul vacilor, cu varga

într-o mînă și cu găleata în cealaltă, cu o *copla* pregătită pe buze :

*Luceferel din zori de zi,
Dă-mi, rogu-te, și mie luminița,
Că dragul meu pleacă la drum
Și pașii vreau să-i luminez.*

Iar vocea cristalină a băiețașului de la viței răsuna în aerul proaspăt al dimineții :

— Luminița, Luminița, Luminița !

Vaca strigată mugea, și vițelul alerga la chemarea mamei, vîrîndu-și botul printre drugii porțiței, pe care băiatul îi dădea la o parte, ca să-l lase să treacă. Și se repezea să sugă, împungînd lacom cu botul în ugerul plin, în vreme ce mulgătorul mîngîia vaca cu mîna, îmbiînd-o :

— Haide, Luminițo ! Haide, Luminițo !

Și cînd ugerul se umfla, iar vaca își lîngea drăgăștos vițelul lipit de piciorul ei, omul se apuca să o mulgă, și mulgea pînă umplea găleata.

Apoi începea altă *copla* :

*Cine bea apă din tigvă
Soață-și ia din altă zare,
Nu știe de apa-i bună,
Soața spin, ori dalbă floare.*

Îndrumat de ultimul stih, băiețașul de la viței striga :

— Floareo, Floareo !

Și altă vacă trecea la muls.

Pe măsură ce văzduhul se lumina sub razele zorilor, dimineța rece, cu abur de baligă și cîntecul mulgătorului răsunînd în tăcerea vastă a savanei, se umplea de mirosuri și zgomote : aromă de izmă rourată, mi-reasma florilor de *paraguatan*, cîntec pătrunzător de *carrao* în pădurea de pe malul apei, trîmbița depăr-

tată a unui cocoș, triluri voioase de *turpiales*¹ și *paraulatas*.

Iar seara, întoarcerea cirezilor la țarcuri. Vacile veneau o dată cu razele soarelui, lungite peste savană, în cîntecul văcarilor. Veneau cu ugerile pline, și în porțița de la țarcul vițelilor se îngrămădeau cu nerăbdare boturi umede. Remigio privea ugerile, socotind din ochi cam cîte *arrobas*² de caș va face. Jesusito, cocoșat pe poarta țarcului, căta spre largul savanei, ascultînd felurite *tonadas*³ ce se auzeau — cîntece cu note prelungi, cîntece ale acestor pămînturi nemărginite și singuratiche...

Dar iată că într-o zi Remigio se înfățișă la Altamira. Era întunecat și se așeză tăcut pe o laviță.

— Ce te aduce pe aici, bătrîne ? îl întrebă Santos.

— Am venit să vă dau de știre că azi-noapte jaguarul mi-a sfîșiat nepotelul. Mulgătorii plecaseră la o petrecere și nu eram decît noi doi la cășerie, Jesusito și cu mine. Cînd m-am trezit, la strigătul băiețelului, jaguarul îi sfîșiasse beregata cu o lovitură de labă. L-am străpuns cu pumnalul, și dimineța i-am găsit acolo morți pe amîndoi : pe Jesusito și pe jaguar. Vin să vă dau de știre că acum eu nu mai am pentru cine munci.

— Lasă cășeria, Remigio. Aici nu-i nimeni să se îngrijească de ea. Să rămîna vitele în voia soartei.

Culesul penelor se isprăvi, și Antonio veni să dea seamă pentru ce s-au ostenit :

— Două *arrabas* de pene. Acuma puteți să vă îndepliniți dorința, puteți ridica împrejmuirea. Cu prețul pe care-l au azi penele, o să luați pe ele vreo douăzeci de mii de *pesos*, dacă nu și mai mult. Cu

¹ *Turpial*, pasăre asemănătoare cu graurul.

² *Arroba*, unitate de măsură pentru greutate (cca. 11,5 kg).

³ *Tonada*, gen de compoziție poetico-muzicală.

voia dumneavoastră, l-aş trimite pe Carmelito să le vîndă. Tot el poate să cumpere, la San Fernando, şi sîrma ghimpată pentru împrejmuire, că eu am şi socotit cîtă ne trebuie. Pînă una-alta, eu zic să împlîntăm din nou stîlpii pe care i-a ars focul. Asta, dacă nu cumva v-aţi schimbat gîndul.

Era ideea civilizatorului care încolţea în mintea omului crescut în respectul vechilor obiceiuri. Faptul că Antonio Sandoval ajunsese să se convingă singur de necesitatea împrejurii însemna un început de izbîndă, şi Santos se întoarse pe dată la inimoasele sale proiecte, amîinate dintr-o prea mare grijă faţă de treburile zilnice.

La cîteva zile după aceea, în zare apărură doi călăreţi.

— Aştia nu-s oameni de pe aici, zise Păsăroiul.

— Cine-or fi ? făcu Venancio.

— Au să ne spună ei singuri cînd vor fi aici, că încoace îşi îndreaptă caii.

Străinii sosiră. Unul dintre ei mai aducea un cal, legat cu un capăt de funie de al lui.

— Păi ăsta-i calul lui Carmelito, şuşotiră altamirenii, în timp ce Santos ieşea pe terasa conacului.

— Dumneavoastră sînteţi *don* doctor Luzardo ? vorbi unul dintre cei doi. Venim să v-aducem o veste proastă, din partea generalului Pernalet, şeful civil al districtului. Colea, în părţile moşiei El Totumo, într-o pădurice, a fost găsit mort un om care pare a fi de-al dumneavoastră. N-a putut fi recunoscut, că începuse să putrezească, şi era pe jumătate mîncat de *zamuros* ; dar mai pe urmă a fost văzut prin savană calul ăsta înşeuat, marcat cu fierul Altamirei. Generalul ne-a trimis să v-aducem calul şi să vă-nştiinţăm.

— L-au omorît pe Carmelito ! răcni Antonio, plin de furie şi durere.

— Dar fratele mortului, omul care era împreună cu stăpînul calului ăstuia ? Şi penele pe care le duceau cu ei, cu ele ce s-a făcut ? sări Păsăroiul.

Cei doi se uitară nedumeriţi unul la altul.

— Acolo nu se ştie că era însoţit, nici că ducea lucruri ce puteau fi prădate. Acolo se crede că i-a venit rău pe drum, în plină savană. Dar dacă spunei că omul ducea lucruri ce puteau fi prădate, o să-i rapor-tăm generalului, că trebuie să facă cercetări.

— Aşadar, încă n-au făcut cercetări ? interveni Luzardo.

— V-am spus, acolo se crede...

— Da. Destul. Acolo se crede întotdeauna tot ceea ce ajută ca o crimă să rămînă nepedepsită, rosti Santos. Numai că de astă dată nu va rămîne nepedepsită !

Şi a doua zi plecă în capitala districtului. Era timpul să pornească lupta pentru ca în această vastă feudă a violenţei să se ajungă odată la domnia justiţiei.

De îndată ce află că Santos lipseşte de acasă, Mari-sela se hotărî să-şi pună planul în aplicare, adică să plece din casa aceea, în care simţea că nu mai poate să rămînă, să se întoarcă la coliba lor din pădurea de palmieri La Chusmita şi la viaţa pe care o duseseră înainte — singura vrednică de ea, potrivit unei zicale pe care acum o avea veşnic pe buze : „Mai bine rupt decît cîrpit“.

Lorenzo Barquero primi totul cu o hotărîre deli-rantă. Sosise clipa să pună capăt acestei farse a regene-rării lui morale. Viaţa lui era iremediabil distrusă. Acolo în coliba din pădure, se va lăsa din nou pradă beţiei şi tot acolo se află mlaştina care trebuie să-l înghită.

— Da. Plecăm chiar mîine.

Și a doua zi dimineată, folosindu-se de slăbiciunea lui Antonio, care nu ar fi vrut să-i lase să plece, porniră amîndoi călare spre pădure. Făcură drumul în tăcere, Lorenzo legănîndu-se în pasul calului. Abia cînd ajunseră în marginea pădurii, ea întoarse capul : casele de la Altamira nu se mai zăreau.

— Am să cred că totul a fost un vis, murmură fata.

Ajunseră la *rancho*. Înfățișarea mizeră a colibeii o umplu de scîrbă, după toate lucrurile alese cu care se deprinsese în casa lui Luzardo. Tată-său se duse să privească ochiul de nămol al mlaștinei, așa cum făcea și înainte, între o beție și alta, iar ea scoase șaua de pe cai ; caii urmau să rămînă acolo pînă avea să vină cineva de la Altamira să-i ia înapoi. Cînd să o lege pe Bălana de un stîlp, își aminti deodată de vorbele lui Carmelito, care își asemuise truda de a îmblînzi mînza cu strădania lui Santos de a o scoate pe ea, Marisela, din sălbăticia ei, și socoti că și Bălana trebuie să se întoarcă la viața-i de mai înainte.

Îi scoase căpăstrul și o mîngîie pe grumaz, suspinînd :

— S-a sfîrșit, Bălano. Tu întoarce-te în savana ta, eu în pădure ; din nou, fiecare, acasă.

O alungă, sperînd-o, apoi se așeză pe ghizdul puțului și se lăsa în voia lacrimilor.

Bălana dădu cîteva raite în jur, neîncrezătoare că și-a recîștigat într-adevăr libertatea, se tăvăli în nisip, apoi își scutură coama, făcu un salt de bucurie, necheză răsunător și alergă ceva mai încolo ; se opri în loc, cu gîtul întins și cu urechile ciulite, uitîndu-se lung la Marisela, pînă cînd căpătă, în sfîrșit, încredințarea că era slobodă cu adevărat. Atunci scoase un alt nechezat și se despărți de stăpîna ei, pierzîndu-se în savana fără margini.

„Fie, își spuse Marisela. Acuma, hai s-adunăm găteje, așa ca înainte. Celui născut pentru necazuri nu-i trebuie nici măcar cîntece !“

Dacă însă Bălana putea lesne să se întoarcă la viața slobodă a hergheliei, întoarcerea Mariselei la viața ei pe jumătate sălbatică de odinioară nu era același lucru. Nevoile zilei de azi și grijile zilei de mâine o copleșeau.

Cele dintîi erau atît de numeroase și atît de grabnice, încît, lovindu-se de ele, fata se sperie de ce-a făcut, întorcîndu-se la colibă. Nu numai de găteje din pădure era nevoie, trebuia să și aibă cu ce să le aprindă și ce să pună la foc pentru masă. Și toate lipseau în gospodăria lor — dacă putea să se numească așa jalnicul bîrlog al spectrului Barquereței. Orbită de o hotărîre neclintită, sporită și de supărare, anume că trebuie să plece din casa lui Santos, nu se gîndise nici o clipă că în pădure, la *rancho*, va veni vremea mesei și că nu va avea ce să mănînce, nici că va veni vremea de odihnă și că nu va avea pe ce să se culce, fiindcă nu mai putea socoti o rogojină drept așternut. Și apoi rogojina hărtănită ca vai de lume era ca și cînd n-ar fi fost.

Cît despre Lorenzo, el trăia cam de mulțisor pe altă lume, așa că nu era în stare să prevadă aceste nevoi. Numai rachiul să nu-i lipsească, și pentru asta era pe acolo *mister Danger* ; de rest, puțin îi păsa.

De bună seamă că acum, ca și mai înainte, pădurea le va da hrană — vor avea făină de *chigas*¹ și *quereveres*², vor găsi prin tufișuri *yucas* și *topochos* ; numai că acum nu-i mai îmbiau asemenea lucruri, se învățaseră cu mîncăruri ca lumea. Și apoi, trebuia să

¹ *Chiga*, substanță bogată în amidon, care se extrage din semințele arborelui *chigo*.

² *Querevere*, arbore din ale cărui semințe se face un fel de făină.

le caute, și ea nu mai era acea ființă sălbatică pe care nu o speria singurătatea pădurii și care se afunda în desiş, făcînd să trosnească mărăcinişurile sub picioarele-i mari și desculțe, ori se cățara prin copaci și se lupta cu maimuțele *araguato*¹ pentru hrana asta primitivă.

Curajul nu-i lipsea, dar la Altamira învățase să-l folosească într-un chip mai înțelept. Azi nu mai era vorba să scotocească prin tufişuri, ori să se cațare ca maimuțele în copaci pentru a-și potoli foamea, ci să găsească un mijloc de existență sigur și statornic; mintea ei lucra, și nesiguranța viitorului făcea și mai chinuitoare lipsurile clipei de față. În nevoia unei surse de existență, primul ei gând fu acesta :

— Tată ! Am dreptul să-cer ca mama să se îngrijească de-mine ? Ea îngroapă în pămînt ulcele cu bani de aur, și noi n-avem ce mânca.

Lorenzo Barquero făcu o efortare supraomenească să pună rînduială în gîndurile sale.

— N-ai nici un drept, pentru că în actul de naștere nu aparî ca fiica ei. Ea n-a vrut să se menționeze acest lucru, și eu te-am declarat ca...

Fata însă nu-l lăsa să-și isprăvească vorba.

— Adică n-am nici măcar dreptul să dovedesc că sînt fiica Vrajitoarei ?

Tată-său o privi lung și îngăimă :

— Nici măcar atît.

Dar fără ca aceste cuvinte — simplă repetare a vorbelor fetei — să vădească cel mai palid simțămînt de responsabilitate. După aceea se urni din pragul colibei, apucînd spre casa lui *mister Danger*.

Cuprinsă de remușcări față de cruzimea acestei întrebări ce acuza, Marisela rămase în loc și murmură : „Bietul tata !“ în timp ce el se depărta, cu pasul șovă-

¹ Maimuță cu blana galben-roșcată, de cca. 80 cm înălțime.

ielnic și brațele atîrnîndu-i de-a lungul corpului „fără armătură“, după cum spunea că și-l simte.

Deodată, dîndu-și seama că el se duce la *mister* Danger, alergă să-l oprească.

— Nu, tăticule. Nu mai călca în casa omului ăstuia. Te rog din tot sufletul. Vrei să-i ceri rachiul. Așteaptă. Dau o fugă să-ți aduc de la Altamira. Mă-ntorc îndată. Acuși sînt înapoi.

Pe cînd ea punea șaua pe calul cu care venise *don* Lorenzo, acesta își urmă calea, chinuit de dorul băuturii, fără să se gîndească nici o clipă că pentru a-i plăti rachiul lui *mister* Danger nu o mai avea acum decît pe fiică-sa.

...Vîrtejurile duseseră cu ele toate speranțele.

III

No Pernaletе și alte calamități

Motive, și încă foarte puternice, avea Mujiquita cînd vru să se ascundă sub tejghea la ivirea lui Santos Luzardo în pragul cîrciumii. Mai întîi, fiindcă amestecul lui prietenesc în cearta cu *doña* Bárbara, cînd Santos îi ceruse acesteia unele lucruri pe care ea i le refuzase, îl costă postul de secretar al Șefiei civile, căci *ño* Pernaletе se descotorosi de el cît ai clipi, și apoi fiindcă bănuia cam ce putea să-l aducă pe fostul său coleg de universitate și își vedea primejduită leșoara pe care *ño* Pernaletе se milostivise să i-o dea în cele din urmă, după multe rugăminți din partea lui și a soției și după multe legăminte că nu are să mai cadă în donquijotisme.

Santos însă nu-i lăasă timp să se ascundă, și el trebui să se arate încîntat de întîlnire.

— Fericiți ochii care te văd! Ce rar te arăți pe aici, *chico*! Cu ce pot să-ți fiu de folos?

— Dacă n-am fost rău informat, tu știi de ce am venit. Mi s-a spus că ești judecătorul districtului.

— Întocmai, *chico*! adeveri Mujiquita, după cîteva clipe. Știu ce te aduce. Povestea cu moartea peonului, nu?

— A peonilor, rectifică Luzardo. Fiindcă doi oameni au fost asasinați.

— Asasinați ! Ce vorbești, Santos ! Uite, vino cu mine la judecătorie să-mi spui totul.

— Eu să-ți spun ?

— Nu. Iartă-mă. Să-mi dai unele explicații. Să-mi arăți ce trebuie să fac.

— Păi bine, Mujiquita, tu încă nu știi ce să faci ?

— Eh, *chico* !

Și gestul lui Mujiquita suplini într-un chip zdrobitor aceste cuvinte de prisos : „Nu știi unde ne găsim ?“

Ajunseră la judecătorie. Mujiquita se propti cu umărul în ușa care nu era decît înțepenită și intrară într-o încăpere cu tavanul de paie și pereții coșcoviți, unde se aflau un birou, un dulap, trei scaune și o cloșcă înfoiată într-un colț. Ca să-l poștească jos, stîrni un nor de colb, scuturînd praful așternut pe un scaun. Se vedea cît de colo că pe aici nimeni nu avea obiceiul să vină la judecătorie.

Santos se așează frînt, nu atît de oboseală, cît descurajat de impresia pe care i-o făcuseră orașelul, judecătoria, judecătorul.

Totuși, caută să-și vină în fire și, încercînd să tragă tot folosul cu putință de la Mujiquita, îl lămuri cum călătorea Carmelito, însoțit de fratele lui, Rafael, și ce cantitate de pene duceau la San Fernando.

Mujiquita se scărpină în cap, apoi își luă pălăria și, pregătindu-se să plece, îi spuse :

— Așteaptă-mă aici o clipă. Dă-mi voie să mă reped să-i povestesc toate astea generalului. Trebuie să fie la Șefia civilă, așa că n-o să zăbovesc mult.

— Dar ce are a face șeful civil în afacerea asta ? obiectă Santos. N-a expirat termenul prevăzut de lege pentru ca dosarul să treacă în competența judecătorului ?

— Eh, la naiba, *chico* ! exclamă Mujiquita. Și adăugă : Zău, generalul nu-i om rău, însă, aici, la noi,

ține morțiș să o facă pe dirijorul în toate. Atît în pricinile civile, cît și în cele penale, nu se face decît ce spune el. Generalului i-a intrat în cap că omul a murit de boală, cum zice el. Adică : o sincopă cardiacă. A, să nu uit, fiindcă orice se poate întîmpla : n-ai băgat de seamă, nu cumva peonul tău suferea de inimă ?

— Suferea de inimă, pe dracu ! izbucni Santos, ridicîndu-se furios în picioare. În schimb, tu ai să te îmbolnăvești foarte curînd de inimă, dacă nu te-ai și îmbolnăvit, și asta numai din cauza fricii.

Mujiquita zîmbi :

— Nu te înfierbînta, *chico*. Pune-te nițel în locul meu. Și în locul generalului, pentru că în viață trebuie să ții seamă de toate. Mai deunăzi s-a primit aici o circulară trimisă de la guvernatorul statului la toți șefii civili din subordonarea lui, în care le trăgea o săpuneală zdravănă pe motiv că în regiunea nepopulată s-au comis diferite crime, fără ca făptașii să fie descoperiți, și le punea în vedere să-și facă datoria cum trebuie. Generalul a răspuns că el nu intră în această categorie, întrucît în districtul său nu există crime. Eu însumi am redactat răspunsul, și el a fost atît de încîntat, încît a poruncit să fie tipărit pe o foaie volantă, care cred că ți-a picat sub ochi pe aici. Toate astea ți le spun ca unui prieten apropiat, desigur. Te rog să înțelegi că în cazul peonului tău, mai bine zis, al peonilor tăi, eu n-am încetat nici o clipă să bănuiesc că e vorba de un asasinat ; dar în aceste momente, cînd tocmai a plecat răspunsul, nu-i indicat să spunem că e vorba de o crimă...

— Fiindcă tu ești aici pentru a-i face pe plac lui *ño* Pernalete, și nu pentru a împărți dreptatea ! i-o reteză Santos.

Mujiquita strînse din umeri.

— Eu sînt aici ca să cîștig pîinea copiilor mei, fiindcă venitul cîrciumii nu ajunge. Și, îndreptîndu-se

spre uşă, adăugă : Aşteaptă-mă puţin. Mă duc să înfrunt taurul.

După cîtva timp se întoarce amărît.

— Nu ți-am spus eu ? Doar îmi cunosc bine omul. Generalului nu i-a plăcut de loc că ai venit la mine, şi nu la el. Aşa că te sfătuiesc să te duci să-l vezi şi să cauţi să-l cîştigi de partea ta. Aşa faci treabă cu el.

Luzardo nici nu apucă să-şi arate împotrivirea faţă de această povaţă, că şeful civil apăru în prag.

Întocmai cum spusese Mujiquita, nu-l bucură cîtuşi de puţin faptul că Santos s-a adresat judecătorului, şi nu lui, mai ales că venea cu date care răsturnau prezumţia comodă de moarte naturală, pe care el o acceptase. Nu obişnuia să tolereze nimănui asemenea lucruri — el, care nu înţelegea autoritatea decît în mod despotic, aşa cum o înţelege un sălbatic — şi cu atît mai puţin cuiva care îndrăznise cîndva să invoce puterea legii faţă de abuzurile sale.

Intră în judecătorie cu *sombrero*-ul pe cap şi cu amîndouă mîinile ocupate : în stînga ţinea trabucul care se stinsese ; în dreapta — cutia de chibrituri. În plus, sub braţul drept purta sabia cu teaca de piele de care nu se despărţea niciodată, orice ar fi fost.

Nu catadicsi să-l salute pe Santos şi se apropie de masă, puse sabia pe ea, apoi scăpără un chibrit şi, ducînd flacăra la capătul trabucului, mormăi :

— Ți-am mai spus, Mujiquita, că nu-mi place să se amestece nimeni în treburile mele. Mă ocup personal de cazul în care a venit *señor* şi ştiu ce am de făcut.

— Permiteți-mi să observ că acest caz a trecut în competența puterii judecătorești, zise Santos Luzardo, făcînd tocmai pe dos decît îl povăţuise Mujiquita, pentru că a vorbi lui *ño* Pernaletе despre o putere care nu era a lui însemna o declarație de război.

— Totuși, Santos, se bîlbîi judecătorul, tu ştii că...

•
Ño Pernaletе nu avea însă nevoie de ajutor.

— Mda. Am cam auzit eu ceva pe aici, mormăi el batjocoritor, între două pufăituri de trabuc. Ceea ce știu dintotdeauna e că acolo unde pui la treabă un judecător și un avocat, dacă-i lași de capul lor, un lucru limpede se face tulbure, și când trebuie să țină o zi, ține un an. Drept care, ori de câte ori vine cineva aici cu vreun litigiu, mă informez pe stradă cine are dreptate și mă reped încoace de-i spun acestui *señor* : „*Bachiller* ¹ Mujica, dreptate are cutare. Dă sentința pe loc.“

Și zicînd acestea, trînti aprig sabia lui dictatorială pe masa judecătorului, de unde abia se ridicase ca să înfățișeze în amănunt scena de mai sus.

Santos își pierdu pentru cîteva clipe stăpînirea de sine :

— N-am venit aici să discut în contradictoriu, ci să cer să se facă dreptate ; totuși, m-ar interesa să știu, cum spuneți dumneavoastră cînd procedați în felul acesta ?

— A pune punctul pe „h“, răspunse ño Pernaletе, care în fond era un hîtru. Nu știți povestea ? Să v-o spun, că e destul de scurtă. Era unul din ăștia cărora le mai zice și gogomani, dar care făcea pe deșteptul. Habar n-avea de ortografie, spunea *jalar*, nu *halar*, *jediondo*, nu *hediondo*, și cînd secretarul lui — fiindcă gogomanul era și el șef civil și-avea un secretar — scria, așa cum trebuie, adică cu *h*, cuvintele pe care el de fapt le pronunța cu *j*, îi spunea : „Foarte bine, dar... pune-mi un punct pe *h* ăsta !“ ²

¹ Absolvent al unei școli superioare.

² În limba spaniolă litera „h“ este mută : cuvîntul *hora* (oră) se rostește *ora*. În schimb, litera „j“ are valoarea unui „h“ românesc : *jinete* (călăreț) se pronunță *hinete*. Dialectal însă, se rostește și litera „h“, iar vorbitorii cu puțină știință de carte reproduc în scris acest sunet, notîndu-l, firește, prin litera „j“. De aici grafii ca *jombre* (om) în loc de *hombre*, cum e corect.

7 Mujiquita rîdea de gluma generalului, dar Santos rosti tăios :

— Dacă asta e ortografia care se folosește aici, atunci mi-am pierdut timpul venind să cer să se facă dreptate.

Ño Pernalet se ridică iarăși de pe scaun.

— Nici o grijă, se va face, spuse el pe un ton ce aducea mai mult a amenințare.

Despot din fire, dar și viclean, dacă ño Pernalet admitea contrazicerea în ce privește opiniile și procedeele sale, puteai fi sigur că în cazul cînd găsea convingătoare argumentele potrivnice, căuta de îndată un chip să și le însușească — firește, dacă avea vreun interes să o facă — dar de fiecare dată lăsa să se înțeleagă că și lui i-au trecut prin minte, înfățișîndu-le într-un fel al său, nespus de original. De astă dată, fiind la mijloc și circulara guvernatorului, interesul său îl sfătuia să renunțe la prezumția de moarte naturală, căreia îi dăduse întîietate pînă atunci. Iată de ce conveni numaidecît, deși pe același ton insolent :

— Nu era nevoie să bateți atîta cale ca să ne spuneți că omul era însoțit. Și firul ăsta îl urmărim.

Santos, înțelegînd că șeful civil se va încăpățîna în ideea că ucigașul lui Carmelito este Rafael, se grăbi să lămurească lucrurile :

— Însoțitorul era fratele lui Carmelito, amîndoi oameni în care am deplină încredere, și nu ezit o singură clipă să afirm că și el a fost asasinat.

— Una e că dumneavoastră credeți asta, și alta e să fie și adevărat, răspunse ño Pernalet, simțîndu-se încolțit în noua lui eroare. Și, după ce se răsti la judecătorul fîstîcit : Știi dumneata, *bachiller* Mujica, pe mine să nu mă scoți din pepeni !, ieși pe ușă, lăsînd în urmă o tăcere — care era indignare la Santos și spaimă la Mujiquita — o tăcere atît de adîncă, încît se auzeau loviturile ușoare cu care pușorii cloștii din

colț își spărgeau găoacele, dornici să se bucure mai curînd de încîntările acestei lumi.

Mujiquita aruncă o privire în stradă, vrînd să se încredințeze că *ño* Pernaletе a plecat într-adevăr, apoi întrebă :

— Spui că peonii duceau donă *arrobas* de pene ?
Hm, cam douăzeci de mii de *pesos*, nu ?... Speranța nu-i pierdută, Santos. Cel care a pus mîna pe ele va căuta să le dea ușurel, cu cît se va putea, și asta se va descoperi la iuțeală.

Santos însă nu-l asculta, cufundat în gîndurile sale, căroră, ridicîndu-se să plece, le dădu grai în chipul următor :

— Dacă mama, în loc să mă ducă la Caracas, m-ar fi lăsat aici, să învăț „ortografia” din povestea lui *ño* Pernaletе, eu n-aș fi fost avocat azi, ci colonelul Santos Luzardo, cel puțin pe măsura acestui sălbatic, iar el n-ar fi îndrăznit să-mi vorbească cu insolența cu care mi-a vorbit !

— Zău, *chico*, strecură Mujiquita, generalul nu-i atît de...

Santos îl fulgeră cu privirea, iar el nu se încumetă să mai continue și încheie :

— Bine, *chico*. Haide să bem un păhărel, că data trecută nici n-am avut timpul să te poftesc.

În aceste clipe, o asemenea propunere era de un cinism fără de pereche ; Santos îl măsură cu privirea de sus pînă jos și-i spuse :

— Nu-i mai puțin adevărat că n-ar exista de-alde *ño* Pernaletе dacă n-ar exista...

Voia să zică „de-alde Mujiquita”, dar își dădu seama că nenorocitul era și el o victimă a sălbatei mîncătoare de oameni, și, cu mînia preschimbată în compătimire, răspunse la invitația acestui inconștient :

— Nu, Mujiquita. N-am să mă apuc de băutură.

Fostul coleg stătu și-l privi cu același aer timp, întocmai ca odinioară, când Santos se căznea să-i explice la dreptul roman, și apoi, zîmbind nedumerit, exclamă :

— Ah, Santos Luzardo ! Nu te-ai schimbat de loc, Atîta aș dori să stau o dată la taifas cu tine... Să-mi amintesc de vremea noastră, *chico*. Cred că n-ai de gînd să pleci. Nu pleca, mai stai. Lasă pe mîine dimineață. Odihnește-te puțin, că vin eu la tine la han. Acum nu te însoțesc, am o treabă grabnică.

Și de îndată ce Luzardo dădu colțul străzii, el închise judecătoria și se duse la Șefia civilă, vrînd să se dumirească în ce ape se scaldă *ño Pernalet* față de el.

Îl găsi singur, plimbîndu-se foarte agitat dintr-un capăt în celălalt al încăperii și vorbind cu glas tare :

— Doctorașul ăsta nu mi-a plăcut din prima clipă cînd l-am văzut, și nu degeaba. Cîrcotașii naibii ! I-aș vîrî la pușcărie pe toți grămadă ! Mujiquita ! porunci el, cînd acesta se ivi în ușă. Ia să-mi aduci dosarul... drăciei ăsteia cu mortul de la El Totumo.

Mujiquita ieși și se întoarse cu un coșcogea dosarul. *Ño Pernalet* se plimba mai departe de colo-colo.

— Citește, să vedem cum a rămas. Treci peste ce-i la început, citește de acolo unde se spune cum a fost găsit cadavrul.

Mujiquita făcu întocmai :

— „Cadavrul prezenta simptome de descompunere avansată.“

— Simptome ? îl întrerupse *ño Pernalet*. Cînd era putrezit și umflat ca o tobă ? Tu bagi poezie peste tot, întotdeauna, ca să încurci lucrurile și mai rău. Bun. Citește mai departe.

— „Nu s-au putut aprecia răni și contuzii.“

— Nu spun eu ? mormăi furios *ño Pernalet*. Auzi, nu s-au putut aprecia ? Păi de ce ai fost tu acolo, dacă nu să apreciezi ce și cum ? Și-adică de ce nu s-a putut ?

— Generale... îngăimă Mujiquita. Aduceți-vă aminte, chiar dumneavoastră mi-ați spus...

Şeful civil nu-i lăasă răgaz să isprăvească :

— Nu începe cu de-alde astea ! Ce nevoie ai tu să-ți spun eu cum să-ți faci datoria ? Pentru asta ți se plăteşte leafă. Nu cumva ai vrea să fac eu munca ta de judecător ? Ca pe urmă să vină doctoraşul ăsta să-mi vorbească mie de dreptate. N-ai citit raportul pe care l-am trimis deunăzi guvernatorului ? Acolo sînt expuse foarte clar principiile mele de slujbaş al statului, fiindcă în tot ce scriu, eu nu-i dau cu timpenii, cu vorbe frumoase, ci spun lucrurile pe şleau. Asta pentru ca acum, după ce a primit raportul meu, guvernatorul să afle că am încercat să muşamalizez povestea cu mortul de la El Totumo, fără să cerceţăm ca lumea dacă omul a murit de moarte bună, ori a fost asasinat şi jefuit.. Stai ! Dă-mi dosarul.

Îi smulse dosarul din mîini şi începu să citească, holbînd ochii şi înghiţind în sec, iar Mujiquita, care înţelese din toate astea că *ño* Pernaletе căuta să găsească o porţiţă de scăpare, se încumetă să-i atragă luarea-aminte :

— Observaţi, generale, aici nu scrie că a fost moarte naturală.

Numai că, părăsind părerea pe care o susţinuse pînă atunci, *ño* Pernaletе era asemenea cailor, care, după ce trîntesc la pămînt pe călăreţ, se mai şi năpustesc asupra lui, iar cînd auzi explicaţia cu pricina, se întoarse împotriva lui Mujiquita :

— Cum voiai să spun aşa ceva ? Poţi tu oare să afirmi că omul n-a fost asasinat ? Ori că un judecător de instrucţie, care este dator să consemneze la dosar numai ce vede cu ochii lui, trebuie să intre în asemenea amănunte ? Ori ți s-a năzărit să-mi vii cu păreri personale despre cauza morţii ?

— Nicidecum, domnule general.

— Atunci ? Ce rost au toate încurcăturile astea ? Dacă ți-ai făcut datoria cum trebuie, stai liniștit. I-am spus asta și prietenului tău, doctorașul, să stea liniștit, fiindcă justiția își va face datoria. Du-te la el, tu trebuie să știi unde a tras, și spune-i ca din partea ta : justiția își va face datoria, fiindcă mă ocup eu de acest caz. Așa va pleca liniștit acasă și n-o să ne mai stea nouă pe cap.

— Dacă doriți, generale, pot să-l întreb pe cine anume bănuiește, propuse Mujiquita.

— Nu, omule ! Fă ce-ți spun, nimic mai mult.

— Ziceam să-l întreb așa, ca din partea mea.

— Până când ai să rămii un copil, Mujiquita ? Nu-ți dai seama că dacă ne apucăm să scormonim lucrurile, dăm de mîna *doñei* Bárbara ?

— Mă gîndeam la circulara guvernatorului, îngăimă Mujiquita.

— Nu spun eu ? Pe tine au să te îngroape într-un sicriu alb, ca pe un prunc nevinovat. Nu știi că la El Miedo n-ajunge nici o circulară, fiindcă guvernatorul statului e prieten cu *doña* Bárbara ? Are față de ea obligații care nu se uită : i-a scăpat un copil de la moarte cu niște ierburi pe care le știe ea, și cu alte lucruri, care nu-s chiar ierburi. Fă ce-ți poruncesc. Du-te și îmbrobodește-l pe prietenul tău, să plece liniștit acasă, că noi, aici, o să le lămurim pe toate.

Mujiquita ieși din biroul șefului civil, convins că pentru multele „argumente” cu care l-a „dus” pe general, în dorința de a se pune bine și cu Dumnezeu și cu Diavolul, are să fie îngropat într-un sicriu alb.

„Bietul Santos Luzardo ! Din cei douăzeci de mii de pesos care i se cuveneau în schimbul penelor sale, n-o să vadă nici măcar un bănuț, și tocmai eu trebuie să-i spun să se ducă liniștit acasă.”

Cînd ajunse la han, Santos era cu piciorul în seară, gata de plecare.

— Ce-i graba asta, *chico* ? Lasă, că pleci mîine. Am atîtea să-ți spun.

— Ai să mi le spui cînd o să ne mai vedem, zise Santos, așezîndu-se în șa. Asta va fi cînd o să pot veni aici cu o sabie în mînă și, trîntind-o pe biroul tău, să-ți spun : „*Bachiller* Mujica, dreptate are cutare. Dă sentința pe loc.“

Mujiquita se arătă nedumerit, ca și cum ar fi auzit pentru întîia oară așa ceva.

— Ce vrei să spui cu asta, Santos Luzardo ?

— Că samavolniciile mă împing la violență și că am ales calea asta. Cu bine, Mujiquita. Pe curînd !

Și se depărtă, ridicînd un nor de praf.

IV

Pe drumuri opuse

Unul dintre călăreții care îi aduseră lui Santos știrea despre cele petrecute la El Totumo primise de la *ño Pernalet* o însărcinare tainică :

— În drum, abate-te pe la El Miedo, sub un pretext oarecare, și povestește-i *doñei* Bárbara cele întâmplate, ca din partea ta. E bine să știe și ea. Dar numai ea singură, înțelege ?

În prima clipă, auzind vestea asta, *doña* Bárbara se bucură de paguba pe care o suferea Luzardo.

La câteva ceasuri după aceea, află că Marisela s-a întors cu tată-său în coliba din pădurea de palmieri La Chusmita, și pe neașteptate îi veniră în minte cuvintele cabalistice ale „asociatului“, numai că de astă dată îi sunau a bine : Marisela, rivala care îi fura iubirea lui Santos, se întorcea în pădurea de palmieri. Toate trebuiau să se întoarcă acolo de unde au plecat. Văzu în asta un semn că steaua ei n-a apus încă și își spuse : „Dumnezeu trebuie să mă ajute și mai departe“.

Și tocmai se pregătea să-și făurească un plan, potrivit noilor împrejurări, când se apropie Balbino Paiba.

— Ai aflat noutatea ?

Fulgerată de un gând, ea i-o luă înainte :

— În pădurea El Totumo a fost omorât Carmelito Lopez.

Balbino avu un gest de uimire și exclamă lingușitor :

— La naiba ! Nimeni nu poate să-ți aducă o nou-tate. De unde o mai știi și pe asta ?

— Mi s-a spus azi-noapte, zise ea misterios, lăsînd să se înțeleagă că „asociatul“ i-a dat vestea.

— Numai că nu-i adevărat, vorbi Balbino după cîteva clipe, fiindcă, pe cît se pare, Carmelito n-a fost omorît, ci a murit de moarte naturală.

— Parcă un pumnal în spate, ori un glonț nu-i un fel natural de a muri pentru un creștin ?

La auzul acestor cuvinte, însoțite de un zîmbet viclean, Balbino se arată atît de descumpănit, încît, socotind că nu poate ieși din încurcătură decît dacă ar crede, chipurile, că *doña Bárbara* îi dă de înțeles că omorul e opera ei, săvîrși gogomănia de a spune :

— Nu-i vorbă, pe dumneata te ajută puteri care pot mai mult decît oamenii.

Brusc și amenințător, sprîncenele *donei* Bárbara se împreună și se despărțiră la această aluzie la puterile ei de vrăjitoare ; dar Balbino intrase în horă, și trebuia să joace.

— *Don* doctor Luzardo vrea să isprăvească cu prinderea animalelor nemarcate din savana deschisă, iar Carmelito moare în pădurea de la El Totumo, și vîntul duce cu el penele ce trebuiau să-i aducă banii pentru împrejmuirea Altamirei.

— Așa e, zise ea, luînd din nou aerul viclean de mai înainte. În savanele de la El Totumo totdeauna suflă vîntul.

— Și cum penele sînt ușurele de tot... adăugă Paiba, pe același ton batjocoritor.

— Cred și eu, încheie ea.

Îl privi zîmbind cîtva timp, apoi izbucni în rîs. Balbino se lăsă pradă ticului său și își netezi mustața cu mîna, ceea ce o făcu pe *doña Bárbara* să rîdă cu și

mai multă poftă ; el își pierdu cumpătul și întrebă supărat :

— De ce rîzi ?

— Rîd cînd văd cît ești de pungaș. Vii să-mi povestești cele petrecute în pădurea de *chapparro*, deși trebuia să-ți dai seama că asta nu-i o noutate pentru mine, dar ai grijă să nu pomenеști o vorbuliță despre isprăvile tale. De ce nu-mi spui ce-ai făcut zilele astea, cît nu te-ai arătat pe aici ?

Cuvintele din urmă le spuse cu mici pauze între ele și fără să-l scape din ochi, căci Balbino făcea fețe-fețe. Cînd el se pregăti să o lămurească, înșirînd lucruri dinainte ticluite, spre a-și justifica lipsa de la moșie, ea continuă cu grabă :

— Mi-a ajuns și mie la ureche cum că ai o mică poveste cu o fată de la Paso Real. Știu că ai fost acolo să pui la cale petreceri, și nopți în șir tot într-un chef ai ținut-o. De ce nu-mi vorbești despre asta, pungaș ce ești, în loc să-mi îndrugi fel de fel de fleacuri ?

Balbino răsuflă ușurat, dar venindu-și în fire, deveni și mai nerod decît era de obicei, fiindcă își închipui că, într-adevăr, ceea ce o interesa pe ea era legătura lui cu fata de la Paso Real.

— Asta-i o calomnie scornită de dușmanii mei. Isprava lui Melquiades, fără îndoială, am băgat eu de seamă că-mi spionează mișcările. Recunosc, am fost două zile la o petrecere la Paso Real, dar eu n-am pus nimic la cale, și pe urmă nu-i adevărat că aș avea ceva cu o fată de-acolo. Văzînd că nimeni nu se putea apropia de dumneata zilele astea fără să-l repezi, mi-am zis că lucrul cel mai bun e să caut să nu mă întîlnesc cu tine ; asta-i tot.

Tăcu o clipă, să încerce efectul aceluia *tu* cu care se încumetase să-i vorbească — intimitate pe care ea nu i-o îngăduia decît în pornirile-i de dragoste — și cum

nu o văzu arătînd pic de supărare, prinse și mai mult curaj.

— Tocmai de asta m-am și gîndit să dispar un timp de pe aici, fiindcă nu prea mi-a convenit rolul pe care mi l-ai dat de cînd s-a întors *don* doctor Luzardo.

De nepătruns în gîndurile ei și cu o desăvîrșită știință în ale prefăcătoriei, *doña* Bárbara luă aerul unei îndrăgostite geloase și i-o reteză îndată :

— Fleacuri ! Tu știi prea bine ce urmăresc eu cu doctorul Luzardo. Dar vă înșelați amarnic, tu și fata de la Paso Real, dacă vă închipuiți că puteți să vă bateți joc de mine. I-am trimis vorbă că dacă nu isprăvește cu drăgostelile ei, o fac eu să-și bage mințile-n cap !

— Asta-i o calomnie, crede-mă ! izbucni Balbino.

— Calomnie, ori nu, eu ți-am spus ce aveam de spus, și de mine nu-și bate joc nimeni. Așa că să-ți iei gîndul de la Paso Real.

Și îi întoarse spatele, zicîndu-și în sinea ei : „Asta n-o să vadă groapa unde o să cadă“.

La rîndul său, Balbino stătea și cugeta în taină : „Grozav am mai potrivit lucrurile. Dintr-un foc am doborît doi iepuri. Petrecerea de la Paso Real mi-a ajutat să mă duc și să mă întorc de la El Totumo fără să trezesc bănuieli, și totodată a făcut-o pe asta geloasă și uite-o din nou acasă. Acum o să fiu iarăși cocoșul care cîntă la El Miedo, și dacă ea o să facă mofturi și-o să aștepte să fie rugată, nici eu n-o să mă las mai prejos. Grozav am mai potrivit lucrurile : din Rafaelito n-a mai rămas nici urmă, fiindcă ce nu i-a trebuit cai-manului, au mîncat peștii, și acum pe el o să cadă vina morții lui frate-său și furtul penelor. Pînă una-alta, penele stau bine acolo sub pămînt ; mai aștept nițel, și pe urmă mă duc să le vînd ziua-n amiaza mare. Iar pînă atunci, trebușoarele de la El Miedo merg strună.“

Pe de altă parte, *doña* Bárbara își zicea și ea : „Dum-

nezeu trebuia să mă ajute. Abia începusem să mă întreb : Cine-o fi ucigaşul ? şi uite că vine neisprăvitul ăsta să-mi îndruge verzi şi uscate, cu crima întipărită pe faţă. Acum îl ameteşc de cap pînă aflu unde sînt ascunse penele, şi cum am dovezile în mînă, îl leg cobză şi i-l trimit doctorului Luzardo, să facă cu el ce-o pofti.“

Era gata la orice : gata să renunţe la faptele ei şi să-şi schimbe viaţa, fiindcă acum nu o mai îmboldea un capriciu de o clipă, ci o pornire năvalnică — aşa cum îi fuseseră întotdeauna pornirile şi cum sînt îndeobşte pasiunile tomnatice — dar în care nu totul era sete de dragoste, ci şi dorinţa de reînnoire, vrerea de a cunoaşte un nou chip de viaţă, năzuinţe ale unei naturi viguroase întru realizarea unor posibilităţi ascunse şi veşnic amîinate.

„Voi deveni altă femeie, îşi spunea ea adesea. M-am săturat de mine însumi, vreau să fiu alta, să cunosc altă viaţă. Mă simt încă tînără şi pot să iau totul de la capăt.“

Aceasta era starea ei sufletească în clipa cînd, după două zile, întorcîndu-se acasă spre seară, îl zări pe Santos Luzardo, care se întorcea din capitala districtului.

— Aşteaptă-mă aici, îi spuse *doña Bárbara* lui Balbino, în tovărăşia căruia căuta acum să fie mereu, şi, străbătînd un cîmp de ierburi sălbatice, care o desprătea de Luzardo, îi ieşi înainte.

Îl salută cu o scurtă înclinare a capului, fără să-i zîmbească ori să-i facă graţii, şi îl întreabă :

— E adevărat că au fost ucişi doi peoni de-ai dumnevoastră, care se duceau la San Fernando cu recolta de pene ?

Santos o privi dispreţuitor şi îi răspunse :

— Absolut adevărat ! Hm, nimic de zis, strategică întrebare !

Fără să-i ia în seamă ultimele cuvinte, ea continuă :

— Și ce-ați făcut ?

Privind-o ținută în ochi și rostind apăsător fiecare cuvânt, el spuse :

— Mi-am pierdut timpul, cerînd ca justiția să-și facă datoria ; puteți fi liniștită în privința asta.

— Eu ? ! exclamă *doña* Bárbara, înroșindu-se brusc, de parcă ar fi pălmuit-o cineva. Vreți să spuneți că...

— Vreau să spun că acum am ales o altă cale.

Și, dînd pîteni calului, își urmă drumul, lăsînd-o nemișcată în mijlocul savanei.

V

Ceasul cînd îi vine omului apa la moară

Curînd după aceea, Santos Luzardo năvălea în casa de la Macanillal, cu revolverul în mînă.

Casa era în același loc unde poruncise *doña* Bárbara, luînd hotărîrea să o aducă îndărăt de pe pămîntul Altamirei, dar nu acolo unde ar fi trebuit să se afle din punct de vedere strict legal, întrucît și sentința judecătorului stabilise cu strîmbătate linia de hotar.

Cei doi Mondragones, cîți mai rămăseseră din temuta treime de frați, erau în toiul unei discuții pașnice și se legănau în hamacurile lor, cînd Santos, fără să le mai lase răgaz să pună mîna pe arme, le strigă să se predea. Amîndoi încrucișară între ei o privire plină de înțeles, și cel poreclit Tigru spuse cu o blindețe perfidă :

— Prea bine, *don* doctor. Ne predăm. Și-acum ce facem ?

— Acum puneți foc casei ! Și, aruncîndu-i o cutie de chibrituri la picioare, adăugă scurt : Haideți !

Porunca era aprigă, și cei doi Mondragones nu uită că venea de la un Luzardo — oameni care nicio dată n-au pus în joacă mîna pe armă.

— La naiba, *don* doctor ! vorbi Leul. Asta nu-i casa noastră, și dacă-i dăm foc, *doña* Bárbara o să ne încarce pe noi cu paguba.

— Asta mă privește pe mine ! i-o reteză Santos. Voi faceți ce v-am spus, fără vorbă.

În răstimp, Tigrlul izbutise să se tragă către locul unde era o carabină, și tocmai se aruncă să pună mîna pe ea, cînd glonțul fără de greș al lui Luzardo îi străpunse brațul și, smulgîndu-i o înjurătură, îl trînti la pămînt.

Frate-său, ca o fiară turbată, vru să se arunce asupra lui Luzardo, însă acesta îl ținu la respect, ținîndu-i pieptul cu revolverul despre care tocmai avusese prilejul să se convingă că nu știe să dea greș. Atunci, vînat de o mînie neputincioasă, se întoarse spre frate-său și îi spuse :

— Lasă, frate, ne vine el și nouă rîndul să ne plătim de asta. Scoală de jos și hai de m-ajută să pun foc casei. Fiecare om are un ceas al lui, cînd îi vine apa la moară, și *don* doctor Luzardo și-l trăiește acum pe-al său. Ca mîine vine și-al nostru. Ia jumătate din chibriturile astea, și eu dintr-o parte, tu din cealaltă, să facem ce ni se poruncește. Așa ne trebuie dacă ne-am lăsat luați din oală.

În cîteva clipe, vîntul savanei preschimbă focul pus la streășina acoperișului de paie într-o vîlvătaie furioasă, și casa de la Macanillal — de fapt un simplu coperiș pe patru stîlpi — se prefăcu în scrum.

— Bun, prinse grai Leul. Am pus foc casei, precum ați dorit. Acum ce mai poftiți ?

— Ia-l pe frate-tău în cîrcă și pornește-o înaintea mea. Restul ai să-l auzi la Altamira.

Cei doi frați se priviră din nou : nici unuia dintre ei nu i se păru că pe celălalt îl îmbie gîndul să-și primejduiască viața printr-o nesăbuită împotrivire, căci, pe lîngă faptul că era călare și înarmat, Luzardo avea

întipărită pe față o aprigă hotărîre ; și atunci cel rănit spuse :

— Nu-i nevoie să mă porți în cîrcă, frate. Merg pe jos, așa o să mai las nițel sînge pe drum.

De fel din cîmpiile barinese, unde săvîrșiseră tot soiul de nelegiuiri, frații Mondragones fugiseră în satul Arauca, unde, ocrotiți de mîna *doñei* Bárbara, scăpaseră nepedepsiți, dar acum urmau să-și primească pedeapsa. Santos se hotărîse să-i dea pe mîna autorităților din acel sat, așa le spuse cînd ajunseră la Altamira.

— Veți fi știind dumneavoastră ce faceți, mormăi Leul. V-am spus doar : acum-a-i ceasul cînd v-a venit dumneavoastră apa la moară.

Santos, fără să țină seama de înfumurarea acestor cuvinte, îi ceru lui Antõnio să îngrijească brațul rănitului, dar acesta se împotrivi :

— Nu vă osteniți, *don* doctor. Sîngele pe care l-am lăsat pe drum îmi prisosea. Acuma-s taman cum mi-e mai bine.

Păsăroiul se amestecă și el în vorbă :

— Așa n-o să prea trebuiască să-l îndemni din urmă la drum.

Și răspunzînd mai departe lăudăroșeniei Tigrului printr-o altă lăudăroșenie, spusé către Luzardo :

— Dați-mi mie pe mîină trebușoara asta, *don* doctor. Răspund eu față de dumneavoastră de amîndoi. Nu-mi trebuie decît două capete de funie, să-i leg cot la cot. Restul îl pun de la mine. Ah, frățioare, numai de-ar fi adevărat ce zice și să-i vină cheful să fugă ! Îmi închipui că-i trimiteți cu o hîrtie în regulă ; dacă-i așa, atunci scrieți-o degrabă, fiindcă vreau să-i pornesc la drum. Nu-i bine să-i lăsăm aici pînă dimineată, cu toate că fricoșii ăia n-au să vină la noapte după ei. Și zău că n-ar fi rău ! Tii, unde nu pot să fac doi din mine, unul să-i ducă de la spate

pe deșteptii ăștia și ălălalt să-i aștepte aici pe ăia de la El Miedo care-ar veni după ei ! Da' n-am grijă, n-o să mi se simtă lipsa ; tocmai ne-ați arătat că-i destul un altamirean, ba chiar prea mult, ca să ducă din urmă doi de la El Miedo. Și toți de aici zic la fel.

Santos intrase de mult în casă, și încă nu-și dăduse seama că Marisela și tată-său lipseau.

— Au plecat cît ați fost la judecătorie, îl lămurii Antonio. Fetei i s-a cășunat cu plecarea. Degeaba am sărit s-o aduc înapoi. N-a vrut să m-asculte, în ruptul capului.

— E cel mai bun lucru care putea să-i treacă prin minte, spuse Santos. Acum am ales o altă cale.

Și porunci ca a doua zi să se înceapă ridicarea îngrăditurii de la Corozalito, lucru pe care *mister Danger* îl tot amîna, potrivit sfaturilor viclene primite de la *ño Pernaleta*.

— Păi, nu mai ținem seamă de actul pe care l-a arătat *mister Danger* ? întrebă Antonio după un răstimp de tăcere.

— Nu mai țin seamă de nimeni și de nimic. La violență se răspunde cu violență. Asta-i legea pămîntului ăștia.

Antonio rămase pe gînduri.

— De, ce să zic, *don* doctur, făcu el. Pe calea asta pe care v-aruncați dumneavoastră, vă urmez și eu, știți doar prea bine.

În schimb, cînd ieși pe ușă, își spuse în sinea lui : „Nu-mi place să-l văd așa pe Santos. De-ar fi barem ceva trecător, ca o ploaie de vară.”

În seara aceea, în timp ce cîinii se gudurau în jurul mesei, o femeie duhnind a bucătărie îi aduse cina. Santos abia se atinse de bucatele neîmbietoare ale Casildei. Totul îl apăsa în casă, lumina tristă a lămpii îi arăta lucrurile din jur, care mai înainte străluceau

de curătenie, pline de praf și năpădite de muște. Ieși pe terasă.

Savana se odihnea, învăluită de întunericul nopții fără stele. Nu se auzeau nici cîntece, nici vorba oamenilor. Peonii se gîndeau la tovarășul lor cel tăcut, răpus în pădurea El Totumo, la bărbatul acela ursuz pe care puteai totuși să te bizui oricînd, fiindcă nu lăsa pe nimeni la strîmtoare, chiar dacă ar fi trebuit să-și riște viața, la omul acela bun, care se văzuse silit să-și facă dreptate de unul singur și care nici după moarte nu avea parte de ea.

Se gîndeau și la Santos, jefuit de bani pentru îngrăditura de care lega atîtea speranțe și care se întorsese din capitala districtului cu desăvîrșire schimbat, dîrz și întunecat.

Undeva în depărtare se auzea strigătul aspru al bîtlanilor de stuf. Într-un tîrziu, Venancio rupse tăcerea.

— Păsăroiul și María Nieves trebuie c-au ajuns departe cu vitele.

Un altul, gîndindu-se la calea pe care se avîntase acum Santos, zise :

— Așa se cade să te porți aici, pe pămîntul ăsta. Cum e boala, și leacul. În Llano trebuie să știi să faci și tu ce face altul. Să lase naibii *don* doctor gîndul la împrejmuire și la alte asemenea fleacuri, chiar dacă se obișnuiesc pe aiurea, și să facă ce fac toți pe aici, de cînd s-a pomenit : să prindă orice vită nemarcată care-i cade în mînă.

— Ba să treacă și pe pămîntul vecinului, adăugă un al treilea, și să mîne încoace toate dobitoacele peste care dă. Așa fac și alții cu ale lui, și dacă faci și tu ce fac alții, nu se cheamă înșelăciune.

— Hm, eu, unul, nu vă împărtășesc părerea, zise Antonio Sandoval. Eu rămîn la ce m-a făcut să pricep

don doctur : îngrăditură de jur împrejur, și fiecare să-și crească vitele pe pământul lui.

Auzind aceste cuvinte, Santos încercă un simțămînt asemănător celui stîrnit cu puțin mai înainte de lumina tristă a lămpii peste lucrurile părăsite de Marisela. Convingerea rodită în Antonio era opera unui om care nu mai exista acum, un om sosit de la oraș cu proiecte de civilizație și cu respectul legii, chiar dacă legea înlesnea fapte ca acelea prin care *doña Bárbara* îi răpea din pământ. Era un dușman al violenței — de atracția căreia conștiința-i trează îl apăra, respingînd-o cu o nobilă îndîrjire ori de cîte ori se gîndea la prăpastia în care putea să-l ducă dacă ar fi dat frîu liber impulsului ce mocnea în el fie chiar și cu riscul de a deveni el însuși victima acestei violențe înstăpînite pe acele meleaguri.

Omul care asculta acum discuția peonilor cugeta și simțea întocmai ca peonul care spusese : „În Llano trebuie să știi să faci și tu ce face altul“.

Și el dovedise că știe : casa de la Macanilla nu mai exista, iar cei doi Mondragones aveau să dea seama de faptele lor în fața justiției, mulțumită brațului său înarmat. A doua zi, *mister Danger* la rînd. Era ceasul cînd îi vine omului apa la moară, și nu cel al principiilor — pentru că pustietatea nu poate îngrădi arbitrarul și violența — și omul, acțiunea individuală se impune. O lovitură aici, alta dincolo, răspuns prin violență de fiecare dată cînd se ivește prilejul, și întinsa-i moșie îi va aștepta opera aducătoare de civilizație.

Era începutul unei adevărate domnii de *cacique*. Ceasul cînd îi vine omului apa la moară se dovedea bine folosit.

VI

Marea descoperire

Santos lipsise trei zile de la conac, și în tot acest timp Marisela nutri în taină speranța de a-l vedea venind să o ia înapoi la Altamira de îndată ce se va întoarce acasă și nu o va găsi acolo. Îndărătnică în supărarea care o făcuse să plece la *rancho*, în pădurea de palmieri, nu voia să-și mărturisească faptul că nutrea o asemenea speranță, dar nici nu se împăca cu noua stare de lucruri. Abia se îngrija de nevoile lor, ca și cum ar fi venit la colibă numai în treacăt; restul zilei și-l petrecea stînd pe ghizdul puțului, sau rătăcind prin pădure și privind într-una în partea dincotro putea să se ivească cineva de la Altamira.

Uneori, inima-i neagră se însenina și începea să rîdă gîndindu-se la ciuda lui Santos cînd nu o va mai găsi nicăieri în casă. Atunci i se părea că n-avrut să facă decît o glumă copilărească, drept răzbunare pentru asprimea cu care el o certase după ce se întorseseră de la El Miedo. Așa înțelesese el să-i mulțumească pentru grija ei, pornită din dragoste, de a-l scăpa de vrăjitoriile mamă-si; vorbea cu ea însăși, dar cînd ajungea aici, întîmplările îngrozitoare petrecute atunci îi înviau iarăși în minte, făcînd-o din nou să se întristeze și să se întunece.

În cele din urmă află de întoarcerea lui Santos și, cu trecerea zilelor, muri și licărirea de speranță ce pîlpîia în inima ei.

„Știam eu bine că n-o să vină după mine și nici n-o să-i mai pese de mine, își zicea ea. Acum, da, e adevărat, totul n-a fost decît un vis.“

În schimb, *mister* Danger se arăta mereu pe acolo. Mai puțin obraznic decît înainte, ținut la respect de atitudinea serioasă și demnă pe care fata o avea față de el, nu mai îndrăznea să o atingă cu lăboaiile lui, dar de fiecare dată strîngea tot mai mult lațul în care își prindea prada. Era o pradă și mai rîvnită acum, care îi picase din nou în gheare, ea singură. Glumele lui obișnuite de om veșnic voios se împleteau cu aerele nerușinate ale cumpărătorului care și-a plătit prețul pentru ceea ce vrea să cumpere.

Adeseori, supărarea o făcea pe Marisela să se împace cu gîndul că, mai devreme ori mai tîrziu, îi este hărăzit să cadă în brațele acestui om ; dar asta o îngrozea și căuta îndată un mijloc real și grabnic de a scăpa de primejdie.

Într-o zi îl văzu pe Juan Primito dînd tîrcoale colibei. Se codea să se apropie, de teamă că ea nu l-a iertat pentru amestecul lui în istoria cu măsurarea staturii lui Luzardo. Ea însă îl chemă și-i dădu următoarea însărcinare :

— Spune-i... Bun. Tu știi de cine-i vorba : de *señora*, cum îi zici tu. Spune-i că-i dau de știre că ne-am întors în pădurea de palmieri, dar că vreau să plec de pe meleagurile astea. Să-mi trimită bani ; dar nu vreo cîteva biete parale, fiindcă nu-i cer de pomană, să-mi trimită bani destui ca să pot pleca la San Fernando cu tata. Ce-o să-i spui ? Ia zi, să văd dacă ții minte. Bine. Chiar așa să-i spui. Altfel, să nu te mai arăți pe aici, auzi ?

Juan Primito plecă, îngânând într-una spusele *niñei* Marisela, ca să nu uite o vorbă, și le repetă întocmai *doñei* Bárbara. În prima clipă, ea se gândi să nu-i răspundă, sau să-i răspundă cu o grosolanie; dar, cumpănind lucrurile mai cu luare-aminte, înțelese că era mai bine ca Marisela să plece la San Fernando. Luă din scrin un pumn de bani de aur, din cei pe care tocmai îi primise pentru vânzarea unui lot de vite, și îi dădu lui Juan Primito.

— Ține. Sînt cincisprezece *morocotas*. Să se ducă de aici cu tată-său cu tot și să facă ce s-o pricepe ca să nu mai aud de ea.

Juan Primito porni înapoi într-un suflet, cu inima zvîcnind de bucuria izbînzii.

— Uite, *niña* Marisela, zise el, scoțînd batista în care legase banii. Aur! Cincisprezece *morocotas* îți trimite *señora*. Numără să vezi dacă-s toți.

— Pune-i acolo pe masă, spuse Marisela, umilită că a trebuit să aleagă această cale pentru a scăpa de *mîster* Danger și pentru a putea să nu mai primească desăgile cu de-ale gurii pe care Antonio i le trimitea de pomană de la Altamira.

— Ți-e scîrbă de batistă, *niña* Marisela? Stai nițel, o să ți-i dau curați, zise Juan Primito, îndreptîndu-se spre puț ca să spele banii.

— Oricît i-ai spăla, tot o să-mi fie scîrbă de banii ăștia. Lasă-i aici. Nu-i de vină batista.

— Nu fi prostută, *niña* Marisela, murmură nerodul. Aurul e aur, vină el de unde o veni, tot lucește. Ai aici trei sute de *pesos* în cap! Cu atîta bănet poți deschide și o prăvălie. La vadul Bramador, pe malul celălalt al Araucăi, știu eu o crîsmă care-i de vânzare. Dacă vrei, mă reped pînă acolo să întreb cît cere creștinul pe ea. E-o crîsmă bună, *niña* Marisela. Oricine vine încoace se oprește acolo, și barem un păhărel de rachiu tot dă pe gît. Dacă o cumperi, vin și

eu, stau în crîsmă și văd de mușterii, asta fără să-mi dai vreo simbrîie. Hai să mă duc și să-ntreb, zău !

— Nu, nu. Întîi să mă gîndesc. Pleacă, azi n-am poftă să stau de vorbă cu tine. Ia și tu un ban din ăștia de pe masă.

— Să iau eu un ban de aur ? ! Păcatele mele, *niña* Marisela ! Maică Precistă ! Mai bine să mă duc. Tii, că uitam ce vorbă îți trimite *señora*... Nimic. Nimic. Ascultă-mă pe mine : cumpără crîsma din partea cealaltă a vadului și pleacă pentru totdeauna de-aici.

Zicînd acestea, se urni agale din loc ; banii rămăseră neatinși pe masă, iar Marisela, îngîndurată, chibzuia ce să facă.

„Crîsmăriță ! Oare pot rîvni mai mult decît să-mi cîștig viața dinapoia unei teighele cu băuturi ? Crîsmăriță ! Pînă la urmă o să mă căsătoresc, ori o să mă-ncurc cu vreun peon, și într-o bună zi va trece pe la crîsmă doctorul Luzardo și-o să-mi ceară... un rachin ; ba nu, că el nu bea ; o să ceară ceva, și eu am să-i vînd, iar el nici n-o să bage de seamă că eu, Marisela, stau în crîsmă.“

După vreo cîteva ceasuri, se arătă pe acolo *mister* Danger. Glumi puțin pe seama banilor care și acum erau tot pe masă și, cînd să plece, scoase din buzunar o hîrtie scrisă, i-o puse dinainte lui Lorenzo și îi spuse :

— Îscălește aici, *chico*. Asta-i contractul pe care l-am făcut ieri.

Lorenzo ridică cu greu capul din piept și-l privi lung, buimac de beție, fără să înțeleagă ce spune. *Mister* Danger îi vîrî un stilou între degete și, purtîndu-i mîna cu sila, îl făcu să-și aştearnă iscălitura în josul hîrtiei, cu niște slove care nu mai aveau nimic din scrisul său, decît doar tremurul mîinii, prin mijlocirea căreia scria străinul.

— *All right !* exclamă el, punîndu-și tocul rezervor în buzunarul de la piept. Și apoi citi cu glas tare

cele scrise : „Prin prezenta declar că am vîndut lui *señor* Guillermo Danger pe fiica mea, Marisela, pentru cinci sticle de *brandy*“.

Era una din glumele lui grosolane obișnuite, numai că Marisela luă totul în serios și se repezi să-i smulgă hîrtia din mînă. În vremea asta Lorenzo căzu iarăși în amorteală, cu un zîmbet timp în colțul gurii și o dîră de bale prelingîndu-i-se pe bărbie.

Don Guillermo lăsă fata să-i smulgă hîrtia, și cînd o văzu cum o rupea bucățele, începu să rîdă să se prăpădească. Rîsul lui o înfurie și mai rău.

— Pleacă de-aici, nerușinatule ! izbucni ea răgușit, cu obrajii aprinși, aruncînd flăcări din ochi.

Și cum *don* Guillermo, răscrăcărat și cu mîinile în șloduri, îi dădea înainte cu hohotele-i răsunătoare, fata se aruncă asupra lui, vrînd să-l alunge cu forța.

Era însă mult prea lipsită de putere pentru a putea urni din loc matahala aceea proptită zdravăn în pămînt, și asta o înfurie cumplit, făcînd-o și mai frumoasă. Se năpusti cu o ploaie de pumni peste pieptul lui athletic, ce suna ca o tobă, dar el hohotea mai departe, fără să se sinchisească cîtuși de puțin. Marisela nu făcea decît să-și strivească pumnii de mușchii vîrtoși ai namilei, și atunci, cu lacrimi în ochi, îi înșfăcă tocul rezervor din buzunar, hotărîtă să i-l înfigă în beregată. El îi prinse mîinile și, rîzînd mereu, o săltă de la pămînt și o roti amețitor prin aer, răsucindu-se în loc pe călcîie. Apoi o lăsă jos, buimăcită, plîngînd sfîrșietor, și se proțăpi din nou în fața ei, cu mîinile în șloduri, fără să mai rîdă, gîfîind și privind-o cu ochii aprinși de dorință.

Trezit din amorteală de rîsul lui gălăgios și de țipetele fetei, Lorenzo se ridică cu multă greutate din hamac și, apucînd în mînă un pumnal care era înfipt în peretele de lut al colibei, se aruncă asupra namilei cu o expresie de nebun întipărită pe față.

Marisela scoase un țipăt de groază, *mister Danger* se întoarse într-o clipită și, cu o lovitură, îl azvîrli la pămînt, făcîndu-l să răcnească de durere și de mînie neputincioasă.

După aceea scoase tacticos pipa, o aprinse liniștit și, între două pufăituri, îi spuse Mariselei, întorcînd-o cu fața spre el :

— A fost o glumă, Marisela. Lui *mister Danger* nu-i place să ia nimic cu forța ; dar tu știi acum că *mister Danger* te vrea pentru el. Și să nu mai ridici pumnalul asupra lui *mister Danger*, auzi, *don Lorenzo*, că atunci s-a zis cu băutura și cu tot.

De îndată ce străinul ieși din colibă, *Lorenzo* se ridică de la pămînt, clătinîndu-se pe picioare, se apropie de colțul unde plîngea Marisela și, trăgînd-o de mînă, o rugă cu o voce în care răsună nebunia și durerea :

— Să plecăm de-aici, draga mea. Să plecăm de-aici.

O clipă, Marisela își închipui că se vor întoarce la *Altamira* și, lăsîndu-i-se în voie, îl urmă, ștergîndu-și ochii.

— Uite acolo... continuă *Lorenzo*. Acolo-i mlaștina unde scăpăm de toate. Haidem acolo, să scăpăm de viața asta blestemată.

Trecînd peste durerea ei, fata încercă să zîmbească :

— Nu, tată. Liniștește-te. *Mister Danger* a glumit. N-ai auzit ce-a spus ? Liniștește-te. Culcă-te. N-a fost decît o glumă. Făgăduiește-mi că n-ai să mai ceri acestui om de băut.

— Fie, n-am să-i mai cer ; dar am să-l omor... Asta n-a fost o glumă... Ia stai... Dă-mi... dă-mi clondirul ăla de colo.

— Mi-ai spus că n-o să mai bei. Hai, culcă-te. Dormi... N-a fost decît o glumă.

Și, trecîndu-i mîna peste fruntea năpădită de o sudoare lipicioasă, netezindu-i mîngîietor părul și legă-

nînd încet hamacul, stătu lîngă el pînă îl văzu adormit. Apoi îi șterse balele din colțurile gurii și îl sărută pe frunte, și deodată simți că o nouă schimbare s-a petrecut în sufletul ei.

Acum nu mai era fata fără grijă și însetată de fericire de la Altamira, care trăia cu rîsul pe față și cu cîntecul pe buze, nepăsătoare la vederea respingătoare și dureroasei mizerii fizice și morale a lui tată-său, străină de chinurile acelui suflet, fiindcă înaintea ei se deschidea un univers luminos și îmbietor, strălucind să-i ia ochii. Acest univers era însăși inima ei plină de visuri, era Santos, care îi apăruse în cale și care singur îi umplea inima. El, cu mîinile lui, îi spălase obrazul murdar, el, cu vorbele lui, îi descoperise propria-i frumusețe, de care ea nici nu-și dădea seama, el, cu lecțiile și povețele lui, o ajutase să iasă din sălbăticie, să învețe purtările și deprinderile unei ființe alese; dar în adîncul acestei peșteri strălucitoare care era inima ei fericită, într-un colțisor, rămăsese în întuneric izvorul iubirii, și rămăsese în întuneric tocmai fiindcă numai durerea putea să-l descopere.

Abia acum îi fusese dat să-l cunoască, și iată că se născuse o nouă Mariselă, orbită de faptul că s-a descoperit pe sine însăși, cu lumina divină a bunătății pe față, cu gingășia iubirii în mîinile care mîngîiaseră pentru întâia oară cu adevărată dragoste de frică fruntea chinuită a lui tată-său.

Lorenzo se cufundase în somnul odihnitor adus de mîngîierile fetei lui, și ea încă îi mai trecea mîna prin păr, privind absentă la banii strălucitori de aur puși pe colțul mesei de către Juan Primito, cînd, pe neașteptate, în pragul colibei se ivi Antonio Sandoval.

Marisela, veghind somnul tihnit al lui tată-său, duse degetul arătător la buze, cerîndu-i să tacă, apoi se ridică și ieși afară, unde puteau să vorbească în voie, fără să-i tulbure odihna. Expresia de pe chipul ei, ca

și liniștea mișcărilor vădeau adîncă schimbare sufletească petrecută într-însa, îi dădeau o anumite gravitate care atrase îndată atenția lui Antonio.

— Ce-i cu dumneavoastră azi, *niña* Marisela? Aveți un aer neobișnuit.

— Dacă ai ști, Antonio! Și eu mă simt cu totul altfel.

— Să nu fi luat cumva friguri, că mlaștina-i aproape.

— Nu. E altceva. Ceva ce fără îndoială că și mlaștina are. O pace! O dulce liniște! Mă simt liniștită pînă-n adîncul sufletului, așa cum trebuie că se simte și mlaștina atunci cînd stă și oglindește pădurea de palmieri, cerul cu nori, bîtlanii ce poposesc pe mal.

— *Niña* Marisela, făcu Antonio și mai mirat. Lăsați-mă să spun ce simt: eu nu v-am auzit niciodată vorbind așa. Și mă bucur să vă găsesc în starea asta, fiindcă, zău, parcă am mai mult curaj să spun ce m-a adus încoace. Vi se simte lipsa la Altamira, *niña* Marisela. *Don* doctor s-a avîntat pe o cale care nu-i a lui și nu duce la nimic bun. Înainte, știți, avea grijă să respecte drepturile altora, chiar dacă erau cîștigate cu strîmbătate, ținea ca totul să se facă așa cum cere legea, iar acum e tocmai pe dos, nu-i abuz pe care să nu caute să-l facă. Asta mă îngrijorează mult, că doar cu sîngele nu-i de joacă atunci cînd e vorba să-și plătească tributul, și mi-ar părea tare rău să-l văd și pe dînsul sfîrșind așa cum au sfîrșit toți cei din familia Luzardo. Nu zic să nu ceară să i se respecte drepturile, dar nici să calce totul în picioare nu se poate. Orice pe lumea asta are o margine, un început și un sfîrșit; *don* doctor se află acum la început. Ce-a fost cu *don* Guillermo, cu toate că *don* Guillermo e un ticălos, hotărît, a fost urît. Nu spun mai mult, însă asta-i adevărul. Că a trimis oameni să ridice îngrăditura, uitînd că azi Corozalito nu mai ține de Altamira, și-atît e prea destul;

dar să-i spună : „Dorești cumva dumneata să mă împiedici cu arma ?“, asta nu se cădea să iasă din gura lui Santos Luzardo. Nu zic ce dandana mai poate să mai iasă din asta, că străinii doar au drepturi pe care un creol băstinaș nu le are, dar nu pricep ce rost au asemenea vorbe în gura doctorului. Nu credeți la fel ca mine ? Și-apoi, pînă deunăzi a hăituit de două ori în *rodeo* vitele de pe pămîntul *doñei* Bárbara, fără să țină seama de ce se cuvine, adică să-i ceară întîi încuviințarea. Adevărat, a strîns numai vitele lui, dar trebuia mai întîi să-i ceară încuviințarea, așa cum e obiceiul pentru cine vrea să-și adune vitele de pe pămîntul altuia. Asta nu pentru că aș vrea să-i priponesc calul, cum zice vorba, doar i-am spus lămurit : „Eu vă urmez oriunde și oricînd. Numai, vedeți, orice pom cu roada lui, și nu se cade ca un Santos Luzardo să făptuiască lucruri intrate în obiceiul *doñei* Bárbara“.

— Și tu, Antonio, crezi că dacă eu aș fi fost acolo, nu s-ar fi întîmplat nimic din toate astea ? zîmbi Marisela, fără să piardă însă acea gravă seninătate a mării sale descoperiri.

— De, *niña* Marisela, zise Antonio Sandoval. Omul poate să n-aibă învățătură, dar să nu-i lipsească istețimea de a vedea unele lucruri. Trec peste ce poate să fie între dumneavoastră și dînsul, că nu mă privește pe mine să lămuresc ce este și ce nu este, însă, zău pot să spun că... hm. cum să spun ?... Mda, am să spun cum mă pricep mai bine. Dumneavoastră sînteți pentru *don* doctor, cu tot respectul ce vi-l datorez, așa cum e *tonada* pentru vite, că dacă ele n-o aud, se zbuciumă, încearcă în fiecare clipă să o ia razna. Înțelegeți ?

— Da, înțeleg, murmură Marisela, împurpurîndu-se, pătrunsă de asemuirea lui Antonio.

— Ei bine, și închei cu ce-am început : vi se simte lipsa la Altamira.

Fata rămase pe gînduri o clipă.

— Îmi pare rău, Antonio, acum nu mă pot întoarce la Altamira. Tata n-o să se învoiască și, afară de asta, am și o altă datorie față de el. Vreau să-l duc la San Fernando, să-l vadă doctorii de acolo, poate îi dau un leac care să-l scape de patima lui și să-l pună pe picioare, că-i tare istovit.

— Nu pricep de ce una ar împiedica-o pe cealaltă, mormăi Antonio.

— Ba da. Tata nu vrea să se întoarcă la Altamira, și eu țin să-i fac pe plac. În plus, la Altamira am încercat asta, și vezi bine că a fost degeaba. Poate că mi se simte lipsa la Altamira, precum spui, însă tata are mai mare nevoie de mine.

— Aveți dreptate, *niña* Marisela : tatăl dumneavoastră înainte de toate. Dar ce mijloace aveți la îndemână ca să-l duceți la San Fernando, să-l caute doctorii ? Nu vreți să vorbesc eu cu *señor* Santos ?

— Nu, să nu-i spui nimic. Am bani destui. Am cerut eu cuiva care trebuia să-mi dea.

— Bine, zise Antonio, ridicându-se să plece. *Señor* Santos o să rămână fără îngerul lui păzitor. Însă aveți dreptate : tatăl dumneavoastră înainte de orice. Numai de s-ar găsi leacul de care are nevoie *don* Lorenzo. Mă gândesc că pentru drumul ăsta vă trebuie cai și un om care să vă însoțească. Dacă nu vreți să vorbesc cu *don* doctor, vă trimit eu un peon de încredere, cu doi cai buni, pentru dumneavoastră și bătrîn. Ar fi și mai bine să-l duceți cu un *bongo*, că *don* Lorenzo nu mi se pare în stare să țină la un drum atît de lung.

— Adevărat. E tare istovit.

— Atunci, lăsați asta în seama mea. Pînă mîine dimineață trebuie să treacă un *bongo* care vine pe Arauca în jos. Cred că vine fără încărcătură și o să puteți călători cu el pînă la San Fernando.

Antonio plecă. Marisela se întoarse în colibă, se opri puțin în fața hamacului în care dormea Lorenzo

și privi cu dragoste la fața aceea suptă, pe care nicio dată nu o privise așa cum o privea azi. După aceea luă de pe masă banii de aur care-i îngăduiau să-și ducă gândul la îndeplinire și nu simți pic de scîrbă cînd îi avu în palmă. Juan Primito nu apucase să-i spele la fîntînă, dar izvorul tainic al iubirii, abia descoperit, își picura unda purificatoare și asupra acelor bani ai mamă-si.

VII

Gînduri de nepătruns

Razele lungi ale soarelui sîngeriu în asfințit poleiau trunchiurile copacilor din *patio*, stîlpii îngrăditurii, ai țarcurilor și ai *caney*-elor năpădite de o umbră viorie sub coperișurile cenușii, și cînd discul strălucitor al soarelui se ascunse dincolo de linia zării, deasupra întinderii nemărginite a savanei din ce în ce mai întunecate, rămaseră niște nori lunguiți, ca niște bare de metal topit, tonuri calde de culori roșietice, precum și silueta deslușită și neagră a unui palmier singuratic, proiectată pe splendoarea apusului.

Într-acolo se afla Altamira, și tot într-acolo se adînceau privirile *doñei Bárbara*.

De trei zile ajunsese la El Miedo vestea celor petrecute la Macanillal : casa distrusă, iar frații Mondragones prinși și dați pe mîna autorităților de către Santos Luzardo, care intrase acum cu oamenii lui în pămînturile ținînd de El Miedo, hăituind vitele în *rodeo*, fără să ceară încuviințarea *doñei Bárbara*, așa cum s-ar fi cuvenit ; și, totuși, peonii ei îi mai așteptau încă porunca pentru a porni să se răzbune.

Văzînd că nu se încumetă la asta, Balbino Paiba se hotărî pînă la urmă să-l ceară el voie și se apropie de îngrăditura unde zdrahoana ședea adîncită în contemplarea cîmpiei.

Un timp, pînă să aducă vorba unde voia, înșiră fel de fel de fleacuri, dar ea abia îi răspundea, și tăcerile erau din ce în ce mai lungi.

O cireadă tocmai venea spre țarcuri. Cîntecul văcarilor răsună în imensitatea mută a savanei.

Vitele se apropiară. Taurul din capul cirezii — un taur cenușiu — se opri pe neașteptate în fața smochinului de lîngă poarta țarcului mare și scoase un muget sfîșietor. Adulmecase miros de sînge, căci de dimineată se tăiasă acolo o vită. Cireada se învălmăși neliniștită, în timp ce taurul dădea tîrcoale smochinului, scormonind pămîntul cu copitele și adulmecîndu-l, ca și cum ar fi vrut să se încredințeze dacă neleguirea s-a făcut într-adevăr ; cînd nu mai avu nici o îndoială, scoase un alt muget, în care nu se mai simțea nici teamă, nici durere, și, luînd după sine cireada, porni în goană prin savană.

— Cine-i mintosul căruia i-a trăsnet să taie vita taman în poarta țarcului ? răcni Balbino, făcînd paradă de rosturile lui de administrator, în timp ce văcarii, dînd frîu liber cailor, se repezeau să oprească vitele din capul cirezii, care se risipeau, buimace, înapoi și încolo.

În cele din urmă izbutiră să le oprească și mînară cireada înapoi, îndreptînd-o de astă dată spre țarcul cel mai depărtat de smochin.

Deși închise în țarc, vitele mugeau jalnic.

— Pînă și vitele se îngrozesc de sîngele uneia de-alor, zise deodată *doña Bárbara*.

Balbino avu un gest plin de nedumerire și o privi chiorîș, mormăind în sinea lui : „Tocmai ea spune asta“.

După cîteva clipe, cugetă mai departe : „Hm ! Cu femeia asta n-ai cum s-o scoți la capăt. Calul, că-i dobitoc, și tot știi ce gîndește, doar să te uiți ce ureche ciulește ; dar cu ea bîjbîi mereu prin întuneric.“

Și plecă de lângă *doña Bárbara*.

Nu însă numai Balbino Paiba, care de altfel era destul de mărginit, ci nici ea singură n-ar fi putut să spună ce avea de gând.

Orice încerca în ultima vreme îi ieșea tot pe dos, închizându-i drumul pe care îl căuta cu atîta stăruință. Și acum îi mai răsunau în urechi cuvintele grele cu care Santos Luzardo îi aruncase în față bănuiala lui, și asta tocmai cînd voia să-i spună că l-a descoperit pe ucigașul de la El Totumo și că, dintr-o clipă în alta, cînd va avea dovada hotărîtoare, i-l va da chiar ea în mînă. Bănuială nedreaptă și calomnioasă de astă dată, în adîncul căreia se îndeplinea însă justiția însăși. Căci oare numai pădurea de la El Totumo păstra taina unei fărădelegi? Dacă acolo fusese mîna lui Balbino Paiba, care făcuse ce făcuse de capul lui, în alte locuri nu fusese oare Melquiades cel care slobozise glonțul ucigaș asupra unor călători pașnici, la porunca ei? Și chiar Balbino Paiba nu era oare și el o unealtă a planurilor ei întunecate, opera ei, nu o împiedicase oare și el să pășească pe drumul cel bun?

Săgetări cumplite de mînie îi străpunseseră inima neîncetat în aceste trei zile: era pornită împotriva lui Paiba, a cărei crimă Santos Luzardo i-o puneă în seamă; împotriva lui Melquiades, sinistrul ei om de încredere, care păstra cea mai adîncă tăcere asupra celor făptuite de el, din porunca ei; ba pînă și împotriva celor care căzuseră victime lăcomiei și cruzimii ei, și care așezîndu-i-se în drum, o siliseră să-i înlătore; era pornită de asemenea împotriva tuturor acelor care, ca și cum faptele ei de pînă acum n-ar fi fost destul, îi așteptau porunca de a trece la răzbu-nare: fiecare dintre oamenii ei — o ceată de ucigași, de creaturi ale ei — stătea cu privirile pironite asupra-i, repetîndu-i clipă de clipă: „Ce mai așteptați ca să ne trimiteți să-l omorîm pe *don* doctor Luzardo?

Nu sîntem aici pentru asta ? N-ai făcut legămînt cu noi c-o să ne dați prilejul să vărsăm sînge ?

Și Juan Primito porni spre Altamira, ducînd următoarea solie pentru Luzardo :

„În noaptea asta, cînd o răsări luna, o să v-aștepte la Vîlceaua Adîncă cineva care are să vă spună ceva despre omorul de la El Totumo. Dacă nu vă e frică, să veniți singur.“

Juan Primito se întoarse la El Miedo cu răspunsul lui Luzardo :

„Prea bine. Voi veni acolo singur.“

Asta se petrecuse de dimineată pînă la amiază, și nu de mult *doña Bárbara* îl chemase la ea pe Melquiades.

— Îți mai aduci aminte ce mi-ai spus deunăzi ?

— N-am uitat nimic, *señora*.

— Ei bine, în noaptea asta, cînd o răsări luna, doctorul Luzardo va fi la Vîlceaua Adîncă.

— Și eu am să-l aduc aici, viu sau mort.

Se lăsa noaptea. Curînd, sinistrul ei om de încredere avea să pornească la drum, dar *doña Bárbara* nu izbutise încă să-și dea seama ce anume urmărește atrăgîndu-l în cursă pe Luzardo, nici cu ce simțăminte așteaptă să răsară luna pe cer.

Pînă azi fusese întotdeauna pentru cei din jur sfinxul savanei ; acum era aidoma unui sfinx și pentru ea însăși, căci chiar și gîndurile ei îi deveniseră de nepătruns.

VIII

Gloria faptelor sîngeroase

Santos Luzardo ghici lesne că numai un cap buimac a putut plănuî să-l atragă în cursă într-un chip atît de nerod ; dar nici el nu dădu dovadă de înțelepciune hotărîndu-se să folosească acest prilej spre a-i dovedi *doñei* Bárbara că n-are nimic de cîştigat încercînd să-l intimideze. Dacă nu putuse să găsească ascultare în fața unei justiții supuse violenței, pentru drepturile lui călcate în picioare, în viitor va ști să și le apere după legea aspră a acestei lumi sălbatice : violența armată. Și, cu această îndrăzneată hotărîre, la căderea nopții o porni de unul singur spre Vîlceaua Adîncă, cu destulă vreme înainte de ceasul stabilit, pentru a preveni orice lovitură dată pe la spate, la adăpostul întunerii-
cului.

Ajungînd în apropiere de locul întîlnirii, zări un călăreț așteptînd la poala pădurii ce tinea acel colț pustiu de savană.

„Tot mi-a luat-o înainte“, își zise el.

După cîteva clipe descoperi că omul acela era Păsăroiul.

— Ce cauți aici ? îl luă Santos la rost, oprindu-se lîngă el.

— Vă spun îndată, *don* doctor, răspunse peonul. Azi-dimineață, cînd a venit Juan Primito cu solia

doñei Bárbara, mi-am dat seama numaidecât că nu-i a bine și m-am luat după el. L-am lăsat să se depărteze pînă să nu-l mai vedeți, apoi m-am apropiat și, punîndu-i revolverul în piept — asta numai ca să-l sperii, fiindcă nebunul moare de frică dacă vede un revolver ! — i-am poruncit să-mi repete ce v-a spus. Tot de la el am aflat că ați făgăduit să vă duceți la întîlnire. Am tot vrut să vă opresc : „Nu vă băgați în povestea asta, *don* doctor“, dar v-am citit hotărîrea întipărită pe față, și atunci mi-am zis : tot ce-mi rămîne de făcut e să mă duc la Vilceaua Adîncă din vreme, să fiu acolo la o adică.

— N-ar trebui să te amesteci în treburile mele ! i-o reteză Santos.

— Asta cam așa e, însă mie nu-mi pare rău. Sînteți îndrăzneț, ba chiar prea îndrăzneț, numai că nu sînteți destul de viclean. De unde știți c-o să vină doar un singur om la întîlnire ?

— Chiar dacă vin mai mulți, n-are a face. Pleacă, și lasă-mă singur.

— De, *don* doctor, murmură Păsăroiul. Peonul e peon, și datoria lui e s-asculte de porunca stăpînului ; numai dați-mi voie să v-aduc aminte ceva : un *llanero* nu-i peon decît atunci cînd se află la muncă. Aici, la ceasul și în locul unde ne găsim, noi nu sîntem stăpîn și peon, ci un om, adică dumneavoastră, și un alt om, care ține să vă arate că e gata să-și dea și viața pentru dumneavoastră, și tocmai din pricina asta n-a adus cu el niscaiva prieteni, care să se bată alături de dumneavoastră. Omul ăsta sînt eu, și nu mă mișc de aici.

Pătruns de această vajnică mărturie de credință, Santos își zise că nu numai violența armată e legea *llanurei*, și se învoi ca Păsăroiul să-l însoțească, strîngîndu-i mîna în tăcere.

— Întîmplarea de azi să vă fie de învățătură, *don* doctor, adăugă Păsăroiul. Un *llanero* poate să se ducă singur într-un loc unde i se spune : „Vino însoțit“ ; dar ca să facă pe dos, niciodată. Și trebuie să lovești cel dintîi. Am cercetat pînă adineauri toate pădurile din jur. Ei trebuie să vină de undeva din față. Așa că ne-ascundem după dîmburile astea de pămînt silitros, și cînd vin și-ajung la o depărtare potrivită, le ieșim valvîrtej înainte, fiindcă cel care izbește întîiul izbește de două ori.

Se ascuseră într-un loc ales de Păsăroiul și rămăseră acolo o bună bucată de vreme, pîndind gura de pădure pe unde trebuia să vină cine ar fi venit de la El Miedo ; stăteau tăcuți, în mijlocul urletelor scoase de micile maimuțe *araguato*, care se îndreptau în pîlcuri spre culcușurile lor. Noaptea era în putere, și luna începea să se arate în marginea savanei, cînd Vrăjitorul, pe calul său, se ivi în poiană.

— Vine singur, într-adevăr, și eu sînt însoțit, murmură Luzardo, cu un gest de descumpănire.

Păsăroiul caută să-i risipească scrupulele :

— Nu uitați ce v-am spus, *don* doctor : să loviți cel dintîi, negreșit. Țsta vine singur, dacă n-o fi avînd cumva oameni de-ai lui ascunși pe-aici ; dar Țsta-i Vrăjitorul, care nu-i trimis niciodată ca să stea de povești. Și e și mai rău că vine singur, fiindcă nu e însoțit niciodată cînd are de făcut anumite trebușoare. Dați-i un pic de răgaz să capete încredere, să iasă din poiană, și-atunci să-i tăiem calea. Ca să spun drept, tare-aș mai vrea să-l lăsați în seama mea. Strigoifului Țstuia eu îi vin de hac, cu toată faima pe care o are, că și alții mai grozavi decît el și-au găsit nașul cu mine !

— Nu, se împotrivi Luzardo. Omul acesta vine pentru mine, și numai cu mine trebuie să se întîlnească. Tu rămîi aici.

Și se repezi afară din desiș, în savana deschisă.

Vrăjitorul înainta în trap liniștit, dar deodată se opri în loc ; Luzardo făcu la fel și stătură așa cîteva clipe, cercetîndu-se de departe, pînă cînd, cum se părea că nu mai are de gînd să se urnească de acolo, Santos, nerăbdător, dădu pînteni calului și se avîntă spre el. Cînd fu aproape de Vrăjitor, îl auzi :

— Va să zică, am fost trimis înapoi ca să fiu omorît ca un cîine de dumneavoastră și de oamenii dumneavoastră ? Dacă-i așa, haide, isprăviți-mă.

Santos înțelese că Păsăroiul venise după el, deși îi poruncise să rămîină ascuns, și tocmai voia să se întoarcă în șa, să-i poruncească să plece, cînd văzu lucind revolverul pe care Vrăjitorul îl scoase de sub pelerina aruncată peste oblînc.

Cu o mișcare iute, îl scoase și el pe al său. Impușcăturile răsunară aproape în același timp. Melquiades se prăbuși pe gîtul calului, iar calul se sperie și îl azvîrli la pămînt, țeapăn, cu fața în iarbă.

Un gînd îl fulgeră pe Santos Luzardo, ca o lovitură de pumnal în ceafă : a omorît un om !

Păsăroiul veni alături de el, se uită puțin la leșul din iarbă și murmură :

— Ei, *don* doctor, și acum ce facem cu ăsta ?

Acestor cuvinte, deși Santos le auzi lămurit, le trebui o bună bucată de vreme ca să pătrundă pînă în locul unde i se refugiase conștiința, încît Păsăroiul își răspunse singur :

— Îl punem de-a curmezișul pe cal și leg calul lui de al meu ; cînd ajungem aproape de El Miedo, dezleg calul și-l sperii, gonindu-l într-acolo, apoi dau un chiot : „Ete, mă, ploconul de la Vilceaua Adîncă !“

Dezmeticindu-se dintr-o dată, Santos descălecă și îi spuse :

— Adu încoace calul banditului ăstuia. Am să duc chiar eu leșul, am să-l duc cui l-a trimis împotriva mea.

Păsăroiul îl privi țință. Vocea lui Santos suna străină, cum străină era și expresia de cruzime întipărită pe fața lui.

— Ascultă ce-ți poruncesc. Adu calul încoace.

Păsăroiul se supuse, dar când îl văzu că se apleacă să ridice leșul din iarbă, spuse nestăpinit :

— Nu, *don* doctor. Treaba asta nu-i pentru dumneavoastră. N-aveți decît să i-l duceți *doñei* Bárbara, dacă vreți morțiș să-i faceți un asemenea dar ; însă leșul o să-l ridic eu de jos. Dumneavoastră țineți calul pînă îl pun eu de-a curmezișul șei.

După ce făcură asta și după ce legară calul Vrajitorului de al lui Luzardo, Păsăroiul, de teamă că Santos nu o să-l lase să-l însoțească, se folosi de faptul că el cunoștea locul :

— Pe-aici trebuie să fie un drum de vite care duce la El Miedo. S-apucăm încoace.

Santos se învoi să-l ia cu el, dar când se zări conacul *doñei* Bárbara, îi spuse peonului :

— Așteaptă-mă aici.

În sfîrșit, și pe deasupra voinței sale, începea să se realizeze acel presentiment al unei bruște întoarceri la sălbăticia care îi chinuise prima tinerețe. Toate eforturile de a scăpa de această amenințare ce plana asupra vieții sale, de a înăbuși impulsurile singelui său spre violența celor din familia Luzardo — toți, oameni cruzi, fără altă lege decît forța și arma — de a-și însuși, în schimb, educația unui om civilizat, la care instinctele sînt subordonate disciplinei principiilor, toată opera grea și îndărătnică a celor mai frumosi ani din viața sa dispărea acum, se prăbușea, prin temerara paradă de bărbăție ce-l îmboldise să vină și să înfrunte cursa întinsă în Vilceaua Adincă. Nu era numai fi-

reasca mustrare de conștiință de a fi trebuit să se apere răpunînd un om, sila de acea brutală împrejurare care îl obligase să făptuiască un act ce repugna principiilor celor mai adînc înrădăcinate în sufletul său, ci groaza de a fi trăit o experiență definitivă, care îl alătura din acea clipă și pentru toată viața tagmei tragice a oamenilor cu conștiința pătată. Primul aspect, adică fapta însăși, deși stătuse în puterea lui să o evite, avea unele circumstanțe atenuante : fuscse un act de legitimă apărare, fiindcă Melquiades pusese cel dintîi mîna pe armă ; în schimb, al doilea aspect nu era nici act de voință, nici îndemnul unui impuls de nestăpînit, ci îmbinarea unor împrejurări ce nu se puteau întîlni decît în mijlocul sălbăticiiei pradă căreia era lăsată *llanura* și însemna intrarea lui în tagma sumbră a oamenilor care au trebuit să-și facă dreptate cu brațul armat, iar în privința asta nu putea să mai aibă scăpare și nici circumstanțe atenuante. Numele său se va răspîndi învăluit de aureola sîngeroasă pe care i-o dădea răpunerea temutului om de încredere al *doñei* Bárbara ; de aici înainte, viața lui întreagă rămînea umbrită de gloria asta, fiindcă sălbăticia nu iartă pe cel ce vrea să o domine luînd pildă de la deprinderile ei. E neînduplecată, și trebuie să primești din mîna ei tot ceea ce cer armele ei.

Dar atunci cînd hotărîse să rămînă la Altamira, renunțînd la visul unei existențe civilizate, nu-și propusese el oare să ia în mîini frîiele *llanurei*, spre a distruge stăpînirea barbară a diferiților *caciques* ? Și oare nu cu brațul înarmat și cu gloria faptelor sîngeroase avea să lupte împotriva lor pentru a-i nimici ? Nu spusese el că alege calea pe care îi aruncase violența ? Acum nu se putea să mai dea înapoi.

Și porni înainte singur, cu acea tragică povară după el. Singur, și fiind în același timp un alt om.

IX

Hîrjonelile lui mister Danger

Mister Guillermo Danger tocmai se pregătea să se ducă la culcare, cînd se porniră să latre cîinii și se auzi tropotitul unui cal.

„Cine-o fi la vremea asta ?“ se întrebă el, apropiindu-se de ușă.

Luna se ivise în marginea zării, dar peste savanele de la Lambedero domnea încă un întuneric des, sub un cer noros, într-o zăpușeală înăbușitoare.

— Oh, *don* Balbino ! exclamă *mister* Danger, recunoscînd în cele din urmă pe oaspetele neașteptat. Ce vînt te aduce înapoi, la ceasul ăsta ?

— Am vrut să te salut, *don* Guillermo. Treceam pe aici prin apropiere și mi-am zis : ia să mă reped eu să-l salut pe *don* Guillermo, că nu l-am văzut de cînd s-a întors de la San Fernando.

Mister Danger nici pomeneală să creadă în sinceritatea unor asemenea dovezi de prietenie din partea lui Balbino Paiba, și de altfel nici nu punea preț pe ele, fiindcă, în afară de cîteva cazuri cînd îi fusese complice, Balbino nu era prieten decît cu *whisky*-ul său, cum zicea el ; drept care îl întîmpină batjocoritor :

— La naiba ! Cîta cinste pentru mine să vii să mă saluți chiar cînd voian! să mă culc ! Foarte mulțumesc, *don* Balbino. Asta merită un păhărel. Poștește înăuntru

și stai jos numai o clipă. Și să nu-ți faci griji cu jaguarul, că mi-a murit, sărăcuțul !

— Adevărat ? Ce păcat ! îl tîngui Balbino, așezîndu-se pe un scaun. Era tare drăgălaș, și dumneata ți-neai grozav la el. Pesemne că-ți lipsește mult.

— Îți închipui ! În fiecare seară, înainte să mă culc, mă hîrjoneam cu el, zise *mister* Danger, turnînd *whisky* în două pahare, dintr-o sticlă de curînd destupată, aflată pe birou.

Goliră paharele, Balbino își șterse mustața bogată și spuse :

— Mulțumesc, *don* Guillermo. În sănătatea dumitale. Ce-ai mai făcut ? urmă el îndată. De data asta ai stat mai mult la San Fernando. Să uiți dumneata de puiul de jaguar ? Pe aici lumea începuse să vorbească cum că te-ai întors în patrie. Dar eu n-am crezut : *don* Guillermo nu pleacă el de pe meleagurile astea, că dînsul e mai băștinaș decît noi și i-ar lipsi *guachafita* ¹.

— Chiar așa, *don* Balbino. În asta stă farmecul pămîntului ăstuia ! Eu spun mereu ca generalul ăla al dumneavoastră, am uitat cum îl cheamă... Unul care zicea : „Dacă s-a isprăvit cu *guachafita*, plec“, și se porni pe rîs, rîzînd cu toată fața lui roșcovană.

— Nu spun eu ? Dumneata ești mai al pămîntului decît sosul *guasacaca* ².

— Mda, e ceva tare bun. Orice începe cu *gua* sînt tot lucruri pe cinste : *guachafita*, *guasacaca*, *guaricha bonita* ³. *Guá* ⁴, *mister* Danger ! Hai să-i mai ardem un păhărel, cum spun prietenii cînd se întîlnesc cu mine.

¹ Dezordine, debandadă.

² Sos de ardei iute.

³ Fată drăguță.

⁴ Interjecție populară sud-americană.

— Eh, *mister Danger* ! De-ar fi toți străinii care vin pe aici ca dumneata ! îl linguși Balbino, pregătindu-și terenul.

— Dar dumneata ce mai faci, *don Balbino* ? Cum îți mai merg treburile ? se interesă *mister Danger*, aprinzându-și pipa și pufăind de vreo cîteva ori. *Doña Bárbara* e la fel de dulce ? Asta nu începe cu *gua*, însă-i tot ceva pe cinste, nu-i așa, *don Balbino* ? Ehe, mare pișicher *don Balbino* ăsta !

Riseră amîndoi, după obiceiul pungașilor de a-și ridică în slavă isprăvile, iar Balbino se gîndi să aducă vorba despre ce-l dărea, netezîndu-și întîi mustața cu mîna — ticul lui.

— De, afacerile n-au fost prea rele anul ăsta. Dar, dumneata știi, *don Guillermo*, săracul tot sărac rămîne, niciodată nu-l lasă lipsa de bani.

— Eh, nu mi te văicări mie, *don Balbino*. Dumneata ai bani îngropați în pămînt. Mulți bani ! *Mister Danger* știe.

Balbino dădu din mîna fără să vrea și se grăbi să o scalde :

— Bine-ar fi ! Trăim și noi, nimic mai mult. Cu afacerile care-mi stau mie la îndemînă, n-am cum pune bani deoparte. Altfel stă treaba cu *doña Bárbara* și cu dumneata, care aveți pămînturi și vite berechet. Eu abia am prins vreo patruzeci de capete de vite nemarcate. Și fiindcă veni vorba, cumpără-mi-le, *don Guillermo*. Am mare nevoie de bani, și le dau ieftin.

— Sînt bine „potrivite” semnele ?

Potrivirea semnelor făcute cu fierul roșu, adică iscusința de a ascunde vechiul semn cu care era marcată o vită sub unul nou, pentru a o vinde ca fiind a ta, iată o treabă în care Balbino Paiba nu avea pereche ; și cu toate că între prieteni nu-l supăra să se vorbească despre asta, de astă dată nu-i căzu bine întrebarea lui *mister Danger*.

— Sînt ale mele în toată legea, rosti el, trufaș.

— Atunci e altceva, răspunse *mister Danger*. Dacă ar fi de-ale lui Luzardo, nu m-aș vîrî în treaba asta, chiar dacă semnul lui nu s-ar mai cunoaște.

— Ce se-ntîmplă, *don Guillermo* ? mormăi Balbino. Dumneata ai cumpărat totdeauna vite altamirene cu semnul fierului potrivit de mine, fără să vezi nici un neajuns în asta. Nu cumva filfizonul de la Altamira ți-a venit și dumitale de hac ?

— N-o să te lămuresc eu dacă mi-a venit ori nu de hac, se supără *mister Danger*. Am vrut să spun doar că nu cumpăr nici vite, nici cai, nici pene altamirene.

— Păi nici n-a fost vorba de pene, sări Balbino cu gura.

Mister Danger tocmai voia să-i răspundă, cînd simți ceva neobișnuit : cîinii tolăniți pe terasă, în fața ușii, se ridicară și dispărură gudurîndu-se, ca și cum s-ar fi dus înaintea unui cunoscut.

Balbino, cu spatele la ușă, nu băgă de seamă nimic ; *mister Danger*, vrînd să se dumirească ce se petrece, îl ispită : —

— Încă un păhărel, prietene Paiba ?

Apoi luă paharele din care băuseră, chipurile ca să azvîrle ce mai rămăsese pe fund, și ieși pe terasă, cătînd scrutător în jur. Îl zări pe Juan Primito, pitulat ca vai de lume după un pom și înconjurat de cîini — prieteni și ei cu nerodul, cum erau cîinii de pe la toate casele de acolo.

Mister Danger înțelese într-o clipă : „Asta a fost trimis încoace ca să-l spioneze pe Balbino“. Și se hotărî viclean : „Ia să-l trag eu de limbă pe ticălosul de Paiba !“ Nișel pornit să se și amuze, se întoarse în odaie, umplu din nou paharele și-l dădu peste cap pe al său. Apoi se așeză în fața lui Balbino și rămase tăcut un timp, pufăind din pipă.

— Am pomenit de pene, fiindcă mi-ai mai vîndut și anul trecut, spuse el într-un tîrziu, înnodînd firul discuției. Îți mai aduci aminte ?

— Cum să nu ! Din fericire, anul ăsta n-am mai putut să cumpăr. Îți spun : patruzeci de juncani, ăsta-i tot capitalul meu.

— „Din fericire“, bine zici, fiindcă după cele petrecute la El Totumo, pînă nu se cercetează și nu se lămuiesc lucrurile, e primejdios să umbli cu pene. N-am dreptate, *don Balbino* ?

— Cred și eu !

Mister Danger se așază mai bine pe un scaun, întinse picioarele înainte și, fără să scoată pipa din gură, spuse ca din întîmplare :

— Fiindcă veni vorba, *don Balbino*, n-ai trecut nici odată prin pădurea El Totumo ?

Balbino zîmbi strîmb și se prefăcu nepăsător :

— Chiar prin pădure n-am trecut. Pe alături, da, am trecut, în drum spre San Fernando.

— Ciudat, făcu *mister Danger*, scărpinîndu-se în creștet.

— Ciudat, de ce ? îl iscodi Balbino, aruncîndu-i o privire pătrunzătoare.

— În schimb, eu am trecut, vorbi *mister Danger* drept răspuns. Acum, cînd m-am întors de la San Fernando, a doua zi după ce au fost pe acolo autoritățile. Am cercetat pădurea în lung și în lat și m-am convins încă o dată că judecătorii din țara asta „au ochi numai de podoabă“, cum spune un prieten al meu de la San Fernando.

Pe cînd vorbea așa, tolănit pe scaun și cu capul rezemat de spătar, fără să-l piardă din ochi pe Balbino, deși avea aerul că urmărește fumegarea pipei, deschise un sertar de la birou și scoase ceva de acolo, stringînd pumnii uriași, încît celălalt nu putu să vadă ce era.

Lui Balbino i se păru că s-a scurs o veșnicie pînă ce el să deschidă gura, cînd în realitate *mister Danger* abia își isprăvisese vorba.

— Și ce anume ai văzut dumneata și n-au văzut autoritățile ?

— Am văzut...

Și se opri deodată să privească lucrul acela pe care îl scoase din sertar, ca unul care s-a trezit din senin cu ceva în mîna și nu-i venea să creadă.

— Asta nu-i a dumitale, *don Balbino* ? Cred că a dumitale este jucăria asta mică pentru *chimó*.

Și-i arată o cutiuță din inimă de lemn negru, în care amatorii de *chimó* păstrează substanța asta vîscoasă pentru mestecat.

Balbino își pipăi mașinal buzunarele de la bluză, vrînd să se încredințeze dacă are la el „jucăria“, fără să știe că o pierduse de mult.

— Da, întări *mister Danger*, după ce cercetă monograma incrustată pe capacul cutiuței. A dumitale e, *don Balbino*.

Pierzîndu-și stăpînirea de sine, Balbino sări în picioare și duse mîna la revolver, dar *mister Danger* îl domoli, glumeț :

— Oh, nu-i nevoie, *don Balbino* ! Poftește jucăria dumitale. N-aveam de gînd s-o păstrez.

Făcînd o vădită sfortare să se liniștească, Balbino întrebă :

— Ce-nseamnă toate astea, *mister Danger* ?

— E foarte limpede, omule ! Înseamnă că dumneata ai uitat undeva cutiuța asta și eu am găsit-o. „E a lui *don Balbino*, mi-am zis, o să vină să o caute, hai s-o iau și s-o păstrez.“ Numai văd că dumneata ți-ai închipuit altceva. Nu, *don Balbino*, n-avea nici o grijă. N-am găsit cutiuța în pădurea El Totumo și nici la rădăcina *paraguatan*-ului de la Matica.

Prin aceste cuvinte dezvălui locul unde Balbino avea îngropate penele.

„Eu am făcut lucrurile pe cinste, își spuse acesta din nou. N-am lăsat nici o urmă de-a mea în pădure, iar cât despre pene, nici cel mai grozav vrăjitor n-ar putea să dibuie unde le-am ascuns.“

Acuma era acum : ,nici nu credea că a avut la el, în pădure, cutiuța pe care i-o înapoia *mister* Danger, nici nu era convins că nu a pierdut-o acolo. Pe de altă parte, aluzia la *paragwatan*-ul de la Matica nu lăsa nici o îndoială : *mister* Danger cunoștea secretul crimei și știa unde se află ascuns corpul delict.

„Nenorocire ! se tîngui Balbino în sinea lui. Cine m-a pus să vin să-i propun ăștia să-mi cumpere vitele ? Lăcomia, care întotdeauna te pierde.“

De fapt, despărțindu-se de *doña* Bárbara, cu cîteva ceasuri mai înainte, după ce o auzise spunînd : „Pînă și vitele se îngrozesc de sîngele uneia de-a lor“, Balbino se hotărîse să fugă de la El Miedo, cu prada, în direcția frontierei columbiene. Nu mai aștepta decît întunericul prielnic al nopții, ca să se repeadă pînă la Matica și să dezgroape penele, dar cum tot acolo avea niște vite tinere, rod al rapacității lui nesîngeroase din bunurile concubinei, lăcomia îl făcu să vină și să-i propună lui *mister* Danger să le cumpere.

Înțelegînd că era descoperit, și cel mai bun lucru era să vorbească deschis, întrebă :

— Spune-mi, *don* Guillermo, ce vrei să spui cu *paragwatan*-ul de la Matica ?

— Oh ! Foarte simplu. Pură întîmplare. În noaptea aceea eu pîndeam un jaguar despre care auzisem că stă ascuns pe acolo și te-am văzut îngropînd o ladă la rădăcina *paragwatan*-ului. Însă nu știu ce-i în ladă.

— Ba da, știi, *don* Guillermo. Nu te mai prefac cu mine, i-o întoarse Balbino, hotărît. În situația mea și discutînd cu un om ca dumneata, să spunem lucrurilor

pe nume. N-am venit să-ți ofer vite spre cumpărare, ci pene de bîțlan. Exact două *arrobas* de pene de prima calitate. Hotărăște-te să le iei, și sînt ale dumitale. Doar nu cumperi pentru întîia oară pene de furat.

Planul lui era să-l cîștige de complice, să vîndă penele cu orice preț, fie chiar și unul de rîs, numai să facă tîrgul, iar a doua zi să spele putina cu banii. Important și grabnic era să iasă din încurcătura în care se vîrîse singur.

Mister Danger izbucni în rîs :

— Te înșeli, *don Balbino*. *Mister Danger* nu face afaceri care nu intră în vederile lui. N-am vrut decît să mă hîrjonesc puțin cu dumneata. Cutiuța asta pentru *chimó* ai uitat-o aici, pe biroul meu, e destul de mult de atunci. Află că nici n-am călcat în pădurea El Totumo. Totul a fost o glumă, afară doar de povestea cu *paraguatan*-ul de la Matica. Ei, ce zici ?

Balbino, cu fața schimonosită de furie, izbucni :

— Adică, într-un cuvînt, m-ai ales să țin locul jaguarului ? Hîrjonelile astea sînt tare primejdioase, nu știi ?

În clipa aceea cîinii începură să mîrîie, și lui Balbino îi fugi din obraz tot sîngele grămădit acolo de mînie. Se duse la ușă și scrută întunericul. Cu toate că nu văzu nimic, spuse :

— De-aici a plecat cineva care a ascultat ce-am vorbit.

Mister Danger rîse din nou :

— Vezi, *don Balbino*, că nu-i bine să ameninți ? Lucrul cel mai primejdios acum e să oferi pene. *Mister Danger* nu vorbește, nu fiindcă i-ar fi frică de amenințările dumitale, ci fiindcă prea puțin îi pasă de ce s-a întîmplat în pădurea El Totumo. Și acum...

Își pocni degetele și îi arătă ușa.

Balbino nici nu dorea altceva ; dar nu plecă înainte să-i arunce o uitătură teribilă, însoțită de nelipsita

netezire a mustății. Cînd se văzu afară, încălecă și luă drumul spre Matica, spunîndu-și : „De data asta chiar că nu mai am timp de pierdut. Dezgrop penele, și pe-aci ți-e drumul, băiete ! O să umblu numai noaptea, ziua o să stau ascuns prin păduri, și pînă să mi se pună ei pe urmă, eu am și trecut frontiera Columbiei.“

În acest timp, *mister Danger*, singur, cugeta printre hohote de rîs :

„Juan Primito va fi curînd la El Miedo cu veștile pe care le-a auzit aici. Acum, *doña Bárbara* o să-i ceară lui Balbino să împartă penele cu ea. Bietul Balbino !“

Iar după această joacă aducătoare de voie bună, adormi liniștit, ca atunci cînd trăia jaguarul și se hîrjoneau împreună pe rogojină.

X

Lepădîndu-se de faptele sale

Trecuse destul timp de cînd împuşcăturile din Vîlceaua Adîncă răsunaseră în tăcerea nopţii, şi *doña Bárbara*, părăsită de darul ei nemaipomenit de a simţi şi lucrurile petrecute la distanţă, aşa cum credea toată lumea, aştepta să afle ce s-a întîmplat acolo, plimbîndu-se agitată de la un capăt la altul al terasei şi cerce-tînd într-una întunericul savanei, cînd apăru Juan Primito. Gîfîia cumplit din pricina alergăturii şi o vesti într-un suflet :

— La Matica, la rădăcina unui *paragwatan*, sînt îngropate penele.

Începu îndată să povestească în ce fel a descoperit el treaba asta, dar *doña Bárbara*, care aproape nici nu-l lua în seamă, se repezi în curte, în timp ce cîinii săriră lătrînd înaintea unui călăreţ ce se apropia, aducînd un cal legat de al său.

— Melquiades ?

— Nu e Melquiades, răspunse Santos.

Şi, oprindu-şi calul, se apucă să-l dezlege pe celălalt, cu aceeaşi tragică linişte cu care ar fi făcut-o Vrajitorul dacă sortii ar fi hotărît altfel.

Doña Bárbara se apropie de Santos, se uită în treacăt spre leşul omului ei de încredere, ca şi cum ar fi fost vorba de ceva fără nici o însemnătate, apoi îşi

opri ochii asupra călărețului, absorbit cu totul de ceea ce făcea. Privirea ei mărturisea, deopotrivă, uimire și admirație. Această nouă față, neprevăzută, a bărbatului dorit contopea și învolbura într-un singur și monstruos simțămînt tot ce exista în ea dragoste și dorință de bine.

— Știam că veți veni să-l aduceți, murmură ea.

Santos întoarse brusc capul. Se dumeri dintr-o dată asupra planurilor complicate ale zdrahoanei : urmărise să se descotorosească de omul ei de încredere, complicele crimelor ei, și îl trimisese la Vîlceaua Adîncă, pentru a-l răpune el, Santos ; îl făcuse, deci, o unealtă a ei, și acum avea nerușinarea să-i dea să înțeleagă asta. Moralmente, ținea acum și el de banda de ucigași a stăpînei din Arauca.

Pentru o clipă îi veni să se repeadă și să o strivească sub picioarele calului, dar cruzimea ce-i fierbea în piept se risipi îndată și se simți grozav de abătut ; aruncîndu-i la picioare capătul frîului de la calul Vrajitorului, îl îmboldi pe al său la drum și plecă, întunecat, chinuit de același gînd : cele petrecute la Vîlceaua Adîncă nu-i dădeau gloria stăpînitorilor prin foc și sînge ai *llanurei*, ci faima tristă a unui ucigaș de rînd, unealtă a zdrahoanei.

Calul Vrajitorului rămase timp îndelungat cu sinistrită-i povară aruncată de-a curmezișul șei, uitîndu-se liniștit spre *doña Bárbara*, de parcă ar fi așteptat hotărîrea ei. Cîinii, după ce mirosiră mîinile și picioarele atîrnînde ale leșului, rămaseră nemișcați, așteptînd și ei, cu ochii ațintiți la stăpîna lor. Dar ea, cufundată în gînduri, privea cu încordare în partea încotro pierise în noapte umbra lui Santos Luzardo, așa încît calul se îndreptă de capul lui spre *caney*-ul unde se păstrau hamurile, mergînd la pas, ca și cum n-ar fi vrut să simtă tragica povară pe care o purta în spinare. Cîinii îl urmau, mîrîind.

Doña Bárbara stătea încă pironită locului ; numai că expresia de uimire și admirație cu care se uitase la Santos dispăruse de pe fața ei, iar fruntea-i încruntată trăda acum gânduri întunecate.

Și de astă dată se părea că instinctul ei o îndrumase fără greș, întrucît, cu toată absurditatea planului de la Vilceaua Adîncă, lucrurile se dezlegaseră în chipul cel mai potrivit. Nu pentru că rezolvarea asta ar fi fost în realitate cea urmărită de ea, căci și de astă dată, ca în aproape toate urzelile sale, nu era la mijloc altceva decît un simplu impuls de a forța lucrurile, o lovitură din care să iasă ce-o ieși, spre a pune capăt unei situații complicate. Dar, așa cum i se întîmpla întotdeauna în fața unei dezlegări întîmplătoare a lucrurilor, se înșelă pe sine, spunîndu-și că întocmai așa a prevăzut și că tocmai asta a vrut.

Pe de o parte, pradă unor simțăminte contradictorii față de Luzardo — pasiune amoroasă și dorință de răzbunare — iar, pe de altă parte, împinsă de o furie turbată împotriva fatalității, a faptelor ei de pînă atunci, care îi ieșeau înainte din toate părțile, tăindu-i calea, *doña Bárbara* ajunsese să urzească planul capcanei de la Vilceaua Adîncă numai din nevoia unei dezlegări hotărîtoare : moartea lui Luzardo sau a Vrajitorului — soluții de care depindea deopotrivă soarta ei. Era încredințată că acum avea în mînă soarta lui Santos, fiindcă, învinuindu-l că l-a ucis pe Melquiades și punînd în joc ceva din influența ei asupra judecătorilor și autorităților din regiune, i-ar fi fost ușor să-l ruineze și să-l arunce în închisoare ; dar asta ar fi însemnat să renunțe definitiv la drumul cel bun, să se întoarcă la faptele trecutului, de care voia să se elibereze.

Iată că începuse să se lepede de ele : frații *Mon-dragones* erau părăsiți în voia soartei ; Melquiades zăcea aruncat de-a curmezișul pe cal...

Forfota peonilor îi curmă gândurile. Dinspre *caneyes* venea un om să-i aducă o veste.

Întorcându-se, dădu cu ochii de Juan Primito, care privise totul îngrozit de pe terasă, făcându-și cruci peste cruci. Cuprinsă de o bruscă hotărîre, îi spuse :

— Tu n-ai văzut nimic. Ai înțeles ? Pleacă de-aici, și vai de tine dacă te apuci să trăncănești !

Nerodul se afundă cu pași mari în savana întune-coasă ; *doña Bárbara* ascultă ce-i spuse omul și, cu un aer de nepătruns, ca și cum n-ar fi știut nimic despre cele întîmplate, se îndreptă spre *caneyes*.

Treziți de strigătele unui peon care văzuse apropiindu-se calul ce purta leșul Vrajitorului în spinare, bărbații de prin *caneyes*, femeile de la bucătărie, precum și o droaie de copii pe jumătate adormiți se strînseră roată în jurul calului, vorbind de-a valma și crucindu-se care mai de care ; în schimb, atunci cînd apăru *doña Bárbara*, amuțiră ca prin farmec, atenți cu toții la cea mai mică schimbare de pe fața ei enigmatică.

Ea se apropie de cadavru și, descoperind o rană la tâmpla stîngă, din care se scurgea un fir de sînge negru și gros, spuse :

— Dați-l jos de pe cal și așezați-l pe pămînt, să vedem dacă nu mai are și alte răni.

Porunca i se îndeplini pe dată ; unul dintre peoni se apucă se cerceteze cadavru, dar ea părea atentă mai mult la gândurile ce-i întunecau fruntea decît la treaba asta.

— Numai la tâmplă, atîta, spuse peonul în cele din urmă, îndreptîndu-se din șale. Strașnică împușcătură, l-a omorît pe loc, nici vorbă.

Un altul își dădu și el părerea :

— Bun ochi are ăl care-a tras ; numai că nu stăteau amîndoi față-n față, asta se cunoaște. Îl pîndea de undeva, de după un copac, fără îndoială.

— Sau mergea alături de el, zise *doña Bárbara*, întorcându-se să vadă cine a vorbit.

— Și asta se poate, murmură omul, primind cu supunere părerea aceleia care nu avea nevoie să fie undeva ca să știe ce și cum s-a întâmplat.

Doña Bárbara își pironi din nou privirea asupra cadavrului, pe a cărui față fără pic de sînge se amestecau lumina lividă a lunii și răsrîngerile violete ale unei lumînări din mîinile tremurînde ale unei femei. Oamenii strînși în jur așteptau în tăcere să vadă ce va spune.

Deodată ea ridică ochii și se uită roată la cei prezenți, ca și cum ar fi căutat pe cineva.

— Unde-i Balbino ?

Deși se știa că Balbino nu era acolo, toți îl căutară cu privirea, ca la poruncă, apoi, cu o bănuială stîrnită de cuvintele stăpînei în toate acele suflete pornite împotriva administratorului, privirile se încrucișară întrebătoare între ele : „Să fie oare Balbino ?“

„S-a făcut !“ își zise *doña Bárbara*, băgînd de seamă că vorbele ei au avut urmarea dorită, și îndată, cu aeru-i atotștiutor, cu care își susținea faima de vrăjitoare, se apropie de doi dintre peonii ei, dintre care putea de pe acum să aleagă pe înlocuitorul lui Melquiades Gamarra, și spuse :

— La rădăcina *paragutan*-ului de la Matica sînt îngropate penele doctorului Luzardo. Balbino trebuie să fie acolo. Dezgroapă penele ! Duceți-vă ușurel peste el. Luați două „Winchester“¹-uri cu voi și... veniți încoace cu penele. Lămurit ? Și, întorcându-se către ceilalți, adăugă : Acum puteți să-l luați de aici. Duceți-l la el acasă, de-i faceți priveghi, cum se cuvine.

Și intră în conac, lăsînd peonilor un bogat prilej de vorbă la priveghiul lui Melquiades.

¹ Marcă de carabină.

— Eu una vă spun : dacă a fost Balbino, copaci se găseau pe-acolo berechet ca să se-ascundă ; că altminterea, față-n față cu omul, era vrednic răposatul.

Un lung timp așteptară în tăcere, ascultînd cu încordare. Într-un târziu, departe, dinspre Matica se auziră împușcături.

— Au început treaba *ghincesterele*¹, spuse unul.

— I-auzi un revolver, zise altul. N-ar fi bine să ne repezim pînă acolo să-i ajutăm pe băieți ?

Cîțiva se și pregăteau să se îndrepte spre Matica, cînd apăru *doña Bárbara*.

— Nu-i nevoie, spuse ea. Balbino a căzut.

Oamenii se uitară din nou unii la alții, cu teama superstițioasă pe care le-o dădea darul zdrăhoanei de „a vedea“ totul. După ce se întoarse în casă, unul se încumetă să lămurească lucrurile :

— Voi n-ați băgat de seamă că revolverul a tăcut întii ? Ultimele împușcături au fost ale *ghincestereilor*. Dar parcă putea cineva să scoată din capul argățimii de la curtea vrăjitoarei din Arauca faptul că ea „a văzut“ cu ochii ei ceea ce se petrecea acolo, la Matica ?

¹ *Ghincester*, rostire populară pentru „Winchester“.

XI

Lumina din peșteră

Era în miez de noapte, și ei călăreau în tăcere de mai bine de un ceas ; ajungînd în dreptul pădurii La Chusmita, Păsăroiul vorbi cu mirare :

— Lumină la vremea asta în coliba lui *don Lorenzo* ? Nu se poate, trebuie că se întîmplă ceva.

Santos, care de la El Miedo călărea cu capul în piept, absent la tot ce era în jur, ridică ochii ca deșteptat dintr-un vis. Trecuseră trei zile de cînd Antonio Sandoval îl vestise că Marisela s-a întors la coliba din pădurea de palmieri, dar el, cotropit de gîndul violenței, care culminase acum printr-o criză depresivă, făcîndu-l tăcut și posomorît, nu se gîndise nici măcar o singură clipă la lipsurile și primejdiile ce o încenjau acolo, deși fata asta îi stăpînise cugetul atîtea luni de-a rîndul.

Recunoscă fără înconjur că a făcut rău lăsînd-o în voia soartei și, găsim un mijloc de alinare pentru chinurile acestor clipe, făcu loc din nou în inima lui simțămîntelor bune, și se abătu spre pădurea de palmieri.

Curînd, stătea în pragul colibei, avînd sub ochi un tablou dureros, luminat de flăcăriua unei lumînări pe sfîrșite : Lorenzo Barquero zăcea înfundat în hamac,

cu masca morții pe față. Marisela, ghemuită alături, pe pământ, îi mîngîia fruntea, privindu-l neclintită, cu ochii ei frumoși, din care izvora un plîns tăcut, ce-i scălda obrajii.

Mîngîindu-l așa, îl ajutase să moară liniștit, cu sprîjinul duios al iubirii; fruntea aceea nu mai simțea de mult atingerea de floare a mîinii, dar fata nu conținea cu mîngîierile.

Mai mult decît de tabloul acesta dureros — sfîrșitul unei vieți chinuite, mizeria din jur și lacrimile de pe obrajii fetei — inima lui Luzardo fu mișcată de ceea ce era duios acolo : mîna aceea ce mîngîia fruntea părintelui mort, iubirea zugrăvită în ochii aceia plini de lacrimi, gingășia aceea sufletească de care el nu o crezuse în stare pe Marisela.

— A murit taticu ! izbucni ea sfișietor cînd îl văzu pe Santos și, ascunzîndu-și fața în mîini, se prăvăli la pământ.

După ce se încredință că Lorenzo era mort într-adevăr, Santos o ridică încet de jos și o îmbie să se așeze pe un scaun, dar ea i se aruncă la piept, gemînd și plîngînd.

Rămaseră așa mult timp în tăcere. Apoi Marisela simți nevoia să vorbească din pricina durerii și se porni năvalnic :

— Voiam să-l duc la San Fernando, chiar în dimineața asta, să-l vadă doctorii. Credeam că mai are zile și voiam să-l duc negreșit. I-am spus și lui Antonio, că a trecut ieri seară pe-aici, și el mi-a făgăduit să ne găsească loc într-un *bongo* care trebuia să vină din susul rîului. Antonio tocmai plecase, și am intrat s-arunc o privire să văd ce face, înainte să mă duc să-i pregătesc de mîncare, fiindcă de dimineață se simțea tare istovit și-mi era frică să-l las singur prea mult ; deodată, cu o sfortare grozavă, s-a ridicat în capul oaselor în hamac, a stat așa și s-a uitat la mine un

timp, cătînd cu ochii în gol, apoi a strigat : „Mlaștina ! Mă trage !... Ține-mă, nu mă lăsa să mă duc la fund !“ Însăimîntător țipăt, parcă și acum îl mai aud ! După o clipă, a căzut din nou pe spate, în hamac, trăgînd să moară și gemînd mereu : „Mă trage la fund ! Mă trage la fund !“ Și-mi strîngea mîna cu o groază de neînchipuit.

— Gîndul ăsta l-a chinuit într-una, zise Păsăroiul. Că mlaștina o să-l tragă la fund.

Santos tăcea, muștrîndu-se pentru greșeala lui de neiertat față de Lorenzo și de Marisela, în vreme ce ea repeta, la fel de zbuciumată :

— Voiam să-l duc în dimineța asta la San Fernando. Antonio mi-a făgăduit să ne găsească loc într-un *bongo* care mergea într-acolo.

Santos îi curmă vorba, strîngînd-o pămîntește la piept :

— Destul. Liniștește-te.

— Toată noaptea am stat singură și n-am avut cui să-i spun durerea mea. Singură-singurică, văzîndu-l cum se scufundă, se scufundă... Zău, era ca și cum se scufunda într-adevăr în mlaștină. Doamne, Dumnezeu ! Ce lucru îngrozitor e moartea ! Și eu, singură-singurică, l-am ajutat să moară liniștit ! Și acum am rămas singură-singurică pe toată viața ! Ce-am să mă fac, Dumnezeu !

— O să ne întoarcem la Altamira, și pe urmă vedem noi. Nu ești chiar atît de singură cum crezi. Tu, Păsăroiule, du-te de adu niște oameni și un cal pentru Marisela. Iar tu întinde-te puțin, încearcă să dormi un pic.

Marisela nu vru să se miște de lîngă tată-său și se așeză pe scaunul pe care stătuse el în după-amiaza cînd Santos venise pentru întîia oară la *rancho*, lăsîndu-i acestuia scaunul pe care Lorenzo i-l oferise atunci. Și rămaseră așa multă vreme, tăcuți, despărțiți de hamacul în care zăcea răposatul, fără să scoată o vorbă.

Afară, luna strălucea deasupra pădurii de palmieri din jurul colibei ; pădurea stătea neclintită în liniștea nopții, oglindindu-se ceva mai încolo în apa adormită a mlaștinii. Adâncă și străvezie era pacea acestei priveliști sub raza lunii, dar pentru inimile lor chinuite era sumbră, apăsătoare.

Marisela suspina nemângîiată, în vreme ce Santos, încruntat, își repeta cuvintele spuse de Lorenzo în după-amiaza cînd venise pentru întîia oară la *rancha* : „Și tu, Santos Luzardo ! Și tu ai auzit chemarea ?“

Lorenzo căzuse victimă mîncătoarei de oameni, care poate nu era atît *doña* Bárbara, cît pămîntul acesta neîndurător și sălbatic, cu singurătatea lui abrutizantă, mlaștina care trăsese la fund pe cel ce fusese mîndria familiei Barquero ; el, Santos, începea de asemenea să se ducă la fund, se afunda în cealaltă mlaștină, a sălbăticiiei, care nici ea nu iartă, oricine s-ar încumeta să o înfrunte. El de asemenea era o victimă a mîncătoarei de oameni. Lorenzo își aflase sfîrșitul ; acum venea el la rînd.

„Santos Luzardo ! Uită-te la mine. Pămîntul ăsta nu iartă.“

Privea la chipul acela schimonosit și năpădit de coaleala vineției a morții, înlocuindu-l în închipuire cu fața sa și spunîndu-și : „Ca mîine voi începe și eu să beau ca să uit, ca mîine voi sta și eu așa, slujit de moarte : moartea unei ruine omenești, a unui cadavru viu“.

Închipuindu-se în locul lui Lorenzo Barquero, rămase descumpănit atunci cînd Marisela îi vorbi ca unei ființe vii :

— Am auzit că zilele astea ai fost tare ciudat și-ai făcut lucruri nevrednice de tine...

— Și încă nu ți s-a spus tot. Azi-noapte am omorît un om.

— Tu ?... Nu ! Nu se poate.

— Ce găsești nemaipomenit în asta ? Toți din familia Luzardo au fost ucigași.

— Nu se poate ! se îndârji Marisela. Povestește-mi, vreau să știu totul.

Și după ce Lorenzo îi istorisi nenorocirea, așa cum și-o înfățișa în închipuirea lui înfierbântată — adică așa cum se petrecuse în realitate, dar înțelegînd lucrurile greșit din pricina tulburării ce-i stăpînea sufletul — Marisela stăruia în credința ei :

— Nu-i cu putință, nu vezi ? Dacă totul s-a petrecut așa cum spui, înseamnă că Păsăroiul l-a omorît. Nu spui că stătea față în față cu tine și că are rana la tâmpla stîngă ? Acolo numai Păsăroiul putea să-l nimească.

Retrăind ceasuri întregi în minte întreaga întîmplare și cugetînd cu îndărătnicie ca să-și amintească toate amănuntele, Santos nu ajunsese să înțeleagă ceea ce Marisela pricepu într-o clipă ; iar acum stătea și o privea înmărmurit, plin de speranța celui care, pierdut în adîncurile unei peșteri întunecate, vede lumina salvatoare apropiindu-se.

Era lumina pe care o aprinsese el însuși în sufletul Mariselei, pătrunderea limpede a unei minți cizelate de el ; scînteia bunătății ce înlesnise judecății ei să vadă deslușit, spre a aduce cuvîntul de pace inimii lui chinuite ; era opera lui, adevărata lui operă. Și opera aceea nu-și putea afla menirea în a extermina prin foc și sînge, ci în a descoperi peste tot izvoarele tainice de bunătate ale pămîntului acestuia și ale oamenilor săi. Opera lui, neîmplinită și părăsită într-un moment de furie, îi răsplătea acum tot binele, făcîndu-l să se prețuiască din nou pe sine ; și asta nu pentru că faptul material — anume că glonțul Păsăroiului, și nu al său, îl omorîse pe Vrajitor — ar fi schimbat ceva în pornirea curată cu care sufletul său reacționase împotriva violenței, ci fiindcă liniștitoarea convingere a acestor

cuvinte, venind de la Marisela, țîșnise din încrederea pe care ea o avea în el ; și încrederea asta era ceva al lui — lucrul cel mai bun din sine sădit într-o altă inimă.

Primi darul ei aducător de pace sufletească, și el îi dăruie cuvîntul iubirii...

Din noaptea aceea, lumina coborî și pentru Marisela în adîncurile peșterii.

XII

Functul pe „H“

Peonii trebăluiau în curtea *caneye*-lor, tăind curele de împletit ; umbrele înserării începuseră a se îndesi, cînd Păsăroiul, după ce aruncă o privire în largul savanei, spuse :

— Eu, unul, zău, nu pricep în ruptul capului cum de se găsesc pe lumea asta creștini cărora să le placă să trăiască între dealuri, ori în sate, închiși între cei patru pereți ai casei. *Llano* e pămîntul lui Dumnezeu pentru omul Diavolului.

Ceilalți lăsară din mînă cușitele cu care scoteau fîșii din pieile crude și puturoase, uitîndu-se nedumeriți la tovarășul lor cel plin de gînduri năstrușnice.

Și Păsăroiul rosti drept încheiere :

— E limpede ca apa iezerului de la dune. În savană vezi pînă hăt-departe, știi ce și cum înainte să ajungă la tine ; da' acolo unde-s munți și dealuri, omul trăiește ca între cotiturile unui drum, parc-ar vedea niște vîrfuri de coarne ; și dacă-i vorba de casele alea închise din tuspatriu părțile de pereți, apoi creștinul care trăiește în ele e ca orbul, care întrebă : „Cine-i ?“ abia după ce dă peste tine.

Bănuind ceva, oamenii își îndreptară deodată ochii spre savană și zăriră un călăreț ce se apropia de conac.

Știind cele petrecute la Vilceaua Adîncă, altamirenii așteptaseră mereu să vadă în zare polițaii trimiși să-l ia pe Luzardo, și cu toate că nu era de crezut să vină doar un singur om pentru treaba asta, orice străin le stîrnea o îndreptățită teamă.

În schimb, Păsăroiul, arătînd o nepăsare deplină, se apucă din nou să taie curele, rîzînd în sinea lui de încordarea cu care ceilalți se căzneau să-și dea seama cine era călărețul. De cum se ivise în zare, el îl tot cercetase pe furiș, gata să o tulească și să se ascundă în inima pădurii dacă ar fi intrat la bănuieli ; dar ochiul lui deprins cu depărtările savanei recunoscuse în acel călăreț pe un prieten dintr-un *bato* din susul Araucăi, care trecuse deunăzi pe acolo în drum spre capitala districtului.

— Păi ăsta-i Encarnacion ! se dumeriră oamenii în cele din urmă.

Păsăroiul îi zeflemisi cu vorba lui răstită :

— Văleu, că iute v-ați mai lămurit ! Voi ați fi buni de pîndari, zău că da. Cît despre María Nieves ăsta, prietenul meu, ăsta-i din neamul lui Ochilă.

— De, sfînta frică, săraca, face minuni ! i-o întoarce María Nieves. Pînă și orbul vede atunci cînd trebuie și cînd așteaptă să i se-nfunde.

— Înghite-o, *zambo* Păsăroiule ! Ți-a zis-o bălanul ! rîse Venancio, ațîțîndu-l, așa cum avea obiceiul, ca să facă haz de împunsăturile pe care și le aruncau veșnic cei doi prieteni.

Păsăroiul nu avea însă nevoie de îndemnul nimănui.

— Că sfînta frică face minuni, de, oricine o știe ; dar că *zambo* Păsăroiul e chiar atît de sărac la minte, asta rămîne de văzut. Eu barem n-am pățit ce-a pățit un prieten al meu, unul bălan, care merge-n capul cirezii, ca să dau mai multe amănunte despre el ; într-o noapte, aprinzîndu-și țigara, a rămas orb ca un

*cachicamo*¹. Și așa nu pentru că n-ar ști ce-i frica — frică avea bălanul berechet, doar el singur mi-a spus — ci pentru că îi lipsește istețimea Păsăroiului. Când e noaptea pe drum și vrea să-și aprindă țigara, *zambo* Păsăroiul ține deschis numai un ochi, că dacă-i ia focul vederea, să-și poată urma calea fără să dea în gropi, adicătelea pune la treabă ochiul ălălalt, pe care l-a ținut închis și cu care vede în noapte ca ziua.

— Ține-te, *María Nieves* ! Uite că Păsăroiul ți-aruncă praf în ochi ! îl stîrni din nou *Venancio*, pomenind de o știință vicleană a Păsăroiului, care, vara, la drum, trecea în fruntea călăreților, scăpînd astfel de colbul pe care îl ridicau caii celorlalți.

În schimb, iarna, pe timpul ploilor, se ținea tot la urmă, lăsînd pe seama cailor din față greul, cînd era de trecut o apă umflată și de dibuit vadul. În această a doua viclenie a Păsăroiului ținti răspunsul lui *María Nieves* :

— Acuma el se ține la coadă, așteptînd ca altul să găsească vadul.

Vorba asta avea un tîlc pe care numai Păsăroiul putea să-l priceapă. Din lămuririle lui despre cele petrecute la *Vîlceaua Adîncă*, *María Nieves* se dumerise că nu glonțul tras de *Luzardo* îl omorîse pe *Vrăjitor* ; dar Păsăroiul nu cerea pentru el această glorie dintr-o gingășie de sălbatică noblețe, fiind la mijloc o ispravă pe care mulți o rîvneau și pe care el nu voia să i-o răpească lui *Santos* ; în același timp, făcea asta deoarece în clipa cînd ar fi fost să răspundă în fața legii, socotea că *Luzardo* ar fi izbutit mai ușor să scape de pedeapsă.

¹ Mamifer din fauna Americii de Sud, asemănător cu porcul. Spatele îi este acoperit cu un fel de platoșă, în interiorul căreia se ghemuiește ca un arici cînd e atacat. În această situație rămîne „orb“, întrucît capul e ascuns și el sub platoșă.

Cei doi prieteni obișnuiau să se înțepe fără cruțare, însă Păsăroiul nu se aștepta la una ca asta din partea lui María Nieves. Rămase descumpănit, stîrnind strigătele celor din față :

— *Zambo* e la pămînt ! Nu-l ierta, fîrtate ! Trece-i funia prin bot, că acum i-al tău !

Celălalt, înțelegînd că joacă lor a luat-o razna, lămuri lucrurile numaidecît :

— Prietenul meu știe prea bine că noi nu tragem cu gloanțe unul într-altul.

Păsăroiul zîmbi. În ochii celorlalți, María Nieves îl înfundase, dar ei doi știau că el a fost acela care l-a „trăsnit“ pe strigoii savanei ; și María Nieves îl admira și-l invidia, fiindcă era cel mai vrednic dintre toți cîți se aflau acolo.

La puțin timp sosi și Encarnacion în curtea *cane*-lor. Păsăroiul și María Nieves îi ieșiră înainte.

— Ce vînt te aduce, frățioare ?

— Dorința să dorm sub un acoperiș, dacă-mi dați găzduire, și o însărcinare pentru *don* doctor. O scrisoare din partea judecătorului.

— La naiba ! izbucni Păsăroiul. De cînd trebuie tu să ceri găzduire ca să ai aici un hamac unde-ți pofteste inima ? Descalecă și cuibărește-te unde vrei și dă încoace scrisoarea pentru *don* doctor.

Cu plicul în mîină, se duse la Santos.

— A spart buba, *don* doctor. Asta-i de la judecătorie, pentru dumneavoastră.

Scrisoarea era de la Mujiquita și istorisea lucruri neobișnuite. „Ieri s-a prezentat aici *doña* Bárbara cu cele două *arrob*as de pene de bîțlan ce ți s-au furat la El Totumo și a declarat următoarele : bănuind că autorul crimei ar fi un oarecare Balbino Paiba — fost administrator la Altamira, pe care l-ai alungat tu cînd ai sosit la fermă — a poruncit unor oameni ai ei să-l supravegheze ; că doi dintre aceștia, îndeplinin-

du-i porunca, l-au urmărit în locul numit Matica, unde l-au surprins, *infragranti*¹, dezgropînd o ladă, care s-a dovedit plină cu penele în chestiune ; că l-au somat să se predea și, cum el a tras asupra lor, au tras și ei și l-au ucis ; că, îndată după aceasta, ea a pornit la drum cu corpul delict, pentru a încunoștința autoritățile despre cele petrecute, precum și despre moartea lui Melquiades Gamarra, zis Vrajitorul, asasinat de sus-numitul Paiba, cu puțin înainte de cele întîmplate la Matica, din cauza aceleiași supravegheri menționate mai sus.“

Mujiquita încheia vestindu-l că *doña* Bárbara, dorind să facă totul ea însăși, și-a continuat drumul la San Fernando, ca să predea penele negustorului căruia le ducea Carmelito ; și îl felicita pentru soluționarea cazului atît de spinos în zilele precedente.

Scrisoarea avea un post-scriptum, așternut chiar de mîna lui *ño* Pernaleté :

„*Nu v-am spus eu, doctore Luzardo ? Acum s-au pus punctele pe «h» . Penele dvs., sînt în mîini bune : în mîinile prietenei dvs., care vă va aduce banii. Lucrul ăsta trebuia să-l faceți de la bun început. Al dvs.,*

Pernaleté“

Citirea acestei scrisori îl buimăci pe Santos. Penele găsite, Balbino... ucigașul lui Melquiades, și toate astea — isprava *doñei* Bárbara !

— Acum vedeți, *don* doctur ? N-aveați de ce să vă bateți atîta capul ! se bucură Păsăroiul. Acum, cînd toate-s bune și la locul lor, pot să vă spun : al meu a fost glonțul care l-a omorît pe Vrajitor ; doar trebuie să vă amintiți : dumneavoastră v-ați apropiat de el din dreapta, din partea lasoului, iar eu din stînga, din partea pe unde încaleci, și în partea asta are

¹ În flagrant delict (rostire incorectă.)

rana, în tâmpla stîngă. Vă amintiți, nu ? E limpede că eu l-am dat gata pe strigoi ; dar dacă judecătorul spune că a fost *don* Balbino, *don* Balbino rămîne ucigașul.

— Asta-i o nedreptate, Păsăroiule, se împotrivi Luzardo. Noi eram în legitimă apărare, fiindcă Melquides s-a folosit cel dintîi de armă, iar eu sau tu — acum pot s-o spun, de vreme ce și tu recunoști — putem să fim cu conștiința împăcată. Numai că nedreptatea săvîrșită față de Balbino ne răpește de azi încolo dreptul la această liniște dacă nu ne prezentăm înaintea judecătorului să spunem adevărul, adică să punem punctele pe „j“, nu pe „h“, cum sînt puse în scrisoarea asta.

— Să vedeți, *don* doctor, glăsui Păsăroiul, după o scurtă șovăială. Dacă vă prezentați să spuneți adevărul, împotriva celor hotărîte de ei acolo, vi-l ridicăți în cap pe *ñõ* Pernaletе, care e-n stare să vă și condamne, ca altă dată să nu mai fiți atît de nu știu cum. La urma urmei, toate cele petrecute și care vi se par dumneavoastră niște grozăvii nu le-a făcut nici *doña* Bárbara, nici judecătorul, nici șeful civil, ci însuși Dumnezeu, care știe foarte bine ce face. Luați bine seama, *don* doctor : noi l-am ucis pe Vrajitor... dumneavoastră, ori eu — Păsăroiului nu-i mai convenea acum să stăruie că a fost el — fiindcă cine bagă mîna-n foc că răposatul n-a întors capul în clipa cînd am tras noi ? Oricum, i-am venit de hac, iar moartea lui uite că trece în seama lui Balbino, care cine știe cîte avea pe cuget ! Dumnezeu are un fel al lui de-a rîndui lucrurile, și există un demon ca să pedepsească.

Cu toată gravitatea situației, Santos nu se putu stăpîni să nu zîmbească : dumnezeul Păsăroiului, ca și ipochimenul din povestea lui *ñõ* Pernaletе, nu se prea codea să pună punctele pe „h“.

XIII

Fiica rîurilor

Doña Bárbara nu mai fusese de multă vreme la San Fernando.

Ca de obicei, atunci cînd se auzi de venirea ei, avocații se puseră numaidecît în mișcare, bănuind că e vorba iarăși de unul din acele procese lungi și complicate pe care faimoasa acaparatoare din bazinul Araucăi le pornea împotriva vecinilor ei, procese în care, dacă șarlatanii aveau pricopseala lor — fiindcă, pentru a dobîndi un pămînt străin, ea trebuia să lase drept cheltuieli de judecată și onorarii mîndrețe de *morocotas* în mîinile judecătorilor și ale apărătorilor părții adverse, sau în buzunarele politicienilor influenți, gata să o ajute cu relațiile lor — cîștigau mult și avocații cinstiți, scormonind jurisprudențele și făcînd uz de toate subtilitățile împotriva urzelilor și pungășiilor celor dintîi, pentru a apăra drepturile evidente ale victimelor. Însă de astă dată se înșelără avocații pișcheri : *doña Bárbara* nu venea să pornească procese, ci, dimpotrivă, să facă unele lucruri cu totul neobișnuite.

Dar nu numai între oamenii legii se agitară spiritele. De îndată ce se află de sosirea *donei* *Bárbara*, orașul începu să fiarbă, prinseră viață comentariile dintotdeauna, se auziră iarăși cele o mie de istorii ale

iubirilor și crimelor ei. Multe erau povești fără un grăunte de adevăr în ele, scornite de închipuirea mulțimii, dar mulțumită lor zdrahoana dobîndea faima unei eroine întunecate și fascinante în același timp, ca și cum cruzimea sub care era înfățișată mărturisea — mai presus de ură și repulsie — o tainică admirație a compatrioților săi. Locuind într-o regiune depărtată, pierdută în adîncul unor vaste singurătăți, arătîndu-se pe aici numai din cînd în cînd și doar pentru a face rău, ea devenise aproape un personaj de legendă, care stîrnea închipuirea orașului.

Data fiind această stare prielnică de spirit, zvonul că a venit să predea personal ceea ce amantul ei fusese de la dușmanul ei și reprezenta o sumă considerabilă, precum și zvonul că avea de gînd să-i restituie lui Luzardo pămînturile răpite Altamirei, erau tot atîtea motive să tulbure inimile. Firi impresionabile, înclinate să dea crezare lucrurilor extraordinare, cu închipuire bogată, cum sînt toți cei din *llanura*, oamenii se apucară de zor să îndulcească istoriile grase căre o înfățișau ca pe o ființă respingătoare.

Născocind fiecare ce-l ducea capul, dar tocmai pe dos decît ceea ce se spunea înainte, ultimele întîmplări din viața *doñei* Bárbara, toate aproape la fel de lămuritoare, ajunseră să facă înconjurul orașului. Toată după-amiaza nu se vorbi decît despre asta : femeile, la ele acasă, sporovăind cu însuflețire, ca între vecine ; bărbații, în grupurile strînse în jurul meselor din restaurante ; iar pe seară, strada pe care era hotelul unde trăsesese ea, forfotea de lume.

Hotelul, aflat într-una din piețele orașului, era o clădire cu terasa pînă în stradă. *Doña* Bárbara stătea pe terasă, într-un balansoar, în răcoarea boarei de vînt ce adia dinspre riul care curgea la vreo sută de pași mai încolo ; era singură, cu capul dat pe spate, într-o

atitudine ce vădea uitare de sine, cu o expresie de deplină nepăsare față de totul din jur.

Și în jurul ei forfotea toată curiozitatea orașului. Bărbații se opriseră pe trotuarul de peste drum, ca să o privească, și grupul lor mut de admirație creștea cu fiecare clipă, în vreme ce pe terasele hotelului și a magazinelor învecinate, ce mergeau pînă la malul râului Apure, treceau neîncetat pîlcuri de domnișoare și de tinere femei, venite anume să o vadă. Cele dintîi, îndreptîndu-și ochii asupra ei, se înroșeau de teamă că bărbații aflați în preajmă au să le surprindă satisfăcîndu-și această răutăcioasă curiozitate; celelalte o cercetau pe îndelete cu privirea și schimbau între ele impresiile, printre zîmbete acre.

Doña Bárbara purta o rochie albă de casă, împodobită cu dantele, care îi lăsa dezgoliți umerii rotunzi și, cum niciodată nu fusese văzută sub o înfățișare atît de feminină, pînă și cucoanele cele mai veninoase erau nevoite să recunoască :

— Mai are încă pe vino-ncoace !

În schimb, altele, nestăpînite, exclamau :

— E extraordinară ! Ce ochi are !

Iar dacă vreuna amintea :

— Se spune că e îndrăgostită nebunește de doctorul Luzardo !

O alta adăuga, nu fără amărăciunea unei onestități dezamăgite :

— Și-o să se căsătorească cu el, ai să vezi ! Femeile astea obțin tot ce vor, fiindcă bărbații sînt toți niște tonți.

În cele din urmă obosiră să o tot admire și să o tot bîrfească, și strada rămase pustie.

Luna lumina slab prin frunzișul copacilor din piață, spălat de curînd de o ploaie năprasnică, și se oglindea în ochiurile băltoacelor de pe jos. Din cînd în cînd, cîte o boare ușoară de vînt legăna crengile copacilor

și înprospăta văzduhul. Oamenii se retrăseseră pe la casele lor, iar cei care locuiau pe acolo și rămăseseră afară, la aer, în balansoare sau șezlonguri, începeau și ei să plece la culcare, salutându-se cu voci încete și lîncede :

— Cu bine ! Pe mîine ! Haidem la culcare, s-a dus și ziua de azi.

Și în tăcerea care învăluia orașul, vorbele acestea simple, această lîncedă îmbiere la somn avea acea blîndă gravitate a dramei din așezările triste, unde apare solemn pînă și faptul de a te așeza în pat după o zi anostă, care de fapt nu-i decît o zi mai puțin de speranță ; dar omul murmură întotdeauna : „Mîine va fi o altă zi“.

Așa cugeta *doña* Bárbara. Se lepădase de faptele ce-i tăiau calea, și acum își vedea drumul deschis înainte. Visa ca o fetișcană în pragul iubirii dintîi, amăgindu-se că s-a născut la o viață nouă, deosebită, dînd uitării trecutul, ca și cum trecutul ei ar fi dispărut o dată cu sinistru-i om de încredere, înarmat și cu mîinile pătate de sînge, precum și cu amantul unei dragoste grosolane. Cum va gîndi oare despre cele pe care i le va aduce ziua de mîine ? Se pregătea pentru această zi ca pentru o minunată sărbătoare : sărbătoarea ei, cea care pășea pe un alt drum decît pînă atunci, sărbătoarea inimii ei, deschisă unor emoții necunoscute ; și această așteptare era ca o lumină învăluitoare peste acea firidă din suflet care începea să i se descopere acum și în cuprinsul căreia alunecau, senine, icoanele rătăcitoare ale iubirii ei adevărate, iubirea zădărnicită a codanei care întrezărise în cuvintele lui Asdrúbal o altă viață decît cea de pe piroga piratilor.

Numai că, în clipele cele mai luminoase ale acestor amintiri uitate, un gînd i se strecură pe furiș în suflet, o umbră închegată poate dintr-o vorbă pe care o

auzise fără să vrea, ca un fir de praf ce face să se oprească mașinăria unui ceasornic. De unde i-a venit această neașteptată amărăciune care i-a încruntat fruntea, acest gust de răzbunare uitat? Și de ce a năpădit-o amintirea unei păsări ce cade la pământ ca orbită atunci când e înăbușită brusc pălăria focului? Tot astfel și inima ei, năpădită acum de închipuiri fericite, rămase oarbă atunci când i se spulberă visul. Așadar, nu era destul că s-a lepădat de faptele ei?

Privirile bărbaților adunați pe trotuarul de peste drum, acel du-te-vino al doamnelor și domnișoarelor orașului, admirația curată și curiozitatea răutăcioasă, orașul care ținea să o facă să-și amintească trecutul, pe care ea se străduia să-l uite, totul parcă i-ar fi șoptit la ureche: „Ca să fii iubită de un om ca Santos Luzardo, trebuie să nu ai nici un fel de trecut”.

Și al ei îi veni în minte, ca întotdeauna, de la începutul începutului: „Era o pirogă, care străbătea marile râuri din pădurile de cauciuc...”

Părăsi hotelul și pormi încet, pe lângă magazinele alăturate, pînă la malul râului. O nevoie năvalnică și de nedeslușit o îmboldea spre apă: fiica râurilor începea să le simtă chemarea tainică.

Un cer cețos cernea lumina pală a lunii peste fațadele caselor de pe mal, peste acoperișurile din frunze de palmier ale rancho-urilor împrăstiate ceva mai încolo, peste pădurea ce înnegrea malurile, peste apa liniștită a tulburelui Apure, care, secătuit de pe urma secetei, lăsase dezgolite mari întinderi nisipoase. Pe o asemenea plajă, în dreapta, chiar lângă chei, stăteau trase, de pe vremea când apele erau mari, o șalupă și o luntre, iar lângă mal, legate de niște stâlpi, se legănau încetișor: bacul pentru trecut râul, construit pe niște canoe¹, cîteva piroge negre, încărcate cu

¹ Barcă din scoarță de arbore, folosită de băștinașii din America de Sud.

lemn de foc și banane, și un *bongo*, proaspăt vopsit în alb, pe puntea căruia dormea un băiat cu fața în sus.

Bărbații care zăboviseră la mâncare și băutură sub copacii din fața cârciumilor se urniseră spre casele lor, și negustorii strîngeau scaunele și mesele, puneau obloanele, furînd răsfrîngerile de lumină așternute peste rîu.

Doña Bárbara porni agale de-a lungul cheiului pustiu.

Pe puntea bacului stăteau la taifas luntrașii de pe piroge cu cei de pe *bongo*, și vorba lor era la fel de leneșă ca și curgerea rîului în locul acesta neted, ca și noaptea toropită de ceață, ca și pasul *donei* Bárbara — umbră mută și rătăcitoare pe mal.

Marginea pădurii liniștite și întunecate în noaptea senină ; rîul ce vine de sus, din munții depărtați, lunecînd în tăcere la vale ; croncănitul unui *chicuaco*, ce se apropie zburînd peste apa adormită ; vorba luntrașilor de pe piroge cu cei de pe *bongo* : iată lucruri cumplite ce se petrec pe rîurile din *llanos*.

Sînt aceleași cînd *doña* Bárbara calcă încet, sub umbra albăstrie a copacilor, aceleași atunci cînd se întoarce : marginea pădurii, noaptea tăcută, rîul care lunecă fără zgomot către un alt rîu, depărtat, croncănitul păsării fără somn, care nici nu se mai vede, vorba leneșă a luntrașilor : lucruri cumplite, care s-au petrecut și altădată pe pămînturile sălbatice, udate de aceste rîuri vaste și misterioase...

Doña Bárbara nu mai privește și nu mai ascultă nimic ; pentru ea nu mai există orașul ce doarme pe malul drept ; nu are luare-aminte decît pentru ceea ce i-a pus dintr-o dată stăpînire pe suflet : vraja acestei priveliști, chemarea de nestăvilit a rîurilor misterioase unde a început povestea ei... Orinoco cel gălbui, Atabajo cel roșcat, Guaiania cel negru !...

E miezul nopții. În oraș răsună trîmbițele cocoșilor, cîinii latră. Apoi se așterne iarăși tăcere, și bufnițele trec fîlfîind în zbor. Pe puntea bacului a amuțit tai-fasul. Dar rîul a prins el să şușotească, vorbind cu pirogele cele negre.

Doña Bárbara se oprește în loc și ascultă :
„Toate se întorc acolo de unde-au plecat !“

XIV

Steaua din vârful cătării revolverului

Era prăbușirea care începuse de mult. Femeia aprigă, care altădată nu știa de nici o opreliște, se găsea acum în prezența unei anume stări de lucruri împotriva căreia nu știa să lupte. Istoria încurcată de la Vîlceaua Adîncă însemna doar a lovi orbește, iar îndemnul care o făcuse să arunce moartea Vrajitorului în seama lui Balbino fusese punctul de plecare al înfrîngerii ei depline.

Presimțea prăbușirea speranțelor ei legate de lepădarea de faptele trecutului, iar fatalismul indianului, pe care îl avea în sînge, o făcea să privească fără voie către căile renunțării. Evocările trecutului, ale copilăriei sălbatice petrecute pe marile rîuri din *selva*¹, fuseseră tot atîtea fețe ascunse ale unui gînd nou la ea : să dea înapoi.

Totuși, învingîndu-și descurajarea, hotărî să se întoarcă la moșie, avînd în mînă o scrisoare din partea negustorului căruia îi predase penele în numele lui Santos și prin care acesta îl încunoștința că a primit penele și le-a socotit la prețul zilei, mai ridicat decît atunci cînd ar fi trebuit să le primească prin Carmelito. Avea de asemenea un act redactat de avocatul

¹ Pădure virgină.

ei, privind vînzarea fictivă a pămînturilor altamirene smulse de ea prin procese cumpărate cu bani, căci voia să-i propună asta încă o dată lui Luzardo. Îşi punea în aceste hîrtii ultimele speranţe — speranţe vagi, întrucît acum nu mai rîvnea iubirea care o împinsese la atîtea lucruri. Încetul cu încetul, tot avînd sub ochi priveliştea riului, imaginea lui Santos se confundă cu imaginea tulbure pe care o păstra despre Asdrúbal, şi le vedea pe amîndouă la fel de şterse — umbre ce se depărtau de ea, destrămindu-se în lumina amăgitoare a unei lumi ireale.

Voia totuşi să ducă pînă la capăt ceea ce plănuise. Trebuia cu orice preţ, fiindcă un gînd zădărnicit în aceste clipe ar fi însemnat lovitura de graţie pentru ea, pentru rostul ei de a mai exista, atît de nesigur.

Începea să se simtă seceta. Era timpul ca oamenii să îndrume cirezile care nu ştiau locul adăpătorilor, ori îl uitau în chinurile setei. Albii de pîraie secate brăzdau ici-colo întinderea pămîntului chinuit. Sub razele arzătoare ale soarelui, smîrcurile puturoase, tîvite de crăpături cu coaja alburie, erau ca nişte buboaie duhnînd a coptură, care se usucă fără să se vindece. În apa încropită şi mîloasă a unora putrezeau vite care, înnebunite de sete, băuseră pînă se umflaseră şi pieriseră acolo înnămolite.

Stoluri mari de *zamuros* se roteau laconi pe deasupra stîrvurilor. Moartea, aidoma unui pendul, se mişca deasupra *llanurei* de la revărsarea de ape la secetă, de la secetă la revărsarea de ape !

Hăţişurile de *chapparro* gemeau de uscăciune, peste savană juca mirajul unei văluriri de ape liniştite, albăstriei, ape ale disperării pentru călătorul însetat care merge spre ele, în timp ce ele fug mereu mai departe. *Doña Bárbara* îşi zorea calul, îndreptîndu-se spre mirajul iubirii mult rîvnite.

Sosi la conac, unde, cu toată oboseala drumului și cu toate că se apropia noaptea, nu voia să se oprească decît ca să schimbe calul istovit și să se gătească și ea pentru întîlnirea cu Luzardo : era atît de nerăbdătoare, încît nici măcar nu se gîndise să amîne treaba asta pentru a doua zi. Văzu *caneye*-le pustii, ușa bucătăriei zăvorîtă, țarcurile goale. Numai Juan Primito mai rămăsese la El Miedo.

— Ce se petrece aici ? se răsti ea. Unde-s oamenii ?

— Au spălat putina cu toții, îngăimă nerodul, fără să se apropie, temîndu-se de mînia stăpînă-si la aflarea acestei vești. Ziceau că nu vor să mai slujească, fiindcă nu mai sînteți cea dinainte, și cînd s-așteaptă mai puțin, puteți să-i dați în mîna stăpînirii, legați cobză.

Ochii zdrahoanei azvîrliră fulgere de mînie, și Juan Primito se grăbi să-i spună și celelalte vești :

— A murit *don* Lorenzo, știți ?

— Era și timpul. Mult a mai ținut. Și ea unde-i ?

— *Niña* Marisela ? E din nou la Altamira. A luat-o *don* doctor acasă, și aud c-o s-o ia de nevastă chiar zilele astea.

Zdrahoana, cu pornirile-i năvalnice, se ivi din nou în *doña* Bárbara și, fără să scoată o vorbă, plină de furie și de gînduri sinistre, se aruncă în șa și porni spre Altamira.

Juan Primito rămase locului, făcîndu-și cruci peste cruci, apoi, prins iarăși de mania lui, dădu fuga după străchinile în care punea cobitoarelor de băut. În acest timp, în goana calului istovit, care își cheltuia ultimele puteri la imboldul sîngeros al pintenilor, *doña* Bárbara bătea cîmpii cu glas tare :

— Cum, degeaba m-am lepădat eu de trecut ? Atunci am să iau totul de la capăt ; și așa am s-o țin pînă la mormînt ! Vedem noi care pe care ! Încă nu

s-a născut omul care să-mi smulgă ceea ce-am spus eu că este al meu. Mai degrabă moartă decît înfrîntă !

Ajunse așa pînă la țarcurile Altamirei. Ferită de întunericul nopții, se apropie de conac. Prin ușa ce dădea spre terasa din față îl văzu pe Luzardo : stătea la masă cu Marisela.

Isprăviseră de mîncat ; el vorbea și ea asculta, privind-l ca vrăjită, cu coatele rezemate pe masă și obraji sprijiniți în palme.

Doña Bárbara se apropie pînă știu că îi are în bătaia revolverului. Opri calul. Încet, cu o bucurie drăcească, trase revolverul de la oblînc și ținti spre pieptul fiică-si, alb în lumina lămpii.

Din lumină curată de stea era scînteia ce strălucea în vîrfurile cătării, ajutînd ochiului ei fioros, ascuns în întunericul trădător al nopții, să găsească inima Mariselei ; dar, ca și cum acel firicel de lumină ar fi apăsător cu toată greutatea stelei de unde izvoră, țeava se lăsă în jos, fără să se audă vreo împușcătură, și revolverul se întoarse încet în tocul de la oblînc. Pe neașteptate, punînd ochiul în cătarea ce țintea spre inima fetei vrăjite de dragoste, *doña* Bárbara se văzu pe ea însăși în lumina unui foc mare, undeva pe o plajă pustie și sălbatică, sorbind cu nesăț vorbele lui Asdrúbal. Și această dureroasă amintire o îmblînză.

Stătu și se uită îndelung la fata ei, o vedea plină de fericire, și deodată acea căutare de ceva nou care o torturase atîta se întruchipă într-o mișcătoare pornire maternă, necunoscută de inima ei.

— Al tău e ! Fii fericită alături de el !

În sfîrșit, iubirea ei pentru Asdrúbal — umbră pură și rătăcitoare prin acest suflet întunecos — se odihnea, împăcată, într-un simțămînt nobil.

XV

Numai orizonturi, numai drumuri

În noaptea aceea nu se văzu lumină în odaia unde *doña Bárbara* stătea de obicei la sfat cu „asociatul”, dar dimineața, cînd ieși în curte, Juan Primito nu o mai recunoscuse, cum nu o mai recunoscuseră nici cei doi peoni care o însoțiseră pînă la San Fernando — cei care îl omorîseră pe Balbino, singurii care îi mai rămăseseră credincioși. Îmbătrînise în cîteva ceasuri, era trasă la față de nesomn, dar pe chipul și în privirea ei se citea acea liniște tragică din pragul hotărîrilor supreme.

— Aveți aici ce vă datorez, spuse ea celor doi argați, care erau numai ochi și urechi, punînd fiecăruia în palmă cîteva bani de aur. Ce prisosește e pentru timpul pînă vă găsiți de lucru. Aici s-a isprăvit cu toate. Puteți pleca. Juan Primito, tu să duci scrisoarea asta doctorului Luzardo. Și să nu te mai întorci aici. Rămîi acolo dacă te țin.

La cîteva ceasuri după aceea, *mister Danger* o văzu trecînd la vale prin *Lambedero*. O salută de departe, dar ea nu îi răspunse. Mergea adîncită în gînduri, cu privirea ațintită înainte, în pasul liniștit al calului, cu frîul lăsat în voie și mîinile pe genunchi.

Era un pămînt arid, tăiat de rîpi și brăzdat de crăpături adînci. Niște vite prăpădite, cu ochii spălăciți,

lingeau ici și colo, cu o mișcătoare îndărătnicie, povârnișurile și copăile acestor triste meleaguri. Soarele arzător înălbise oasele vitelor moarte, răpuse de pământul silitros care le robea pînă într-atîta, încît uitau de pășune și ajungeau să moară de foame. Stoluri mari de *zamuros* se roteau peste stîrvurile rău mirositoare.

Doña Bárbara se opri în loc să privească la patima neroadă a vitelor și, cugetînd la ea însăși cu gînduri materializate în senzații, simți în uscăciunea din cerul gurii, pe limba-i arsă de febră și de sete, toată asprimea și tot amarul aceluia pămînt pe care vitele îl lingeau cu atîta încăpăținare. La fel era și zbuciumul ei de a-și afla o alinare pentru iubirea care o mistuia. Apoi făcu o efortare ca să se elibereze de fascinația acestor locuri, dădu pîteni calului și își continuă sumbra-i rătăcire.

Ceva straniu se petrecea la mlaștina din pădurea de palmieri, cufundată de obicei într-o liniște de moarte. Cîrduri de rațe, de bîtlani și alte păsări de baltă se roteau cu țipete îngrozite pe deasupra mlaștinii. Din cînd în cînd, cele care zburau mai sus dispăreau în spatele pădurii, iar celelalte coborau și se așezau pe malul tragic al apei tăcute. Liniștea se închea iarăși, în răgazuri chinuitoare, dar păsările își reluau zborul îndată, cele dintîi se iveau de după coama pădurii, și din nou își începeau hora în jurul aceluia loc de groază pentru ele.

Cu toată încordarea gîndurilor ce o stăpîneau, *doña Bárbara* opri deodată calul în loc : o juncuță se zbătea mugind pe malul mlaștinii, înhățată de buza de jos de către un șarpe de apă, al cărui cap abia ieșea la iveală din baltă.

Proptită pe picioarele-i tremurînde, cu copitele afundate în pămîntul moale, cu grumazul încordat de efortare, cu ochii albi de spaimă, biata vită, scăl-

dată într-o sudoare de moarte, se împotriva cu disperare puterii uriașe a șarpelui.

— Asta nu mai scapă, murmură *doña Bárbara*. Azi mlaștina are ce mânca.

În cele din urmă, șarpele începu să se destindă, ieșind treptat din apă, în vreme ce junca se trăgea înapoi, zbatîndu-se să scape ; după vreo cîteva clipe, șarpele începu din nou să-și contracte inelele. Istovită cu desăvîrșire, vita i se lăsă în voie și se scufundă încet în mlaștină, cu niște răgete înspăimîntătoare. Apa putredă se adună peste ea, cu un plescăit de limbă lacomă.

Păsările, îngrozite, se roteau pe deasupra și țipau neîncetat, dar *doña Bárbara* rămase nepăsătoare. Apoi, păsările se pierdură în depărtare, tăcerea se înstăpîni iarăși, iar mlaștina reintră în tragica-i tihnă dintotdeauna. O ușoară unduire abia încrețea fața apei în locul unde platoșa-i verde se sfărîmase sub greutatea juncii, mulțime de bășici veneau din adînc.

Una, mai mare, rămase pe fața apei, ca un glob gălbui, aîdoma unui ochi galben de mînie.

Și ochiul acela plin de mînie părea că se uită ațintit la femeia de pe mal, adîncită în gînduri.

O veste alergă din gură în gură : a dispărut *cacica* din Apure !

Se zicea că s-ar fi aruncat în mlaștină, fiindcă ultima oară fusese văzută îndreptîndu-se într-acolo, cu umbra unei tragice hotărîri întipărită pe față ; dar lumea vorbea și de un *bongo* care a coborît pe Arauca și în care i s-a părut cuiva că zărește o femeie. Neîndoios era faptul că a dispărut, arătîndu-și ultimele dorințe într-o scrisoare trimisă doctorului Luzardo. Iată scrisoarea :

„Nu am alt moștenitor decît pe fiica mea, Marisela, pe care o recunosc ca atare în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Îngrijiți-vă dvs. de îndeplinirea tuturor formalităților de moștenire.”

Cum însă se știa că avea mult aur îngropat în pămînt și cum în scrisoare ea nu pomenea nimic despre asta, iar în odaia vrăjitorilor s-au găsit destule semne că acolo s-a dezgropat ceva, bănuiala sinuciderii căzu, lăsînd în loc pe aceea a unei simple dispariții, și se vorbi mult despre acel *bongo* care a trecut noaptea pe Arauca în jos și pe care mulți susțineau că l-au văzut.

Sosi și sîrma ghimpată, cumpărată cu banii luați în schimbul penelor, și treaba începu îndată. Stîlpii pentru îngrăditură erau înfiți de mult în pămînt; ghebele de sîrmă prinseră să se desfășoare; iar pe întinderea cîmpiei, tăiată de o sumedenie de drumuri, pe care de atîta amar de timp se pierdeau speranțele rătăcitoare, îngrăditura aceea începea să traseze un singur drum, drept, spre viitor.

Cînd văzu că Lambedero va fi îngrădit, și deci vitele străine nu mai aveau cum să-i cadă în mînă, mînate înapoi de dorul amăreliei silitroase de prin văgăunile sale, *mister* Danger ridică din umeri și își spuse :

„S-a isprăvit cu asta, *mister* Danger !”

Își luă carabina, și-o puse în spinare, încălecă pe cal și strigă din fugă peonilor care lucrau la îngrăditură :

— Nu mai stricați atîta sîrmă degeaba pentru Lambedero. Spuneți-i doctorului Luzardo că și *mister* Danger pleacă.

Trecu și timpul stabilit de lege pentru ca Marisela să poată intra în posesia moștenirii lăsate de mamă-sa,

despre care nu se mai aflase nimic, și numele de El Miedo dispăru din Arauca și rămase numai numele Altamirei.

Llanură a Venezuelei ! Imbold la efort creator, așa cum ai fost și pentru fapte îndrăznețe, pământ cu orizonturile larg deschise, unde un neam de oameni vrednici iubește, suferă și speră...

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
Tabel cronologic	XV
În loc de prolog	1

PARTEA ÎNTII

<i>Capitolul I</i> Cu cine mergem la drum ?	9
<i>Capitolul II</i> Urmașul celui de pe Cunaviche	22
<i>Capitolul III</i> Mîncătoarea de oameni	33
<i>Capitolul IV</i> O singură cale, și totuși o mie de dru- muri deosebite	49
<i>Capitolul V</i> Pumnalul înfipt în perete	59
<i>Capitolul VI</i> Amintirea lui Asdrúbal	70
<i>Capitolul VII</i> Duhul ocrotitor al Altamirei	76
<i>Capitolul VIII</i> Îmblînzirea roibului	90
<i>Capitolul IX</i> Sfinxul savanei	100
<i>Capitolul X</i> Spectrul Barquereñei	106
<i>Capitolul XI</i> Frumoasa adormită	119
<i>Capitolul XII</i> Așa va fi într-o zi	127
<i>Capitolul XIII</i> Drepturile lui <i>mister Danger</i>	134

PARTEA A DOUA

<i>Capitolul I</i> O întâmplare neobișnuită	151
<i>Capitolul II</i> Îmblînzitorii	168

<i>Capitolul</i>	<i>III</i>	Cobitoarele.	177
<i>Capitolul</i>	<i>IV</i>	Un <i>rodeo</i> în savană	186
<i>Capitolul</i>	<i>V</i>	Schimbarea la față a <i>doñei</i> Bárbara	200
<i>Capitolul</i>	<i>VI</i>	Monstrul din apa Bramadorului	210
<i>Capitolul</i>	<i>VII</i>	Miere de albine sălbatice	214
<i>Capitolul</i>	<i>VIII</i>	Flăcări și colțul ierbii	219
<i>Capitolul</i>	<i>IX</i>	Petrecerile <i>vaqueriei</i>	228
<i>Capitolul</i>	<i>X</i>	Pasiunea fără nume	242
<i>Capitolul</i>	<i>XI</i>	Soluții imaginare	247
<i>Capitolul</i>	<i>XII</i>	Cîntece și istorii hazlii	256
<i>Capitolul</i>	<i>XIII</i>	Vrăjitoarea și umbra ei	267

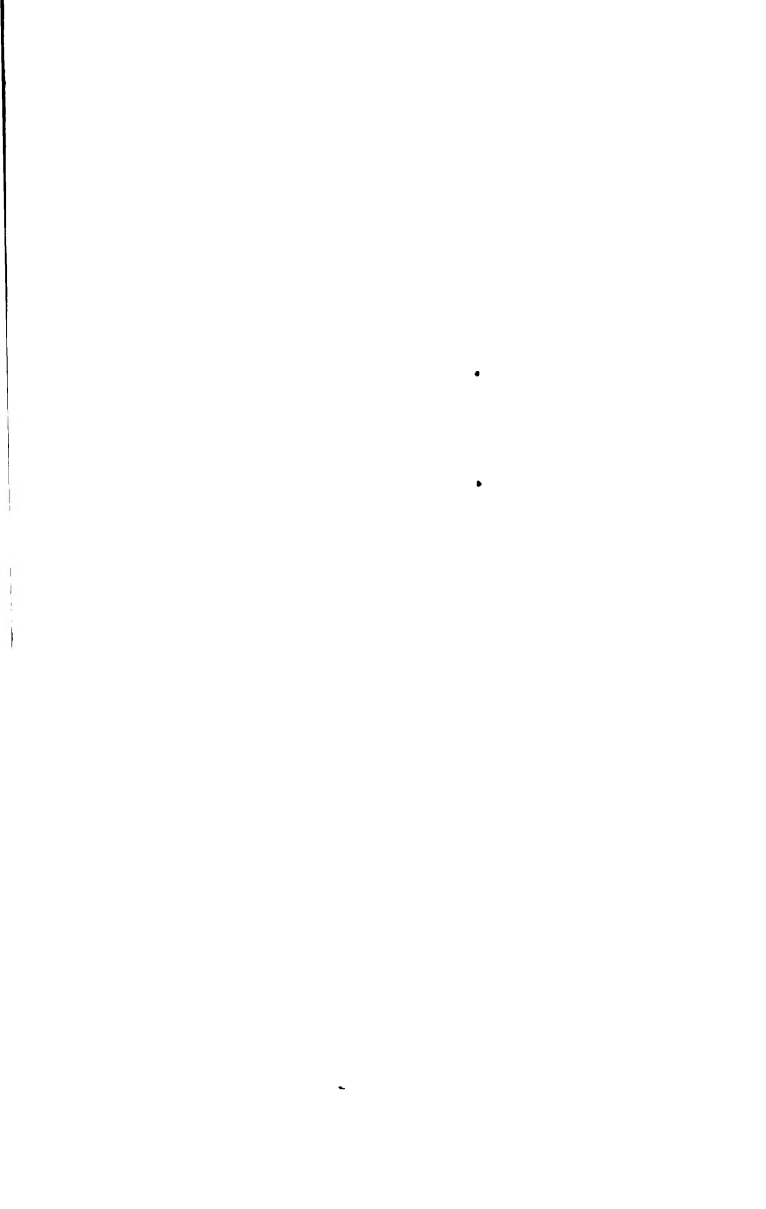
PARTEA A TREIA

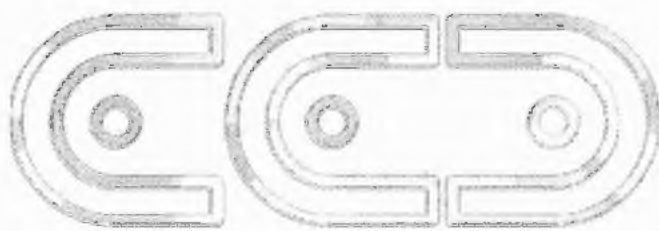
<i>Capitolul</i>	<i>I</i>	Stafia savanei	279
<i>Capitolul</i>	<i>II</i>	Vîrtejuri	286
<i>Capitolul</i>	<i>III</i>	Ńo Pernaletе și alte calamități	297
<i>Capitolul</i>	<i>IV</i>	Pe drumuri opuse	308
<i>Capitolul</i>	<i>V</i>	Ceasul cînd îi vine omului apa la moară	314
<i>Capitolul</i>	<i>VI</i>	Marea descoperire	320
<i>Capitolul</i>	<i>VII</i>	Gînduri de nepătruns	331
<i>Capitolul</i>	<i>VIII</i>	Gloria faptelor sîngeroase	335
<i>Capitolul</i>	<i>IX</i>	Hîrjonelile lui <i>mister</i> Danger	341
<i>Capitolul</i>	<i>X</i>	Lepădîndu-se de faptele sale	350
<i>Capitolul</i>	<i>XI</i>	Lumina din peșteră	356
<i>Capitolul</i>	<i>XII</i>	Punctul pe „H”	362
<i>Capitolul</i>	<i>XIII</i>	Fiica rîurilor	368
<i>Capitolul</i>	<i>XIV</i>	Steaua din vîrfu! cătării revolverului	375
<i>Capitolul</i>	<i>XV</i>	Numai orizonturi, numai drumuri	379

Redactor responsabil : ELENA MURGU
Tehnoredactor : ION TUDOR

Dat la cules 08.07.1967. Bun de tipar 20.11.1967.
Apărut 1968. Tiraj 80.160 ex. broșate. Hîrtie ziar
de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 18,08.
Coli tipar 12,75. A. nr. 10312/1967. C.Z. pentru
bibliotecile mari 86 (8). C.Z. pentru bibliotecile
mici 86 (8)—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 70 470 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața
Scintei nr. 1, București — Republica Socialistă
România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

